

วารสาร เศรษฐศาสตร์ การเมือง บูรพา

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565
ISSN 2697 - 505X

ออกแบบปกโดย : นางสาวสุทธาทิพย์ จั๊บใจเหมาะ

จัดรูปเล่มโดย : นางสาวธรรทิพย์ ภะวะวิภาต

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา
ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2565)
ISSN 2697-505X

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงาน วรรณกรรมทางวิชาการ และความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อส่งเสริมคณาจารย์ นักวิจัย ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในการนำเสนอผลงานวิจัย และผลงานวิชาการ
3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัยใหม่และบูรณาการงานวิจัยเชิงทฤษฎีเข้ากับปรากฏการณ์ทางสังคม

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา เป็นวารสารทางวิชาการสาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง ตลอดจนสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีกำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน, กรกฎาคม-ธันวาคม)

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ยินดีรับพิจารณาบทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทความวิจารณ์หนังสือ รายงานการสัมมนาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยส่ง ต้นฉบับมาที่กองบรรณาธิการ (โปรดดูรายละเอียดการเสนอบทความท้ายเล่ม) เพื่อให้คณะกรรมการกลั่นกรองในสาขาที่เกี่ยวข้องพิจารณา

เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถ. หนองบางแสน ต.แสนสุข อ. เมือง จ. ชลบุรี 20131

โทรศัพท์: 0-3839-3475, 0-3810-2369 โทรสาร: 0-3839-3475 ต่อ 102

E-mail: pegjournal@hotmail.com

Homepage: <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/>

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu>

รายชื่อกองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรพงษ์ บัวหล้า
(คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร (คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)	ศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พันธเสน (วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต)
ศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามัคคีธรรม (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)	รองศาสตราจารย์ ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ) รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
รองศาสตราจารย์ ดร. พิชาย รัตนดิถ ญ ญเกื้อ (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)	รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)
รองศาสตราจารย์ ดร. ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)	รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี)
รองศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สกฤติ อธิยานนท์ (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยณรงค์ เครือนวน (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	ดร. เมทินา อธิยานนท์ (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)

ตรวจอ้างอิง และพิสูจน์อักษร

นางสาวรติพย์ ภาววิภาต

Burapha Journal of Political Economy
Volume 10 Number 1 (January-June 2021)
ISSN 2697-505X

Objective

1. To disseminate academic works, points of view and new knowledge in the field of political economy and related fields
2. To promote the research and academic publications of faculty, researchers and experts
3. To stimulate the new research and to integrate theoretical research with social phenomena

Burapha Journal of Political Economy is an academic journal in economic and related of knowledge. It is published by the Faculty of Political Science and Law, Burapha University two times a year (January-June, July-December)

Burapha Journal of Political Economy welcomes manuscripts to be considered for publication in the form of academic articles, such as; review articles, book reviews, seminar reports in the field of political economy in Thai or English. Such manuscripts should be sent to the editorial board (Please look at the article format at the end of the journal) for review process by peer reviewers in related field.

Owner

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

169 Long-Haad Bangsaen Road, Saensuk Sub-district, Muang District, Chonburi 20131

Tel: 0-3839-3475, 0-3810-2369 Fax: 0-3839-3475 ext. 102

E-mail: pegjournal@hotmail.com

Homepage: <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/>

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu>

Editorial Board

Editorial Advisor

Asst. Prof. Dr. Theeraphong Bualar
(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)

Editorial Board

Prof. Dr. Pasuk Phongpaichit <i>(Faculty of Economics, Chulalongkorn University)</i>	Prof. Dr. Apichai Pantasen <i>(College of Social Innovation, Rangsit University)</i>
Assoc.Prof. Dr. Kanoksak Kaewthep <i>(Senior Scholar)</i>	Prof. Dr. Somsak Samukkethum <i>(School of Social and Environmental Development, The National Institute of Development Administration)</i>
Assoc. Prof. Dr. Pichai Rattanadilok Na Phuket <i>(School of Social and Environmental Development, The National Institute of Development Administration)</i>	Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang <i>(Faculty of Political Science, Chulalongkorn University)</i>
Assoc. Prof. Dr. Thongchai Wongchaisuwan <i>(Senior Scholar)</i>	Assoc. Prof. Dr. Suthy Prasartset <i>(Senior Scholar)</i>
Assoc. Prof. Dr. Chaiyon Praditsil <i>(Graduate School, Rambhai Barni Rajabhat University)</i>	Assoc. Prof. Dr. Rungnapa Yanyongkasemsuk <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>
Assoc. Prof. Dr. Olarn Thinbangtieo <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>	Asst. Prof.Dr. Chainarong Krueanuan <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>
Asst. Prof.Dr. Sakrit Isariyanon <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>	Dr. Preecha Piampongsan <i>(Senior Scholar)</i>
	Dr. Methina Isariyanon <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>

Proof Reader

Miss Tharntip Pawawipat

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Peer Review)
วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา
ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2565)
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ สายพันธ์

(คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

รองศาสตราจารย์ ดร. เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ

(คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

รองศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว

(คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)

ดร. พิสิฐ อำนวยเงินตรา

(คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)

รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพร อิศรชัย

(สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช)

รองศาสตราจารย์ ดร.สฎาญ ธีระวนิชตระกูล

(คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)

รองศาสตราจารย์ ดร. บุญอริ ยี่หะ

(คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา)

ดร. บัณฑิต อารอมัน

(สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

บรรณาธิการแถลง

ปีนี้ครบรอบ 10 ปีของการทำวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา โดยในแต่ละปีแต่ละเล่ม ได้มีบทความเสนอแง่มุมต่างๆ ทั้งเชิงทฤษฎี ปรากฏการณ์ ปัญหา ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นจนระดับระหว่างประเทศ ประเด็นในภาพรวมที่เราพบเห็นอยู่เสมอในช่วง 10 ปีของการทำวารสารคือ ปัญหาเชิงโครงสร้างยังคงดำรงอยู่อย่างมีนัยสำคัญ หากแต่การรับรู้ เข้าใจ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหายังไม่เห็นเชิงประจักษ์ นั่นแสดงว่า น่าจะยังมีการครอบงำเชิงโครงสร้างในแบบที่ประชาชนธรรมดาไม่รู้นั่นคือปัญหา ไม่ถูกยกเป็นปัญหา หรือเลือกที่จะไม่มองว่าเป็นปัญหา แต่ไม่ว่าอย่างไร วารสารเองก็ยังคงยึดปณิธานในการเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อนำเสนอข้อมูล ความรู้ เพื่อค่อยๆ สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นต่อไป

สำหรับวารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง บูรพา ฉบับนี้มีบทความ 4 บทความ ที่มีขนาดบทความค่อนข้างยาว และบทปริทัศน์หนังสือ (Book Review) อีก 1 บทความ

บทความแรก เป็นบทความวิจัยที่นำเสนอประเด็นที่ร่วมสมัย เพราะไม่ว่าเราจะผ่านไปนานเท่าใด ประเด็นเรื่องชุดนักเรียนจะยังคงได้รับความสนใจ ตกเถียง อยู่เสมอ โดยผู้เขียนได้นำเสนอแง่มุมในการมองชุดนักเรียนว่า เราได้เคยขบคิดกับถึงชุดนักเรียนว่านอกจากที่เราอาจมองว่าเป็นความเหลื่อมล้ำแล้ว ชุดนักเรียนนี้ยังเป็นสิ่งแสดงความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์เอาไว้ด้วย ชุดนักเรียนจึงไม่ควรถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการรักษาระเบียบวินัย ผู้เขียนจึงชวนเรามาหาทางออกให้กับปัญหานี้อย่างจริงจังเสียที

บทความที่สอง เป็นบทความวิชาการที่ใช้ทฤษฎีฟังก์ชันของอังเดร กุนเดอร์ แฟลงค์ มาใช้อธิบายเพื่อให้เราเห็นสภาวะการเป็นอาณานิคมของเวียดนาม เมื่อครั้งตกอยู่ภายใต้การเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศส ที่ทำให้เราเห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเจ้าอาณานิคมกับประเทศใต้อาณานิคม และยังทำให้เราเห็นชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศเวียดนามที่เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศเจ้าอาณานิคม

บทความที่สาม เป็นบทความวิชาการที่ชี้ให้เห็นปัญหาที่คนจำนวนมากอาจรู้และคุ้นเคย หรือบางคนอาจรู้แต่ไม่สนใจมองว่าเป็นปัญหา นั่นคือ ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้เขียนไม่ได้พาเราไปดูว่าผู้ช่วยฯ ทำงานอะไรบ้าง หากแต่พาไปดูว่า เงินภาษีประชาชน ตำแหน่งแห่งที่ที่ควรจะมีบทบาทในการทำงานเพื่อประชาชน โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้เข้ามาทำงานและแต่งตั้งผู้ช่วยฯ คนกลุ่มนี้เป็นใคร และทำงานอะไรอย่างไรบ้าง ฉะนั้น ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะก้าวข้ามเครือญาติ เพื่อก้าวสู่ประโยชน์ของประชาชนจริงๆ เสียที

บทความที่สี่ เป็นบทความวิชาการที่เสนอแง่มุมของการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นประเทศปากีสถาน ซึ่งหลายๆ จะได้ยินข่าวอยู่เสมอๆ แต่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เราเห็นว่า หากเราพิจารณากลับลงไปทีละเงื่อนไขของการก่อการร้าย เราจะเห็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่กดทับไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และสังคม ที่ทำให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหา คงไม่สามารถมองเพียงแค่มิติความมั่นคงเชิง

การทหารแต่เพียงอย่างเดียว หรือเชิงการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องบูรณาการปัญหาต่างๆ และ
แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ เข้าด้วยกัน

บทปริทัศน์หนังสือในฉบับนี้มี 1 บทความ คือ An Introduction to Democratic Theory ซึ่งจะชี้
ชวนให้เราได้เห็นภาพรวมของหนังสือที่ไม่ใช่แค่ประชาธิปไตยคืออะไร หากแต่เราจะทำอย่างไรเพื่อให้
ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้รับการแก้ปัญหา และทุกคนสามารถดำรงอยู่อย่างมีความสุขได้

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนบทความ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่เสียสละเวลาใน
การประเมินและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ทางวารสารฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความต่าง ๆ จะเป็น
ประโยชน์ใน การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อนำไปสู่การทํา
ความเข้าใจ การแก้ปัญหา และการอยู่ร่วมกันของคนไทยทุกคนในสังคมต่อไป

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

บรรณาธิการวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา

สารบัญ

บทความ (Article)

ประสบการณ์และความคิดเห็นต่อเครื่องแบบนักเรียนเพื่อสะท้อนปัญหาความยากจน
และความเหลื่อมล้ำ: วิเคราะห์จากแนวคิดความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

ธนดล ภูวนะศิริ 1

สภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสปี ค.ศ.1885 - 1939:

บทวิเคราะห์จากทฤษฎีฟุ้งฟุ้งพังพาของอังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์

จิรายุทธ์ สีม่วง และ ภััสสร่า บุญญฤทธิ์ 30

ปัญหาและบทบาทที่แท้จริงของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎร

ณัชชานุช พิชิตธนาวัฒน์ 55

นโยบายความมั่นคงและบทบาทของปากีสถานต่อปัญหาการก่อการร้ายในเอเชียใต้

อดิษฐ์ ญุฑฑ 74

บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

An Introduction to Democratic Theory

โชติศา ขาวสนิท 103

ประสบการณ์และความคิดเห็นต่อเครื่องแบบนักเรียนเพื่อสะท้อนปัญหา
ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ: วิเคราะห์จากแนวคิดความรุนแรงเชิง
สัญลักษณ์

Experiences and Opinions of Academic Stakeholders on School Uniforms
Reflecting the Poverty and Inequality Problems: An Analysis Based on the
Symbolic Violence Approach

ธนดล ภูธนาศิริ (Thanadon Phuthanasiri)

นักวิชาการอิสระ (Independent scholar)

E-mail: pthanadon@hotmail.com

Received: 3 March 2022

Revised: 27 May 2022

Accepted: 2 June 2022

บทคัดย่อ

“เครื่องแบบนักเรียนคือสาเหตุของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่ส่งผลต่อปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย?” เป็นคำถามสำหรับการวิจัยนี้ ข้อมูลถูกเก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงว่ามีความคิดเห็นและประสบการณ์อย่างไรต่อเครื่องแบบนักเรียน ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียน 3 ราย ผู้ปกครอง 7 ราย และนักเรียน 3 ราย ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้ปกครอง ครูและผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนเครื่องแบบนักเรียน 2) เครื่องแบบนักเรียนขาดแคลนในกลุ่มคนยากจน 3) เงินอุดหนุนรายหัวจากภาครัฐที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริงของชุดนักเรียน 4) ครู ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่เชื่อว่าเครื่องแบบนักเรียนมีประโยชน์และความจำเป็น 5) กลุ่มผู้ปกครองที่สนับสนุนชุดนักเรียนกลัวการเปลี่ยนแปลงและกังวลว่าบุตรจะใช้เวลาซื้อเสื้อผ้ามากเกินไป 6) ผู้ปกครองคนเมืองกังวลว่าบุตรจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม ถ้าอนุญาตให้แต่งชุดสุภาพไปโรงเรียน 7) เครื่องแบบนักเรียนไม่เพียงช่วยอำพรางความเหลื่อมล้ำ แต่ยังสร้างความเหลื่อมล้ำ 8) เครื่องแบบนักเรียนคือต้นเหตุของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ และเป็นเครื่องมือใน “ยุทธศาสตร์กำจัดผู้แข่งขัน” ซึ่งถูกใช้เพื่อขัดขวางเด็กยากจนไม่ให้เข้าถึงโอกาสทางการศึกษา แนวทางการแก้ไขที่สำคัญ คือ “รัฐสวัสดิการเครื่องแบบนักเรียนฟรี” ที่ควรครอบคลุมต่อค่าใช้จ่ายจริงทั้งหมด

บทคัดย่อ

คำสำคัญ: ประสบการณ์และความคิดเห็น, เครื่องแบบนักเรียน, ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ, ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

Abstract

Are school uniforms being the cause of symbolic violence that affects poverty and inequality in Thailand? is the question that this research determines to answer. The data was collected through interviews with relevant stakeholders including 3 teachers and school administrators, 7 parents, and 3 students to obtain their experiences and opinions towards the school uniforms. The study found that 1) The majority of parents, teachers, and school administrators support school uniforms. 2) School uniforms are inadequate among the poor. 3) The existing Government welfare scheme is insufficient to cover the actual expenses of school uniforms. 4) Most teachers, school administrators, and parents believe that school uniforms are useful and necessary. 5) Parents who support school uniforms are afraid of change and are concerned that their children would spend money excessively on clothes. 6) Urban parents are concerned that their children would not be socially accepted if school uniforms were not mandatory. 7) The school uniforms are not only hiding inequality but also create inequality. 8) The school uniforms are the cause of symbolic violence, and a tool in the “Strategy for eliminating competitors”, which is used to prevent poor children from accessing educational opportunities. The solution is to have a “free school uniform welfare provided by the state” to cover all costs of school uniforms.

Keywords: Experiences and opinions, School uniform, Poverty and inequality, Symbolic violence

บทนำ

ความเหลื่อมล้ำ คือ ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน โอกาส การครอบครองและได้ประโยชน์ในทรัพยากรร่วมกันของสังคม เช่น บริการสาธารณสุข การศึกษา ไฟฟ้า น้ำประปาและขนส่งมวลชน ฯลฯ ความเหลื่อมล้ำยังเป็นตัวแปรต่อปัญหาสังคมต่าง ๆ กล่าวคือ “ถ้าสังคมใดมีความเหลื่อมล้ำมาก ก็มักจะพบปัญหาสังคมอื่น ๆ ร่วมด้วย รวมถึงการทุจริตในระบบข้าราชการ การเมือง และการทำรัฐประหาร” (Wilkinson and Pickett, 2010; Haggard, 2016) ความเหลื่อมล้ำจึงเป็นสิ่งที่ผิดปกติที่ควรได้รับการแก้ไขให้สังคมดีขึ้น เช่นเดียวกับเครื่องแบบนักเรียนที่สังคมไทยเชื่อว่าเป็นสิ่งสร้างความเท่าเทียม

ให้นักเรียนต่างชนชั้นมีความเสมอภาคกัน อีกทั้งยังช่วยปลูกฝังระเบียบวินัย ฝึกการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม แต่ละเลยว่าเครื่องแบบนักเรียนมีค่าใช้จ่ายมาก แม้ว่าความจริงยังมีนักเรียนและผู้ปกครองอีกจำนวนไม่น้อยที่กำลังเดือดร้อนทางการเงิน

"คุณครูคะ หนู (ชื่อนักเรียน) นะคะ คือแม่หนูให้มาถามคะ หนูยังไม่จ่ายค่าเทอม ม.หนึ่ง เทอมสองกับค่าเทอม ม.สอง เทอมหนึ่ง หนูต้องจ่ายทั้งหมดก็บาทคะครู...แม่หนูตงงานช่วงโควิด ตอนนี้เริ่มงานใหม่ ไปทำงานที่ชลบุรี เพิ่งเริ่มทำ ส่วนพ่อขายของที่ (ชื่อตลาด) ช่วงโควิดตลาดก็เงียบค่ะ หนูมาช่วยพ่อขายของทุกวัน พอได้ใช้จ่าย แต่ก็ไม่พอจะจ่ายค่าเทอม พี่สาวหนูเรียนที่ ม.อุบล ค้างค่าเช่าหอพักสองเดือน ก็ยังไม่จ่ายคะครู" (นักเรียนหญิงมัธยมศึกษาปีที่สอง, 2564, อ้างถึงใน ปราย พันธ์แสง, 30 สิงหาคม 2564)

ท่ามกลางความยากลำบากทางการเงิน แต่ครอบครัวผู้มีรายได้น้อยก็ยอมรับต่อกติกาที่สังคมกำหนด พวกเขาดิ้นรนให้บุตรเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาเช่นบุตรคนอื่น แต่การไปโรงเรียนจำเป็นต้องมีเครื่องแบบนักเรียนใส่ ผู้ปกครองที่มีรายได้น้อยจึงต้องทำงานให้หนักกว่าเดิม บางรายนำสิ่งของมีค่าไปจำนำ บ้างก็ขอยืมเงินจากญาติพี่น้องและคนรู้จัก หรือแม้แต่บางรายที่ตัดสินใจทำสิ่งไม่ถูกต้องเช่นการเป็นขโมย ตามที่ปรากฏในข่าวว่ามีหญิงรายหนึ่งถูกจับได้พร้อมของกลางเป็นเครื่องแบบนักเรียนหญิงชาย เธอให้การสารภาพต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าพรุ่งนี้จะเป็นวันเปิดเทอมของบุตรสาวและบุตรชาย แต่เพราะเธอและสามีตกงาน เพราะได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ทำให้ไม่มีเงินซื้อเครื่องแบบนักเรียนให้บุตร จึงตัดสินใจไปขโมยเครื่องแบบนักเรียนที่ห้างสรรพสินค้า (มติชนออนไลน์, 2563 ก) ความพยายามดิ้นรนแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาคือความทุกข์ยากของคนจน ซึ่งไม่ง่ายเลยกว่าที่พวกเขาจะหาเครื่องแบบนักเรียนสักชุดมาให้บุตร ขณะที่ผู้ปกครองที่มีกำลังทรัพย์ดีและพร้อมกว่าสามารถซื้อเครื่องแบบนักเรียนและซื้อโอกาสทางการศึกษาที่ดีให้แก่บุตรได้อย่างไม่ลำบาก เช่น การส่งบุตรไปเรียนพิเศษ เรียนหรือพักผ่อนต่างประเทศช่วงปิดเทอม หรือเข้าเรียนที่โรงเรียนชั้นนำ เป็นต้น จึงมีความเป็นไปได้สูงที่บุตรจากครอบครัวฐานะดีจะมีผลการเรียนและผลสอบที่ดีกว่าเด็กจากครอบครัวยากจน มันคือความผิดปกติกี่สังคมมองว่าเป็นปกติ ทำให้ความเหลื่อมล้ำกลายเป็นความไม่เท่าเทียมกันที่สังคมยอมรับได้หรือที่ Bourdieu and Passeron (1970) ให้นิยามปรากฏการณ์นี้ว่า “ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (violence symbolique)” ซึ่งเกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาฝรั่งเศสที่ใช้ข้อสอบชุดเดียวกันทั่วประเทศ แต่บุตรจากครอบครัวชนชั้นนำก็ยังมีความได้เปรียบในการสอบแข่งขัน เพราะพวกเขามาจากครอบครัวที่ผู้ปกครองมีพื้นฐานของทุนมนุษย์ที่ดีและพร้อมกว่า

ย้อนไป ค.ศ. 1222 เครื่องแบบนักเรียนถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในอังกฤษ เมื่อพระอัครสังฆราช (archbishop) แห่ง Canterbury ได้ออกประกาศให้นักเรียนสวมชุดคลุมที่เรียกว่า “cappa clausa” ส่วนเครื่องแบบนักเรียนสมัยใหม่สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 16 (ProCon.org, 2021) ซึ่งต่อมาได้

ชนดล ภูษนะศิริ

เป็นที่แพร่หลายไปทั่วโลก ปัจจุบันมีหลายประเทศได้ยกเลิกการบังคับให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียน เช่น ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี สเปน เดนมาร์ก แคนาดา และสหรัฐ ฯลฯ ขณะเดียวกัน ก็ยังมีอีกหลายประเทศที่ยังคงระบียบการสวมใส่เครื่องแบบนักเรียน ได้แก่ อังกฤษ อินเดีย จีน ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย เขมร ไทย กานา รวมถึงประเทศบรุนดีที่ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน แต่กำหนดให้มีเครื่องแบบนักเรียน ทำให้เด็กจากครอบครัวยากจนจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา (Imangie Burundi-Terimbere Foundation, 2022) อย่างไรก็ตาม เครื่องแบบนักเรียนยังคงเป็นประเด็นถกเถียงและเคลื่อนไหวในหลายประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น มีครูรายหนึ่งในจังหวัดกิฟุได้รับรางวัลให้กระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นยกเลิกการบังคับให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียนเพื่อแก้ปัญหาสังคม จุดเริ่มต้นของการรณรงค์เกิดขึ้นในช่วงการระบาดของเชื้อโควิด-19 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2563 มีการอนุญาตให้นักเรียนเลือกสวมชุดเครื่องแบบหรือชุดลำลองไปโรงเรียนได้ เพื่อให้นักเรียนสามารถซักทำความสะอาดชุดอย่างสม่ำเสมอและลดการระบาดของเชื้อโควิด-19 เขาสังเกตพบว่าแม้ผ่านไปครึ่งปีกว่านักเรียนส่วนใหญ่ก็ยังเลือกแต่งชุดลำลอง และไม่พบปัญหาใด ๆ อีกทั้งบรรยากาศความเคร่งเครียดในโรงเรียนก็ลดลง ซึ่งก่อนหน้านี้กระทรวงศึกษาธิการฯ เคยเข้มงวดเรื่องกฎระเบียบจนทำให้นักเรียนกว่าห้าพันห้าร้อยคนไม่ไปโรงเรียนและออกจากระบบการศึกษาในที่สุด เขาจึงเสนอให้ยกเลิกการบังคับให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียน แต่ควรให้เสรีแก่นักเรียนในการเลือกด้วยตนเอง โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากนักเรียนและครูคนอื่น ๆ รวมถึงคณะกรรมการทนายความด้านการศึกษา นักธุรกิจ และนักเคลื่อนไหวทางสังคม (มติชนสุดสัปดาห์, 2564)

ด้านการศึกษาและงานวิจัยเกี่ยวกับเครื่องแบบนักเรียน เช่น Vopat (2010) เขาแนะนำว่าโรงเรียนควรกำหนดระเบียบการแต่งกายแทนการกำหนดเครื่องแบบที่เข้มงวด ซึ่งจะเป็นผลดีต่อพัฒนาการด้านการแสดงออกของเด็ก ๆ อีกทั้งเครื่องแบบนักเรียนยังไม่ช่วยปลูกฝังระเบียบวินัยหรือส่งเสริมความเสมอภาค และเพิ่มประสิทธิภาพทางวิชาการแต่อย่างใด ตามที่มักถูกกล่าวอ้าง; ขณะที่ Cinoglu (2014) เขาได้ศึกษานโยบายเครื่องแบบนักเรียนในตุรกีจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ ครูและฝ่ายบริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง และนักเรียน ผลการศึกษาพบว่านักเรียนเกือบทั้งหมดสนับสนุนนโยบายการแต่งกายอิสระในโรงเรียน ขณะที่ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนเครื่องแบบนักเรียน; ส่วน Sabic-El-Rayess et al. (2019) พวกเขาได้ศึกษาผลกระทบด้านลบของนโยบายเครื่องแบบนักเรียนต่อความเท่าเทียมและการเข้าถึงการศึกษาในมองโกเลีย ผลการวิจัยพบว่าไม่เพียงแต่ค่าใช้จ่ายเครื่องแบบนักเรียนจะสร้างปัญหาจนทำให้นักเรียนยากจนต้องออกเรียนกลางคัน เพราะไม่มีเงินซื้อเครื่องแบบนักเรียนเหมือนเพื่อนคนอื่น ๆ แต่เพราะเครื่องแบบนักเรียน คือความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic association) ของคนส่วนใหญ่ในสังคม การไม่มีเครื่องแบบนักเรียนจึงส่งผลต่อจิตใจให้นักเรียนยากจนรู้สึกเชิงลบในตนเอง การศึกษานี้ชี้ว่านโยบายเครื่องแบบนักเรียนในประเทศรายได้ต่ำมีแต่จะสร้างปัญหามากกว่าสร้างความสามัคคี; และ Reidy (2021) เธอศึกษาพบว่าเครื่องแบบ

นักเรียนไม่มีผลต่อผลการเรียน แต่ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจอย่างน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์และศาสนา นักเรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ และนักเรียนยากจนต่างได้รับผลกระทบจากนโยบายเครื่องแบบนักเรียน ซึ่งไม่สอดคล้องต่อความต้องการทางกายภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียน

สำหรับประเทศไทย เครื่องแบบนักเรียนเป็นประเด็นทางสังคมอยู่บ่อยครั้ง เช่น ปี 2562 โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยได้ทดลองอนุญาตให้นักเรียนสามารถแต่งชุดลำลองสุภาพมาเรียนได้ทุกวันอังคาร ปี 2563 กับการชุมนุมของกลุ่มนักเรียนเลวที่เรียกร้องให้หยุดบังคับการสวมใส่เครื่องแบบนักเรียน หรือเมื่อช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2565 เมื่อปรากฏภาพนักเรียนของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่สวมใส่เครื่องแบบนักเรียนผ่านโลกออนไลน์ จนถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในกลุ่มอนุรักษ์นิยม แต่ก็ได้รับการชี้แจงจากผู้บริหารโรงเรียนว่าเป็นข้อตกลงระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองตั้งแต่แรก เพราะทุกฝ่ายเห็นร่วมกันว่าเครื่องแบบนักเรียนไม่สะดวกต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียน แต่ได้กำหนดให้แต่งเครื่องแบบนักเรียนเฉพาะวันจันทร์ วันพฤหัสบดี และวันที่โรงเรียนมีกิจกรรมพิเศษ (เนชั่นออนไลน์, 2560; ไทยพับลิก้า, 2565) ด้านการสำรวจความคิดเห็นและโพลต่าง ๆ พบว่ามีสำนักข่าวและสถาบันการศึกษาให้ความสนใจต่อประเด็นเครื่องแบบนักเรียน เช่น มติชนออนไลน์ได้สำรวจความคิดเห็นของผู้อ่านผ่านช่องทางออนไลน์ว่าเครื่องแบบนักเรียนยังจำเป็นสำหรับการศึกษาในยุคปัจจุบันอยู่หรือไม่ ? พบว่าผู้ตอบผ่านช่องทาง Twitter ร้อยละ 73.6 ตอบว่า “ไม่จำเป็นแล้ว” และร้อยละ 26.4 ที่ตอบว่า “ยังจำเป็นอยู่” ซึ่งได้ผลใกล้เคียงกับผู้ตอบผ่านช่องทาง Facebook คือร้อยละ 72 ตอบว่าไม่จำเป็น และร้อยละ 28 ตอบว่ายังจำเป็น (มติชนออนไลน์, 2563ข) และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) (2565) ที่ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นเครื่องแบบนักเรียน ระหว่างวันที่ 7 – 8 ธันวาคม 2563 จากประชาชนที่มีอายุสิบห้าปีขึ้นไปจากทุกระดับการศึกษาและอาชีพทั่วประเทศ จำนวน 1,332 ราย พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 69.67 ระบุว่าการบังคับให้ใส่เครื่องแบบนักเรียนไปโรงเรียนควรมีต่อไป และมีเพียงร้อยละ 2.40 ที่ระบุว่าสมควรยกเลิกการใส่เครื่องแบบนักเรียน ความน่าสนใจของผลการสำรวจนี้คือจำนวนผู้ตอบกว่าร้อยละ 64.44 มีการศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และร้อยละ 43.32 คือกลุ่มคนที่ไม่มีรายได้และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท นั่นหมายความว่าผู้ตอบส่วนใหญ่คือกลุ่มแรงงานชั้นต่ำและมีแนวโน้มสูงที่จะเดือดร้อนทางการเงิน แต่กลับสนับสนุนการบังคับให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียนซึ่งมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อนักเรียนหนึ่งคนเป็นจำนวนเงินไม่น้อยกว่าสองพันห้าร้อยบาท

สำหรับบทความนี้ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์จากเครื่องแบบนักเรียนเพื่ออธิบายสาเหตุความยากจนและความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย เนื้อหาเริ่มจากการอธิบายทฤษฎีความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่มีจุดเริ่มต้นทางความคิดจากสถาบันการศึกษาในฝรั่งเศส จากนั้นนำเสนอประสบการณ์และความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง (stakeholders) ต่อเครื่องแบบนักเรียน ได้แก่

ชนดล ภูษนะศิริ

1) ครูและผู้บริหารโรงเรียน 2) ผู้ปกครอง และ 3) นักเรียน แล้วนำเสนอข้อค้นพบและอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ เพื่อโยงไปสู่ข้อสรุปของงานวิจัยที่จะชี้ปัญหาความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย แล้วจึงนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามิในส่วนท้ายของบทความ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์และความคิดเห็นต่อรูปแบบนักเรียนจากบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน
2. เพื่อวิเคราะห์สาเหตุความยากจนและความเหลื่อมล้ำของคนไทยจากรูปแบบนักเรียนในประเด็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์
3. เพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของคนไทยจากรูปแบบนักเรียนในประเด็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

บททวนวรรณกรรม : แนวคิดความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

“ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (violence symbolique/ วิโวล็องส์ แซ็งโบลิค/ symbolic violence)” เป็นทฤษฎีที่ Bourdieu และ Passeron (1970) เสนอไว้ในหนังสือ La Reproduction. Éléments pour une théorie du système d’enseignement เพื่อชี้ว่าสถาบันการศึกษามีส่วนในการสร้างความเหลื่อมล้ำ และผลิตซ้ำความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นเครื่องมือให้เกิดการรักษาและการสืบทอดอำนาจครอบงำสังคมให้แก่ชนชั้นครอบงำที่มีทุนมนุษย์เหนือกว่าชนชั้นทั่วไปด้วยการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและทุนสังคมให้แก่ทายาทของตน ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์แตกต่างจากการใช้อำนาจครอบงำของ Max Weber ได้แก่ 1) การครอบงำตามประเพณี (la domination traditionnelle) ที่สร้างความชอบธรรมให้แก่ขุนนางในสังคมยุโรปสมัยกลาง 2) การครอบงำด้วยอำนาจบารมี (la domination charismatique) ของบุคคลพิเศษเฉพาะ เช่น หัวหน้าและผู้นำ และ 3) การครอบงำด้วยอำนาจทางกฎหมาย (la domination légale-rationnelle) (Dortier, 2009)

และยังแตกต่างจากความรุนแรงอื่น ๆ ก่อนหน้าอย่างความรุนแรงทางกายภาพ (violence physique) ซึ่งเราสามารถรับรู้และสัมผัสได้ เช่น การอ้างสิทธิ์โดยรัฐในการผูกขาดการใช้ความรุนแรงอย่างถูกกฎหมายและการบีบบังคับทางเศรษฐกิจให้ชนชั้นกรรมากรที่พึ่งต้องดิ้นรนขายแรงงาน จนมีสถานะเป็นผู้ถูกครอบงำที่กลัวการถูกกดขี่และการตกเป็นเหยื่อ ผู้ถูกครอบงำในรูปแบบนี้จะไม่ยอมเชื่อฟังโดยง่าย และมีความคิดต่อต้านอยู่ตลอด (Encyclopædia Universalis, 2021) ตรงข้ามกับความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ หรือ “ความรุนแรงที่อ่อนโยน (violence douce)” ซึ่งผู้ถูกครอบงำจะยอมจำนน (soumission) เชื่อฟังและรักดีด้วยใจ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีความไม่เท่าเทียมเกิดขึ้น ทั้งการเลือกปฏิบัติ การกำหนดกติกาเพื่อเอื้อ

ผลประโยชน์แก่บางกลุ่มคน รวมถึงการครอบงำทางความคิดและระเบียบแบบแผน แต่ผู้ถูกครอบงำก็ยังคงยอมรับและไม่รู้สึกถึงความผิดปกติ มันเป็นการครอบงำอย่างแยบคายโดยที่ผู้ถูกครอบงำไม่ทันรู้สึกตัว เพราะการครอบงำรูปแบบนี้จะแทรกซึมเข้าไปในวิถีชีวิตและความคิดของผู้คนในสังคม ได้แก่ เรื่องวิชาการ สุนทรียะและมารยาททางสังคม ผ่านการถ่ายทอดวัฒนธรรมวิชาการในโรงเรียนและการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อสารมวลชน (presse télévisée) (Bourdieu, 1989, 1993, 1994)

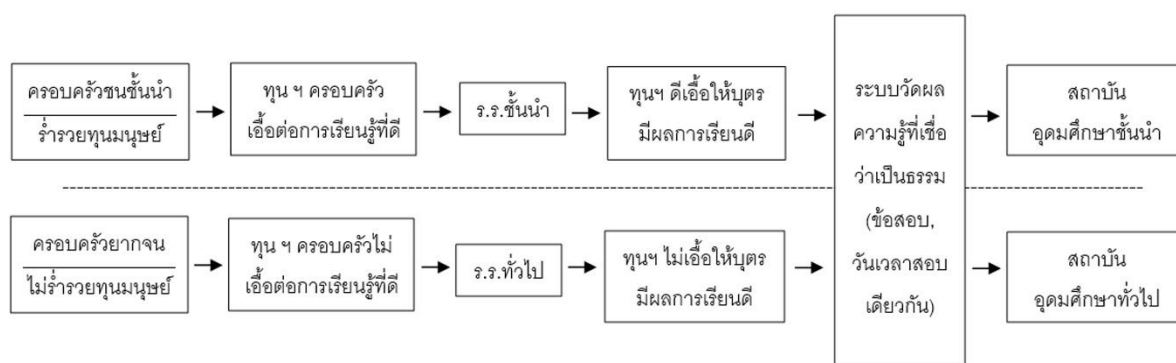
ตัวอย่างความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในฝรั่งเศส แม้ว่าฝรั่งเศสจะมีคำขวัญแห่งชาติ “อิสรภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ (liberté, égalité, fraternité)” ทำให้การออกกฎหมายและนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับคำขวัญแห่งชาตินี้ เช่นเดียวกับนโยบายด้านการศึกษาที่ให้เสรีภาพและการเข้าถึงการศึกษาอย่างเสรีและเท่าเทียม นอกจากนี้ โรงเรียนและสถาบันอุดมศึกษาฝรั่งเศสยังมีเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน นักเรียนที่สอบผ่านมัธยมศึกษาปีที่ 6 (baccalauréat) สามารถเข้าศึกษาต่อได้ทุกที่ไม่เว้นแม้แต่ในคณะแพทย์ที่ใครใคร่เรียนต้องได้เรียน ที่สำคัญคือนโยบายการศึกษาแบบให้เปล่า (la gratuité) โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน [มีเฉพาะค่าลงทะเบียนซึ่งน้อยกว่าค่าเรียนในประเทศไทย] ซึ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสมอบแก่ทุกคนที่พักอาศัยในแผ่นดินฝรั่งเศส โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ ศาสนา เพศ สีผิว และฐานะทางสังคม ส่วนการควบคุมคุณภาพการศึกษา รัฐเชื่อว่าไม่ว่าจะเรียนที่ไหนในฝรั่งเศสก็ล้วนมีคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน ความน่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือการจัดสอบเพื่อวัดผลความรู้ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายด้วยข้อสอบชุดเดียวกัน ในวันและเวลาเดียวกันทั่วประเทศ นักเรียนที่สอบผ่านจึงสามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้ นักเรียนทั่วไปจะเลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นระบบรับตรง แต่สำหรับนักเรียนที่มีผลการเรียนดี พวกเขาจะเลือกสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อที่โรงเรียนชั้นสูง (grand école) ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมมากในหมู่นักเรียนหัวกะทิฝรั่งเศส (ธนดล ภูธนะศิริ, 2556)

ในความปกติข้างต้นนี้ กลับมีความผิดปกติบางอย่างซ่อนอยู่คือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ เพราะเด็กจากครอบครัวชนชั้นนำหรือชนชั้นกระฎุมพีขึ้นไปมีความได้เปรียบตั้งแต่ที่บ้าน เด็กเหล่านั้นถูกเลี้ยงดูในครอบครัวที่ผู้ปกครองมีทุนมนุษย์ที่ดีและพร้อมกว่า จึงมีโอกาสมากกว่าที่พวกเขาจะมีผลการเรียนที่ดีกว่าและเป็นธรรมดาที่จะสอบผ่านในสนามการสอบวัดผลแห่งชาติ รวมถึงสอบเข้าในสถาบันการศึกษาชั้นนำ ขณะที่เด็กจากครอบครัวทั่วไปจะต้องใช้ความพยายามมากกว่าเด็กจากครอบครัวชนชั้นนำ ดังนั้นในสนามสอบที่ชาวฝรั่งเศสเชื่อว่ามีความยุติธรรมระหว่างผู้สอบที่มีความแตกต่างด้านทุนเศรษฐกิจและทุนสังคม เพราะเป็นการตัดสินและคัดเลือกคนที่สติปัญญา แต่แท้จริงแล้วกลับเต็มไปด้วยความไม่เท่าเทียมในการแข่งขัน ซึ่งการสอบก็เป็นเพียงพิธีรับรองทุนวัฒนธรรมด้านความรู้ให้แก่บุตรหลานจากครอบครัวชนชั้นนำ (Bourdieu and Passeron, 1970; Bourdieu, 1989) อย่างไรก็ตาม ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองชาวฝรั่งเศสต่างใฝ่ฝันที่จะได้เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนชั้นสูง เพราะใบปริญญาจากโรงเรียนชั้นสูงคือความภาคภูมิใจของชีวิต อีกทั้งยังเป็นใบเบิกทางสู่ความสำเร็จด้านต่างๆ ในอนาคต วัฒนธรรมยกย่อง

ชนดล ภูษนะศิริ

คนเก่งของชาวฝรั่งเศสจึงยอมรับความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ แม้ว่าการสอบแข่งขันจะมีความเสียเปรียบซ่อนอยู่ เพราะเมื่อถึงวันที่พวกเขาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ทางสังคมของชนชั้นนำ พวกเขาก็จะทำการผลิตซ้ำทุน (reproduction) เหล่านั้นต่อไปอีก

ภาพที่ 1 ผังเปรียบเทียบทุนมนุษย์ระหว่างผู้ปกครองต่างชนชั้นเพื่ออธิบายความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (สรุปโดยผู้วิจัย)

ผู้วิจัยจึงนิยามความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นความไม่เท่าเทียมกันที่สังคมยอมรับได้ เพราะสังคมเห็นพ้องต้องกันโดยไม่รู้ตัว หรืออาจเรียกว่าเป็นความไม่เท่าเทียมกันที่สังคมไม่ตระหนักรู้เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มคนในสังคมไม่ทราบว่าตนกำลังถูกครอบงำหรือมีความไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้น เพราะทุกคนต่างยอมรับในกติกาว่ามีความยุติธรรมดีแล้ว แม้ความจริงจะไม่ยุติธรรม เช่น การเลือกปฏิบัติและการแบ่งชนชั้น หรือการแข่งขันที่มีอภิสิทธิ์ชนผูกขาดความได้เปรียบนั้นอยู่ รวมถึงการกำหนดกติกาและระเบียบแบบแผนทางสังคมซึ่งชนชั้นของตนคุ้นเคยให้เป็นมาตรฐานที่สังคมต้องปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์” สองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน เพราะกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในสังคม แต่แตกต่างกันคือความเหลื่อมล้ำเป็นสิ่งผิดปกติที่สังคมรับรู้ รับทราบว่าควรแก้ไข จัดว่าเป็นความรุนแรงทางกายภาพที่เราสามารถมองเห็นและสัมผัสได้ ขณะที่ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์เป็นสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ทุกคนกลับมองว่าปกติ เพราะมองไม่เห็นความเสียเปรียบในการเข้าถึงโอกาสและการแข่งขัน อีกทั้งยังนิยมชมชอบในกติกาและระเบียบแบบแผนที่มีอำนาจกว่าสร้างไว้ จึงยอมรับและไม่เห็นว่าสิ่งผิดปกติเหล่านั้นสมควรได้รับการแก้ไข เช่นเดียวกับการถูกจำกัดสิทธิ์และโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กนักเรียนไทยบางคน เพราะข้อจำกัดทางรายได้ของผู้ปกครอง จึงไม่มีเงินเพียงพอซื้อเครื่องแบบนักเรียนให้บุตรไปโรงเรียน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์จากเครื่องแบบนักเรียน เพื่ออธิบายสาเหตุความยากจนและความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย แต่เพราะความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ไม่ใช่ความรุนแรงทางกายภาพ (violence physique) ที่เราสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าและมีลักษณะเป็น

รูปธรรม อย่างไรก็ตาม เราสามารถทำความเข้าใจความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ได้จากการศึกษาความคิดเห็นและพฤติกรรมที่ไม่สมเหตุสมผลของผู้คนในสังคม ผ่านการบอกเล่าโดยสัมภาษณ์บุคคลในกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อเครื่องแบบนักเรียน ดังนี้ 1) บุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูจำนวนสามราย 2) ผู้ปกครองจำนวนเจ็ดราย และ 3) นักเรียนจำนวนสามราย รวมทั้งหมดสิบสามราย ว่าพวกเขามีความคิดเห็นอย่างไรต่อเครื่องแบบนักเรียน สนับสนุนหรือควรยกเลิก ที่ผ่านมามีพวกเขาเคยได้รับผลกระทบหรือเคยประสบปัญหาอะไร แล้วได้แก้ไขปัญหายังไง คำถามเพิ่มเติมสำหรับผู้ปกครองและนักเรียนว่ามีเครื่องแบบนักเรียนเพียงพอไหม เป็นชุดใหม่หรือชุดใช้แล้ว ได้เปลี่ยนชุดใหม่ทุกปีการศึกษาหรือไม่ การยกเลิกเครื่องแบบนักเรียนจะช่วยแบ่งเบาภาระด้านการเงินได้ไหม คำถามสำหรับนักเรียนว่าถ้าต้องแต่งชุดลาลองสุภาพมาโรงเรียน พวกเขาจะรู้สึกขาดความมั่นใจหรืออายเพื่อน ๆ หรือไม่ และอย่างไร

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้กำหนดจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์เบื้องต้นกลุ่มละสามคน โดยเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีทุนเศรษฐกิจและฐานะสังคมที่แตกต่างกัน แต่เมื่อทำการเก็บข้อมูลตามกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคลูกบอลหิมะ (snow ball sampling technique) คือการให้ผู้ให้สัมภาษณ์แนะนำผู้ให้สัมภาษณ์รายอื่นต่อเป็นทอดๆ พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปกครองหลายรายมีฐานะทางสังคมที่หลากหลายและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ผู้เขียนจึงเพิ่มจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปกครองเป็นจำนวนทั้งหมดเจ็ดราย ด้านระยะเวลาในการศึกษา คือเดือนกุมภาพันธ์ 2564 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2565 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการระบาดของเชื้อโควิด 19 ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาด้วยการสัมภาษณ์ผ่านโทรศัพท์และสื่อสังคมออนไลน์ และบางรายที่สัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ส่วนการตรวจสอบข้อมูลเป็นวิธีแบบสามเส้า (methodological triangulation) ด้วยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่ต่างกัน แต่ให้ผลเดียวกัน (สุภางศ์ จันทวานิช, 2551) เช่นการตรวจสอบสถานะทางการเงินของผู้ปกครองต่างชนชั้นต่อความสามารถในการซื้อเครื่องแบบนักเรียนให้บุตร เป็นต้น

ประสบการณ์และความคิดเห็นต่อเครื่องแบบนักเรียนจากบุคลากรโรงเรียน ผู้ปกครอง และนักเรียน

เพราะสิ่งผิดปกติกี่สังคมมองว่าเป็นปกติและความไม่เท่าเทียมกันที่สังคมยอมรับได้ เหล่านี้คือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ เนื้อหาส่วนนี้จะเป็นการฉายภาพเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์จากเครื่องแบบนักเรียน เพื่ออธิบายสาเหตุความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยผ่านประสบการณ์และความคิดของผู้เกี่ยวข้องโดยตรงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน ได้แก่ บุคลากรโรงเรียน ผู้ปกครอง และนักเรียน ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง) ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารโรงเรียน

อดีตรองผู้อำนวยการโรงเรียนชนบท เธอเคยเป็นครูสอนวิชาภาษาไทย ดนตรีและนาฏศิลป์ และยังเป็นรองผู้อำนวยการดูแลงานบริหารมากกว่าสี่สิบปี โรงเรียนของเธอเปิดสอนระดับประถมศึกษา เป็นโรงเรียนชนบทที่อยู่นอกตัวเมืองประมาณสามสิบกิโล ในอดีตมีนักเรียนสี่ร้อยถึงห้าร้อยคน แต่เพราะ การคมนาคมที่สะดวกขึ้น คนในหมู่บ้านที่พอมีฐานะดีจึงส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาต่อในตัวเมือง ทำให้ ปัจจุบันมีนักเรียนเหลืออยู่ประมาณสองร้อยห้าสิบคน ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนจากครอบครัวฐานะปานกลาง รวมถึงเด็กเรียนดีแต่ผู้ปกครองมีฐานะยากจน

เรื่องชุดนักเรียน แต่ก่อนมีปัญหาเยอะ แต่เดี๋ยวนี้ดีขึ้นค่ะ เพราะทางราชการมีงบให้ แต่มันก็ ไม่พอ เราต้องหาทุนการศึกษาให้เด็กด้วย [ครอบคลุมค่าเครื่องแบบนักเรียน] ซึ่งมีทั้งทุนเด็กเรียนดี เด็กยากจนหรือเด็กที่พ่อแม่ไม่ได้ดูแลหรืออาจเสียชีวิตหมด เราจะดูแลเป็นพิเศษ เด็กหลายร้อย คนเราดูแลหมด ส่วนหนึ่งเพราะพวกเราค่อนข้างโชคดีหาผู้อุปถัมภ์โรงเรียนได้ บางคนเป็นศิษย์เก่า เป็นลูกศิษย์ที่มีหน้าที่การงานดี ๆ รับผิดชอบตัวเองได้แล้วก็มาช่วยกัน เรายังเป็นโรงเรียนแรก ๆ ที่จัดผ้าป่าการศึกษา หรืออย่างในหมู่บ้านมีผู้นำชุมชน มีกองทุนหมู่บ้าน เขาก็มีทุนให้เด็กประมาณ สามสิบลบาท มีการทำโครงการอาหารกลางวัน เด็กบางคนฐานะแย่มาก ๆ เราก็ให้เขาห่อกลับบ้าน... ชุดนักเรียนก็อยากให้มีต่อไป เพราะมันช่วยฝึกเรื่องระเบียบวินัย แต่อยากให้มีงบประมาณให้ มากขึ้นให้ครอบคลุมจริง ๆ เพราะน้ำเกษียณออกมาแล้ว ก็กลัวว่าครูปัจจุบันจะดูแลไม่ทั่วถึงค่ะ (อดีตรองผู้อำนวยการโรงเรียนชนบท, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชน โรงเรียนของเขาตั้งอยู่ในเขตบางกะปิ เปิดสอนระดับปฐมวัยถึง ประถมศึกษา มีนักเรียนประมาณห้าร้อยคน นักเรียนมาจากครอบครัวฐานะปานกลาง ผู้ปกครองเชื่อมั่นใน คุณภาพการเรียนการสอนและค่าเทอมที่ไม่แพง รวมถึงสังคมเด็กนักเรียนที่ไม่เกเร

ควรมีชุดนักเรียน เพราะช่วยฝึกการเรียนรู้การเข้าสังคม ฝึกมารยาทให้นักเรียนรู้จักกาลเทศะ เพราะถ้าปล่อยอิสระ บางคนซื่อของแพง เพื่อนเห็นก็อยากใส่มาบ้าง หรือไม่ใช่จะใส่อะไรก็ได้ เช่น ไปงานศพ ฉันอยากใส่สีแดงก็คงไม่ได้ หรือเด็กบางคนอาจใส่ชุดนอนมาเรียนเพราะพ่อแม่ปลูก ฉันทมาจากเตี้ย คือเด็กเล็กยังไม่รู้ว่าอะไรควรไม่ควร การมีชุดนักเรียนจะช่วยฝึกช่วยสอนเขาอีก ทางหนึ่ง แต่ถ้าสังคมจะมีการปรับเปลี่ยนหรือยืดหยุ่นให้เด็กใส่ชุดลำลองมาเรียน ทางเราก็นิ่งดี แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับข้อตกลงของสังคมด้วย โดยเฉพาะถ้ากระทรวงศึกษาธิการมีนโยบาย เราก็พร้อม จะปฏิบัติตามกฎ... (ผู้วิจัยได้สอบถามถึงเงินสนับสนุนจากรัฐบาล) รัฐมีงบช่วยในรูปของเงินอุดหนุนรายหัว ได้แก่ ค่าธรรมเนียมการเรียน ค่าหนังสือ ค่าจัดกิจกรรมและค่าชุดนักเรียนซึ่งมันไม่พอหรอก มันครอบคลุมไม่หมด เงินช่วยต่อหัวไม่เพียงพอต่อความเป็นจริง ทำให้บางครอบครัวอาจ

มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย แต่สำหรับโรงเรียนของเราเป็นเอกชน เด็กที่มาเรียนก็ต้องพอมีเงินแล้วในระดับหนึ่งจึงมาเรียนที่นี่ (ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

อาจารย์สถาบันกวดวิชา แห่งหนึ่งในสมุทรสาคร เขาสอนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประจำสถาบันกวดวิชาระดับมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งถึงหก เขาสอนหนังสือที่นี่มาหลายสิบปีจึงเข้าใจธรรมชาติของลูกศิษย์ว่ากำลังอยู่ในวัยต้องการค้นหาตนเอง บางคนพยายามสร้างความแตกต่างและความโดดเด่น แต่ลูกศิษย์ส่วนใหญ่ก็ไม่พุ่มเฟิยเฟิ่นฐานะอย่างที่เขาหลายคนกำลังเป็นกังวล เขาจึงสนับสนุนให้ยกเลิกเครื่องแบบนักเรียนและใส่ชุดลำลองสุภาพแทน แต่ควรอยู่ภายใต้ข้อตกลงพื้นฐานและกาลเทศะ

ผมเป็นครูสอนพิเศษครับ ปกตินักเรียนจะใส่ชุดไปรเวทมาเรียนกันอยู่แล้ว เด็กส่วนใหญ่กว่าแปดสิบถึงเก้าสิบเปอร์เซ็นต์ก็ใส่ชุดธรรมดา ไม่ได้ใส่ชุดเวอร์วังกันหรอกครับ ยกเว้นประมาณสิบถึงยี่สิบเปอร์เซ็นต์ ผมเคยเจอนักเรียนใส่รองเท้าคู่ละสี่หมื่นมาเรียน น่าจะของบาลอง (Balenciaga)...ผมเคยเจอนักเรียนใส่ชุดเดิมมาเรียนตลอด บางคนใส่เสื้อขาดเป็นรู ผมว่ามันแสดงความแตกต่างด้านฐานะอย่างชัดเจน นอกนั้น เคยเจอนักเรียนใส่กางเกงบ็อกเซอร์มาเรียนสองคน คือผมมองว่ามันไม่สุภาพและผิดกาลเทศะ แต่เด็กไม่ได้มองว่าเป็นเรื่องใหญ่ เขาไม่คิดว่ามันผิดอะไร เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการค้นหาตัวเอง อยากสร้างความแตกต่าง สร้างความโดดเด่นกว่าคนอื่น ขนาดชุดนักเรียนปกติยังมีคนใส่กระโปรงสั้น ๆ ใส่เสื้อที่รัดหลาย ๆ กลีบ หรือปักชื่อปลอมยาว ๆ ให้โดดเด่น เด็กวัยรุ่นสมัยนี้ความคิดพัฒนาไปมากเลยครับ แต่ก็ไม่ใช่ทุกคนจะมีวุฒิภาวะพอ ส่วนตัวผมสนับสนุนการยกเลิกชุดนักเรียนครับ ให้ใส่ชุดไปรเวทมาเรียน แต่ควรมีกฎระเบียบควบคุม ชุดไม่โป้ ชุดต้องไม่ผิดกาลเทศะมากเกินไป (อาจารย์สถาบันกวดวิชา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

กลุ่มที่สอง) ความคิดเห็นของผู้ปกครอง

คุณพ่อมัธยัสถ์ เขาเป็นทนายทระกูลเศรษฐีเก่า เขาและภรรยามีนิสัยไม่ฟุ้งเฟ้อ จึงสอนให้บุตรสาวมีนิสัยประหยัดและใช้ชีวิตง่าย ๆ เขาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเครื่องแบบนักเรียนว่า

ชุดนักเรียนมีทั้งเกรดธรรมดาและเกรดดี...อย่างเสื้อตัวหนึ่งถ้าเย็บดี ๆ ใช้ได้สามถึงห้าปีเลย แต่ก็ต้องดูด้วยว่าเด็กตัวใหญ่ขึ้นไหม สูงขึ้นไหม อย่างกระโปรงก็เลาะไปสองรอบ จนเลาะต่อไม่ได้แล้วถึงต้องซื้อใหม่ ชุดที่ใส่ตอนนี้มีชุดนักเรียนสามชุด ชุดพละหนึ่งชุด ชุดหนึ่งก็เป็นพันแล้ว ถ้าใส่ชุดลองนำไปเรียนแทนชุดนักเรียน มันง่ายกว่านะ ประหยัดด้วย น้อง (ชื่อบุตรสาว) ก็อยากใส่ไปเรียนด้วย เห็นเคยพูดอยู่บ่อย ๆ แต่เกรงว่ามันจะมีการแบ่งชนชั้นระหว่างเด็กว่าคนนั้นจนคนนั้นรวยอย่าง (ชื่อโรงเรียนประถม) ยิ่งเป็นหนักเลย แต่ผู้ปกครองก็แข่งขันกันแล้ว ถึงขั้นตบตีแย่งข้อสอบ

ชนล ภูษนะศิริ

กันจนแทบจะเวียนแทนลูก คือปัญหาบางที่มันไม่ได้มาจากเด็ก แต่มาจากผู้ปกครองที่ทำให้ลูกมีนิสัยไม่ดีตามไปด้วย (คุณพ่อมัธยัสต์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

พนักงานส่งของ เขาทำงานเป็นพนักงานส่งของที่โรงงานแห่งหนึ่งในภาคอีสาน เขาเป็นคุณพ่อเลี้ยงเดี่ยวมีบุตรสองคน บุตรชายคนโตทำงานแล้ว ส่วนบุตรสาวคนเล็กกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่หกที่โรงเรียนใกล้บ้านแห่งหนึ่ง ปีการศึกษาหน้า เขาตั้งใจให้บุตรสาวย้ายมาเรียนระดับมัธยมต้นที่โรงเรียนวัดในตัวเมือง เขาฝึกให้บุตรสาวรู้จักดูแลตนเอง เช่น หุงข้าว ทำอาหารและซักผ้าเอง เพราะเขาต้องทำงานไม่มีเวลามาก “ลูกเรียนโรงเรียนหลวง ค่าเทอมไม่ได้เสียครับ แต่เราจ่ายค่าของค่าเสื้อผ้าเอง ปีหนึ่งก็หลายพัน ส่วนเงินที่หลวงช่วยปีละสามร้อยกว่าบาท มันไม่พอหรอกครับ...ถ้าจะยกเลิกชุดนักเรียนให้ใส่ชุดธรรมดาที่ดีนะครับ (ยิ้มอย่างมีความหวัง) จะได้ประหยัดค่าใช้จ่าย แต่มันจะมีจริงหรือครับ” (พนักงานส่งของ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มีนาคม 2564)

คุณแม่ห้อง Gifted เธอมีบุตรชายคนเดียว ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาปีที่สองห้อง Gifted ซึ่งเป็นห้องเรียนพิเศษสำหรับนักเรียนที่มีผลการเรียนดีเยี่ยมสายวิทย์คณิต ที่โรงเรียนเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศแห่งหนึ่ง และยังสอบติดค่าย สอวน. เธอเชื่อว่าเพราะเธอทุ่มเททั้งเงินและเวลาพาบุตรชายไปเรียนพิเศษทุกเสาร์อาทิตย์ อีกทั้งครูจากโรงเรียนระดับประถมศึกษายังแนะนำให้บุตรได้เรียนพิเศษตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่หนึ่ง เพราะเห็นแววในการทำข้อสอบ จึงทำให้บุตรสอบติดที่โรงเรียนแห่งนี้

ชอบให้มีชุดนักเรียนมากกว่า เพราะคิดว่าถ้าเป็นชุดลำลองจะเป็นการสิ้นเปลือง เราไม่รู้วาระดับไหนคือสุภาพไม่สุภาพ ผู้ปกครองอาจมองว่าสุภาพ แต่ครูอาจมองว่าไม่สุภาพก็ได้ เพราะอะไรที่มันไม่ใช่แบบฟอร์ม มุมมองมันก็ต่างกัน ขนาดชุดนักเรียนสั้นยาวยังมีปัญหาเลย ยิ่งถ้าเราใส่ชุดเดิม ๆ ก็อาจเป็นขีปนากของคนอื่นได้ เคยมีเด็กผู้หญิงคนหนึ่งนิทาแม่เพื่อนว่าแต่งชุดเดิม ๆ กระเป๋าใบเดิม รองเท้าคู่เดิมตลอด ไม่รู้จักเปลี่ยน เราได้ฟังยังคิดว่าเด็กว่าเราหรือเปล่า คือแต่ก่อนเราทำงาน ต้องออกสังคมก็ซื้อโน้นซื้อนี่ตลอด แต่วันนี้ทุกอย่างอิมตัว ไม่ต้องทำงานออกสังคมแล้วไม่มีความจำเป็นต้องแต่งตัว แต่ลูกของเราต้องไปเจอเพื่อนเจอสังคม ถ้าไปชุดเดิม ๆ ก็กลัวจะมีปัญหา ยิ่งเด็กอยู่ในวัยแฟชั่นมีโอกาสนะเปลี่ยนได้ ขนาดลูกเป็นผู้ชายยังขอซื้อชุดคอสเพลย์เลยอยากให้ลูกใส่ชุดนักเรียนเพราะประหยัด ถ้าเด็กไม่โต ใส่สามปีก็ไม่ต้องเปลี่ยนชุดใส่เหมือนเดิมก็ไม่มีใครรู้ แต่ถ้าเป็นชุดลำลองให้ใส่เหมือนเดิมไม่ได้ ใครเขาจะใส่ชุดเดิม ๆ สามปีเดียวโดนเพื่อนล้อ ...แต่จริง ๆ เป็นคนชอบซื้อเสื้อผ้าให้ลูกด้วย ทั้งที่หลัก ๆ ลูกก็ได้ใส่แค่ชุดนักเรียนแล้วลูกก็เป็นคนง่าย ๆ อะไรก็ได้ แต่คนเป็นแม่ก็อยากให้ลูกแต่งตัวดี ๆ ไปดูตู้เสื้อผ้าสิ เสื้อผ้าเยอะเต็มตู้เลย หลายตัวก็ยังไม่ใส่ (คุณแม่ห้อง Gifted, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

พยาบาลเอกชน เธอเป็นพยาบาลประจำโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม “ควรมีเครื่องแบบนักเรียน เพราะชุดลาลองหลังจากใส่เสร็จก็ต้องซักเหมือนกัน และยังเป็นการสิ้นเปลือง ค่าใช้จ่ายมากกว่าเดิม เพราะอยากให้ลูกใส่เสื้อผ้าดูดี ดูโก้ ใส่แล้วไม่เป็นที่เหยียดหยามของคนอื่น เลยต้องหาเสื้อผ้าใหม่ ๆ มาให้ลูก ให้ดูทันสมัยทันสมัย ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

คุณแม่นายหน้าที่ดิน สามีมของเธอเป็นช่างทอง เปิดบ้านรับงานจิ๋วเวรีต่าง ๆ ส่วนเธอเป็นนายหน้าที่ดิน แต่เพราะเศรษฐกิจที่ชะลอตัวและโรคระบาดต่อเนื่องหลายปี เธอจำเป็นต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด เธอมีบุตรชายสองคน คนโตรับผิดชอบตนเองได้แล้ว ส่วนคนเล็กกำลังศึกษาอยู่ในระดับ ปวช. ที่โรงเรียนเครือข่ายจังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน

ไม่ควรยกเลิกชุดนักเรียนค่ะ เพราะชุดนักเรียนมันดูเรียบร้อย น่ารัก ถ้าไม่ใส่ชุดนักเรียนมันจะดูเป็นเด็กก๊วย และค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่ชุดนักเรียนมันจะโอเวอร์มาก เพราะแต่ละคนมีแฟชั่นของตัวเอง ทำให้มันยุ่งวุ่นวาย ลำพังแค่วันเสาร์อาทิตย์ เราก็ไม่ไหวจะสรรหาเสื้อผ้ากางเกงให้ใส่ เวลาเขาไปเดินห้าง เพื่อนคนโน้นใส่แบบนั้น เพื่อนคนนี้ใส่แบบนี้ กระเป๋าแบบนั้นแบบนี้ ไหนจะนาฬิกาข้อมืออีก โอ้โฮ! มันจะเยอะขึ้นค่ะ แม้แต่รองเท้าแตะหรือผ้าใบก็ต้องเป็นแฟชั่นอีก จากประสบการณ์ห้าวันที่ลูกไปโรงเรียน ส่วนอีกสองวันลูกไม่ได้ออกข้างนอก นานถึงจะออก มันก็ไม่เปลืองชุด คือ ใส่ยังไ้ก็ได้ อย่างถ้าสองสัปดาห์ใส่ชุดนั้นไปแล้ว ให้เด็กมาใส่เสื้อผ้าซ้ำจะยากนะ เด็กจะเริ่มเครียดหลายวันก่อนก็ใส่ไปแล้ว วันนี้จะมาใส่อีกแล้ว อย่างตอนเรียนโรงเรียนประถม เด็กยังไม่ค่อยรู้เรื่อง แต่พอมีโทรศัพท์มือถือก็เริ่มมีปัญหา เพราะแฟชั่นมันมากับโทรศัพท์ แล้วเด็กก็สั่งออนไลน์ได้ (ผู้วิจัยได้สอบถามถึงเงินสนับสนุนจากรัฐบาล) โรงเรียนมีเงินช่วยเหลือให้จริง แต่แค่ซื้อชุดนักเรียนหนึ่งชุดมันยังไม่พอเลย ผู้ปกครองก็ไม่มีเวลาที่จะมาซักเสื้อผ้าทุกวัน ปีหนึ่งก็ต้องจ่ายค่าชุดประมาณสี่พันไม่เกินห้าพันบาท แต่ถ้าเป็นชุดลาลองมันยังไม่พอ เพราะมันต้องเปลี่ยนบ่อยมาก บางทีห้างลดราคา เพื่อนเขาก็จะชวนกันไปซื้ออีก อย่างกระเป๋าถ้าไปเห็นคนอื่นถือแล้วเผลอ ผู้ปกครองก็ต้องเดือดร้อนอีกแล้ว ทุกวันนี้ใช้กระเป๋าของโรงเรียน เลยไม่เดือดร้อน ...แล้วถ้าลูกเราไปไหน ถ้าเป็นชุดนักเรียน ก็ยังเป็นสิ่งที่สังเกตว่าป้านี้ทำไมยังไม่กลับบ้าน นี่คือข้อดีของชุดนักเรียน (คุณแม่นายหน้าที่ดิน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มีนาคม 2564)

พี่พนักงานห้าง เธอทำงานเป็นพนักงานแนะนำสินค้าที่ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง เธอมีบุตรสองคน บุตรชายคนเล็กของเธอมีผลการเรียนดีตั้งแต่เด็ก ปัจจุบันเขาเป็นนักศึกษาปีที่หนึ่งที่วิทยาลัยกีฬาแห่งหนึ่งในภาคกลาง

ชุดนักเรียนใส่แล้วดูเป็นระเบียบ แต่ก็มีค่าใช้จ่ายเยอะ ก่อนเปิดเทอม มันกระทบค่าใช้จ่ายอยู่แล้วค่ะ ค่าชุดปีหนึ่งก็สี่ถึงห้าพัน อย่างมีทองก็เอาไปจำหน่าย ขอยืมจากแม่ จากญาติพี่น้องบ้าง

ธนดล ภูวนะศิริ

เราเป็นแม่ต้องหมุนเงินให้ได้ เพื่อลูก...แต่ถ้าจะให้แต่งชุดธรรมดาไปเรียน ก็ดีนะคะ ลูกเป็นเด็กผู้ชาย เขาง่าย ๆ ไม่คิดมากเรื่องแต่งตัว แต่ควรเป็นชุดสุภาพจริง ๆ จะได้ประหยัดเงินด้วย แล้วยังเอาเงินไปทำอย่างอื่นได้อีก (ฟิสิกส์งานห้าง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 เมษายน 2564)

คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว เธอทำงานที่ห้างสรรพสินค้าแห่งเดียวกับฟิสิกส์งานห้าง แต่เธอมีอายุงานมากกว่า เพราะทำงานมานานกว่าสิบหกปี เธอมีบุตรสาวสองคน คนโตกำลังขึ้นมัธยมศึกษาปีที่สอง ส่วนคนเล็กกำลังเรียนอยู่ระดับชั้นอนุบาลที่โรงเรียนวัดใกล้บ้านและปีหน้าจะขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่ง

...ก่อนเปิดเทอมจะมีปัญหาเรื่องเงิน เราก็แก้ปัญหา เช่น มีทองก็เอาทองไปจำนำ มีของมีค่าอะไรที่พอจำนำได้ก็เอาไปจำนำ ถ้าไม่มีก็หยิบยืมคนโน้นคนนี้ แล้วก็อาศัยญาติ ๆ ยืมมาก่อน คือรัฐเขาก็มีเงินช่วย ถ้าเป็นอนุบาลก็สามร้อยบาท มัธยมก็เพิ่มขึ้นประมาณสี่ร้อยบาท แน่่อนว่ามันไม่พอหรอกคะ (คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว, 2564, อ้างถึงใน ธนดล ภูวนะศิริ, 2564, หน้า 18) ...ถ้าต่อไปจะให้แต่งไปโรงเรียน ก็ไม่เห็นด้วยนะคะ จริงอยู่ที่เราต้องเสียค่าชุด แต่มันคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เด็กจะได้ไม่ฟุ้งเฟ้อ อ้าว ! นั่นชุดเธอเท่านั้น ชุดฉันเท่านั้น มันจะเหลื่อมล้ำกัน จริงอยู่เรามีสิทธิเลือก แต่อยากให้ลูกอยู่ในกฎระเบียบมากกว่า (แล้วลูกคุณแม่เป็นเด็กฟุ้งเฟ้อ ไม่มีระเบียบวินัยหรือครับ) ...ไม่ ๆ เขาเป็นคนที่ประหยัดมาก เขาเป็นของเขาเอง คุณแม่ไม่ได้สอนเลย เช่นไปโรงเรียน เราให้เขาวนละหกสิบบาท ค่ารถไปกลับสิบหกบาท อาหารก็มีที่โรงเรียนอยู่แล้ว ส่วนตอนเช้าก็แล้วแต่เขา กลับบ้านมาเขาก็คืนแม่วันละสิบถึงสิบห้าบาท แล้วเขายังเจียดเงินเก็บวันละสิบกว่าบาท คือเราให้เขามันก็น้อยอยู่แล้ว ถ้าเขาไปซื้อนอกเหนือจากนั้นก็ไม่ได้พอหรอก เราเป็น single mom เราพยายามเลี้ยงให้เขาช่วยเหลือตัวเองจะไปตามกระแสสังคมมากไม่ได้ ...ตอนนี้อายุของเขายังทำงานไม่ได้ ถ้าอายุถึงสิบห้าปี ก็อยากฝากให้เขามาช่วยเก็บงานที่ห้างเป็นรายได้ ตอนนี้ให้ช่วยทำงานบ้าน ช่วยดูแลน้องไปก่อน (คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 เมษายน 2564)

กลุ่มที่สาม) ความคิดเห็นของนักเรียน

นักเรียนหญิงโรงเรียนวัง เธอกำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ห้า ที่โรงเรียนวังแห่งหนึ่ง เธอมีผลการเรียนดีเป็นที่น่าพอใจ เธอมีความเห็นต่อรูปแบบนักเรียนว่า

รูปแบบนักเรียนถือเป็นกฎอย่างหนึ่งที่ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกรอบและระเบียบที่โรงเรียนวางไว้ จึงควรให้มีรูปแบบนักเรียนต่อไป แต่ควรยืดหยุ่นกฎระเบียบได้ตามความเหมาะสม เพราะจากข่าวที่พบ โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้กฎเหล่านี้มากดดันผู้เรียน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนและผู้เรียน ทั้งที่เรื่องเหล่านี้ก็เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น โรงเรียนกระทรวง หรือหน่วยงานทางการศึกษาควรให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคุณภาพบุคลากรทาง

การศึกษามากกว่าเรื่องรูปแบบ เพราะถ้าบุคลากรมีคุณภาพก็จะส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพด้วย (นักเรียนหญิงโรงเรียนวัง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้สอบถามว่าถ้าต้องแต่งชุดลาลองมาเรียนจะรู้สึกอายหรือขาดความมั่นใจหรือไม่ เธอตอบว่า “ไม่รู้สึกขาดความมั่นใจ”

นักเรียนหญิงประถมหก เธอเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่หก ที่โรงเรียนใกล้บ้านแห่งหนึ่งแถวชานเมืองในจังหวัดนครราชสีมา เธอเป็นเด็กขยัน ถูกฝึกให้ดูแลตนเองและรับผิดชอบงานบ้านตั้งแต่เด็ก เช่น หุงข้าว ทำกับข้าว ซักผ้า รีดผ้า และงานบ้านอื่น ๆ ทุกเสาร์อาทิตย์และวันหยุด เธอจะเข้ามารับจ้างขายของที่ร้านค้าแห่งหนึ่งในตัวเมือง ส่วนชุดที่เธอใส่ทำงานเป็นชุดลาลองหรือในภาษาที่เด็ก ๆ เข้าใจ คือ “ชุดไปเที่ยว” เช่น บางวันเธอใส่เสื้อยืดสีขาวตัวใหญ่กว่าตัว บางวันเป็นเสื้อขนาดพอดีตัว ส่วนกางเกงก็เป็นกางเกงกีฬาขายาวบ้าง กางเกงยีนส์บ้าง เธอได้อธิบายถึงชุดและสังคมในโรงเรียนของเธอว่า “มีชุดนักเรียนสองชุด เนตรนารีหนึ่งชุด พลະหนึ่งชุดและชุดธรรมดาทุกวันศุกร์หนึ่งชุดค่ะ ไม่ได้เปลี่ยนชุดทุกปี สองปีเปลี่ยนทีละชุด ถ้าให้เลือกใส่ชุดไปโรงเรียนจะชอบชุดใส่ไปเที่ยวมากกว่า ที่โรงเรียนไม่มีใครแข่งกันแต่งตัว ทุกคนก็ธรรมดาเนอะคะ” (นักเรียนหญิงประถมหก, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 มีนาคม 2564) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ถามซ้ำอีกครั้งว่าถ้าเพื่อนบางคนแต่งตัวดีกว่า สวยกว่า เธอจะอายเพื่อนหรืออยากแต่งบ้านใหม่ เธอเอียงคอและตอบด้วยสีหน้ากึ่งครุ่นคิดว่า “ไม่เนอะคะ”

นักเรียนชายมัธยมศึกษาปีที่สอง เขากำลังที่โรงเรียนชายล้วนชื่อดังแห่งหนึ่งของประเทศ เขาให้ความเห็นเกี่ยวกับเครื่องแบบนักเรียนว่า “ยกเลิกก็ได้หรือมีต่อก็ได้ ไม่ได้สนใจเรื่องเครื่องแต่งกายอยู่แล้ว” และรู้สึกเฉย คือไม่อาย ไม่ขาดความมั่นใจ ถ้าต้องใส่ชุดลาลองแบบสุภาพมาเรียน “ไม่อาย เพราะไม่มีเหตุผลต้องอาย” (นักเรียนชายมัธยมศึกษาปีที่สอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

ผลการวิจัย/ ข้อค้นพบ

1. **สนับสนุนหรือควรยกเลิกเครื่องแบบนักเรียน** พบว่าครูและผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสนับสนุนให้มีเครื่องแบบนักเรียนต่อไป เพราะเครื่องแบบนักเรียนช่วยฝึกระเบียบวินัย การเข้าสังคมและมารยาทให้นักเรียนรู้จักกาลเทศะ รู้ว่าสิ่งใดควรไม่ควร ขณะที่อาจารย์กวดวิชารายหนึ่งเพราะเขาได้คลุกคลีกับนักเรียนที่แต่งชุดลาลองอยู่เป็นประจำ กลับมีความเห็นว่าควรยกเลิกเครื่องแบบนักเรียน แล้วอนุญาตให้แต่งชุดลาลองสุภาพแทน เพราะมีเพียงนักเรียนส่วนน้อยที่จะแต่งตัวด้วยชุดราคาแพง ขณะที่นักเรียนส่วนใหญ่จะแต่งตัวด้วยชุดธรรมดา บางคนใส่เสื้อผ้าซ้ำ บางคนเสื้อขาดเป็นรู แต่พวกเขาก็ยังใส่มาเรียนเป็นประจำ อาจารย์ท่านนี้เชื่อว่าเด็กส่วนใหญ่มีวุฒิภาวะ รู้จักประมาณตนเอง แต่อาจมีบ้างที่เด็กบางคนชอบแต่งตัวประหลาด สร้างความโดดเด่นให้เป็นที่สนใจ แต่นั่นเป็นธรรมชาติตามช่วงวัยของเด็กที่ต้องการค้นหาตนเอง

ชนล ภูษนะศิริ

ด้านความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองกลุ่มหนึ่งเห็นด้วยว่าควรยกเลิกเครื่องแบบนักเรียน เพราะช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย ได้แก่ คุณพ่อมัธยัสถ์ พนักงานส่งของและพี่พนักงานห้าง ขณะที่ผู้ปกครองอีกกลุ่ม ได้แก่ คุณแม่ห้อง Gifted พยาบาลเอกชน คุณแม่นายหน้าที่ดิน คุณแม่เลี้ยงเดี่ยวกลับเห็นว่าควรให้มีเครื่องแบบนักเรียนต่อไป เพราะเครื่องแบบนักเรียนช่วยประหยัด ฝึกระเบียบวินัย สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เป็นชุดที่ดูสุภาพเรียบร้อย น่ารัก ไม่เก๋ย อีกทั้งยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำที่อาจมีการแข่งขันอวดรวย อวดแต่งตัวระหว่างเด็กนักเรียน เช่นเดียวกับกรณีนักเรียนหญิงโรงเรียนวังที่มีความเห็นว่าควรให้มีเครื่องแบบนักเรียนต่อไป เพราะฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบ แต่โรงเรียนควรยืดหยุ่นกฎระเบียบตามความเหมาะสมมากกว่าการกดดันและสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในโรงเรียนที่สำคัญควรมุ่งพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนให้มากกว่านี้ ตรงข้ามนักเรียนหญิงประถมคนหนึ่งที่ยากให้มีการใส่ชุดลาลองไปเรียน เพราะที่โรงเรียนไม่มีใครสนใจแข่งขันแต่งตัวและทุกคนก็ใช้ชีวิตปกติตามประสาเด็กทั่วไป ยิ่งถ้าเป็นเด็กนักเรียนชาย เขาไม่เคียดร้อนเรื่องการแต่งกาย จะมีหรือไม่มีเครื่องแบบนักเรียนก็ได้

2. ประสบการณ์ขาดแคลนเครื่องแบบนักเรียนและการแก้ไขปัญหา พบว่าครูและผู้บริหารในบางโรงเรียนได้แก้ไขปัญหาด้านเครื่องแบบนักเรียนด้วยการขอรับบริจาคในรูปของทุนการศึกษาทั้งจากศิษย์เก่า บุคคลทั่วไป ผู้นำชุมชนและจากกองทุนหมู่บ้าน ขณะที่กลุ่มผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย พวกเขาต้องนำสิ่งของมีค่าไปจำนำหรือขอยืมเงินจากญาติพี่น้องและคนรู้จักเพื่อนำเงินไปซื้อเครื่องแบบนักเรียนให้บุตร “ก่อนเปิดเทอม มันกระทบค่าใช้จ่ายอยู่แล้วคะ ค่าชุดปีหนึ่งก็สี่ถึงห้าพัน อย่างมีทองก็เอาไปจำนำขอยืมจากแม่ จากญาติพี่น้องบ้าง เราเป็นแม่ต้องหมุนเงินให้ได้” (พี่พนักงานห้าง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 เมษายน 2564)

3. เงินอุดหนุนรายหัวจากภาครัฐที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริงของชุดนักเรียน พบว่าทั้งอดีตรองผู้อำนวยการโรงเรียนชนบท ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชน พนักงานส่งของ คุณแม่นายหน้าที่ดิน คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว ต่างให้ความเห็นตรงกันว่าเงินสนับสนุนรายหัวจากรัฐบาลสำหรับค่าเครื่องแบบนักเรียน เป็นเงินช่วยเพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริง ที่เฉลี่ยชุดละหนึ่งพันบาทซึ่งอาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามระดับชั้นเรียนและขนาดตัวของนักเรียน อีกทั้งในแง่ของการใช้งานจริง ก็ยังจำเป็นต้องใช้ชุดหลากหลายตามกิจกรรมเรียนของเด็ก เช่น เครื่องแบบนักเรียน ชุดลูกเสือและเนตรนารี ชุดพลและชุดธรรมะ เป็นต้น จึงจะเพียงพอต่อการสวมใส่ตลอดทั้งห้าวันที่บุตรไปโรงเรียน “โรงเรียนมีเงินช่วยให้จริงแต่แค่ซื้อชุดนักเรียนหนึ่งชุดมันยังไม่พอเลย ผู้ปกครองก็ไม่มีเวลาที่จะมาซักเสื้อผ้าทุกวัน ปีหนึ่งก็ต้องจ่ายค่าชุดประมาณสี่พันไม่เกินห้าพันบาท” (คุณแม่นายหน้าที่ดิน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มีนาคม 2564)

4. ความเชื่อเรื่องข้อดีและความจำเป็นของเครื่องแบบนักเรียน พบว่าครูและผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เชื่อว่าเครื่องแบบนักเรียนช่วยฝึกระเบียบวินัย ฝึกมารยาทสังคม สอนให้นักเรียนรู้จักกาลเทศะ ขณะที่ผู้ปกครองก็มีความเชื่อว่าเครื่องแบบนักเรียนช่วยประหยัด ฝึกความสามัคคีและความเป็น

อันหนึ่งอันเดียว “ควรมีชุดนักเรียน เพราะช่วยฝึกการเรียนรู้การเข้าสังคม ฝึกมารยาทให้นักเรียนรู้จักกาลเทศะ เพราะถ้าปล่อยอิสระ บางคนซื้อของแพง เพื่อนเห็นก็อยากใส่มาบ้าง หรือไม่ใช่จะใส่อะไรก็ได้” (ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)

ชนิด ภาระหนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นและประสบการณ์ต่อรูปแบบนักเรียนจากบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน

กลุ่มบุคคลต่างๆ	ความคิดเห็นต่อรูปแบบนักเรียน			ประสบการณ์ต่อรูปแบบนักเรียน		
	ควรมี	ควรยกเลิก	เหตุผล	ไม่ขาดแคลน	ขาดแคลน	การแก้ปัญหา/ *หมายเหตุ
1) บุคลากรทางการศึกษา						
- อดีตครูผู้อำนวยการโรงเรียนชนบท	✓		ช่วยฝึกระเบียบวินัย		✓	ขอทุนและรับบริจาค
- ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชน	✓		ฝึกมารยาทสังคมและกาลเทศะ	✓		*ครอบครัวนักเรียนพอมีฐานะ
- อาจารย์สถาบันกวดวิชา		✓	สนับสนุนให้แต่งชุดสุภาพ	✓	✓	*นักเรียนแต่งตัวตามฐานะ
2) ผู้ปกครอง						
- คุณพ่อมัธยม		✓	ชุดนอกดูง่าย ประหยัดเงิน	✓		*ฐานะดี แต่ต้องการสอนบุตร
- พนักงานส่งของ		✓	ชุดนอกประหยัดค่าใช้จ่าย		✓	ทำงานให้มากขึ้นกว่าเดิม
- คุณแม่ห้อง Gifted	✓		ชุดนร.ประหยัดเงิน ชุดอื่นใส่ซ้ำกลัวโดนล้อ	✓		*นิยมซื้อชุดนอกให้บุตรจนเต็มตู้เสื้อผ้า
- พยาบาลเอกชน	✓		ชุดนร. ช่วยประหยัดเงิน	✓		-
- คุณแม่นายหน้าที่ดิน	✓		ชุดนร. ประหยัด ดูเรียบร้อย น่ารัก ไม่เก๋		✓	รายได้ลดลง ต้องใช้จ่ายประหยัด
- พนักงานห้าง		✓	ประหยัด แต่ควรเป็นชุดสุภาพ		✓	นำของไปจำหน่าย ยืมคนรอบข้าง
- คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว	✓		ฝึกความสามัคคี ไม่ฟุ้งเฟ้อ		✓	นำของไปจำหน่าย ยืมคนรอบข้าง
3) นักเรียน						
- นักเรียนหญิงโรงเรียนวัง	✓		ฝึกระเบียบวินัย	✓		*ควรยืดหยุ่นกฎ เน้นพัฒนาคุณภาพครู
- นักเรียนหญิงประถมหก		✓	ความชอบส่วนตัว เพื่อนไม่อวดรวย		✓	ทำงานรับจ้างในวันหยุด
- นักเรียนชายมัธยมศึกษาปีที่สอง	-	-	ยกเลิกหรือไม่ยกเลิกก็ได้	✓		-

หมายเหตุ: สรุปจากผลการวิจัยและข้อค้นพบที่ 1-4

5. ไม่ไว้วางใจบุตรและกลัวการเปลี่ยนแปลง พบว่ากลุ่มผู้ปกครองที่สนับสนุนรูปแบบนักเรียนกังวลว่าการอนุญาตให้แต่งกายอิสระไปโรงเรียนจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนฟุ้งเฟ้อ และอาจต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากกว่าเดิม ได้แก่ คุณแม่นายหน้าที่ดิน คุณแม่ห้อง Gifted พยาบาลเอกชน โดยเฉพาะคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งบุตรของเธอเป็นคนมัธยัสถ์และมีความรับผิดชอบสูง

“...ถ้าต่อไปจะให้แต่งไปโรงเรียน ก็ไม่เห็นด้วยนะคะ จริงอยู่ที่เราต้องเสียค่าชุด แต่มันคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เด็กจะได้ไม่ฟุ้งเฟ้อ...(ผู้วิจัย: แล้วลูกคุณแม่เป็นเด็กฟุ้งเฟ้อหรือครับ)...ไม่ ๗ เขาเป็นคนที่ประหยัดมาก เขาเป็นของเขาเอง คุณแม่ไม่ได้สอนเลย เช่น ไปโรงเรียน เราให้เขาวันละหกลีบบาท ค่ารถไปกลับสิบหกบาท...กลับบ้านมาเขาก็คืนแม่วันละสิบถึงสิบห้าบาท แล้วเขายังเจียดเงินเก็บวันละสิบกว่าบาทคือเราให้เขามั่นก้น้อยอยู่แล้ว” (คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 เมษายน 2564)

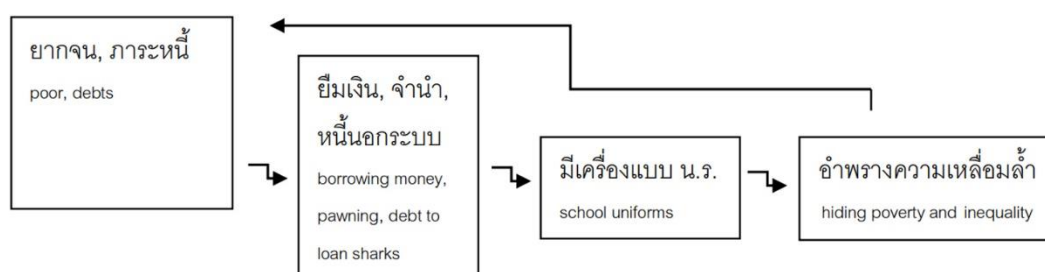
6. กังวลบุตรจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม ถ้าอนุญาตให้แต่งชุดสุภาพไปโรงเรียน พบว่ากรณีของคุณแม่ห้อง Gifted และพยาบาลเอกชน ทั้งสองอาศัยในอำเภอเมืองของจังหวัดที่ไม่ไกลจากเมืองหลวง พวกเธอกังวลเรื่องการแต่งตัวของบุตรว่าจะดูไม่ดี น้อยหน้าผู้อื่น ยิ่งถ้าหากมีการอนุญาตให้แต่งชุดสุภาพไปโรงเรียน “อยากให้ลูกใส่เสื้อผ้าดูดี ดูโก้ ใส่แล้วไม่เป็นที่เหยียดหยามของคนอื่น ทำให้ต้องหาเสื้อผ้าใหม่ ๆ มาให้ลูก” (พยาบาลเอกชน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564)” นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบข้อสังเกตว่าถ้าผู้ปกครองมีทุนมนุษย์และตำแหน่งพื้นที่ทางสังคมที่ดี เขาและบุตรจะไม่ขวนขวายที่จะอวดรวยหรือต้องการให้สังคมยอมรับ เช่น กรณีคุณพ่อมัธยัสถ์ที่เป็นทนายทระกูลเศรษฐีเก่า เขามีทรัพย์สินที่มีมูลค่ามากพอที่จะฟุ่มเฟือยเพื่อปรนเปรอบุตรสาว แต่เขาและภรรยากลับเลือกที่จะอบรมบุตรให้รู้จักมัธยัสถ์และวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การให้บุตรใส่ชุดซ้ำปีและเลาะชายผ้าให้ยาวขึ้นเป็นสิ่งที่พวกเขาปลูกฝังให้บุตรสาวเห็นคุณค่าการใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มนักเรียนว่าความรู้สึกอายหรือขาดความมั่นใจหรือไม่ หากต้องใส่ชุดลาลองมาเรียน หรือถ้าเพื่อนบางคนมีชุดที่ดีกว่าสวดยกว่าจะรู้สึกอายหรืออยากแต่งแบบเพื่อนบ้างไหม ก็ได้รับคำตอบเหมือนกันทุกคนว่า “ไม่อาย” โดยเฉพาะกรณีนักเรียนชายมัธยมศึกษาปีที่สองจากโรงเรียนชายล้วนชื่อดังแห่งหนึ่งว่า “ไม่อาย เพราะไม่มีเหตุผลต้องอาย”

7. รูปแบบนักเรียนไม่เพียงช่วยอำพรางความเหลื่อมล้ำ แต่ยังสร้างความเหลื่อมล้ำ เพราะเพิ่มภาระให้แก่ผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย พบว่ามีผู้ปกครองกลุ่มที่ไม่เดือดร้อนและเดือดร้อนในการซื้อเครื่องแบบนักเรียน กลุ่มที่ไม่เดือดร้อน ได้แก่ คุณพ่อมัธยัสถ์ พยาบาลเอกชน และคุณแม่ห้อง Gifted “จริง ๆ เป็นคนชอบซื้อเสื้อผ้าให้ลูกด้วย ทั้งที่หลัก ๆ ลูกก็ได้ใส่แค่ชุดนักเรียน แล้วลูกก็เป็นคนง่าย ๆ อะไรก็ได้ แต่คนเป็นแม่ก็อยากให้ลูกแต่งตัวดี ๆ ไปดูตู้เสื้อผ้าสิ เสื้อผ้าเยอะเต็มตู้เลย หลายตัวก็ยังไม่ได้อายุ” (คุณแม่ห้อง Gifted, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2564) ส่วนกลุ่มที่เดือดร้อน ได้แก่ พนักงานส่งของ คุณแม่นายหน้าที่ดิน โดยเฉพาะพี่พนักงานห้างและคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว พวกเธอต้องนำสิ่งของมีค่าไปจำนำและ

ชนชั้น ภูวนะศิริ

ขอยืมเงินจากญาติพี่น้องและคนรู้จักเพื่อให้มีเงินไปซื้อเครื่องแบบนักเรียนให้บุตร ความแตกต่างทางชนชั้นเหล่านี้คือความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา แต่สังคมไทยก็อำพรางให้เท่ากันด้วยเครื่องแบบนักเรียน อีกทั้งยังส่งเสริมปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวผู้มีรายได้น้อยต้องแก้ปัญหาด้วยการก่อหนี้หนึ่งไปเพิ่มอีกหนี้หนึ่งจนกว่าบุตรจะสำเร็จการศึกษาหรือไม่บุตรก็ออกเรียนกลางคันเพื่อมาช่วยผู้ปกครองทำงาน แล้วใช้ชีวิตวนอยู่ในกับดักความยากจนที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ตามที่ปรากฏในภาพที่ 2 ผังแสดงวงจรความยากจนและความเหลื่อมล้ำจากเครื่องแบบนักเรียน

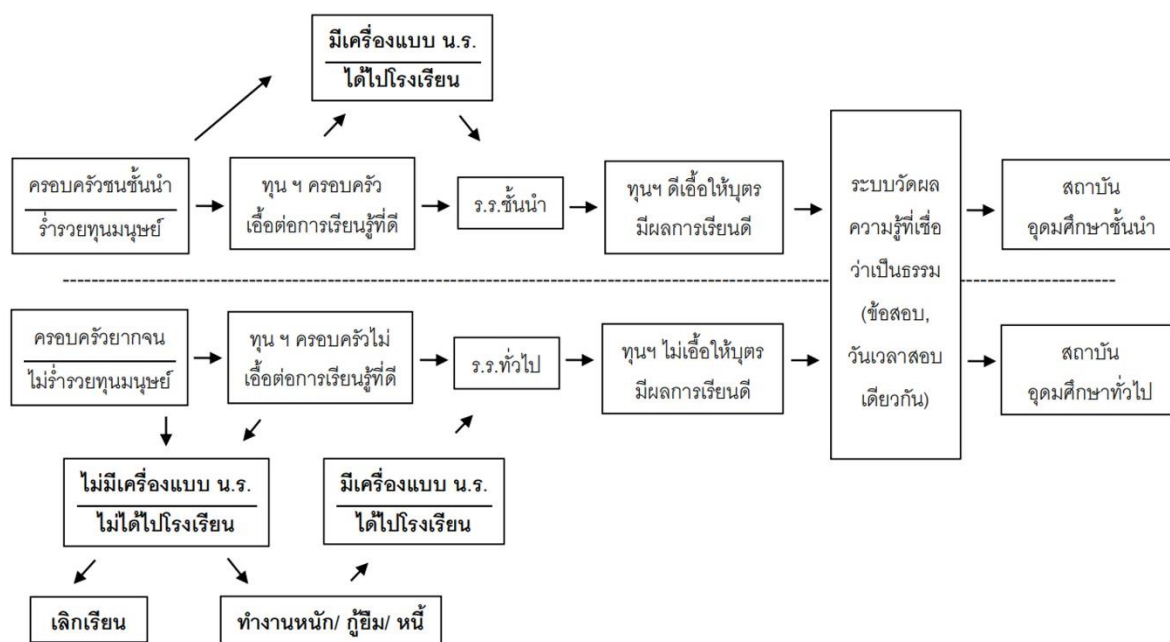
ภาพที่ 2 ผังแสดงวงจรความยากจนและความเหลื่อมล้ำจากเครื่องแบบนักเรียน

8. เครื่องแบบนักเรียนคือต้นเหตุของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ พบว่าเครื่องแบบนักเรียนเป็นต้นเหตุความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์รูปแบบหนึ่งในบริบทสังคมไทย ที่เพิ่มเข้ามาจากความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ของ Bourdieu เพราะสังคมไทยใช้ “เครื่องแบบนักเรียน” ตัดสิทธิ์ผู้เข้าแข่งขันทางสติปัญญาตั้งแต่ก่อนเข้าเรียน ไม่ให้คู่แข่งได้มีโอกาสสอบและยังพยายามสกัดขัดขวางโอกาสการพัฒนาสติปัญญาตลอดทุกช่วงวัย ทำให้เด็กนักเรียนจากครอบครัวยากจนหมดโอกาสและอนาคตทางการศึกษา ผู้ปกครองที่ต้องการให้บุตรมีอนาคตที่ดีจึงต้องดิ้นรนเพื่อจะได้มีเงินซื้อเครื่องแบบนักเรียน ตามที่ปรากฏในภาพที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยได้ขยายคำอธิบายความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดจากเครื่องแบบนักเรียน โดยพัฒนาจากผังเดิม (ภาพที่ 1) ที่เป็นการเปรียบเทียบทุนมนุษย์ระหว่างผู้ปกครองชนชั้นนำและชนชั้นทั่วไปถึงยากจน ว่าพื้นฐานทุนมนุษย์ของครอบครัวมีผลต่อการเรียนรู้ที่ดีของบุตร อีกทั้งยังเอื้อให้บุตรของชนชั้นนำได้เข้าศึกษาในโรงเรียนชั้นนำและได้รับการศึกษาที่ดีตั้งแต่เด็ก ดังนั้น เมื่อมีการจัดสอบด้วยข้อสอบชุดเดียวกัน ในวันสอบและเวลาสอบเดียวกัน จึงเป็นการยากที่บุตรจากครอบครัวยากจนจะสามารถสอบเข้าในสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำเช่นเดียวกับบุตรจากครอบครัวชนชั้นนำ แต่สำหรับประเทศไทย ตัวแปรที่เพิ่มขึ้นและกลายเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาคือ “เครื่องแบบนักเรียน” เพราะสำหรับครอบครัวยากจน การไม่มีเครื่องแบบนักเรียนอาจทำให้บุตรต้องหยุดเรียนและเลิกเรียนกลางคัน พวกเขาจึงแก้ปัญหาด้วยการทำงานให้หนักกว่าเดิมหรือการเป็นหนี้ เพื่อให้มีเงินซื้อเครื่องแบบนักเรียนให้แก่บุตร และมีโอกาสทุกปีการศึกษาที่บุตรจากครอบครัวยากจนจะไม่ได้ศึกษาต่อถ้าผู้ปกครองไม่มีเงินซื้อเครื่องแบบ

นักเรียน ปรากฏการณ์ที่คนไม่เท่ากัน โดยมีฝ่ายที่ทุนเศรษฐกิจน้อยสมยอมและอีกฝ่ายที่เฉยเมยต่อปัญหา แล้วทุกฝ่ายก็ร่วมสนับสนุนให้มีการบังคับให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียนต่อไป เหล่านี้คือปรากฏการณ์ ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดจากเครื่องแบบนักเรียน ถือเป็นสิ่งผิดปกติที่สังคมมองว่าเป็นปกติ เป็นความไม่เท่าเทียมกันที่สังคมยอมรับได้

ภาพที่ 3 ผังอธิบายปรากฏการณ์ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์จากเครื่องแบบนักเรียน

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยที่พบว่าบุคลากรการศึกษาและผู้ปกครองส่วนใหญ่สนับสนุนให้แต่งเครื่องแบบนักเรียน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Cinoglu (2014) ที่พบว่าผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนให้แต่งเครื่องแบบนักเรียน ขณะที่นักเรียนเกือบทั้งหมดสนับสนุนนโยบายการแต่งกายอิสระในโรงเรียน ในงานวิจัยของ Cinoglu เขาได้สัมภาษณ์นักเรียน 40 ราย ครู 10 ราย ผู้ปกครอง 25 ราย และผู้บริหารโรงเรียน 2 ราย ซึ่งเห็นได้ชัดว่าจำนวนของผู้ให้สัมภาษณ์สองฝ่ายระหว่างเด็กนักเรียนและผู้ใหญ่ มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ 40 : 37 ขณะที่งานของผู้วิจัย ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ ได้แก่ ผู้ปกครองและบุคลากรการศึกษา แต่ผลการวิจัยก็ออกมาในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับผลสำรวจความคิดเห็นนิตาโพล จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2565) ที่เก็บจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,332 รายทั่วประเทศ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 92.79 มีอายุ 26-60 ปี ขึ้นไป ส่วนกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี (ซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มเด็กนักเรียน) มีเพียงร้อยละ 7.21 เท่านั้น ทำให้ผลสำรวจ

ชนล ภูษนะศิริ

ความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ (ซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มผู้ใหญ่) ร้อยละ 69.67 สนับสนุนการบังคับให้ใส่เครื่องแบบนักเรียน

ขณะที่ผลสำรวจจากมติชนออนไลน์ (2563ข) ซึ่งได้ทำการสำรวจความคิดเห็นผู้อ่านผ่านช่องทาง Facebook และ Twitter พบว่าช่องทางทั้งสองได้ผลสำรวจเช่นเดียวกัน คือร้อยละ 72-73 เห็นว่าเครื่องแบบนักเรียนไม่มีความจำเป็นแล้ว ขณะที่ร้อยละ 26-28 เห็นว่าเครื่องแบบนักเรียนยังมีความจำเป็นอยู่ สาเหตุที่ผลสำรวจออกมาในลักษณะตรงข้ามนี้ถ้าโพล มีความเป็นไปได้ที่ผู้ตอบส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเด็กนักเรียนและเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ที่มีอายุไม่มาก จากข้อสันนิษฐานนี้จึงสรุปได้ว่ากลุ่มผู้ใหญ่จะสนับสนุนเครื่องแบบนักเรียน ขณะที่เด็กนักเรียนก็ต้องการมีอิสระในการแต่งกาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cinoglu และงานของผู้วิจัย

2. จากผลการวิจัยที่พบว่าเครื่องแบบนักเรียนขาดแคลนในกลุ่มคนยากจน เพราะฐานรายได้ปัจจุบันของค่าแรงขั้นต่ำทั่วประเทศไทยเฉลี่ยวันละ 325 บาท หรือ 8,450-9,750 บาทต่อเดือน ทั้งนี้แต่ละครอบครัวยังมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และค่าเดินทาง ฯลฯ ซึ่งเป็นลักษณะเงินหมุนในแต่ละเดือนที่มักจะไม่เพียงพอและไม่มีเหลือเก็บ ขณะที่ค่าใช้จ่ายของเครื่องแบบนักเรียนเฉลี่ยชุดละ 800-1,000 บาท และจำเป็นต้องใช้มากกว่าหนึ่งชุด ข้อมูลนี้ยังไม่รวม “ครอบครัวคนจนพิเศษที่มีรายได้เฉลี่ยเพียงเดือนละ 1,205 บาท” (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2563) รวมถึงรายได้ที่อาจลดลงภายหลังการระบาดของเชื้อโควิด 19 จึงทำให้เครื่องแบบนักเรียนขาดแคลนในกลุ่มคนยากจน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Reidy (2021) ที่พบว่านโยบายเครื่องแบบนักเรียนสร้างผลกระทบต่อนักเรียนยากจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Sabic-El-Rayess et al. (2019) ที่ได้ทำการศึกษาในมองโกเลีย พวกเขาพบว่าค่าใช้จ่ายเครื่องแบบนักเรียนทำให้นักเรียนยากจนต้องออกเรียนกลางคัน เพราะไม่มีเงินซื้อเครื่องแบบนักเรียน นอกจากนี้ การที่เครื่องแบบนักเรียนคือความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic association) ของคนส่วนใหญ่ในสังคม การไม่มีเครื่องแบบนักเรียนใส่เหมือนเพื่อนคนอื่นและไม่สามารถไปโรงเรียน ได้ส่งผลกระทบต่อจิตใจให้นักเรียนยากจนรู้สึกเชิงลบในตนเอง ปัญหาไม่มีเงินซื้อเครื่องแบบนักเรียน จนทำให้เด็กยากจนขาดโอกาสในการเข้าถึงทางการศึกษา ยังคงเกิดขึ้นในอีกหลายประเทศที่มีการบังคับใช้ให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียน เช่น ประเทศบรูไน ที่แม้ว่าจะไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน แต่กำหนดให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียน ก็ทำให้เด็กจากครอบครัวยากจนไม่สามารถไปโรงเรียนได้

3. จากผลการวิจัยที่พบว่าเงินอุดหนุนรายหัวจากภาครัฐที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริงของชุดนักเรียน ที่ผ่านมาแม้ว่าภาครัฐจะได้ออกนโยบายเรียนฟรีสิบห้าปีอย่างมีคุณภาพ และมีการจัดสรรเงินสนับสนุนค่าเครื่องแบบนักเรียนรายปี ดังนี้ “ระดับชั้นอนุบาลคนละ 300 บาท ระดับประถมศึกษาคนละ 360 บาท ระดับมัธยมต้นคนละ 450 บาท ระดับมัธยมปลายคนละ 500 บาท และระดับ ปวช. คนละ 900 บาท” (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2552) แต่ก็เป็นเงินจำนวน

เพียงเล็กน้อย ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริง ผู้มีรายได้น้อยหลายครอบครัวต้องแก้ปัญหาด้วยการเป็นหนี้ จึงเป็นการยากที่คนจนในประเทศไทยจะสามารถหลุดพ้นจากกับดักความยากจน

4. จากผลการวิจัยที่พบว่าครู ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่เชื่อว่า
รูปแบบนักเรียนมีประโยชน์และความจำเป็น ได้แก่ ช่วยฝึกระเบียบวินัย ฝึกมารยาทสังคม สอนให้นักเรียนรู้จักกาลเทศะ ช่วยประหยัด ฝึกความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียว สาเหตุที่ได้ผลวิจัยในลักษณะนี้ อาจเป็นเพราะรูปแบบนักเรียนมีมานาน ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 อีกทั้งยังมีพระราชบัญญัติรูปแบบนักเรียน พ.ศ. 2482 และ 2551 รองรับจนถึงปัจจุบัน ทำให้ครู ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองรู้สึกผูกพันและเคยชินกับการมีรูปแบบนักเรียนเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับผลสำรวจความคิดเห็นจากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2565) ที่พบว่าร้อยละ 78.15 ของคนส่วนใหญ่ (อายุ 26-60 ปี) เห็นว่ารูปแบบนักเรียนช่วยส่งเสริมความมีระเบียบวินัย รองลงมาร้อยละ 24.47 ช่วยระบุด้านศึกษา ร้อยละ 7.96 ป้องกันการแอบอ้าง ร้อยละ 7.88 เพื่อความปลอดภัยของนักเรียน และมีเพียงร้อยละ 4.28 ที่ระบุว่ารูปแบบนักเรียนเพิ่มภาระด้านการเงินให้ผู้ปกครอง และงานวิจัยของ Cinoglu (2014) ที่ศึกษาในตุรกีพบว่ากลุ่มครู ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองเห็นว่ารูปแบบนักเรียนฝึกวินัย ปลอดภัยต่อเด็ก ประหยัด สะดวกใช้งาน ส่งเสริมบุคลิกภาพและการแสดงออก

แต่ความเชื่อต่าง ๆ ที่กล่าวมาก็ตรงข้ามกับงานของ Vopat (2010) ที่ระบุว่ารูปแบบนักเรียนไม่ช่วยปลูกฝังระเบียบวินัย หรือส่งเสริมความเสมอภาคและเพิ่มประสิทธิภาพทางวิชาการใด ๆ ตามที่มักถูกกล่าวอ้าง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Sabic-El-Rayess et al. (2019) พวกเขาพบว่ารูปแบบนักเรียนมีแต่จะสร้างปัญหาให้นักเรียนยากจนต้องออกเรียนกลางคันและส่งผลกระทบต่อจิตใจให้นักเรียนยากจนรู้สึกเชิงลบในตนเอง ขณะที่ Reidy (2021) เธอพบว่ารูปแบบนักเรียนไม่มีผลต่อผลการเรียน แต่ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะกับเด็กผู้หญิง ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์และศาสนา นักเรียนที่มีความหลากหลายทางเพศและยังกระทบต่อค่าใช้จ่ายของนักเรียนที่ยากจน

5. จากผลการวิจัยที่พบว่ากลุ่มผู้ปกครองที่สนับสนุนชุดนักเรียนกลัวยการเปลี่ยนแปลง
และกังวลว่าบุตรจะใช้เงินซื้อเสื้อผ้ามากเกินไป ทั้งที่บุตรของพวกเขาบางคนเป็นคนมัธยัสถ์และมีความรับผิดชอบสูง ผลการวิจัยนี้อธิบายได้ว่าเป็นเพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูง คนจึงไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน แม้กระทั่งคนในครอบครัวเช่นบุตรของตน สอดคล้องที่ Wilkinson and Pickett (2010) ได้อธิบายไว้ว่าถ้าสังคมใดมีความเหลื่อมล้ำมากก็มักจะพบปัญหาสังคมอื่น ๆ ร่วมด้วย ได้แก่ ระดับความไว้วางใจ ความเจ็บป่วยทางจิต อายุขัยและอัตราการเสียชีวิตของทารก โรคอ้วน ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็ก อัตราการมีบุตรของแม่วัยรุ่น คดีฆาตกรรม อัตราโทษจำคุก และการเลื่อนขั้นทางสังคม ส่วนความคิดปฏิเสธ ถ้ามีการอนุญาตให้แต่งชุดลำลองสุภาพไปโรงเรียน อาจเป็นเพราะผู้ปกครองกลัวการเปลี่ยนแปลง (changing) เพราะยังกังวลกับสิ่งที่ยังมาไม่ถึงและรู้สึกว่าสิ่งที่เป็นอยู่ก็ดีอยู่แล้ว

ชนดล ภูษนะศิริ

ดังนั้น ถ้าเปลี่ยนแปลงแล้วได้ผลลัพธ์แย่ง การตัดสินใจไม่เปลี่ยนแปลงเลย จึงเป็นหนทางที่น่าจะปลอดภัยที่สุด Robbins & Coulter (2018) ได้เสนอแนวทางเพื่อลดการต่อต้านต่อการเปลี่ยนแปลงจากระดับเบาไปหนัก ดังนี้ 1) ให้ความรู้และการสื่อสารที่ดี 2) ให้ผู้ที่คิดต่างได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาและตัดสินใจ 3) ให้ความสะดวกและสนับสนุนกิจกรรมอบรมพัฒนาให้ความรู้ 4) เจรจา แลกเปลี่ยนและให้ข้อเสนอ 5) ใช้กลวิธีเพื่อดึงผู้ต่อต้านมาสนับสนุน รวมถึงไม่ให้ความสะดวกแก่อีกฝ่าย และ 6) การบังคับ

6. จากผลการวิจัยที่พบว่าผู้ปกครองคนเมืองกังวลบุตรจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม ถ้ามีการอนุญาตให้แต่งชุดสุภาพไปโรงเรียน ผลวิจัยนี้อธิบายได้ตามทฤษฎีลำดับขั้นความจำเป็นของ Maslow (1954) ทั้งห้าขั้น คือ 1) ขั้นสรีรวิทยา เป็นความต้องการในปัจจุบันเพื่อการดำเนินชีวิตและความอยู่รอดของร่างกาย 2) ขั้นความปลอดภัย 3) ขั้นยอมรับและได้รับความรัก 4) ขั้นเป็นที่ยอมรับ และ 5) ขั้นบรรลุความฝัน จากกรณีผู้ปกครองคนเมืองจึงน่าจะอยู่ในขั้นที่สาม เพราะพวกเขาต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม ขณะเดียวกันก็กังวลว่าบุตรจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม จึงสนับสนุนเครื่องแบบนักเรียน การเป็นคนเมืองไม่ใช่ชนชั้นกลางเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยและทำงานในเมือง เช่น กรณีคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว ส่วนผู้มีรายได้น้อยที่พักอาศัยตามชานเมืองและชนบท พวกเขามีความต้องการอยู่ในขั้นที่หนึ่ง ที่ต้องการเพียงปัจจัยสี่เท่านั้นและไม่ให้ความสำคัญเรื่องหน้าตา เช่น กรณีพนักงานส่งของ นอกจากนี้ ผลวิจัยยังพบว่านักเรียนทั้งที่สนับสนุนและต้องการยกเลิกเครื่องแบบนักเรียน ทุกคนไม่รู้สึกลำบากจะต้องแต่งชุดลำลองไปโรงเรียน เราจึงอธิบายได้ว่าความกังวลที่จะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเป็นเพียงการคิดไปเองของกลุ่มผู้ปกครองเท่านั้น ส่วนกรณีของผู้ปกครองที่มีทุนมนุษย์และตำแหน่งพื้นที่ทางสังคมที่ดี เขาน่าจะมีความต้องการของชีวิตที่ไกลกว่าขั้นการยอมรับในสังคม ซึ่งน่าจะเป็นขั้นบรรลุฝันที่น่าจะเป็นความสำเร็จและความสุขของบุตร

7. จากผลการวิจัยที่พบว่าเครื่องแบบนักเรียนไม่เพียงช่วยอำพรางความเหลื่อมล้ำ แต่ยังสร้างความเหลื่อมล้ำ เพราะความเชื่อว่าการสวมใส่เครื่องแบบนักเรียนจะทำให้นักเรียนต่างชนชั้นมีความเสมอภาคกัน ขณะเดียวกันเครื่องแบบนักเรียนก็เพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้ผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนจนถึงขั้นนำสิ่งของมีค่าไปจำนำและก่อหนี้เพื่อแก้ปัญหา สอดคล้องกับผลวิจัยของ Reidy (2021) ที่พบว่าการนโยบายเครื่องแบบนักเรียนสร้างผลกระทบต่อนักเรียนยากจน และผลวิจัยของ Sabic-El-Rayess et al. (2019) ที่พบว่าค่าใช้จ่ายเครื่องแบบนักเรียนทำให้นักเรียนยากจนได้รับผลกระทบหนักสุดคือต้องออกเรียนกลางคัน เพราะไม่มีเงินซื้อเครื่องแบบนักเรียน เช่นเดียวกับกรณีของประเทศบูรุนดีที่ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน แต่กำหนดให้แต่งเครื่องแบบนักเรียน เด็กนักเรียนจากครอบครัวยากจนจำนวนมากจึงขาดโอกาสการเข้าถึงทางการศึกษา (Imangie Burundi-Terimbere Foundation, 2022) รวมถึงชนดล ภูษนะศิริ (2564) ที่ได้ชี้ว่าสังคมไทยพยายามปกปิดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยชุดนักเรียน เขาได้นำเสนอปัญหาความยากจนและสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่องหลายปีจนถึงปี 2564 พร้อมตัวเลขรายได้ หนี้สินและเงินออมของคนไทย รวมถึงตัวเลขค่าใช้จ่ายเครื่องแบบนักเรียนและจำนวนเด็กยากจนที่

ไม่ได้ศึกษาต่อเฉลี่ยปีละเกือบหนึ่งล้านคน เหล่านี้คือปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศที่มีการบังคับให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียน การที่เด็กไม่สามารถเข้าถึงการศึกษตามช่วงวัย บางครอบครัวได้แก้ปัญหาด้วยการเป็นหนี้ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า แต่เป็นการสร้างปัญหาในระยะยาวที่บุตรหลานจะไม่ให้หลุดพ้นจากกับดักความยากจน

8. จากผลการวิจัยที่พบว่าเครื่องแบบนักเรียนคือต้นเหตุของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

หากพิจารณาจากปรากฏการณ์ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ของ Bourdieu (1970) ว่าทุนมนุษย์ระหว่างผู้ปกครองต่างชนชั้นมีผลต่อการเรียนของบุตร ทำให้ระบบจัดสอบแข่งขันทางสติปัญญาที่ชาวฝรั่งเศสเชื่อว่ามีคุณธรรมกลายเป็นระบบที่ไม่ยุติธรรม เพราะเด็กจากครอบครัวที่มีพื้นฐานทุนมนุษย์ดีกว่าจะได้เปรียบตั้งแต่ยังไม่เริ่มแข่งขัน ปรากฏการณ์ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในฝรั่งเศสนี้จึงสอดคล้องกับไทยประการต่อมา นอกจากนักเรียนไทยจากครอบครัวยากจนจะมีความเป็นไปได้น้อยที่จะมีผลการเรียนดีและสามารถสอบเข้าในสถาบันที่มีชื่อเสียง พวกเขายังถูกสกัดขัดขวางด้วยทุนเศรษฐกิจของผู้ปกครองตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนด้วย “เครื่องแบบนักเรียน” หรือแม้แต่จะมีโอกาสได้เข้าเรียนแล้ว ก็ยังถูกขัดขวางตลอดทุกช่วงปีการศึกษาด้วยการบังคับให้สวมใส่เครื่องแบบนักเรียน กล่าวคือ ถ้าเด็กไม่มีเครื่องแบบนักเรียน ก็ไม่ได้ไปโรงเรียน นี่จึงเป็นสิ่งที่ไทยต่างจากฝรั่งเศส และเป็นข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ ที่แตกต่างจากทฤษฎีหลัก ทำให้ประเทศไทยมีระดับความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์มากกว่าฝรั่งเศส และเป็นการยากที่เด็กครอบครัวยากจนจะหลุดพ้นจากกับดักความยากจนที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น สาเหตุที่ทำให้ไทยแตกต่างจากฝรั่งเศสอาจเป็นเพราะไทยมีการบังคับใช้เครื่องแบบนักเรียนและเงินอุดหนุนรายหัวจากรัฐบาลที่มีอยู่ก็ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริงของเครื่องแบบนักเรียนทั้งหมด

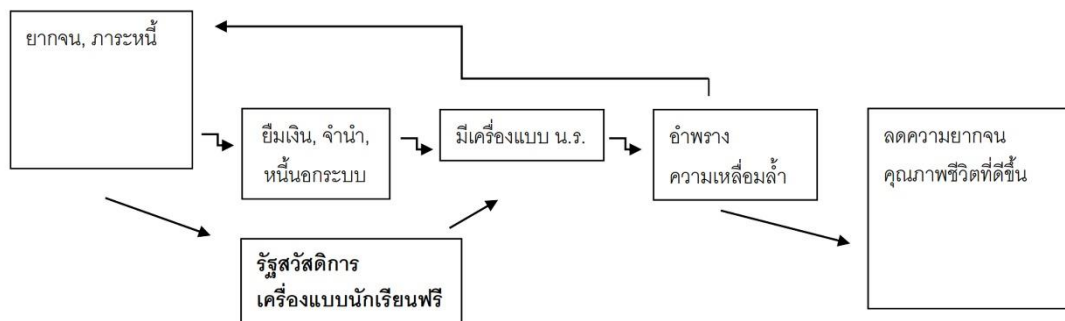
อย่างไรก็ตาม ถ้าเราพิจารณาที่ “ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำทุนทั้งเจ็ด” ของ Bourdieu (1989) เพื่อครอบงำสังคมและสงวนสิทธิความเป็นชนชั้นนำให้แก่ทายาท ได้แก่ ยุทธศาสตร์การจำกัดจำนวนทายาท ยุทธศาสตร์การสืบทอดมรดก ยุทธศาสตร์การศึกษา ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม ยุทธศาสตร์การสมรสและครองเรือน และยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม พบว่าแต่ละยุทธศาสตร์ล้วนเป็นกิจกรรมที่ชนชั้นนำกระทำภายในขอบเขตของตนและระหว่างครอบครัวชนชั้นนำด้วยกัน ขณะที่เครื่องแบบนักเรียน ผู้วิจัยเห็นว่าชนชั้นนำใช้วิธีจัดการนอกขอบเขต โดยมีฐานะเป็นผู้วางระเบียบทางสังคมให้ทุกชนชั้นต้องปฏิบัติตาม ด้วยวิธีการจำกัดสิทธิไม่ให้ชนชั้นอื่นได้มีโอกาสเลื่อนสถานะทางสังคมโดยง่าย นี่จึงเป็นยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ผู้วิจัยเรียกว่า “ยุทธศาสตร์กำจัดผู้แข่งขัน” ที่เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศที่ยังบังคับใช้เครื่องแบบนักเรียน และจะปรากฏผ่านความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ซึ่งมีระดับความรุนแรงมากน้อย ตามระดับความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศนั้น ๆ ว่ามีมากหรือน้อย

ข้อเสนอแนะ

ชนบท ภูวนะศิริ

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย ควรจัดให้มีรัฐสวัสดิการ “เครื่องแบบนักเรียนฟรี” ที่ครอบคลุมต่อค่าใช้จ่ายจริงทั้งหมด แทนการสนับสนุนด้วยเงินอุดหนุนรายหัวเพียงบางส่วนซึ่งไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริงของชุดนักเรียนอย่างที่รัฐกำลังดำเนินนโยบายเช่นปัจจุบัน เพราะการจะแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างยั่งยืน รัฐบาลควรทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและหยุดสร้างเงื่อนไขที่เป็นภาระค่าใช้จ่ายแก่ประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและยากจน ด้วยการบีบบังคับให้พวกเขาต้องแก้ปัญหาด้วยการก่อหนี้เพื่อให้บุตรมีเครื่องแบบนักเรียนไปโรงเรียน ดังนั้น การมีรัฐสวัสดิการเครื่องแบบนักเรียนฟรี จะเป็นตัวแปรสำคัญต่อการยุติวงจรความยากจนไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำ อีกทั้งยังช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ตามภาพที่ 4 ผังการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยรัฐสวัสดิการเครื่องแบบนักเรียนฟรี ซึ่งผู้วิจัยเสนอขึ้น ในผังนี้รัฐควรจัดให้มีรัฐสวัสดิการเครื่องแบบนักเรียนฟรีแก่เด็กนักเรียนทุกคน โดยไม่แบ่งแยกฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้ปกครองอย่างไรแล้ว แม้ว่ารัฐสวัสดิการเครื่องแบบนักเรียนฟรีจะเกิดขึ้นจริง แต่การแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำอื่น ๆ ก็ควรดำเนินควบคู่ไปด้วย เพื่อไม่ให้เครื่องแบบนักเรียนทำหน้าที่อำพรางความเหลื่อมล้ำไปตลอด

ภาพที่ 4 ผังการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยรัฐสวัสดิการเครื่องแบบนักเรียนฟรี

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ สถานศึกษาควรสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ฝึกให้เด็กเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น เคารพและให้เกียรติผู้อื่นที่มีสถานะต่างจากตน สอนให้เด็กมัธยัสถ์ รู้จักประมาณตน ไม่ใช้จ่ายเกินตัว มีทักษะทางการเงินที่ดี โดยเฉพาะ “การปลูกฝังระเบียบวินัยจากภายใน” ที่จะไม่เป็นภาระค่าใช้จ่ายแก่ผู้ปกครอง แทนการพึ่งพิงและคาดหวังการสร้างระเบียบวินัยจากภายนอกอย่างเครื่องแบบนักเรียนแต่เพียงอย่างเดียว วินัยจากภายในจะทำให้เด็กเป็นคนมีเหตุผล รู้กาลเทศะ บทบาทของครูควรวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี ควรใส่ใจและเข้าใจนักเรียนให้มาก โดยเฉพาะธรรมชาติตามช่วงวัยของนักเรียน ไม่ลงโทษและปลูกฝังความรุนแรงเพื่อกดดันให้นักเรียนอยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียน จนทำให้นักเรียนมีแต่ภาพจำที่ก้าวร้าวของครู

3. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน ควรมีการสื่อสารและปลูกฝังค่านิยม “วินัยจากภายใน” ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น วินัยจราจร วินัยการเข้าแถวต่อคิว ตรงต่อเวลา รวมถึงเคารพและให้เกียรติผู้อื่น ที่จะไม่เป็นการทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกอับอายไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม

4. ข้อเสนอแนะต่อผู้ปกครอง ควรดูแลเอาใจใส่บุตรหลาน สร้างบรรยากาศความเข้าใจภายในครอบครัวและวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่อง “ระเบียบวินัยจากภายใน” เช่น ตรงต่อเวลา วินัยการเข้านอน รับประทานอาหาร ออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพของตนเอง วินัยจราจร รวมถึงวินัยทางการเงิน เป็นต้น เพื่อให้บุตรหลานเป็นคนมีเหตุผล มีวุฒิภาวะ ไม่ฟุ้งเฟ้อ อย่างที่ผู้ปกครองหลายรายกำลังเป็นกังวล ที่สำคัญคือการรับฟัง เคารพและให้เกียรติความคิดของบุตร หมั่นสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและไม่คิดแทนบุตร

5. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 5.1) ควรมีการจัดอภิปรายกลุ่ม (focus group discussion) ในแต่ละโรงเรียนด้วยการเชิญผู้เกี่ยวข้องโดยตรงจากบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ สถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน เพราะจากผลการวิจัยข้อหนึ่งพบว่าผู้ปกครองคนเมืองยังกังวลเรื่องภาพลักษณ์และกังวลว่าบุตรของตนจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม จึงเป็นการยากหากจะยกเลิกเครื่องแบบนักเรียนและอนุญาตให้แต่งชุดลำลองสุภาพไปโรงเรียน ดังนั้น จึงควรจัดการอภิปรายกลุ่ม เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ทำความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับเครื่องแบบนักเรียน 5.2) เนื่องจากงานวิจัยนี้ กรณีศึกษาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนเมืองตามจังหวัดต่าง ๆ งานวิจัยต่อไป จึงควรศึกษาความต้องการในกลุ่มผู้อาศัยในชนบท รวมถึงการทบทวนกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเครื่องแบบนักเรียน ร่วมกับหลักพื้นฐานในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิและเสรีภาพของประชาชน เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2563). *ส่องตัวเลขจาก Big Data ที่เผยความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่คุณอาจไม่เคยเห็น*. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. วันที่ค้นข้อมูล 6

สิงหาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://www.eef.or.th/infographic-06-08-10/>

ไทยพับลิก้า. (2565). *ถอดแก่นคิดโรงเรียนสาธิตธรรมศาสตร์ บัณฑิตปั้นอนาคตไทย (1)*. วันที่ค้นข้อมูล 17

กุมภาพันธ์ 2565, เข้าถึงได้จาก <https://thaipublica.org/2022/02/thammasat-secondary-school01/>

ธนดล ภูชนะศิริ. (2556). *การพัฒนาทุนในตัวมนุษย์สู่ความเป็นชนชั้นนำในสถาบันอุดมศึกษาของไทย*

และสถาบันอุดมศึกษาของฝรั่งเศส: วิเคราะห์ตามแนวคิดทุนของบูร์ดิเยอ. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชนตส์จอห์น.

ชนดล ภูษนะศิริ

ชนดล ภูษนะศิริ. (2564). ชุดนักเรียน: เครื่องมืออำพรางความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย. *วารสารรัฐศาสตร์
สารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 42(3), 1-24.

เนชั่นออนไลน์. (2560). โรงเรียนนี้ไม่มียูนิฟอร์ม สาธิตฯ มธ. วันที่ค้นข้อมูล 6 กันยายน 2564, เข้าถึงได้
จาก <https://www.nationtv.tv/news/378567231>

ปราชญ์ พันแสง. (2564). ค่าเทอมน้องพิมพ์กาญจน์. วันที่ค้นข้อมูล 30 สิงหาคม 2564, เข้าถึงได้จาก
<https://www.facebook.com/prapansang/posts/395555585262843>

มติชนสุดสัปดาห์. (2564, 31 มีนาคม). ครูญี่ปุ่นล่ำรายซื้อส่ง กระทรวงศึกษาฯ ยกเลิกบังคับชุดนร.
มุ่งแก้ปัญหาสังคม. วันที่ค้นข้อมูล 31 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก
https://www.matichonweekly.com/hot-news/article_414233

มติชนออนไลน์. (2563ก). แม่ขโมยชุดนักเรียนในห้าง เอาให้ลูกใส่ไปโรงเรียนพุงนี้. วันที่ค้นข้อมูล 30
มิถุนายน 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_2249540

มติชนออนไลน์. (2563ข). ผู้อ่านส่วนใหญ่คิดว่าชุดนักเรียนไม่จำเป็นแล้วสำหรับการศึกษาในตอนนี้.
วันที่ค้นข้อมูล 1 กรกฎาคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.matichon.co.th/matichon-poll/news_2250925

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2565). เครื่องแบบนักเรียน จะเอาอย่างไร?. วันที่ค้นข้อมูล 17
มกราคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://nidapoll.nida.ac.th/survey_detail?survey_id=459

สุภาวศ์ จันทวานิช. (2551). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *การดำเนินงานนโยบายเรียน
ฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

ภาษาอังกฤษ

Cinoglu, M. (2014). Evaluation of school uniform policy in Turkey: A case study. *International
journal of progressive education*, 10(3), 97-108.

Haggard, S. (2016). Reflections on inequality in Asia. *Global Asia*, 11(2), 8-13.

Imangie Burundi-Terimbere Foundation. (2022). *School uniform & little sun solar lamp*.

Imangie Burundi-Terimbere Foundation. Retrieved March 20, 2021, from

<http://imagine-burundi-terimbere.com/contact/school-uniform-and-little-sun.html>

ProCon.org. (2021, May 3). *History of School Uniforms*. Retrieved March 20, 2021, from

<https://school-uniforms.procon.org/history-of-school-uniforms>

Reidy, J. (2021). Reviewing school uniform through a public health lens: Evidence about the
impacts of school uniform on education and health. *Public Health Reviews*, 42, 1-17.

Robbins, S. P., & Coulter, M. (2018). *Management* (14th ed.). London: Pearson.

Sabic-El-Rayess, A., Mansur, N. N., Batkhuyag, B., & Otgonlkhagva, S. (2019). School uniform policy's adverse impact on equity and access to schooling. *Compare: A journal of comparative and international education*, 50(8), 1-18.

Vopat, M. C. (2010). Mandatory school uniforms and freedom of expression. *Ethics and Education*, 5(3), 203-215.

Wilkinson, R., & Pickett, K. (2010). *The spirit level: Why equality is better for everyone*. London: Penguin Books.

ภาษาฝรั่งเศส

Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1970). *La Reproduction.Éléments pour une théorie du système d'enseignement*. Paris, France: Minuit.

Bourdieu, P. (1989). *La Noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*. Paris, France: Minuit.

Bourdieu, P. (1993). *La Misère du monde*. Paris, France: Seuil.

Bourdieu, P. (1994). *Raisons pratiques. Sur la théorie de l'action*. Paris, France: Seuil.

Dortier, J. F. (2009). Max Weber, Sociologue de la modernité. dans Molénat, X. (Éd), *La Sociologie. Histoire, idées, courants*. Auxerre, France: Sciences Humaines Éditions.

Encyclopædia Universalis. (2021). *Violence symbolique*. Retrieved March 20, 2021, from <https://www.universalis.fr/encyclopedie/violence-symbolique/>

จิรายุทธ์ สีม่วง และภัสสรา บุญญฤทธิ์

สภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสปี ค.ศ.
1885 - 1939: บทวิเคราะห์จากทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของอังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์
The State of Internal Colonialization in Vietnam During France's
Colonization in 1885-1939: An Analytical Study Based on Dependency
Theory of Andre Gunder Frank

จิรายุทธ์ สีม่วง (Jirayoot Seemung)¹

ภัสสรา บุญญฤทธิ์ (Bhasrah Boonyarithi)²

¹ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer, Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha
University

² นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail: Jirayoot@buu.ac.th

Received: 17 February 2022

Revised: 1 April 2022

Accepted: 7 April 2022

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเกิดขึ้นของสภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามในสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสโดยใช้ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของอังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ สภาวะอาณานิคมภายในเวียดนามมีสาเหตุจากโครงสร้างการแบ่งงานกันทำในระดับโลก การแบ่งงานดังกล่าวไม่เพียงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศอาณานิคมด้อยพัฒนาเท่านั้น แต่ยังเป็นสาเหตุให้เกิดการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันในระดับพื้นที่ภายในประเทศอาณานิคม ในกรณีของประเทศเวียดนามการแบ่งงานกันทำภายในประเทศทำให้เกิดพื้นที่แกนกลางที่มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเมืองและรองรับการเผยแพร่อารยธรรมฝรั่งเศส ได้แก่ ท่าโหน่ย ส่ายก๋อน และเมืองบิวิวาร์ ได้แก่ เมืองโดยรอบที่มีหน้าที่ผลิตสินค้าป้อนระบบทุนนิยมโดยเฉพาะการทำนิคมไร่ขนาดใหญ่ อุตสาหกรรม และเหมืองแร่ตามความต้องการของประเทศแกนกลางคือฝรั่งเศสและตลาดโลก

คำสำคัญ: ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพา, อัครเดร กูรเดอว์ แฟรงก์, อินโดจีนของฝรั่งเศส, เวียดนาม, อาณานิคมภายใน

Abstract

The purpose of this article is analyzing the process of internal colonization taken place in Vietnam during the colonization of France by applying the theory of dependency as mentioned by Andre Gunder Frank. The internal colonization in Vietnam is the result of the distribution of labour in global level which forces Vietnam facing underdevelopment. Besides, this international labour distribution causes also the unequal development within the country itself, called internal colonization. Regarding Vietnam, this country is affected by the internal distribution of labour causing the emergence of metropolises and satellite cities. The metropolises cities of Vietnam including Hanoi and Saigon are the economic and political centres of the country and the city of French civilization. Meanwhile, the satellite cities are the cities surrounding the metropolises. Their roles are producing goods from the huge plantations, industrial estates, and mines to feed capitalism system as demanded by its metropolises country, France, and the global trades.

Keywords: Dependency Theory, Andre Gunder Frank, French Indochina, Vietnam, Internal Colonialism

บทนำ

ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาเป็นทฤษฎีที่ถูกนำเสนอโดยกลุ่มนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo Marxism) หนึ่งในนั้นคืออัครเดร กูรเดอว์ แฟรงก์ ที่ไม่เพียงนำเสนอโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับโลกที่อยู่ในลักษณะการพึ่งพิงพึ่งพากันระหว่างประเทศแกนกลางและประเทศบริวารเท่านั้นหากแต่ยังชี้ให้เห็นถึงสภาวะอาณานิคมภายในอีกด้วย กล่าวคือในระดับโลกสภาวะพึ่งพิงพึ่งพาอันเกิดจากการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแกนกลางและประเทศบริวารเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประเทศบริวารด้อยพัฒนา โครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เพียงทำให้ประเทศบริวารด้อยพัฒนาเท่านั้นหากแต่ยังส่งผลให้เกิดสภาวะอาณานิคมภายในของประเทศบริวาร อันเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาระดับพื้นที่ภายในประเทศบริวาร สภาวะดังกล่าวก่อตัวขึ้นในยุคอาณานิคมและยังคงดำเนินเรื่อยมาในปัจจุบัน บทความชิ้นนี้จะนำทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของแฟรงก์มาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ในเวียดนามช่วงอาณานิคมของฝรั่งเศสเพื่ออธิบายการเกิดสภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามอันเป็นขั้นตอนหนึ่งของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจและพื้นที่ภายในของเวียดนาม โดยบทความจะใช้ปรากฏการณ์ของ

จิรายุทธ สิม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

เวียดนามสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ.1885 ไปจนถึง ค.ศ.1939 ก่อนการเข้ามาของญี่ปุ่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่ฝรั่งเศสมีบทบาทเต็มในการปกครองเวียดนามในฐานะเจ้าอาณานิคม

บทความแบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนแรกคือการสำรวจทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของ อັรเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ โดยสังเขป ส่วนที่สองคือปรากฏการณ์และวิเคราะห์การเกิดสภาวะอาณานิคม ภายในของเวียดนามสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสช่วงปี ค.ศ.1885 -1939 และส่วนสุดท้ายคือบทสรุป

1. ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของอັรเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank)

ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพา (dependency theory) เป็นทฤษฎีที่เกิดจากการวิพากษ์และชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของแนวคิดการพัฒนาระยะหลักในหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะกลุ่มทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (modernization theory) ที่มุ่งเน้นสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจหรือทฤษฎีการสร้างเจริญเติบโต (growth theory) ที่นำโดยวอลต์ วิทแมน รอสโตว (Walt Whitman Rostow) ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาถูกเสนอโดยกลุ่มนักคิด อาทิ อັรเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank) ซามิร อามิน (Samir Amin) ธีโอโทนีโอ ดอส ซานโตส (Theotônio dos Santos) แฟร์นันโด คาร์โดโซ (Fenando Henrique Cardoso) ปีเตอร์ อีแวน (Peter Evans) ฯลฯ โดยเน้นศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการสะสมทุนของประเทศโลกที่สามเป็นหลัก ซึ่งอาจจัดกลุ่มทางทฤษฎีออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาในช่วงแรก (early/ classical dependency theory) หรือทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาแบบดั้งเดิม (orthodox dependency theory) และอีกกลุ่มได้แก่กลุ่มทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาและการพัฒนา (dependency and development) หรือทฤษฎีการพัฒนาที่ควบคู่กับการพึ่งพิงพึ่งพา (associated-dependent development) (เชษฐา พวงหัตถ์, 2553, หน้า 138; สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2533, หน้า 3-5)

อັรเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank) (ค.ศ.1929 - 2005) เป็นนักสังคมวิทยาและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชาวเยอรมัน-อเมริกัน เขาเสนอทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาแบบดั้งเดิมในช่วงปีทศวรรษที่ 1970 ก่อนที่จะพัฒนาทฤษฎีและเสนอทฤษฎีระบบโลกในช่วงหลังทศวรรษ 1980 แฟรงค์ถือเป็นนักคิดคนสำคัญในกลุ่มทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาในช่วงแรกที่สืบทอดความคิดมาจาก พอล เอ. บาร์น (Paul A. Baran) ซึ่งถูกหยิบยกมาถกเถียงอย่างกว้างขวางคนหนึ่ง ในช่วงของการเสนอทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาแบบดั้งเดิม แฟรงค์ได้นำเสนอแนวคิดผ่านบทความและหนังสืออย่างต่อเนื่อง อาทิ บทความเรื่อง The Development of Underdevelopment ในปี ค.ศ.1966; หนังสือ Capitalism and Underdevelopment in Latin American: Historical Studies of Chile and Brazil ในปี ค.ศ.1967; หนังสือ Latin America: Underdevelopment or Revolution ในปี ค.ศ.1969; หนังสือ Lumpenbourgeoisie and Lumpendevelopment: Dependency, Class and Politics in Latin America ในปี ค.ศ.1972; หนังสือ On Capitalist Underdevelopment ในปี

ค.ศ. 1975; หนังสือ World Accumulation 1492 – 1789 ในปี ค.ศ. 1978 และหนังสือ Dependent Accumulation and Underdevelopment ในปี ค.ศ. 1978 ฯลฯ

แฟรงค์ได้วิพากษ์และชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของทฤษฎีการทำให้ทันสมัยว่าตัวแบบการสร้าง ความเจริญเติบโตที่คาดหวังว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงแล้วกลับนำไปสู่ภาวะด้อยพัฒนาอันมีสาเหตุสำคัญมาจากความสัมพันธ์เชิง ฟังพาของประเทศด้อยพัฒนาที่มีต่อประเทศพัฒนา เงื่อนไขดังกล่าวเป็นเงื่อนไขที่ประเทศพัฒนาไม่เคย ประสบมาก่อนและสถานะความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลกระทบให้ประเทศด้อยพัฒนายิ่งด้อยพัฒนาต่อไป อย่างไม่สิ้นสุด โดยแฟรงค์ใช้คำว่าเป็นสถานะ “การพัฒนาสู่ภาวะด้อยพัฒนา (development of underdevelopment)” (Frank, 1996; สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2533, หน้า 86-87)

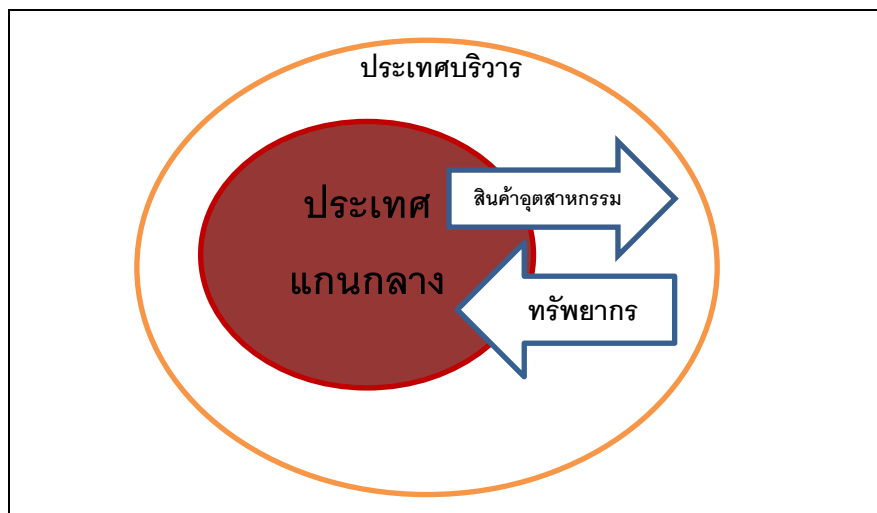
แฟรงค์ได้วิเคราะห์ผ่านกรอบการตีความทางประวัติศาสตร์ว่า สถานะความด้อยพัฒนา ดังกล่าวเป็นผลมาจาก “ห่วงโซ่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแกนกลางและประเทศบริวาร” ที่มีพลวัตมา อย่างต่อเนื่องของระบบทุนนิยมโลกที่วิวัฒนาการมาจากระบบทุนนิยมการค้าไปจนถึงการขยายตัวของระบบ อุตสาหกรรมการเงินอย่างมีเอกภาพโดยทั้งหมดถือว่าอยู่ในระบบโลกเดียวกัน โดยชี้ให้เห็นว่าห่วงโซ่ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนี้ส่งผลให้เกิดสถานะพัฒนาและด้อยพัฒนาผ่านการวิเคราะห์ประสบการณ์ ของกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาโดยเฉพาะชิลีและบราซิล ในกรณีของชิลีเขาเห็นว่าประเทศชิลีถูกระบบทุน นิยมโลกผนวกเข้าไปตั้งแต่ยุคอาณานิคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนกรณีของประเทศบราซิลนั้นแฟรงค์ อธิบายว่าบราซิลได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกมาตั้งแต่ในศตวรรษที่ 16 และถูกบังคับให้ ผลิตสินค้าการเกษตรเพื่อการส่งออก แม้ว่าจะในช่วงที่เศรษฐกิจโลกตกต่ำในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 จะสร้างโอกาสให้บราซิลได้พัฒนาอุตสาหกรรมแต่เนื่องจากปัญหาการสะสมทุนที่ไม่เพียงพอทำให้ บราซิลมีโอกาสพัฒนาได้เพียงแค่ช่วงสั้นๆ ในช่วงที่ประเทศแกนกลางอ่อนแอ ทว่าเมื่อประเทศแกนกลาง กลับมาเข้มแข็งประเทศบราซิลก็กลับมาอยู่ในสภาพประเทศบริวารเช่นเดิม ดังนั้นแฟรงค์จึงสรุปว่า โครงสร้างการพัฒนาและความด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นดำรงอยู่ตลอดทุกช่วงเวลาของการขยายตัว ทางเศรษฐกิจโลกโดยเฉพาะความด้อยพัฒนาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผลลัพธ์จาก ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง (Frank, 1996; สุรพล ธรรมร่วม ดี, 2530, หน้า 70- 71)

แฟรงค์ได้แบ่งประเทศในโลกออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ 1) ประเทศด้อยพัฒนาคือประเทศที่ตกเป็น บริวารต่อประเทศแกนกลางและเรียกกลุ่มประเทศนี้ว่า “Satellite” และ 2) ประเทศพัฒนา อันได้แก่ประเทศ แกนกลางและเรียกประเทศกลุ่มนี้ว่า “Metropolises” ประเทศทั้งสองกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะ อาณานิคมโดยที่ประเทศบริวารจะต้องพึ่งพาประเทศแกนกลางอยู่ตลอด (Frank, 1967, p. 3) การพึ่งพา ดังกล่าวมีลักษณะที่ประเทศแกนกลางได้เปรียบอยู่เสมอเนื่องจากประเทศแกนกลางมีลักษณะเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่เข้มแข็งกว่าประเทศบริวาร ทำให้ประเทศบริวารถูกขูดรีดส่วนเกิน (exploitation)

จิรายุทธ์ สิม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

อันได้แก่ ทรัพยากร แรงงาน ทุน ผ่านทางกลไกการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ การแบ่งงานกันทำนี้เป็นเครื่องมือดูดเอาทุนและส่งออกมูลค่าส่วนเกิน (surplus transfer) ออกจากสังคมแล้วส่งต่อไปเป็นทอดๆ ไปยังประเทศแกนกลางอันเป็นส่วนกลางในระดับโลกโดยอาศัยการค้าผูกขาดและการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยที่ประเทศบริวารจะถูกยึดเยียดให้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศศูนย์กลางโดยใช้กระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาล (primitive accumulation) (ดังภาพที่ 1) ผลก็คือประเทศบริวารไม่สามารถสะสมทุนภายในประเทศ ขาดสมรรถนะและไม่สามารถพลังการผลิต ทำให้ประเทศบริวารไม่สามารถพึ่งตนเองได้จึงอยู่ในสภาพด้อยพัฒนา (สุรพล ธรรมมดี, 2530, หน้า 70)

ภาพที่ 1 ภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแกนกลางกับประเทศบริวาร

ลักษณะความสัมพันธ์แบบขูดรีดระหว่างประเทศแกนกลางกับประเทศบริวารมีอยู่ทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับสังคมภายใน เพราะฉะนั้นในประเทศบริวารเองจึงมีทั้งส่วนแกนกลางและส่วนบริวารอยู่ในตัวเอง ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดก็จะมีอิทธิพลครอบงำและหลอมรวมสภาพเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของประเทศบริวารอย่างลึกซึ้ง สภาวะที่มีทั้งส่วนแกนกลางและส่วนบริวารอยู่ในตัวเองเช่นนี้เองที่แฟรงค์เรียกว่า “อาณานิคมภายใน (internal colonialism)” โดยแฟรงค์มีความเห็นว่าประเทศด้อยพัฒนาประกอบด้วยระบบเศรษฐกิจ 2 ภาคด้วยกัน แต่ละภาคมีพลวัตที่แตกต่างกันแต่พึ่งพาระหว่างกัน (interdependence) ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ภาคที่ถูกผนวกเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกจะมีลักษณะเป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ในขณะที่อีกภาคคือภาคชนบทจะมีลักษณะโดดเดี่ยว หยุดนิ่ง และเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ ลักษณะทวิลักษณ์ (dualism) นี้ก่อรูปขึ้นมาในศตวรรษที่ 19 ที่นำโดยชนชั้นนำที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยม พวกเขาเห็นประโยชน์ของการสร้างสภาวะพึ่งพาระหว่างกันของเมืองศูนย์กลางและเมืองบริวารโดยการผนวกสังคมชาวนาเข้าสู่

ระบบตลาดโลกในฐานะผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมและป้อนผลผลิตทางการเกษตรเข้าสู่ระบบทุนนิยมเพื่อสร้างกำไรแก่เมืองศูนย์กลาง (metropolises) และเสริมสร้างการพัฒนาและความมั่งคั่งแก่ชนชั้นปกครอง สภาวะพึ่งพาหากันข้างต้นจะอ้างโครงสร้างที่ผูกขาดและความสัมพันธ์เชิงขั้วตวิตรหว่างเมืองศูนย์กลางและเมืองบริวาร (Frank, 1967, pp. 20 - 21) นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาในลักษณะปลาใหญ่กินปลาเล็กยังทำให้เกิดกระบวนการเบียดขับกลุ่มชายขอบ (marginalization) ทำให้กลุ่มชายขอบเหล่านี้ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองและไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของประเทศ (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2533, หน้า 87; พิษณุ สุนทราภักษ์, 2531, หน้า 28; ปรีชา คูวิฑ์พันธ์, 2547, หน้า 123-124)

ภายใต้บริบทโครงสร้างของประเทศบริวารดังกล่าวทำให้เกิดชนชั้นกรรมพีภายในประเทศซึ่งแฟรงค์เรียกว่า “Lumpen Bourgeoisie” กรรมพีกลุ่มนี้เป็นกรรมพีระดับล่างเพราะไม่มีอิสระในการพัฒนาการผลิตและสะสมทุน เนื่องจากทุนขนาดใหญ่จากประเทศแกนกลางเข้ามาครอบงำเศรษฐกิจของประเทศบริวารส่งผลให้นายทุนชาติ (national bourgeoisie) ของประเทศบริวารต้องประนีประนอมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับนายทุนของประเทศแกนกลาง ด้วยลักษณะดังกล่าวทุนชาติของประเทศบริวารจึงมีลักษณะเป็นเพียง “นายทุนนายหน้า (comprador)” ที่ต้องปกป้องผลประโยชน์ของประเทศแกนกลางและไม่มีพลังมากพอในการพัฒนาการผลิตและสะสมทุน (Aguila and Bortz, 2006, p. 89)

ดังนั้นการวิเคราะห์ของแฟรงค์จึงให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกของประเทศบริวารมากกว่าปัจจัยภายใน ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่าการครอบงำของประเทศแกนกลางนั้นมีมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมซึ่งเป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางเศรษฐกิจและชนชั้นของประเทศบริวาร โครงสร้างทางเศรษฐกิจและชนชั้นจะไปครอบงำและกำหนดนโยบายภายในประเทศบริวารอีกทอดหนึ่ง เพราะฉะนั้นการครอบงำของประเทศแกนกลางจึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการพึ่งพาอันเป็นสาเหตุหลักของการด้อยพัฒนาและนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ดังกล่าว (อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2543, หน้า 177 - 179; พิษณุ สุนทราภักษ์, 2531, หน้า 13)

2. สภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามในสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสปี ค.ศ.1885 - 1939

ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามาปกครองเวียดนามโดยตรงภายหลังการลงนามสนธิสัญญาเว้ ปี ค.ศ.1883 (Le Traité de Hué 1883) และสนธิสัญญาเว้ ปี ค.ศ.1884 (Le Traité de Hué 1884) โดยได้เข้ายึดครองพื้นที่ของเวียดนามทั้งหมดและจัดตั้งสหพันธอินโดจีน (La Fédération Indochinoise) ในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1887 แล้วจึงขึ้นนโยบายแบ่งแยกแล้วปกครองโดยแบ่งพื้นที่ตอนใต้ ได้แก่ โคชินไชน่า (Cochinchina) หรือนามกี (Nam Kỳ) ถือเป็นเมืองขึ้นโดยตรง พื้นที่ตอนเหนือได้แก่ตงกิง (Tonkin)* หรือบั๊กกี (Bắc Kỳ) เป็น

* Tonkin ในภาษาเวียดนามเรียกว่า ตงกิง ส่วนในหนังสือภาษาไทยมักใช้คำว่า “ตงกิง” หรือ “ต่งเกีย”

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสสร บุญญฤทธิ์

พื้นที่อารักขา (Protectorat) และพื้นที่ตอนกลางได้แก่อาณานิคม (An Nam) หรือจุกี (Trung Kỳ) เป็นพื้นที่กึ่งอารักขา (Semi - Protectorat) โดยที่ทั้งดงกิงและอาณานิคมนั้นอยู่ในฐานะรัฐกึ่งและรัฐอารักขาที่ยังคงมีระบบกษัตริย์รวมถึงกัมพูชาด้วย ก่อนที่วันที่ 19 เมษายน ค.ศ.1899 จะมีคำสั่งประธานาธิบดีฝรั่งเศสให้เพิ่มลาวเข้าไปในสหพันธอินโดจีนในสถานะรัฐอารักขา ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดจะขึ้นตรงกับกระทรวงอาณานิคม (Le Ministère des Colonies) ของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้จัดตั้งให้มีระบบการปกครองโดยผู้ว่าราชการอินโดจีนแห่งฝรั่งเศส (Le Gouverneur général de L'Indochine) บริหารงานและมีสภาสูงแห่งอินโดจีน (Le Conseil supérieur de l'Indochine) ช่วยบริหารงานส่วนงานต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ฯลฯ (Đinh Hữu Phước, 2020) ส่วนราชสำนักที่กรุงเว้ นั้นมีบทบาทเป็นเพียงฉากหน้าเท่านั้นเพราะอำนาจปกครองที่แท้จริงกระทำผ่านผู้บริหารชาวฝรั่งเศสที่ทางรัฐบาลฝรั่งเศสแต่งตั้ง (เขียน ธีระวิทย์, 2542, หน้า 27-28; สูด จอนเจดสิน, 2544, หน้า 1-27; ฮวง วันจี, 2515, หน้า 1-35)

ภายหลังการสถาปนาสหพันธอินโดจีนจำเป็นจะต้องมีเมืองแกนกลางอำนาจเพื่อเป็นศูนย์กลางทางการปกครองอีกทั้งเพื่อรองรับชาวฝรั่งเศสและชาวยุโรปในการตั้งรกรากและประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งในช่วงแรกเมืองแกนกลางดังกล่าวอยู่ที่สายก่อน^{**} ก่อนที่จะย้ายไปที่हांน้อย^{***} ในช่วงหลังปี ค.ศ.1902 โดยภายหลังการเข้ายึดครองซาตัง (Gia Định) ในปี ค.ศ.1859 ฝรั่งเศสได้ก่อตั้งท่าเรือสายก่อนเพื่อส่งออกข้าวและสินค้าเกษตรจากโคชินไชน่าสู่ฝรั่งเศสและยุโรปในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1860 หลังจากนั้นจึงเริ่มพัฒนาเมืองจากการกำหนดเขตเมืองโดยพลเรือโทเลโอนาท ชาคเน่ (Léonard Charner) ได้ออกกฎหมายกำหนดเขตแดนของเมืองโดยรวมทั้งบริเวณซาตังและเบ่นแ่งให้เป็น “เมืองสายก่อน (Ville de Saigon)” ในวันที่ 11 เมษายน ค.ศ.1861 โดยให้วิศวกรชาวฝรั่งเศส ปอล โฟลคอง ลูเชียง โกฟี่ (Paul Florent Lucien Coffyn) ออกแบบผังเมือง วันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ.1862 โกฟี่ได้ออกผังเมืองฉบับแรก แต่เนื่องจากพื้นที่ที่วางแผนไว้มีขนาดกว้างมากเกินไปทำให้ยากต่อการรักษาความปลอดภัย ดังนั้นรักษาการผู้ว่าการโคชินไชน่า (Gouverneur Amiral de la Cochinchine) ได้อนุมัติให้พลเรือเอกปิแอร์ โคซ (Pierre Roze) ลงนามในกฎหมายลดพื้นที่ลงในวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1865 พื้นที่เมืองสายก่อนไปอยู่ในเขตเบ่นแ่งเก่า (Bén Nghé Cũ) และยังเพิ่มพื้นที่เจอะเลน (Chợ Lớn)^{****} ในเขตสายก่อนเก่าเข้าไปด้วยโดยกำหนดให้พื้นที่ระหว่างคลองถิแห่ง (Thị Nghè) คลองเบ่นแ่ง (Bén Nghé)^{*} และถนนบริเวณสะพานองแล้ง (Ông Lãnh) รวมขนาดพื้นที่ทั้งหมด 3 ตร.กม. ถือเป็นการกำหนดพื้นที่ของเมืองให้ชัดเจนเพื่อการพัฒนา (Chung Hai, 2016; Cổng Thông Tin Điện Tử Chính Phủ Thành phố Hồ Chí Minh, 2011) หลังจากนั้น

^{**} Sài Gòn ถ่ายเสียงตามสำเนียงมาตรฐานว่า สายก่อน ในหนังสือภาษาไทยมักใช้ว่า ไซ่ง่อน ปัจจุบันคือ นครโฮจิมินห์

^{***} Hà Nội ถ่ายเสียงตามสำเนียงมาตรฐานว่าहांน้อย ในหนังสือภาษาไทยมักใช้คำว่า ฮานอย

^{****} ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่เขต 5 ของนครโฮจิมินห์

^{*} คลองเบ่นแ่ง (Bén Nghé) นี้ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นแม่น้ำสายก่อน (Sông Sài Gòn)

เมืองสา่ยก่อนได้เปลี่ยนฐานะไปสู่เมืองศูนย์กลางของประเทศบิรวาร โดยได้กลายเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเมืองในตอนใต้หรือโคชินไชน่าและเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเมืองเล็กๆ กลายเป็นเมืองสมัยใหม่ที่มีการจัดผังเมืองตามแบบฝรั่งเศสรวมทั้งการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและการตัดถนน (สุด จอนเจดสิน, 2544, หน้า 68-69) เช่นเดียวกับพื้นที่อาณานิคมอื่นๆ ของฝรั่งเศส การแสวงหาอาณานิคมไม่เพียงแต่การแสวงหาผลประโยชน์เศรษฐกิจเท่านั้นแต่ฝรั่งเศสยังเผยแพร่วัฒนธรรมที่เรียกว่า “อารยธรรมฝรั่งเศส (La civilisation française)” ได้แก่ อาหาร ศิลปะ เพลง ศาสนา การศึกษา ภาษา โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมในเมืองสา่ยก่อนได้รับการออกแบบตามแบบยุโรป เช่น บ้านพักรับรองของผู้ว่าราชการสหพันธอินโดจีน บ้านพักรับรองผู้ว่าการและตึกที่ทำการราชการต่างๆ ภายหลัง 2 ปีของการก่อสร้างและปรับปรุงพื้นที่ พื้นที่ 3 ตร.กม. เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภายหลังมีการก่อสร้างอาคารต่างๆ เพิ่มเติม อาทิ มหาวิหารนอทดามแห่งสา่ยก่อน (Cathédrale Notre-Dame de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ.1877- 1880, โรงแรมคอนติเนนตัล (Hôtel Continental de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ.1878 – 1880, ตึกไปรษณีย์กลางสา่ยก่อน (Poste centrale de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ.1886 – 1891, โรงอุปรากรเมืองสา่ยก่อน (Opéra municipal de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ.1898 – 1990, บ้านพักรับรองผู้ว่าการสหพันธอินโดจีน** ก่อสร้างค.ศ.1885 – 1890, อาคารโรงแรมนคร (Hôtel de ville)*** ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ.1898 – 1909 ฯลฯ (Phong Vinh, 2017)

ก่อนที่ฝรั่งเศสจะย้ายเมืองศูนย์กลางไปที่हांโนยในช่วงปี ค.ศ.1902 แต่ก่อนหน้านั้นในช่วงระหว่างปี ค.ศ.1888 – 1918 ได้มีการสร้างและขยายเมืองเพื่อให้हांโนยไม่เพียงแต่เป็นเมืองศูนย์กลางของการบริหารและการเมืองของดงกิงเท่านั้นแต่ยังต้องการให้เป็นเมืองศูนย์กลางของสหพันธอินโดจีน ในการประชุมวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 1886 ภายใต้การนำของปอล แบค (Paul Bert) ผู้ว่าการ (Resident Général) แห่งอาณานิคมและดงกิง สภาอารักขาได้มีมติให้จัดตั้งคณะกรรมการเมืองहांโนยเพื่อดำเนินการ “เปลี่ยนเมืองहांโนยให้กลายเป็นเมืองดังเช่นยุโรป” และขยายพื้นที่ให้กว้างขึ้นซึ่งในปี ค.ศ. 1901 มีพื้นที่อยู่ที่ 1,220 เฮกตาร์ ก่อนจะขยายเป็น 130,000 เฮกตาร์ (Nguyễn Mỹ, 2010) โดยเฉพาะในสมัยของปอล ดูเม (Paul Doumer) ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการสหพันธอินโดจีนในช่วงปี ค.ศ.1897 – 1902 สภาพของเมืองहांโนยมีการเปลี่ยนแปลงไปมากโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับสถาปัตยกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่อารยธรรมฝรั่งเศส ผู้ว่าการสหพันธอินโดจีนได้ใช้สถาปนิกฝีมือดีจากฝรั่งเศสและอาณานิคมอื่นๆ ในการออกแบบผังเมืองและตึกต่างๆ โดยเฉพาะสถาปนิกอองรี วิลดีเอ (Henri Vildieu) ภายหลังจากที่เขาได้เป็นหัวหน้าสถาปนิกของเมืองहांโนยในปี ค.ศ.1897 เขาเริ่มวางแผนผังเมืองहांโนยใหม่เป็น

** ปัจจุบันคือตึกพิพิธภัณฑสถานนครโฮจิมินห์

*** ปัจจุบันคือตึกที่ว่าการคณะกรรมการประชาชนนครโฮจิมินห์ (Trụ sở UBND TP HCM)

* หลังจากดำรงตำแหน่งผู้ว่าการของสหพันธอินโดจีน ปอล ดูเม (Paul-Doumer) ได้กลับไปฝรั่งเศสและได้ประธานาธิบดีของฝรั่งเศสตั้งแต่วันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ.1931 จนกระทั่งถูกลอบสังหารเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ.1932

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ์

แบบตะวันตกโดยสร้างเขตบริหารที่มีสำนักงานธุรการต่างๆ ของสหพันธ์อินโดจีนและดงกิง รวมทั้งสร้างอาคารต่างๆ เช่น เรือนจำกลาง (La Maison Centrale) อาคารกรมการค้าและการเกษตร (Le Chambre de Commerce et d'agriculture) ในปี ค.ศ.1895 อาคารกรมโยธาธิการ (l'immeuble du Service des Travaux Publics) ในปี ค.ศ.1898 และมีการวางผังเมืองที่เรียกว่าผังเมืองสี่เหลี่ยมแบบฝรั่งเศส (French Quarter) คล้ายกับรูปแบบการวางผังเมืองในฝรั่งเศสหลายๆ เมืองในขณะนั้น พร้อมกับการสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลเซนต์ ปอล (L'Hôpital de Saint-Paul) ปี ค.ศ.1896^{**} สถานีรถไฟ (Gare de Chemin de Fer) ในปี ค.ศ.1901 สะพานปอล ดูเม (Pont Paul-Doumer) ปี ค.ศ.1902^{***} เป็นต้น ก่อนที่จะมีการก่อสร้างเพิ่มเติมอีกในช่วงปี ค.ศ.1920 โดยเฉพาะการวางผังเมืองและการก่อสร้างอาคารสมัยใหม่ ต่อมาในปี ค.ศ.1921 ได้มีการก่อตั้งหน่วยงานสถาปัตยกรรมศาสตร์และผังเมืองนำโดยสถาปนิกเฮอร์เนสต์ เฮบราร์ด (Enest Hébrard) โดยในช่วงนี้ได้มีการสร้างสถาปัตยกรรมต่างๆ ของฝรั่งเศสเพิ่มเติม เช่น ถนนปอล แบค^{****} และโรงละครเมือง (La rue Paul-Bert à Hanoi avec le théâtre municipal) ในช่วงปี ค.ศ.1905 สถานีรถไฟหัวไหนดย (Gare de Hanoi) ในปีค.ศ.1912 พิพิธภัณฑ์หลุยส์ฟิโนต์หัวไหนดย (Musée Louis Finot in Hanoi) ในช่วงปี ค.ศ.1925 - 1932^{*****} ฯลฯ

หากพิจารณาแผนที่ของเมืองสายก่อนและเมืองหัวไหนดยในช่วงปี ค.ศ.1920 ในหนังสือที่จัดพิมพ์โดยกรมรถไฟของญี่ปุ่นจะพบว่าทั้งสองเมืองมีลักษณะผังเมืองตามแบบตะวันตก (ดูภาพที่ 2 - 3) ก่อนที่ในช่วงหลังปี ค.ศ.1910 การแบ่งงานกันทำทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้เกิดการขยายของเมืองสมัยใหม่ไปตามจังหวัดต่างๆ ที่มีการทำอุตสาหกรรมหรือท่าเรือ อาทิ นามดิ่ง (Nam Định) ห่ายฝ่อง (Hải Phòng) ดานัง (Đà Nẵng) เป็นต้น

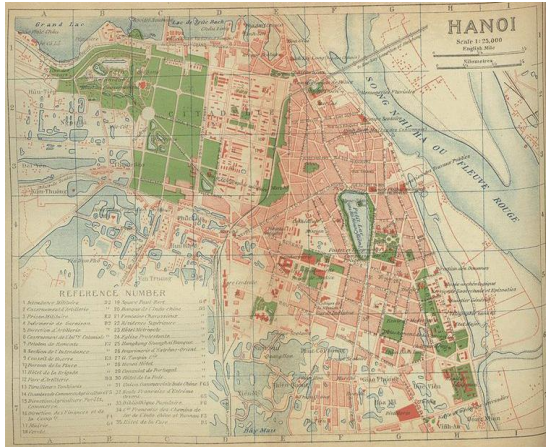
^{**} ปัจจุบันคือโรงพยาบาล แซง โปน (Bệnh viện Xanh Pôn) ซึ่งมาจากการถ่ายเสียงมาจากชื่อในภาษาฝรั่งเศสคือ Saint-Paul

^{***} ในปัจจุบันคือ สะพานลองเบียน (Cầu Long Biên)

^{****} ในปัจจุบันคือถนนจ่าง เตียน (Tràng Tiền)

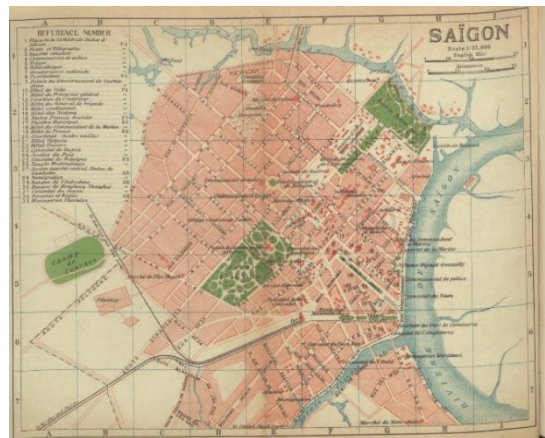
^{*****} ออกแบบการก่อสร้างโดย เฮอร์เนสต์ เฮบราร์ด ปัจจุบันคือ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เวียดนาม (National Museum of Vietnamese History)

ภาพที่ 2 แผนที่เมืองฮาโนยปี ค.ศ.1920

Japan Tetsud-osh-o, 1920

ภาพที่ 3 แผนที่เมืองส่ายก๋อนปี ค.ศ.1920

Japan Tetsud-osh-o, 1920

ในขณะที่เมืองแกนกลางขยายตัวกลายเป็นเมืองสมัยใหม่ ในทางกลับกันเมืองอื่นๆ กลับถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกในฐานะส่วนบริวารที่มีหน้าที่ในการผลิตตามการแบ่งงานกันตามความเหมาะสมของพื้นที่ ส่วนบริวารนี้ประกอบไปด้วยในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในเวียดนามรวมทั้งรัฐอารักขาลาวและกัมพูชา โดยมากตัวเมืองศูนย์กลางการปกครองของส่วนบริวารจะมีขนาดเล็กและไม่ได้รับการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมโครงสร้างพื้นฐานมากนัก* ส่วนบริวารเหล่านี้มีหน้าที่ผลิตเพื่อการส่งออก ได้แก่ การทำนิคมไร่ขนาดใหญ่และการทำอุตสาหกรรมสมัยใหม่ตามความต้องการของฝรั่งเศสและตลาดโลก โดยฝรั่งเศสเริ่มต้นการผนวกพื้นที่ส่วนบริวารต่างๆ ด้วยวิธีชูดคลองเพื่อการเปิดพื้นที่ทางการผลิต ก่อนจะสร้างเงื่อนไขการครอบครองและแย่งยึดที่ดินให้กับนายทุนฝรั่งเศสเพื่อการทำนิคมไร่ขนาดใหญ่และการทำเหมืองแร่ตามลำดับ

การผนวกส่วนบริวารในระยะแรกกระทำผ่านการเปิดพื้นที่ทำการผลิตและการแย่งยึดที่ดินดังปรากฏในช่วง 15 ปีแรกตั้งแต่ปี ค.ศ.1885 เป้าหมายหลักของฝรั่งเศสมี 2 ประการ ได้แก่ การใช้กำลังทางการทหารควบคุมเพื่อสร้างความสงบภายในอาณานิคมและสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ ฝรั่งเศสได้เข้ามาวางแผนพัฒนาพื้นที่เพื่อเปลี่ยนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงในโคชินไชน่าให้เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 1860 นั้นพื้นที่ดังกล่าวจะมีประชากรอยู่เบาบางและแม้มีดินที่มีความอุดมสมบูรณ์แต่ก็ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ทันทีเนื่องจากหลายพื้นที่มีน้ำท่วมขัง บางพื้นที่มีน้ำเค็มท่วมและบางพื้นที่ยังไม่มีระบบชลประทานรองรับ ดังนั้นฝรั่งเศสจึงได้ดำเนินการ 2 ประการ คือ การพัฒนาระบบชลประทานและการสร้างสิทธิในการถือครองที่ดินให้แก่ชาวฝรั่งเศส

* สามารถดูแผนที่เมืองต่างๆ ของสหพันธรัฐอินโดจีนในช่วงปี ค.ศ. 1920 ที่มีผู้รวบรวมไว้ที่ <http://belleindochine.free.fr/Carte.htm>

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ์

ฝรั่งเศสได้เริ่มขุดคลองตั้งแต่ปี ค.ศ.1866 (ซึ่งในขณะนั้นสามจังหวัดของภาคตะวันตกเฉียงใต้ยังไม่ถูกยึดครองโดยฝรั่งเศส) กองทัพเรือฝรั่งเศสระดมเรือและแรงงานหลายหมื่นคนขุดลอกและขยายคลองเบ่นลิก (Bén Lú) และบ่าวดิง (Báo Định) หลังจากที่ยึดครองพื้นที่ตอนใต้ได้ฝรั่งเศสจึงจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาและจัดลำดับการขุดลอกคลอง โดยเฉพาะหลังสนธิสัญญาสายก่อนครั้งที่สองในปี ค.ศ.1874 (Le second traité de Saïgon 1874) ซึ่งสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญายอมรับให้พื้นที่โคชินไชน่าทั้งหมดเป็นพื้นที่อาณานิคมของฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสได้เริ่มสำรวจอย่างจริงจังมากขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นปี ค.ศ.1880 ก่อนที่จะจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการพัฒนาระบบชลประทานในปี ค.ศ.1884 โดยระยะแรกเริ่มสำรวจและขุดคลองในพื้นที่โคชินไชน่าก่อนจะขยายไปยังพื้นที่อานนามและดงกิงในภายหลัง

ในช่วง 10 ปี ระหว่างปี ค.ศ.1880 ถึง ปี ค.ศ.1890 ฝรั่งเศสได้ขุดขยายพื้นที่คลองเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกถึง 2.1 ล้านลูกบาศก์เมตรและขยายพื้นที่ทำการผลิตมากขึ้น 169,000 เฮกตาร์เมื่อเทียบกับสมัยราชวงศ์เหงียน หลังจากนั้นในปี ค.ศ.1894 ถึงปี ค.ศ.1904 ฝรั่งเศสได้ส่งเรือขุดลอกที่มีเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้นเพื่อเร่งรัดดำเนินการขุดคลอง การขุดดังกล่าวดำเนินการไปจนถึงช่วงสิ้นสุดการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1940

ในดงกิงการก่อสร้างชลประทานของฝรั่งเศสช่วงแรกในปี ค.ศ.1897 – 1914 มีวัตถุประสงค์หลักคือเพิ่มผลกำไรของนิคมไร่ของนายทุนฝรั่งเศสเป็นหลัก จนถึงปี ค.ศ.1911 ก็สามารถเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกได้ประมาณ 7,500 เฮกตาร์ ส่วนในอานนามการก่อสร้างระบบชลประทานในช่วงแรกได้รับความสนใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้นเนื่องจากยังไม่มีนิคมไร่ขนาดใหญ่ที่นี่ ระบบชลประทานแรกที่สร้างขึ้นคือแม่น้ำจู (Sông Chu) โดยการสร้างเขื่อนบายเถือง (Đập Bái Thượng) เพื่อรักษาระดับน้ำของแม่น้ำจูในฤดูแล้งซึ่งเริ่มในปี ค.ศ.1920 และแล้วเสร็จในปี ค.ศ.1928 ซึ่งเมื่อนับรวมการลงทุนสร้างและปรับปรุงงานชลประทานของฝรั่งเศสในพื้นที่ดงกิง อานนามจนแล้วเสร็จในปี ค.ศ.1930 แล้วกลับพบว่ามีเพียง 5 แห่งเท่านั้น โดยมีพื้นที่ชลประทานที่ออกแบบไว้ทั้งหมดเพียง 118,500 เฮกตาร์ ซึ่งยังมีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับความต้องการใช้ชลประทานในพื้นที่ปลูกในตอนเหนือที่มีถึง 2.593 ล้านเฮกตาร์

ฝรั่งเศสเริ่มพัฒนาระบบชลประทานในดงกิงและอานนามอย่างจริงจังมากขึ้นในช่วงปี ค.ศ.1930 จนถึงสิ้นสุดระบอบอาณานิคมในปี ค.ศ.1945 การก่อสร้างชลประทานในดงกิงมีศักยภาพในการป้องกันน้ำเค็มได้ 298,000 เฮกตาร์ จากพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด 1.44 ล้านเฮกตาร์ ซึ่งคิดเป็น 20.7% ของพื้นที่เพาะปลูก ส่วนในอานนามมีการสร้างระบบชลประทานรองรับได้ 124,000 เฮกตาร์ บนพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น 1.153 ล้านเฮกตาร์โดยคิดเป็น 10.8% เท่านั้น

อย่างไรก็ดี การขุดคลองชลประทานมีวัตถุประสงค์หลักคือการสำรวจ ขยายพื้นที่เพาะปลูกและแก้ปัญหาน้ำขัง ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบชลประทานอย่างจริงจังเนื่องจากต้องอาศัยการศึกษาอย่างจริงจังและการลงทุนสูง ดังจะเห็นได้จากระบบชลประทานในสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศส

ยังก่อสร้างได้ไม่มากนัก พร้อมกันนั้นก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มพื้นที่เพียงแต่สร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการทำนิคมไร่ขนาดใหญ่ นอกจากนี้แม้ว่าจะมีการเสริมความแข็งแกร่งให้เชื่อนทุกปีแต่ในพื้นที่ยังคงประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติความแห้งแล้งรวมทั้งน้ำท่วมหนักเนื่องจากปัญหาเขื่อนแตกบ่อยครั้ง (Nguyễn Tuấn Hùng, 2020)

นอกจากการเปิดพื้นที่ทำการผลิตแล้ว กระบวนการสะสมทุนการเพาะปลูกนิคมไร่ขนาดใหญ่ในยุคแรกต้องอาศัยการสะสมทุนแบบบุพกาลโดยแยกผู้ผลิตออกจากปัจจัยการผลิต ได้แก่การแย่งยึดที่ดินจากชาวนาเวียดนามเพื่อจัดสรรให้นายทุนชาวฝรั่งเศส โดยรัฐจะขายที่ดินเหล่านั้นในราคาที่ถูกเพียง 80 ดอลลาร์ต่อ 1,000 เฮกตาร์ (ประมาณ 192 ฟรังก์ตามอัตราแลกเปลี่ยนในปี ค.ศ.1900) หรือในบางกรณีก็ได้ที่ดินเหล่านั้นโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอันเป็นผลมาจากการลงนามสนธิสัญญาไว้ ซึ่งในปี ค.ศ.1897 ฝรั่งเศสกดดันให้ราชวงศ์เหงียนที่เวียดนามในสนธิสัญญาให้สิทธิในการแผ้วถางและสำรวจที่ดินใหม่รวมทั้งเรียกคืนพื้นที่รกร้างว่างเปล่า อีกทั้งในวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.1900 ฝรั่งเศสได้ออกกฎหมายปฏิเสธความเป็นเจ้าของที่ดินที่ออกโดยกษัตริย์เหงียนเพื่อยึดเอาที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ของชาวนาในฐานะ "ที่ดินรกร้าง" และ "ที่ดินถูกทิ้ง" ให้มาเป็นของรัฐและเปลี่ยนมือสู่นายทุนฝรั่งเศส (Nguyễn Ngọc Cơ, Nguyễn Anh Dũng & Trương Công Huỳnh Kỳ, 2007, p. 287)

ภายหลังจากได้รับที่ดินนายทุนฝรั่งเศสจึงได้ก่อตั้งพื้นที่เกษตรขนาดใหญ่เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในตอนใต้ฝรั่งเศสต้องการพัฒนาให้ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงให้เป็นนาข้าวเพื่อแข่งขันกับพม่าที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษและสยาม พร้อมกันนั้นยังสนับสนุนให้เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ชา ฝ้าย ยาสูบ และยางพาราโดยการทำนิคมไร่ขนาดใหญ่ (plantation) การทำนิคมไร่ขนาดใหญ่จะใช้วิธีการเช่นเดียวกับระบบถือครองที่ดินสมัยพิวดัลหรือในภาษาเวียดนามมักเรียกว่า “ให้ใช้ที่ดินเพื่อรับผลประโยชน์ (phát canh thu tô)” กล่าวคือ การให้เกษตรกรเข้ามาทำการเกษตรในพื้นที่ของเจ้าของที่ดิน เมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยวก็ต้องจ่ายค่าเช่าหรือผลผลิตให้กับเจ้าของที่ดินตามกำหนด (เรียกว่า “tô”) มีบางแห่งที่นายทุนฝรั่งเศสลงทุนทำการเพาะปลูกและจ้างแรงงานเวียดนามแต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนายทุนฝรั่งเศสแล้วคริสตจักรในพื้นที่โคชินไชน่าก็ยังมีที่ดินถึง 1 ใน 4 ของพื้นที่ดินเพาะปลูกในเวียดนาม

การทำนิคมไร่ขนาดใหญ่ขยายตัวอย่างมากภายหลังจากที่ฝรั่งเศสดำเนินการการแย่งยึดที่ดินดังกล่าว ตามสถิติของหน่วยงานปกครองท้องถิ่นจนถึงปี ค.ศ.1890 มีนิคมไร่ขนาดใหญ่ของยุโรป 116 แห่ง โดยพื้นที่ทำไร่ขนาดใหญ่ดังกล่าวส่วนมากมักจะเกิดในพื้นที่ดงกิงและโคชินไชน่า ในช่วงปี ค.ศ.1900 มีนิคมไร่ของฝรั่งเศสถึง 322,000 เฮกตาร์ ในจำนวนนั้นเป็นพื้นที่ในโคชินไชน่า 78,000 เฮกตาร์ (Nguyễn Văn Khánh, 2019, p. 115) ส่วนในดงกิง การยึดครองที่ดินเพิ่มขึ้นหลายหมื่นเฮกตาร์ภายหลัง

จิรายุทธ สิม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

จากปราบปรามการลุกฮือของขบวนการต่อต้านบ้ายเสีย (The Bãi Sậy Revolt)* ในช่วงปี ค.ศ.1885 - 1889 ในพื้นที่วันซาง (Văn Giang) และคว่ายเจิว (Khoái Châu) ของจังหวัดฮึงเยียน (Hung Yên) ส่งผลให้หลังจากนั้นมียี่ดันทำนคมไร่ขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างมาก

จนถึงปี ค.ศ.1902 ฝรั่งเศสได้ครอบครองพื้นที่มากถึง 182,000 เฮกตาร์ โดยในจำนวนนั้น 50,000 เฮกตาร์เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแดงรอบเมืองท่าโหน่ย เช่น นามดิ่ง (Nam Định) ฝูหลี (Phủ Lý) บักนิง (Bắc Ninh) โดยมีเจ้าของที่ดินชาวฝรั่งเศสใหญ่ๆ ได้แก่ โบคว์ แมฟเฟิร์ (Bouroin Merffre) เป็นเจ้าของนิคมไร่สามแห่งในพื้นที่เตินเตีย (Sơn Tây) ฮึงฮว่า (Hung Hóa) และนามดิ่ง (Nam Định) รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 50,000 เฮกตาร์และพี่น้องโกเบ (Gober Frères) มีพื้นที่นิคมไร่พื้นที่ 10,500 เฮกตาร์ ในพื้นที่จังหวัดนามดิ่ง (Nam Định) บักนิง (Bắc Ninh) ฝุกเยียน (Phúc Yên) เช่นเดียวกับในช่วงปี ค.ศ.1907 นายเชอเนา (Chesnay) มีที่ดิน 7,025 เฮกตาร์ ในจังหวัดบักซาง (Bắc Giang) อำเภอยีเยนเถ (Yên Thế) และหลุกนาม (Lục Nam) ส่วนนายชเดอ มงเปซา (De Montpezat) มีพื้นที่นิคมไร่ 8,575 เฮกตาร์ในอำเภอลุกหน่า (Lục Ngạn) หลุกนาม (Lục Nam) นายตาตาแดง (Tartarin) มีพื้นที่นิคมไร่ 6,902 เฮกตาร์ในพื้นที่เฮียบฮว่า (Hiệp Hòa) และเวียดเยียน (Việt Yên) (Đinh Xuân Lâm, Nguyễn Văn Khánh & Nguyễn Đình Lễ, 2000, pp. 120 - 121)

จนถึงสิ้นปี ค.ศ.1930 ดงกิงมีนิคมไร่ทั้งสิ้น 244 แห่ง เฉพาะในจังหวัดบักซางมีนิคมไร่ถึง 36 แห่ง และถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญในการทำนิคมไร่ในดงกิง เช่นเดียวกับจังหวัดถายเหงียน (Thái Nguyên) ในช่วงสิ้นปี ค.ศ.1918 มีพื้นที่ไร่ของชาวนาถูกแย่งยึดไป 80,756 เฮกตาร์เพื่อทำเป็นนิคมไร่ 24 แห่ง ส่วนในจังหวัดเยียนบ้าย (Yên Bái) มีนิคมไร่ขนาดใหญ่ 20 แห่งรวมพื้นที่ 219,771 เฮกตาร์ (Luu Thị Ngọc Tuyết, 2018, p. 83 - 84)

รวมทั้งสหพันธ์อินโดจีนพื้นที่นิคมไร่ขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากที่ในช่วงปี ค.ศ. 1900 จากเดิมที่มีเพียง 322,000 เฮกตาร์ จนถึงปี ค.ศ.1930 มีนิคมไร่ขนาดใหญ่ถึง 1,025,600 เฮกตาร์ ของพื้นที่ทั้งหมด โดยแบ่งเป็นพื้นที่โคชินไชน่า 606,500 เฮกตาร์ รองลงมาคือ อานนาม ดงกิง กัมพูชา ลาว ตามลำดับ (รายละเอียดในตารางที่ 1) โดยที่พื้นที่ 1 ใน 3 ของนิคมเป็นพื้นที่ปลูกข้าวจำนวน 289,900 เฮกตาร์ รองลงมาคือยางพาราจำนวน 126,407 เฮกตาร์

* การลุกฮือก่อการต่อต้านบ้ายเสียเป็นการประท้วงต่อต้านฝรั่งเศสที่นำโดยเหงียน เตียน ถิต (Nguyễn Thiện Thuật) ซึ่งชื่อบ้ายเสียแปลว่าแอ่งน้ำตื้นแอ่

ตารางที่ 1 ชนิดพืชไร่และขนาดพื้นที่เพาะปลูกในนิคมไร่ของสหพันธอินโดจีนของฝรั่งเศส ปี ค.ศ.1930

พื้นที่	ขนาดพื้นที่นิคม ไร่ขนาดใหญ่ ทั้งหมด (เฮกตาร์)	ข้าว (เฮกตาร์)	ชา (เฮกตาร์)	กาแฟ (เฮกตาร์)	ยางพารา (เฮกตาร์)
ดงกิง	134,400	30,000	200	4,150	-
อานนาม	168,400	2,500	3,510	5,900	1,874
โคชินไชน่า	606,500	253,400	-	650	97,804
กัมพูชา	113,500	12,960	-	-	26,729
ลาว	2,800	40	-	50	-
รวม	1,025,600	289,900	3,710	10,750	126,407

ที่มา: Henry Yves, 1932, p.228 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, p. 115

ข้าวและยางพาราถือเป็นพืชสำคัญตามความต้องการของตลาดโลก ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ระหว่างปี ค.ศ.1849 – 1918 ทำให้ฝรั่งเศสสนับสนุนให้ปลูกพืชทั้งสองชนิดนี้จำนวนมากเนื่องจากฝรั่งเศสต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายในการทำสงคราม ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามฝรั่งเศสส่งเสริมให้ปลูกยางพาราและทำเหมืองถ่านหิน ดีบุก ตะกั่ว เพิ่มขึ้นเพื่อส่งออกไปขายต่างประเทศ โดยเฉพาะยางพารามีพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากเดิมตั้งแต่ปี ค.ศ.1925 มีพื้นที่เพาะปลูกเพียง 18,000 เฮกตาร์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1937 มีพื้นที่เพาะปลูก 127,328 เฮกตาร์ และปี ค.ศ. 1942 มีพื้นที่เพาะปลูกถึง 133,000 เฮกตาร์ อันเนื่องมาจากในช่วงปี ค.ศ.1889 มีการก่อตั้งบริษัทผลิตยางมิชลิน (Michelin) ในภาคกลางของฝรั่งเศส ทำให้มีความต้องการยางพารามากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ.1920 ดังนั้นบริษัทมิชลินจึงได้เข้ามาทำนิคมยางขนาดใหญ่ในพื้นที่โคชินไชน่า (Đảng Sơn, 2020) โดยส่วนมากคนฝรั่งเศสมักจะเป็นเจ้าของเป็นนิคมสวนยางขนาดใหญ่ราว 1,000 – 10,000 เฮกตาร์ ในขณะที่นิคมไร่ขนาดเล็กขนาด 40 เฮกตาร์เป็นของคนเวียดนาม หากพิจารณาตามสถิติปี ค.ศ.1937 ในพื้นที่สหพันธอินโดจีนมีนิคมสวนยางขนาดใหญ่ทั้งสิ้น 814 แห่ง แบ่งเป็นเจ้าของชาวฝรั่งเศส 382 แห่งแต่ในจำนวนนี้กินพื้นที่ถึง 94% ของพื้นที่นิคมสวนยางทั้งหมด (Services Economiques Brocheux & Hemery, 1995, p. 122 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, pp. 115-116)

การแย่งยึดที่ดินดังกล่าวส่งผลให้ต้นปี ค.ศ.1945 ชาวนาเวียดนามที่มีจำนวนกว่า 95% ของประชากรทั้งหมดกลับเป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 30% ของพื้นที่เพาะปลูก ในจำนวนนั้นเป็นชนชั้นชาวนายากจนไร้ที่ดินหรือมีที่ดินเพียงขนาดเล็กคิดเป็น 60% ของประชากรโดยมีที่ดินเพียงแค่ 10% ของที่ดิน

จิรายุทธ์ สิม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

ทั้งหมด ส่วนชนชั้นศักดินาเวียดนาม เจ้าที่ดินฝรั่งเศส และคริสจักรที่มีจำนวนทั้งหมดเพียง 5% ของประชากรแต่กลับมีที่ดินคิดเป็น 70% ของที่ดินทั้งหมด (Lâm Quang Huyên, 2008, p. 44) ปรัชญาการณีนี้นี้เป็นปัจจัยเชิงบริบทนำไปสู่ปัญหาความยากจนและอดอยากในตอนเหนือของเวียดนามระหว่างเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1944 ถึงพฤษภาคม ค.ศ. 1945 ภายหลังการเกิดภัยธรรมชาติ ได้แก่ ภัยแล้ง อุทกภัย ตลอดจนภาวะสงคราม ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจากสภาวะอดอยากประมาณ 400,000 คน ถึง 2,000,000 คน โดยมากเป็นชาวนาไร่ที่ดิน เหตุการณ์นี้ถูกเรียกว่า “ทุพภิกขภัยปีระกา ค.ศ. 1945 (Nạn đói Ất Dậu 1945)” (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2564)

ในด้านอุตสาหกรรมแม้จะมีการทำอุตสาหกรรมในพื้นที่สหพันธ์อินโดจีนอยู่บ้างจากการที่ฝรั่งเศสได้สำรวจพื้นที่เพื่อทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่และหินมีค่าแต่ฝรั่งเศสก็ไม่ได้ก่อสร้างโรงงานถลุงแร่และเจียระไนในสหพันธ์อินโดจีนแต่อย่างใด แร่และหินมีค่าถูกส่งออกเป็นสินค้าขั้นปฐมไปที่ฝรั่งเศสเป็นหลัก การประกอบกิจการส่วนมากอยู่ในมือของกลุ่มบริษัททุนนิยมฝรั่งเศสโดยใช้ประโยชน์จากแรงงานราคาถูกเพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุดเพื่อสร้างกำไร ได้แก่ การทำเหมืองถ่านหินเหล็กและโลหะที่ไม่ใช่เหล็ก อาทิ เหมืองแร่ถ่านหิน ดีบุก สังกะสีในดงกิงที่ดำเนินการโดยบริษัทถ่านหินฝรั่งเศสแห่งดงกิง (Société Française des charbonnages du Tonkin: S.F.C.T) ส่วนในพื้นที่โคชินไชน่าตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1910 เป็นต้นมาเกิดอุตสาหกรรมขนาดเล็กจำนวนมาก เช่น การผลิตเบียร์ ไม้ขีด แก้ว กระเบื้องปูซีเมนต์ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมด้านเกษตรที่เติบโตอย่างรวดเร็วคือการแปรรูปยางพาราในภาคใต้แต่ก็ยังเป็นเพียงอุตสาหกรรมขนาดเล็ก จนถึงสิ้นสุดการเป็นอาณานิคมในเวียดนามมีคนงานในภาคอุตสาหกรรมมีโดยประมาณ 90,000 คนโดยที่แรงงานส่วนใหญ่ในดงกิงอยู่ในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ส่วนอุตสาหกรรมในโคชินไชน่าอยู่ในโรงงานผลิตอาหารและโรงงานผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค (สุด จอนเจดสิน, 2544, หน้า 75-76)

การแบ่งงานกันทำตามทำกันตามพื้นที่ดังกล่าวโดยมากไม่ได้ทำให้มีการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด กล่าวคือในพื้นที่เพาะปลูกไร่ขนาดใหญ่โดยมากไม่ค่อยมีการดำเนินกิจกรรมทางอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น พื้นที่ในจังหวัดเตียนซางซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่สำหรับการปลูกข้าวในที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงดังจะเห็นได้จากคำให้การของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของจังหวัดเตียนซางในปี ค.ศ. 1902 ที่ว่า (Ủy ban nhân dân tỉnh Tiền Giang, 2019)

“ในหมืทอ (Mỹ Tho) ไม่มีอุตสาหกรรมใด ไม่มีโรงงานผลิตเครื่องจักร และแน่นอนว่าไม่มีเครื่องจักรขั้นสูง ส่วนในเตียนซาง (Tiền Giang) พวกเขา (ฝรั่งเศส) ลงทุนในอุตสาหกรรมที่ทำกำไรได้มากที่สุดเท่านั้นคือโรงสีข้าวแต่ก็มีปริมาณน้อยและกำลังการผลิตที่มีขนาดเล็กมาก”

เช่นเดียวกับคำให้การของเจ้าหน้าที่ จังหวัดก๋องก้ง ในช่วงปี ค.ศ. 1936 ว่า

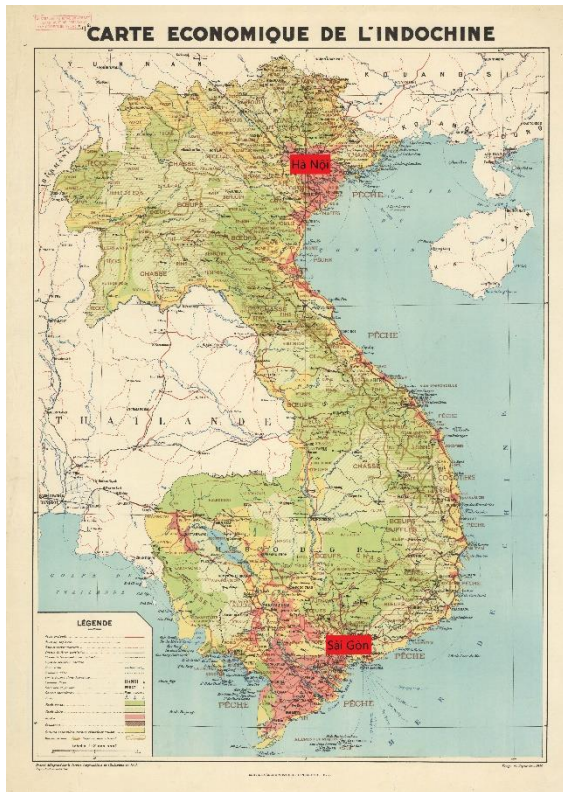
“ในจังหวัดก๋อง (Gò Công)* อุตสาหกรรมที่พัฒนาเพียงอย่างเดียวในจังหวัดคือโรงสีข้าว โดยมีโรงงานที่ใช้สีข้าว 22 แห่ง แบ่งเป็นตั้งอยู่ในเมืองจำนวน 3 แห่งและในหมู่บ้านจำนวน 19 แห่ง”

ในภาพกว้างหากพิจารณาแผนที่ทางเศรษฐกิจของสหพันธ์อินโดจีนที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1937 (ดูภาพที่ 4) จะพบว่าพื้นที่ 3 ใน 4 ของประเทศเวียดนามเป็นภูเขาและพื้นที่ป่า (พื้นที่ป่าดิบ ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเข้ม และพื้นที่ป่าโปร่ง ได้แก่ พื้นที่สีเขียวอ่อน) โดยพื้นที่ทางไกลและภูเขาที่มีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับระบบทุนนิยมของฝรั่งเศสน้อยกว่าทำให้หลายพื้นที่ยังคงเศรษฐกิจแบบการผลิตเพื่อยังชีพ เช่น พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ ส่วนพื้นที่ราบของประเทศไทยเวียดนามที่มีอยู่ประมาณ 310,070 ตร.กม. นั้นถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนบริวารที่มีหน้าที่ในการผลิต (พื้นที่ปลูกข้าว ได้แก่ พื้นที่สีแดง และพื้นที่ปลูกยางพารา ได้แก่ พื้นที่สีน้ำตาล) ในดงกิงมีพื้นที่เพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ ที่ราบลุ่มปากแม่น้ำแดง (Red River Delta: Đòng bằng sông Hồng) รวมทั้งพื้นที่ภูเขาที่มีการทำเหมืองแร่มีค่าต่างๆ ส่วนในส่วนในโคชินไชนามีพื้นที่ที่ราบลุ่มปากแม่น้ำโขง (Mekong River Delta: Đòng bằng Sông Cửu Long) เป็นพื้นที่ทำการผลิตทางเศรษฐกิจสำคัญของฝรั่งเศส

โดยทางตอนใต้มีสายก่อนเป็นเมืองศูนย์กลางของโคชินไชน่าและहांน้อยเป็นเมืองแกนกลางของดงกิงทางตอนเหนือ เมืองแกนกลางดังกล่าวถูกล้อมรอบด้วยส่วนบริวาร ได้แก่ ในดงกิงมีเมืองที่ทำนคมไร่ เช่น เซินเตีย ฮึงฮว่า นามดิง บักนิง ฟุกเอียน เมืองที่ทำเหมืองแร่และท่าเรือเช่นฮ่ายฟอง ส่วนโคชินไชน่ามีสายก่อนเป็นเมืองแกนกลางและส่วนบริวารที่เป็นเมืองเพาะปลูกในพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำโขงของเวียดนามรวมทั้งบางส่วนของลาวและกัมพูชา

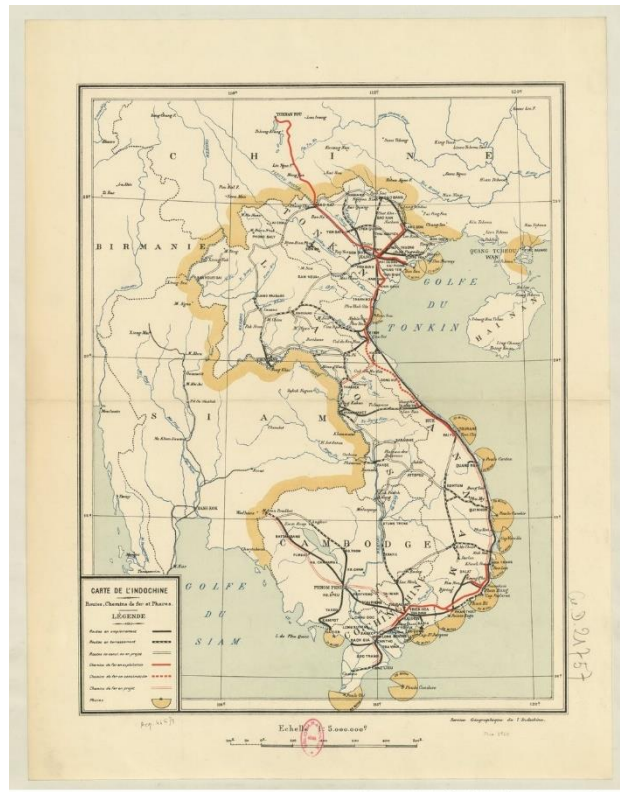
* จังหวัดก๋อง (Gò Công) ปัจจุบันเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดเตียนซาง

ภาพที่ 4 แผนที่ทางเศรษฐกิจของอินโดจีน
ตีพิมพ์ใน ค.ศ.1937

ที่มา: Service Geographique de l'Indochine,
1937

ภาพที่ 5 แผนที่ถนน ทางรถไฟ และประชากรของ
อินโดจีน ค.ศ.1933

ที่มา: Service Geographique de l'Indochine,
1933

ส่วนแกนกลางและส่วนบริวารในสหพันธอินโดจีนจะถูกเชื่อมโยงผ่านโครงสร้างพื้นฐานรถไฟและถนน การเชื่อมโยงทางโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ทางรถไฟ และท่าเรือนี้เป็นไปเพื่อการเชื่อมโยงพื้นที่ทางการเกษตรและอุตสาหกรรมที่ผลิตได้จากส่วนบริวารกับเมืองศูนย์กลางและเมืองท่าโดยเฉพาะการเชื่อมโยงพื้นที่ทางเศรษฐกิจทางรถไฟและถนน หากพิจารณาแผนที่ถนน ทางรถไฟและประชากรของสหพันธอินโดจีน ค.ศ.1933 (ดูภาพที่ 5) จะพบว่าผลิตผลทางการเกษตร สินแร่และการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่การผลิตและพื้นที่เมืองท่าเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะในช่วงระหว่างปี ค.ศ.1890 – 1945 ฝรั่งเศสได้ลงทุนก่อสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เพื่อรองรับการทำธุรกิจและวัตถุประสงค์ทางการทหาร อาทิ รถไฟ ถนน สถานีไฟฟ้า โดยในช่วงแรกมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณสายก่อนก่อนที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งที่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ของสหพันธอินโดจีน

ฝรั่งเศสเริ่มก่อสร้างทางรถไฟสายแรกจากสายก่อนถึงหมีทอประมาณ 70 กม. ในปี ค.ศ.1881 แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1886 ช่วยให้รถไฟสามารถวิ่งไปยังจากสายก่อนไปหมีทอได้โดยตรง ก่อนที่ฝรั่งเศสจะทยอยสร้างเส้นทางรถไฟต่อเนื่องจนเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ โดยเริ่มจากรถไฟสายฮาโน้ย (Hà Nội) – ด่ง ดัง

(Đông Đàng) และสายท่าไหนด (Hà Nội) – ท่าฝ่อง (Hải Phòng) ที่แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1902 ตามมาด้วย ทางรถไฟสายท่าไหนด (Hà Nội) – หลัวกาย (Lào Cai) – คุณหมิง - ยูนาน (จีน) แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1906 ทางรถไฟสาย ท่าบจ๋าม (Tháp Chàm) – ดาลัด (Đà Lạt) แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1931 ทางรถไฟสายสายก่อน (Sài Gòn) – หลกนิง (Lộc Ninh) แล้วเสร็จปี ค.ศ.1933 จนสามารถเชื่อมโยงทางรถไฟทั่วทั้งสหพันธอินโดจีนโดยมีความยาวรวม 2600 กม.แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1936 (Chu Đức Soàn, 2014) ฝรั่งเศสใช้เงินทั้งสิ้นถึง 145 ล้านฟรังก์เพื่อสร้างทางรถไฟและอีก 45 ล้าน ฟรังก์เพื่อขยายถนน (Nguyễn Thê Anh, 1907, p, 179)

ระบบรถไฟจากเหนือจรดใต้ได้เชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ในสหพันธอินโดจีนระหว่างพื้นที่ภายในภาค ตะวันออกของกัมพูชา ลาวและพื้นที่เพาะปลูกในภาคใต้ เพื่อบรรเทาทุกข์จากสวณยางและผลผลิตจากนิคม ไร่ขนาดใหญ่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงไปยังท่าเรือสายก่อน เช่นเดียวกับในดงกิงเส้นทางดังกล่าวเชื่อมเหมืองแร่ ตามแม่น้ำแดงตอนบนกับพื้นที่เพาะปลูกไปถึงท่าเรือฮ่ายฟองและเชื่อมโยงพื้นที่ตอนในของลาวกับท่าเรือ วิญ (Vinh) นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังได้จัดตั้งระบบโทรเลข ระบบท่าเรือขนาดใหญ่ในภูมิภาคในขณะนั้น เช่น ท่าเรือสายก่อน ท่าเรือฮ่ายฟอง เป็นต้น

นอกจากนี้การแบ่งงานกันทำระหว่างเมืองแกนกลางและส่วนบริวารในสหพันธอินโดจีน ยังมีผล ต่อการเคลื่อนย้ายของกำลังแรงงานเข้าสู่เมืองและพื้นที่ทางการผลิตทางเศรษฐกิจมากขึ้น การเคลื่อนย้าย ดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ เช่น การพัฒนาเชื่อมโยงพื้นที่ผ่านการคมนาคมทางบก การเกิดขึ้นของ แรงงานอิสระไร้ที่ดิน และปัจจัยที่มาจากนโยบายเคลื่อนย้ายแรงงานของฝรั่งเศสที่ให้คนในดงกิงและ อานนามลงไปทำงานในนิคมไร่หรือนิคมสวนยางพาราในพื้นที่ต่างๆ ในโคชินไชน่าตั้งแต่ปีช่วงปี ค.ศ. 1907 ดังเห็นได้จากการที่ฝรั่งเศสอพยพคนในดงกิง 84 ครอบครัว ไปตั้งรกรากเป็นหมู่บ้านใหม่ในโคชินไชน่า (Service de la Statistique Générale de l'Indochine, 1910, pp. 565-566 as cited in Merette, 2013, p. 96) ต่อมาในช่วงปี ค.ศ.1926 - 1927 ฝรั่งเศสมีนโยบายให้คนในดงกิงและอานนามประมาณ 35,000 คนลงไปโคชินไชน่าเพื่อทำงานอยู่ในนิคมสวนยาง หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1930 ในดงกิงฝรั่งเศสได้อพยพ คนงานที่มาจากพื้นที่ชนบทประมาณ 50,000 คนไปทำงานในฮ่าตู (Hà Tu) ฮ่อนกาย (Hòn Gai) เก็มฟ้า (Cẩm Phá) (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดกวางนิง) เพื่อทำงานเหมืองถ่านหินของบริษัทถ่านหินฝรั่งเศสแห่งดงกิง เช่นเดียวกับ การอพยพคนเวียดนามไปทำงานที่ลาวและกัมพูชา จนถึงปี ค.ศ. 1921 มีจำนวนชาวเวียดนาม ในกัมพูชากว่า 140,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 191,000 คนในปี ค.ศ. 1937 (Goscha, 2008, pp. 7-8) ใน ลาวปี ค.ศ.1925 มีชาวเวียดนาม 14,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 22,600 คน ในปี ค.ศ.1932 (Goscha, 1999, p. 27) รวมทั้งการกลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจยังส่งผลให้มีการอพยพเข้ามาของแรงงานอิสระชาวจีน โดยเฉพาะการอพยพเข้ามามั่งรกรากในช่วงปี ค.ศ.1923-1937 ในโคชินไชน่ามีชาวจีนอยู่ประมาณ

จิรายุทธ์ สิม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

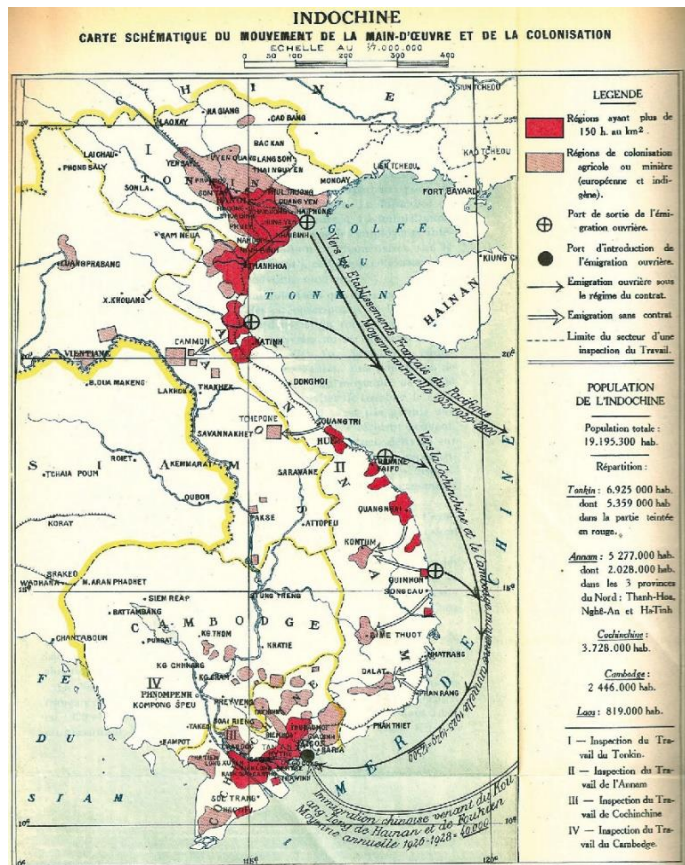
158,800 คน* และในดงกิงประมาณ 33,400 คน (Merette, 2013, p. 98)

หากพิจารณาแผนภาพที่ 6 ในมิติความหนาแน่นของประชากรจะพบว่าโดยมากแรงงานและประชากรมักจะหนาแน่นในพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบทุนนิยม ได้แก่ เมืองแกนกลางและเมืองท่าโดยรอบ ส่วนเมืองบริวารจะมีความหนาแน่นของแรงงานรองลงมาอันเป็นผลมาจากเค้าร่างการเคลื่อนที่ของแรงงานเข้าไปสู่พื้นที่เศรษฐกิจต่างๆ ส่วนในพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในระบบทุนนิยมน้อยจะมีประชากรอยู่เพียงเบาบาง โดยพื้นที่สีแดงแสดงถึงพื้นที่ที่มีแรงงานมากกว่า 150 คนต่อตารางกิโลเมตร และพื้นที่สีชมพูคือพื้นที่ทำการเกษตร จะเห็นได้ว่าพื้นที่ทำการเกษตรจะเป็นจุดที่มีกลุ่มแรงงานหนาแน่นและในขณะเดียวกันพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรแรงงานกระจุกก็มักมีฐานะเป็นท่าเรือด้วย อาทิ เมืองกวีญ (Qui Nhon) เป็นท่าเรือขาออก (Port De Sortie) ในขณะที่เมืองสายก่อนเป็นท่าเรือขาเข้า (Port d'introduction) เป็นต้น

การแบ่งงานกันทำและการผนวกเข้าไปสู่ระบบเศรษฐกิจโลกในระดับที่มากขึ้นของเวียดนามสะท้อนออกมาในรูปแบบของโครงสร้างสินค้าและตัวเลขการค้าระหว่างประเทศ ตัวเลขการค้าต่างประเทศ

* ชาวจีน หรือ Ngươi Hoa โดยมากอาศัยรวมกันอยู่ในพื้นที่ เจอะเลน (Chợ Lớn) ในปัจจุบัน พื้นที่เจอะเลนอยู่ในนครโฮจิมินห์และยังคงเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามเชื้อสายจีน (Ngươi Việt gốc Hoa) อาศัยอยู่เป็นชุมชน ปัจจุบันอยู่ในเขต 5 ของนครโฮจิมินห์

ภาพที่ 6 แผนที่การเคลื่อนย้ายของแรงงานในสหพันธ์อินโดจีน ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1931

ที่มา Émile Delamarre, 1931 as cited in Goscha, 2012,

p. 29

ของเวียดนามขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากในช่วงปี ค.ศ. 1899 – 1913 มีมูลค่ารวมอยู่ที่ 443 ล้านฟรังก์และเพิ่มมาอยู่ที่ 526 ล้านฟรังก์ในช่วงปี ค.ศ. 1914-1981 (Rapport au gouvernement général, 1920, p. 26 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, p.83) โดยสินค้าส่งออกของเวียดนามส่วนใหญ่เป็นสินค้าขั้นปฐมและวัตถุดิบประมาณ 33-35 รายการ ได้แก่ สินค้าเกษตรในช่วงแรกประกอบไปด้วย ข้าว ถั่วลิสง เตามะพร้าวและถั่วลิสง ฝ้าย ดอกบัว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หลังจากนั้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1906 เริ่มมี ผักแห้ง พริกไทย เนื้อหมู ผลิตภัณฑ์แปรรูปประมงแห้ง ได้แก่ ปลา ไข่มันปลา กุ้งแห้ง ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ได้แก่ งาช้าง เขาควายเป็น และผลิตภัณฑ์อื่นๆ โดยเฉพาะสินค้าสำคัญ ได้แก่ ข้าวจากโคชินไชนามีบทบาทสำคัญประมาณ 50% ถึง 65% ของมูลค่าการส่งออก รองลงมาคือ ยางพารา ในขณะที่ดงกิงเป็นพื้นที่สำคัญในการผลิตและส่งออกถ่านหินและผลิตภัณฑ์แร่อื่นๆ ส่วนในอาณานิคมสินค้าสำคัญประกอบด้วยสวนยางและกาแฟ (Trần Ngọc Dũng, 2019)

ฝรั่งเศสผูกขาดการค้าขายสินค้า 3 ชนิดที่สำคัญที่สุดคือ ข้าว เหลือ และเหล้า รวมทั้งสิทธิในการเก็บภาษีนำเข้าส่งออก การใช้มาตรการภาษีและกีดกันทางการค้า สินค้ากว่าครึ่งมักถูกส่งไปที่ฝรั่งเศสดังจะเห็นได้จากสถิติการส่งออกและนำเข้าระหว่างเวียดนามกับฝรั่งเศสที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและกว่าครึ่งเป็นการค้าระหว่างเวียดนามและฝรั่งเศส (ดูตารางที่ 2) ส่วนที่เหลือเป็นการนำเข้าส่งออกระหว่างเวียดนามกับประเทศอื่นๆ ร้อยละ 3-5 ได้แก่ ประเทศต่างๆ ที่เมืองขึ้นของฝรั่งเศส ฮองกง จีน อินเดีย สิงคโปร์ อเมริกา ซึ่งการนำเข้าส่งออกโดยมากมักผ่านบริษัทขนาดใหญ่ของฝรั่งเศส ได้แก่ บริษัทของพี่น้อง เดนิส (Denis Frères) บริษัท บอย แลนดรี (Boy Landry) บริษัท ปวงซาร์ท เวเรต์ (Poinsart Veyret) บริษัท เดกูร์แอนด์คาโบ (Descours & Cabaud) และโดยเฉพาะสินค้าส่วนมากมักถูกส่งผ่านสหภาพการค้าอินโดจีนและแอฟริกา (L'Union Commerciale Indochinoise et Africaine: LUCIA) (Nguyễn Văn Khánh, 2019, pp. 85, 148-149)

ตารางที่ 2 สถิติการนำเข้าและส่งออกระหว่างเวียดนามและฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1911 – 1938

ปี	1911 – 1920	1921 – 1930	1931- 1937	1938
ส่งออก	19.6%	20.9%	48.1%	53%
นำเข้า	29.6 %	43.2%	57.1%	57.1%

ที่มา: La mise en valeur de Indochine française, 1945, p. 11 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, pp. 148-149

จิรายุทธ สีม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

จนถึงการสิ้นสุดการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส โครงสร้างเศรษฐกิจของเวียดนามยังคงอยู่ในภาคการเกษตรเป็นหลักโดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตมากนัก อีกทั้งการแย่งยึดที่ดินยังก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การปฏิรูปที่ดินภายหลังการสิ้นสุดระบบอาณานิคมของฝรั่งเศสและยังส่งผลให้มีการเพิ่มจำนวนของชนชั้นแรงงานอิสระและแรงงานไร้ที่ดินอีกด้วย

บทสรุป

ทฤษฎีฟุ้งฟ้างฟ้าของอังเดร กูว์ เดอร์ แฟรงค์ ไม่เพียงแคชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศแกนกลางและบริวารที่ไม่เท่าเทียมกันในระบบทุนนิยมโลกหากแต่ยังชี้ให้เห็นถึงสถานะอาณานิคมภายในของประเทศบริวารอันเป็นผลมาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังกล่าว นอกจากนี้ประเทศบริวารจะถูกขูดรีดมูลค่าส่วนเกินออกจากระบบเศรษฐกิจทำให้ด้อยพัฒนาแล้วการพัฒนาพื้นที่ในประเทศบริวารก็ไม่ได้เป็นไปได้เพื่อตอบสนองความต้องการตัวประเทศบริวารเองหากแต่การพัฒนาดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนความต้องการของประเทศแกนกลาง สถานะอาณานิคมภายในเวียดนามเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะประเทศแกนกลางเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสและประเทศบริวารอาณานิคมเวียดนาม โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกประเทศแกนกลางเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดสถานะอาณานิคมภายในของเวียดนามผ่านกลไกการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ ในขณะที่ส่วนแกนกลางของเวียดนามมีบทบาทในการเป็นเมืองศูนย์กลางที่มีปฏิสัมพันธ์กับประเทศแกนกลางทางเศรษฐกิจการเมืองรวมทั้งรองรับการเผยแพร่อารยธรรมฝรั่งเศสทำให้มีลักษณะเป็นเมืองสมัยใหม่ ส่วนบริวารของเวียดนามกลับถูกผนวกพื้นที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกผ่านการเปิดพื้นที่การผลิตใหม่และแย่งยึดที่ดินโดยกระบวนการการสะสมทุนแบบบุพกาลตามมาด้วยการยึดเยียดให้ผลิตสินค้าขึ้นปฐม สถานะอาณานิคมภายในของเวียดนามในยุคอาณานิคมเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในยุคอาณานิคมและก่อให้เกิดส่วนแกนกลางและส่วนบริวารในประเทศบริวารที่เด่นชัดมากขึ้นซึ่งเป็นบริบทของการพัฒนาประเทศในเวลาต่อมา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เขียน ธีรวิทย์. (2542). *เวียดนาม สังคมเศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ:

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เชษฐา พวงหัตถ์. (2558). ทำความเข้าใจเรื่องการพัฒนาผ่านข้อถกเถียงทางทฤษฎี. *วารสารพัฒนาสังคม*, 17(1), 135-152.

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์. (2547). *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา นคร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.

พรเพ็ญ อันตระกูล. (2564). ทพภิกขุภัยในเวียดนามปี 1945 ภาวะอดอยากครั้งรุนแรง ต้องกินรากไม้
ประทังชีวิต. วันที่ค้นข้อมูล 15 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก [https://www.silpa-
mag.com/history/article_72078](https://www.silpa-mag.com/history/article_72078)

พิษณุ สุนทรารักษ์. (2531). การวิเคราะห์ความคิดว่าด้วยทฤษฎีพัฒนาการกึ่งเมืองขึ้นของ *Fernando
Henrique Cardoso*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2533). แนวคิดมาร์กซิสต์กับการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาประเทศ
โลกที่สาม. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

สุด จอนเจดสิน. (2544). ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ:
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล ธรรมมดี. (2530). สังคมวิทยาการพัฒนาและความด้อยพัฒนา: บทวิจารณ์ทฤษฎีพึ่งพา.
วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2547). ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

ฮวง วันจี. (2515). จากระบบอาณานิคมสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ = *From Colonialism to Communism*.
แปลโดย ประเวศ ศรีพัฒน์. กรุงเทพฯ: โพธิ์สามต้นการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

Aguila, M., & Bortz, J. (2006). Andre Gunder Frank: The Limits to the Latin American
Lumpenbourgeoisie. *Journal Für Entwicklungspolitik*, XXII(1), 84-97

Frank, A. G. (1996). The Development of Underdevelopment. *Monthly Review*, 18(4), 17-31.

Frank, A. G. (1967). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America; Historical Studies of
Chile and Brazil*. New York: Monthly Review Press.

Goscha, C. (1999). *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution
1885-1954*. London: Routledge.

Goscha, C. (2008). Widening the Colonial Encounter: Asian Connections Inside French Indochina
During the Interwar Period *Modern Asian Studies*. *Modern Asian Studies*, (43)5, 1189 –
1228

Goscha, C. (2012). *Going Indochinese: Contesting Concepts of Space and Place in French
Indochina*. Copenhagen: NIAS Press.

จิรายุทธ สีม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

Japan Tetsud-osh-o. (1920). *An Official Guide to Eastern Asia V.5*. Tokyo, Japan: Department of Railways.

Merette, S. (2013). *Vietnam's North-South Gap in Historical Perspective: The Economies of Cochinchina and Tonkin, 1900-1940*. A thesis of Doctor of Philosophy, Department of Economic History, the London School of Economics and Political Science, London England.

ภาษาฝรั่งเศส

Service Geographique de l'Indochine. (1937). *Carte Economique de l'Indochine*. Retrieved December 6, 2021, from <https://openresearch-repository.anu.edu.au/handle/1885/133634>

Service Geographique de l'Indochine. (1933). *Carte de l'Indochine. Routes, chemins de fer et phares*. Retrieved December 10, 2021, from <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b530574891>

ภาษาเวียดนาม

Chu Đức Soàn. (2014). *Giao thông Việt Nam thời Pháp (1890 – 1945): Đường thuộc địa, đường sắt và cảng sông, biển mở đầu phát triển hạ tầng giao thông Việt Nam*. Truy cập ngày 3 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3DyDmFV> [Chu Duc Soan. (2014). *The Transportation in Vietnam during the Occupation of French (1890-1945): The Colonial Roads, Railways, River Piers and Seaports During the Debut of Vietnam's Infrastructural Development on Transportation*. Retrieved December 3, 2021, from <https://bit.ly/3DyDmFV>]

Chung Hai. (2016). *Quy hoạch Sài Gòn 1772 vượt xa tầm nhìn người Pháp 1865*. Truy cập ngày 5 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3xZBRiM> [Chung Hai. (2016). *The Urban Planning of Saigon in 1772 Steps Over the Vision of French in 1865*. Retrieved December 5, 2021, from <https://bit.ly/3xZBRiM>]

Cổng Thông Tin Điện Tử Chính Phủ Thành phố Hồ Chí Minh. (2011). *Sài Gòn biến đổi và hình thành một thành phố theo kiểu phương Tây*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3rJKz3m> [Ho Chi Minh City Government Portal. (2011). *Saigon Transforms and Forms Up as A Western-style city*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3rJKz3m>]

Đăng Sơn. (2020). *“Đông Dương thuộc Pháp” trước và sau ngày thành lập Đảng*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3lHm9Uq> [Dang Son. (2020). *“French Indochina” Before and After the Founding of The Communist Party*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3lHm9Uq>]

- Đinh Hữu Phương. (2020). *Vài nét về chế độ toàn quyền của thực dân Pháp ở Đông Dương*. Truy cập ngày 4 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/31HmTSx> [Dinh Huu Phuong. (2020). *A Brief Overview of French Colonial Rules in Indochina*. Retrieved December 4, 2021, from <https://bit.ly/31HmTSx>]
- Đinh Xuân Lâm, Nguyễn Văn Khánh & Nguyễn Đình Lễ. (2000). *Đại cương Lịch sử Việt Nam Tập II (1858-1945)* (Tái Bản Lần Thứ 2). Hà Nội: NXB Giáo dục Việt Nam [Dinh Xuan Lam, Nguyen Van Khanh & Nguyen Dinh Le. (2000). *The History of Vietnam in General Volume II (1858-1945)* (2nd Edition). Hanoi: Viet Nam Education Publishing House.]
- Lâm Quang Huyền. (2008). Những Biến Đổi Của Giai Cấp Nông Dân Và Quan Hệ Địa Chủ - Tá Điền Ở Nam Bộ Thời Kỳ Cận Đại Kỷ yếu hội thảo Việt Nam học lần thứ 3, Hà Nội: Đại học Quốc gia Hà Nội Trung tâm Hội nghị Quốc gia Việt Nam (Hà Nội). [Lam Quang Huyen. (2008). The Changes of Peasant Class and the Relationship between Landlord and Peasant in The Southern Part of Vietnam during the Early Modern Era in *Proceedings of the 3rd Vietnam Studies Conference*, Hanoi: Vietnam National University, Hanoi. 5-7 December 2008 National Convention Center (Hanoi).]
- Luu Thị Ngọc Tuyết. (2018). *Phong trào yêu nước chống thực dân Pháp của nhân dân vùng trung du và thượng du Bắc Kỳ từ năm 1883 đến năm 1930*. Luận án tiến sĩ lịch sử, Chuyên ngành lịch sử Việt Nam, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội. [Luu Thi Ngoc Tuyet. (2018). *The Nationalist Movement of People in the Northern and the Central of Tonkin Against French Colonization During 1883 to 1930*. Thesis Ph.d. in History, Majoring in Vietnamese History, Hanoi National University of Education.]
- Nguyễn Mỹ. (2010). *Nhìn lại Quy hoạch Hà Nội từ hơn 100 năm trước*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3rHpcjp> [Nguyen My. (2010). *Throwback The Hanoi's Urban Planning 100 Years Ago*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3rHpcjp>]
- Nguyễn Ngọc Cơ, Nguyễn Anh Dũng & Trương Công Huỳnh Kỳ. (2007). *Lịch sử Việt Nam từ 1858 đến 1918*. Hà Nội: Nxb. Đại học Sư phạm. [Nguyen Ngoc Co, Nguyen Anh Dung & Truong Cong Huynh Ky. (2007). *History of Vietnam During 1858 to 1918*. Hanoi: Publishing House, Pedagogical University.]
- Nguyễn Thế Anh. (1970). *Việt Nam thời Pháp đô hộ*. Saigon: Lửa Thiêng. [Nguyen The Anh. (1970). *Vietnam Under French Domination*. Saigon: Lua Thieng.]
- Nguyễn Tuấn Hùng. (2020). *Kinh tế nông nghiệp Việt Nam thời cận đại*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3DJJfQJ> [Nguyen Tuan Hung. (2020). *Vietnam's Agricultural Economy in Early Modern Period*. Retrieved December 5, 2021, from <https://bit.ly/3DJJfQJ>]

- Nguyễn Văn Khánh. (2019). *Cơ cấu Kinh Tế Xã Hội Việt Nam Thời Thuộc Địa 1858-1945*. Hà Nội: NXB Đại Học Quốc Gia Hà Nội. [Nguyen Van Khanh. (2019). *The Socio-Economic Structure of Vietnam During the Colonial Period 1858-1945*. Hanoi National University Publishing House.]
- Phong Vinh. (2107). *Dấu ấn kiến trúc Pháp ở Sài Gòn*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3EFa5L6> [Phong Vinh. (2107). *The Traces of French Architecture in Saigon*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3EFa5L6>]
- Trần Ngọc Dũng. (2019). *Thương mại Việt Nam trong cuộc khai thác thuộc địa lần thứ nhất qua tư liệu của người Anh*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3pustjg> [Tran Ngoc Dung. (2019). *Vietnamese Trade in The First Colonial Exploitation Through British Documents*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3pustjg>]
- Ủy ban nhân dân tỉnh Tiền Giang. (2019). *Sự thống trị của thực dân Pháp và cuộc đấu tranh giành chính quyền từ đầu thế kỷ XX đến năm 1945*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/31zBk> [People's Committee of Tien Giang Province. (2019). *French Colonial Rules and The Struggle for Power from The Beginning of The Twentieth Century to 1945*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/31zBk>]

ปัญหาและบทบาทที่แท้จริงของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร¹

The Real Problems and Roles of Assistant to Member of the House of Representatives

ณัชชานุช พิชิตธนารัตน์ (Natchanuch Pichitthanarat)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Assistant Prof. Dr., Department of Public Administration, Phetchaburi Rajabhat University

E-mail: n_pichitthanarat@hotmail.com

Received: 25 March 2022

Revised: 9 May 2022

Accepted: 13 May 2022

บทคัดย่อ

ปัญหาการแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ของรัฐสภาไทย
ทั้งงานวิจัยในอดีตและข้อค้นพบจากสภาพความเป็นจริงชี้ให้เห็นว่ามีการแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงานของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นเครือญาติของตนเองหรือมีความเกี่ยวพันกันโดยไม่ได้คำนึงถึงประสิทธิภาพ
ความรู้ความสามารถและศักยภาพในการปฏิบัติงาน ในขณะที่บทบาทที่แท้จริงของผู้ช่วยผู้
ดำเนินงาน ๔ ก็ไม่ปรากฏชัดเจน ทำให้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์และตั้งข้อสังเกตว่าเป็นตำแหน่งที่
เอื้อผลประโยชน์ให้แก่ ส.ส. มากกว่าที่จะเป็นการแต่งตั้งผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบ รวมทั้ง
ข้อสังเกตที่ว่า ส.ส. ได้ใช้บุคลากรเหล่านี้ช่วยปฏิบัติงานจริงหรือไม่ จึงทำให้การมีอยู่ของตำแหน่งผู้ช่วย
ดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยปฏิบัติงานเพื่อสนับสนุนการ
ทำงานของ ส.ส. ให้มีประสิทธิภาพและส่งเสริมกิจการงานด้านนิติบัญญัติอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, เครือญาติ, นิติบัญญัติ, ศักยภาพในการ
ปฏิบัติงาน

¹ บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาความเป็นมืออาชีพของผู้ช่วยดำเนินงานของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และผลงานนี้เป็นความ
ลับของเจ้าของลิขสิทธิ์

Abstract

The problems of appointing assistant to member of the house of representatives (MPs) of the Thai Parliament, both past research and factual findings, indicates that there is the appointment of an assistant to the operation of the House of Representatives who are their own relatives or related regardless of efficiency knowledge, competence and potential for work. At the same time, the actual role of the assistant is unclear, the position has drawn criticism and attention that instead of being nominated after thorough careful consideration, it supports the interests of the MPs. Including the finding of whether or not the MPs have really utilized these staff to assist with tasks, the result showed that the assistant to the Members of the House of Representatives position does not contribute to the effectiveness and promotion of legislative affairs of the work of the House of Representatives.

Keywords: The Assistant to Members of the House of Representatives, Relatives, Legislative, Operational Potential

บทนำ

ในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้ระบบรัฐสภาของประเทศไทยนั้น รัฐสภาถือเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญที่สุด โดยมีหน้าที่สำคัญคืองานในด้านนิติบัญญัติและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร รวมทั้งการพิจารณาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประเทศชาติ ทั้งนี้โดยทั่วไปในระบบรัฐสภาของประเทศประชาธิปไตยทั่วโลก จะเน้นบทบาทไปที่สภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงจำเป็นอย่างมากที่ต้องมีสมรรถนะในการทำหน้าที่ดังกล่าว ทั้งนี้ในระบบรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จะต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ซึ่งระบบเลือกตั้งที่กำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2560 ประเทศไทยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ประเภท คือ 1) จากระบบบัญชีรายชื่อ และ 2) ระบบเขตเลือกตั้ง โดยในการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. นอกเหนือจากจากภาระในฐานะสมาชิกขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติแล้ว การช่วยเหลือประชาชนทั้งในระดับพื้นที่ และในฐานะตัวแทนของชาติก็เป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้จากระเบียบรัฐสภาว่าด้วยการแต่งตั้งบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา พ.ศ. 2554 กำหนดไว้ให้สมาชิกรัฐสภาสามารถแต่งตั้งบุคคลเพื่อปฏิบัติงานให้ได้โดยแต่ละคนสามารถแต่งตั้งบุคคลและมีอัตราค่าตอบแทนดังนี้ 1) ผู้เชี่ยวชาญประจำตัว จำนวน 1 อัตรา ค่าตอบแทนเดือนละ 24,000 บาท

2) ผู้ชำนาญประจำตัว จำนวน 2 อัตรา ค่าตอบแทนเดือนละ 15,000 บาท 3) ผู้ช่วยดำเนินงาน จำนวน 5 อัตรา ค่าตอบแทนเดือนละ 15,000 บาท โดยในส่วนของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) นั้นมิได้กำหนดของเขตการทำงานไว้ชัดเจน ประกอบกับการตั้งข้อสังเกตและมีข้อกังขาถึงความคุ้มค่าของการที่ต้องจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้ช่วยดำเนินงาน ๔ แต่ละคนซึ่งไม่สามารถประเมินผลงานได้ ทั้งเมื่อคำนวณแล้วจะพบว่า สมาชิกวุฒิสภา เมื่อต้องจ่ายค่าตอบแทนเฉพาะตำแหน่งผู้ช่วยดำเนินงาน ๔ จะเป็นเงินจำนวนเงินถึง 900,000 บาทต่อปีต่อสมาชิกวุฒิสภา 1 คน

จากงานวิจัยในอดีต (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, หน้า 66-70) พบว่าตำแหน่งผู้ช่วยดำเนินงาน ๔ มีปัญหาหลายประการ และจากการศึกษาของผู้เขียนก็พบว่าปัญหาดังกล่าวมิได้รับการแก้ไข และยังคงอยู่ โดยปัญหาสำคัญคือ ตำแหน่งดังกล่าวถูกสร้างขึ้นมาเพื่อมาสนับสนุนการทำงานและลดภาระที่หลากหลายด้านของ ส.ส. ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้ว แทนที่ตำแหน่งผู้ช่วยดำเนินงาน ๔ จะเข้ามาเป็นผู้ช่วย ๔ ส.ส. ตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดให้มี เพื่อเป็นเสริมสร้างการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในระบบรัฐสภา ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถือเป็นบุคลากรสำคัญในการดำรงเกียรติภูมิของสถาบันรัฐสภา การปฏิบัติหน้าที่ในสถานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งในและนอกสภาเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อดำรงเกียรติภูมินั้น ผู้ช่วยดำเนินงาน ๔ จึงควรมีศักยภาพและสมรรถนะเพียงพอเพื่อเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และพัฒนาสถาบันหลักของชาติให้มีความเข้มแข็ง กลับกลายเป็นตำแหน่งที่อาจเป็นแหล่งผลประโยชน์ของ ส.ส. โดยมิได้ใช้ประโยชน์เพื่อนำมาสนับสนุนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

ความเป็นมาของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

แนวความคิดการจะจัดให้มีผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะทำงานเพื่อช่วยงาน ส.ส. ในรัฐสภาไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าเกิดการศึกษาขึ้นครั้งแรกในช่วงระยะเวลาระหว่างที่ นายอุทัย พิมพ์ใจชนม์ ดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ระหว่าง 27 เมษายน 2526 – 1 พฤษภาคม 2529 โดยนายอุทัย พิมพ์ใจชนม์ ได้ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการศึกษาข้อมูล และขอความร่วมมือจาก สถาบันนโยบายศึกษา ร่วมศึกษาข้อมูลในการดำเนินการเรื่องดังกล่าว (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2564, สัมภาษณ์) ในการศึกษาวิจัย เริ่มจากแนวความคิดที่วางกรอบไว้คร่าวๆ เนื่องจากเล็งเห็นถึงความจำเป็นของ ส.ส. ที่มีภารกิจมากต้องปฏิบัติงานทั้งในสภาและนอกสภา ทั้งภารกิจ บทบาทที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ให้ ส.ส. เป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทย ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่กว้างขวางซึ่งต้องทำหน้าที่พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (ณัฐสุดา เวียงอำพล, 2558, หน้า 1-4) ดังนั้นควรต้องมีผู้ปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือ (Staff) ในการทำงาน โดยในขั้นศึกษาได้มีการไปศึกษาดูงานที่ประเทศเยอรมันนี้ด้วยความช่วยเหลือและทุนจากมูลนิธิคอนราด อเดอเนาท์ ในการศึกษาได้กำหนดกรอบกว้างๆ ของขอบเขตงานและคุณสมบัติของผู้ที่จะมาทำงานในตำแหน่งผู้ช่วยผู้ดำเนินงานของ ส.ส. คณะกรรมการ

ณัชานุช พิชิตธนารัตน์

ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับการได้มาซึ่งบุคลากรที่จะมาทำงานในตำแหน่งดังกล่าวโดยการสอบคัดเลือกและขึ้นบัญชีไว้ ทั้งนี้ผู้ที่จะสามารถเข้ามาสอบคัดเลือกได้ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนด ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ยังไม่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติและวิธีการไว้อย่างชัดเจนแต่อย่างใด รวมทั้งได้มีแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการและการสอบคัดเลือกเพื่อขึ้นทะเบียนเมื่อบุคคลใดผ่านการสอบคัดเลือกแล้วจึงจะสามารถไปปฏิบัติงานในตำแหน่งดังกล่าวได้

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ มีข้อหาหรือก้นในคณะกรรมการที่ศึกษาเรื่องนี้ โดยกรรมการที่มาจากฝ่ายวิชาการบางท่านเห็นว่าควรที่จะวางกฎระเบียบไว้ให้รัดกุมเพื่อมิให้เป็นแหล่งผลประโยชน์ของ ส.ส. ที่จะนำคนใกล้ชิดมาดำรงตำแหน่งนี้ ซึ่งมีข้อโต้แย้งจากกรรมการฝ่ายการเมืองว่าการดำเนินงานทางการเมืองบางเรื่องนั้นอ่อนไหวและไม่สามารถไว้วางใจใครได้ นอกจากคนใกล้ชิด ซึ่งกรรมการในฝ่ายวิชาการกล่าวไว้ว่า เพื่อให้เห็นว่าเป็นไปตามระบบคุณธรรม (Merit System) สามารถนำบุคคลใกล้ชิดมาดำรงตำแหน่งนี้ได้ โดยให้เข้าสู่กระบวนการสอบคัดเลือกและสอบผ่านการคัดเลือกเสียก่อนจึงจะทำได้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเพื่อวางระเบียบ กฎเกณฑ์และวิธีการเป็นเพียงแนวทางเท่านั้น และการจัดให้มีผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ไม่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว หากแต่เป็นการเสนอแนวทางแก่สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นข้อเสนอเพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรพร้อมสำหรับการทำงานในตำแหน่งผู้ช่วย ส.ส. และหลีกเลี่ยงการแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ ส.ส. แนวทางดังกล่าวอาจเป็นข้อเสนอเพื่อประกอบการพิจารณา ทั้งนี้ต่อมารัฐสภาได้มีการจัดการให้มีบุคลากรในตำแหน่งผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยขึ้นครั้งแรกตามระเบียบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2530 โดยเป็นไปตามหลักการที่ว่าเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ซึ่งนอกจากหน้าที่ในด้านนิติบัญญัติและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินแล้ว ส.ส. ยังมีภาระหน้าที่อื่นๆ อีกมากมาย อันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน เช่น การพบปะประชาชน การประสานกับหน่วยงานราชการ การประชุมสัมมนา และงานสาธารณะอื่นๆ (มนตรี รูปสุวรรณ์ , 2540, หน้า 63) รวมทั้งภาระในสถานะสมาชิกพรรคการเมืองที่มีหน้าที่ในพรรคการเมืองที่ตนสังกัดด้วย ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ ดังกล่าวนั้นมีประสิทธิภาพและสำเร็จด้วยดี การมีผู้ช่วยเหลือในงานต่างๆ นี้จึงจำเป็น (มนตรี รูปสุวรรณ์, 2540, หน้า 64) ทั้งเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระและสนับสนุนงานของสมาชิกรัฐสภาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทุกๆ ด้าน ทั้งในการประสานงานราชการภายในรัฐสภา การติดต่อหน่วยงานต่างๆ การสนับสนุนข้อมูลในการทำงาน รวมถึงเชื่อมประสานการทำงานระหว่างรัฐสภากับประชาชนในพื้นที่ (สถาบันพระปกเกล้า, 2565)

ในปี พ.ศ. 2530 มีการออกระเบียบสภาผู้แทนราษฎรกำหนดให้ ส.ส. 1 คน มีผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ได้ 1 คน และในระหว่าง พ.ศ. 2530 - 2540 ระเบียบได้มีการเพิ่มให้มีผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ได้ 3 คน

จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 ได้กำหนดให้ ส.ส. มีผู้เชี่ยวชาญประจำตัวได้ 1 คนมีค่าตอบแทน 15,000 บาท ซึ่งเป็นตำแหน่งที่เพิ่มขึ้น ส่วนผู้ช่วยดำเนินงาน ๗ เพิ่มขึ้นจาก 3 คนเป็น 5 คน และมีค่าตอบแทนต่อคน เดือนละ 7,780 บาท และหลังจากนั้น ใน พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบันกำหนดให้สามารถแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงานได้ 5 คน, ผู้ชำนาญงานของ ส.ส. 2 คน และผู้เชี่ยวชาญ ๗ ได้ 1 คน โดยในปัจจุบัน ค่าตอบแทนของผู้ช่วยดำเนินงานและผู้ชำนาญงานได้รับค่าตอบแทนคนละ 15,000 บาทต่อเดือน ส่วนผู้เชี่ยวชาญ ได้รับค่าตอบแทน 24,000 บาทต่อเดือน

กรณีศึกษา: ผู้ช่วยปฏิบัติงานของสมาชิกวุฒิสภาในต่างประเทศ

ในการปรับปรุงระบบผู้ช่วยดำเนินงานของ ส.ส. นั้น ในอดีตมีการศึกษาวิจัยของ มนตรี รูปสุวรรณ (2540) เรื่อง แนวทางในการเพิ่มพูนสมรรถนะของสภาผู้แทนราษฎรไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี คณะทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การให้บริการข้อมูลทางวิชาการและสวัสดิการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุด พ.ศ. 2538 - 2539 ถึงปัญหาเกี่ยวกับสถานะการทำงาน และค่าตอบแทนของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งผลจากการวิจัยนั้น อาจมีส่วนให้เกิดการปรับปรุงในประเด็นที่เกี่ยวกับผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น ในเรื่องจำนวนผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มค่าตอบแทน และการจัดให้มีการฝึกอบรมผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก่อนการปฏิบัติงาน ในงานวิจัยของมนตรี รูปสุวรรณ ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับระบบผู้ช่วยปฏิบัติงานของสมาชิกรัฐสภาในต่างประเทศเพื่อเป็นบทเรียน ในการพัฒนาระบบผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกรัฐสภาของไทย ซึ่งในบทความจะกล่าวถึงพัฒนาการของระบบผู้ช่วยปฏิบัติงานของสมาชิกรัฐสภาจาก 2 ประเทศ ได้แก่

1. ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสมาชิกของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งให้ความสำคัญแก่วุฒิสมาชิกมาก พบว่ามีระเบียบให้มีผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกวุฒิสภาโดยรับเงินค่าจ้างจากสภาองเกรสตั้งแต่ ค.ศ. 1885 (พ.ศ. 2428) ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของสหรัฐอเมริกาผู้ช่วยดำเนินงานได้ใน ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436) (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, หน้า 70) โดยมีประวัติความเป็นมาดังนี้ (Congressional staff, n.d., online)

ใน พ.ศ. 2436 สภาผู้แทนราษฎรของสหรัฐอเมริกา ได้รับการอนุมัติเป็นครั้งแรกให้ ส.ส. แต่ละคน สามารถมีเจ้าหน้าที่ส่วนตัวได้ 5 คน ในขณะที่วุฒิสมาชิกซึ่งสภาองเกรสให้ความสำคัญกว่า มีได้ 6 คน ทั้งนี้ไม่รวมถึงการจ้างพนักงานที่ได้รับการจ้างงานจากคณะกรรมการประจำสภาให้ทำงานในสภาผู้แทนฯ 114 คน ในขณะที่คณะกรรมการวุฒิสภามีพนักงาน 190 คน

ใน พ.ศ. 2489 สภาองเกรสได้ผ่านพระราชบัญญัติปฏิรูปกฎหมาย มีการลดจำนวนของคณะกรรมการสภาองเกรสลงแต่ให้มีการเพิ่มเจ้าหน้าที่คณะกรรมการที่จำเป็นมากโดยอนุญาตให้มี

ณัชานุช พิชิตธนรัตน์

เจ้าหน้าที่ระดับมืออาชีพได้ 4 คน และเจ้าหน้าที่ธุรการ 6 คน สำหรับคณะกรรมการประจำแต่ละคณะ ยกเว้นคณะกรรมการจัดสรร (Appropriations Committees) ซึ่งไม่จำกัดจำนวนเจ้าหน้าที่

ในปี พ.ศ. 2490 ในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่วนบุคคล ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นผู้ช่วย ส.ส. อนุญาตให้มีเพิ่มขึ้นได้ และได้มีจำนวนการแต่งตั้งเพิ่มขึ้นมากหลังจากผ่านร่างพระราชบัญญัติการปฏิรูปกฎหมาย และมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงระยะเวลาประมาณยี่สิบปีต่อมา

ในขณะเดียวกัน ในส่วนของพนักงานประจำสภาทั้งสองมีบุคลากรระดับเชี่ยวชาญที่เพิ่มขึ้นเช่นกันแม้จะเป็นการเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ ก็ตามในระยะเวลา 20 ปีนี้ และพนักงานเหล่านี้มีการแบ่งบทบาทและขอบเขตของงานเป็นฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายปฏิบัติการ และประมาณ พ.ศ. 2513 มีจำนวนพนักงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอีกครั้ง เนื่องจากปริมาณงานของสภาฯ ที่เพิ่มขึ้น

ในระหว่าง พ.ศ. 2503 – 2517 พบว่าจำนวนเจ้าหน้าที่รัฐสภาเพิ่มขึ้นกว่าสองเท่า ซึ่งการเพิ่มขึ้นส่วนใหญ่อยู่ในสำนักงานเขตหรือรัฐ ร้อยละของเจ้าหน้าที่รัฐสภาที่ทำงานในสำนักงานเขตเปลี่ยนจากร้อยละ 14 ใน พ.ศ. 2503 เป็นร้อยละ 34 ใน พ.ศ. 2517 และในช่วงทศวรรษที่ 1970 และ 1990 (พ.ศ. 2513-2533) จำนวนพนักงานโดยทั่วไปเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หลังจากปี พ.ศ. 2538 จำนวนพนักงานลดลงเล็กน้อย

C-SPAN (Cable-Satellite Public Affairs Network) หรือเครือข่ายโทรทัศน์เพื่อกิจการสาธารณะของอเมริกัน ซึ่งเปิดดำเนินการครั้งแรกเมื่อปี 1979 ก่อนที่จะขยายกิจการเพิ่มอีก 2 ช่องคือ C-SPAN 2 และ C-SPAN 3 ในปี 1986 และในปี 2001 ตามลำดับ รวมถึงกิจการวิทยุอีก 1 สถานี โดยการบริหารองค์กรเป็นไปในรูปแบบกิจการไม่หวังผลกำไร (Nonprofit organization) (Congress, n.d., online) ได้กล่าวถึงผู้ช่วยดำเนินงานของ ส.ส. และผู้ช่วยดำเนินงานของวุฒิสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ส่วนบุคคลที่ทำงานให้กับสมาชิกสภาองเกรสแต่ละคนว่าเป็นบุคลากรประเภทหนึ่งใน 5 ประเภทของบุคลากรในสภาองเกรส ผู้ช่วยดำเนินงานฯ เป็นกลุ่มบุคลากรที่มีจำนวนมากที่สุด โดยในปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) มีเจ้าหน้าที่ส่วนบุคคลหรือผู้ช่วยสมาชิกสภาองเกรสประมาณ 11,692 คน จากจำนวนทั้งหมด 23,971 คน ซึ่งถือเป็นบุคลากรส่วนใหญ่ในสภาองเกรส (ร้อยละ 48.78)

จะพบว่า ใน พ.ศ. 2543 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยเฉลี่ย 1 คนจ้างเจ้าหน้าที่ 14 คน ในขณะที่วุฒิสมาชิกโดยเฉลี่ย 1 คนจ้างเจ้าหน้าที่ 34 คน โดยระเบียบมีเกณฑ์ว่าสมาชิกสภาผู้แทนฯ สามารถมีเจ้าหน้าที่เต็มเวลาได้ไม่เกิน 18 คน และพนักงานพาร์ทไทม์ไม่เกิน 4 คน ส่วนวุฒิสมาชิกไม่จำกัดจำนวนคน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะได้รับเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายให้แก่คณะทำงานของแต่ละคน โดย พ.ศ. 2536 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจ่ายให้สมาชิกสภาผู้แทนแต่ละคนไม่เกิน 557,000 เหรียญ และสภาผู้แทนฯ เพิ่มให้ตามความจำเป็นเมื่อเวลาผ่านไป ทั้งนี้มีสถิติค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่สภาจ่ายให้ ส.ส. แต่ละคน โดยใน พ.ศ. 2543 ส.ส. ได้รับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยสำหรับคณะทำงาน 513,136 เหรียญ และ พ.ศ. 2552 ได้รับ 1,043,394.14 เหรียญ ทั้งนี้ ส.ส. แต่ละคนมีคณะทำงานที่สร้างขึ้นมากำหนดหน้าที่ขึ้นตามความจำเป็น ตำแหน่งงาน

ของคณะทำงานเหล่านี้ เช่น หัวหน้าเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติที่มีตำแหน่งสูงสุดและมักจะได้รับค่าตอบแทนสูงสุดในสำนักงานของสมาชิกสภาฯ ซึ่งโดยปกติจะเป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการของสำนักงาน รายงานโดยตรงต่อสมาชิก คุณลักษณะงานคนอื่นๆ ตั้งแต่สิบคนขึ้นไป หัวหน้าพนักงานบางคนมีหน้าที่ในการตัดสินใจเรื่องของการบุคลากรและการริเริ่มนโยบาย ในบางครั้งหัวหน้าเจ้าหน้าที่อาจประจำอยู่ที่สำนักงานเขต หัวหน้าเจ้าหน้าที่มักเป็นเจ้าหน้าที่ทางการเมืองที่มีประสบการณ์มาก หัวหน้าบางคนมาจากการเป็นผู้จัดการการหาเสียง

ผู้อำนวยการฝ่ายนิติบัญญัติ, ผู้ช่วยอาวุโสฝ่ายนิติบัญญัติ, หรือผู้ประสานงานฝ่ายนิติบัญญัติทำหน้าที่ดูแลเจ้าหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติรวมถึงผู้ช่วยฝ่ายนิติบัญญัติและผู้สื่อข่าวทั้งหมด มักจะมีในสำนักงานทุกสำนักงาน

ผู้สื่อข่าวฝ่ายนิติบัญญัติ มีหน้าที่รับผิดชอบในการร่างจดหมายเพื่อตอบสนองต่อความคิดเห็นและคำถามขององค์กรประกอบและโดยทั่วไปแล้วยังรับผิดชอบต่อปัญหาด้านกฎหมายบางประการ สำนักงานสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่มีหนึ่งหรือสองคนในขณะที่วุฒิสภามีสามถึงห้าคนขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในรัฐของพวกเขา

เลขานุการสื่อมวลชนหรือผู้อำนวยการด้านการสื่อสาร มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลความสัมพันธ์ของสมาชิกสภาผู้แทนฯ กับสื่อ ประสานงานสื่อมวลชนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และกำหนดประเด็นข่าวประชาสัมพันธ์

Caseworkers มีหน้าที่รับผิดชอบ ประสานงานช่วยเหลือประชาชนในเขตเลือกตั้ง จัดการกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐบาลกลาง เช่น การช่วยเหลือ ดูแลเรื่องสิทธิในการประกันสังคม ประกันสุขภาพของรัฐบาลและการแก้ปัญหาการอพยพในพื้นที่ หรืออาจให้บริการใกล้เคียงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในส่วน of คณะทำงานนั้น ตามที่กล่าวแล้วว่าในส่วน of วุฒิสมาชิกไม่ได้จำกัดจำนวนวุฒิสมาชิกแต่ละคนจะใช้ผู้ช่วยกี่คนก็ได้ ซึ่งโดยเฉลี่ยต่อวุฒิสมาชิก 1 คนจะใช้ผู้ช่วย 34 คน และการจ่ายค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างนั้น ของวุฒิสมาชิกจะไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับงบประมาณที่วุฒิสมาชิกจะได้รับ โดยงบประมาณนี้จะถูกกำหนดโดยประชากรของรัฐ วุฒิสมาชิกจากแคลิฟอร์เนียซึ่งเป็นรัฐที่มีประชากรมากที่สุดได้รับเงินสำหรับเจ้าหน้าที่มากกว่าวุฒิสมาชิกจากไวโอมิงซึ่งเป็นรัฐที่มีประชากรน้อยที่สุด ทั้งนี้ในการจัดการคณะทำงานซึ่งเป็นผู้ช่วยนี้ วุฒิสมาชิกจะจัดแบ่งคณะทำงานเป็น 2 ส่วน คือเจ้าหน้าที่ประจำในสภาองเกรส และประจำสำนักงานเขตในมลรัฐที่ตนเป็นวุฒิสมาชิก (Congress, n.d., online)

ในส่วนของการจัดระบบการทำงานของคณะทำงานของทั้งวุฒิสมาชิก และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสนใจและตำแหน่งในสภาองเกรส เช่น การดำรงตำแหน่งในกรรมาธิการชุดที่แตกต่างกันไปตามความสนใจ ดังนั้น การจ้างผู้ช่วยดำเนินงานจึงมีหลากหลายประเภท

ณัชชา พิชิตนารัตน์

บางคนก็ทำหน้าที่ร่างกฎหมาย บางคนเป็นผู้คอยช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในเขตเลือกตั้ง เช่น ในเขตเลือกตั้งที่มีปัญหาด้านการเกษตร ก็จะมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเกษตรเข้ามาอยู่ในคณะทำงาน (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, หน้า 73)

2. ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสมาชิกของประเทศฝรั่งเศส จากงานวิจัยของ มนตรี รูปสุวรรณ (2540, หน้า 70) ได้กล่าวไว้ว่ารัฐสภาของกลุ่มประเทศในยุโรปภาคพื้นนั้น เพิ่งจะมีการอนุมัติให้มีการแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงานของ ส.ส. ขึ้นในราว พ.ศ. 2519 ซึ่งช้ากว่าในสหรัฐอเมริกา ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2436 โดยในประเทศฝรั่งเศส รัฐสภาของประเทศได้อนุมัติให้ ส.ส. มีผู้ช่วยดำเนินงานเมื่อเดือนพฤษภาคม 2519 ได้ 1-2 คน โดยให้ทำสัญญาทางแพ่งไว้ระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับผู้ช่วยดำเนินงาน ซึ่งแตกต่างจากสภาของสหรัฐอเมริกาที่มีการว่าจ้างผู้ช่วยดำเนินงานให้แก่วุฒิสมาชิกก่อน แต่ในรัฐสภาของฝรั่งเศส หลังจากที่ ส.ส. มีผู้ช่วยดำเนินงานแล้ว ในเวลาต่อมา วุฒิสภาของฝรั่งเศสก็ว่าจ้างผู้ช่วยดำเนินงานให้แก่วุฒิสมาชิก ทั้งนี้ในเกณฑ์การแต่งตั้งและว่าจ้าง ในส่วนของสภาผู้แทนราษฎรของฝรั่งเศสนั้นสามารถจ้างบุคลากร 1 คนเป็นผู้ช่วยดำเนินงานแบบเต็มเวลาหรือ 2-3 คนแบบไม่เต็มเวลา และบางรายอาจจ้างเป็นกลุ่มโดยรวมเป็นคณะทำงานของ ส.ส. มากกว่า 1 คนก็ได้ (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, หน้า 70) ซึ่งในประเด็นนี้เป็นข้อแตกต่างอย่างมากกับคณะทำงานของสมาชิกสภาของฝรั่งเศสที่มีคณะทำงานจำนวนมาก ในขณะที่สมาชิกรัฐสภาของฝรั่งเศสมีจำนวนน้อยกว่ามาก และการทำสัญญาจ้างอาจเป็นไปในลักษณะที่จะבודตูประสงค์ของงานที่จะจ้างให้ดำเนินงาน เช่น การจ้างให้ผู้ช่วยดำเนินการศึกษาวิจัยในปัญหาเฉพาะเรื่อง หรือจ้างให้ช่วยงานธุรการทั่วไปก็ได้ โดยสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรของฝรั่งเศสจะเป็นผู้จ่ายเงินค่าตอบแทนให้เป็นรายเดือน ทั้งนี้ในการจ่ายค่าตอบแทนจะมีฐานตามเงินเดือนของข้าราชการทั่วไปในประเทศฝรั่งเศส (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, หน้า 72)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงระบบผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกรัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสแล้วจะพบว่า ในสหรัฐ ฯ รัฐสภาให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกในการทำงานของ ส.ส. และ ส.ว. เพื่อแก้ไขปัญหาและดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ให้แก่ประชาชนอย่างมากและมีประสิทธิภาพ โดยเห็นได้จากกระเปาะและงบประมาณของรัฐสภาที่ให้แก่ ส.ว. และ ส.ส. ในการบริหารจัดการคณะทำงานของตน ซึ่ง ส.ส. และ ส.ว. สามารถบริหารจัดการ และจ้างคณะทำงานได้ตามความเหมาะสมของงานและเกิดการจ้างงานที่แท้จริง ซึ่งอาจเป็นเพราะรัฐสภาได้เข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบปริมาณงาน ความจำเป็นในแต่ละพื้นที่ ที่ ส.ส. หรือ ส.ว. นั้นจ้างบุคลากรเข้าไปดำเนินงาน เช่น ใน กรณีของ ส.ว. ที่ในแต่ละมลรัฐควรมีจำเป็นในการจ้างบุคลากรที่แตกต่างกันไปตามปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่างบประมาณในส่วนผู้ช่วยปฏิบัติงานของสมาชิกรัฐสภาของสหรัฐ ฯ นั้นรัฐสภากำหนดไว้โดย

คำนึงถึงความจำเป็นและความคุ้มค่าถึงแม้จะดูเหมือนว่าเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับสมาชิกรัฐสภาแต่ละคนก็ตาม

ส่วนในประเทศฝรั่งเศสนั้น ผู้ช่วยปฏิบัติงานเมื่อเทียบกับของสหรัฐ ฯ แล้ว แม้จะมีจำนวนน้อยกว่ามาก แต่เมื่อพิจารณาเรื่องผลของงานและการปฏิบัติงานจริงตามการจ้างงานแล้ว และเปรียบเทียบกับผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกรัฐสภาไทย จะพบว่าการทำงานจะถูกระบุวัตถุประสงค์ของงานอย่างชัดเจนแต่ในกรณีของไทย ขอบเขตของงานเป็นไปอย่างกว้างๆ และไม่ระบุชัดเจน

ขอบเขตและภาระหน้าที่ของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในประกาศสภาผู้แทนราษฎร เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งบุคคลเพื่อปฏิบัติงานให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2544 ประกาศฉบับนี้ระบุถึงหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้คำแนะนำปรึกษาด้านวิชาการที่เป็นประโยชน์กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2. ผู้ชำนาญการประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่

1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูล ข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายประกอบการดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2) ศึกษาสภาพปัญหาและข้อร้องเรียนต่างๆ เพื่อรวบรวม จัดทำยุติ กระทำฎม ข้อหารือ หรือข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3. ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกำหนด

จะเห็นได้ว่าขอบเขตและภาระหน้าที่ของผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ มิได้ระบุให้เห็นชัดเจนเช่นเดียวกับผู้เชี่ยวชาญ ฯ และผู้ชำนาญการ ฯ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ภาระหน้าที่ของผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ขึ้นอยู่กับการมอบหมายงานของ ส.ส. ดังนั้น การจะกล่าวถึงขอบเขตการทำงานและภาระหน้าที่ของผู้ช่วยดำเนินงานของ ส.ส. ได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อน ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 500 คน มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 350 คน และมาจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองจำนวน 150 คน เพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนในการเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้รัฐธรรมนูญได้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ไว้ดังนี้ (ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา, 2560, หน้า 1-8)

ฉันทานุช พิชิตนารัตน์

1. การเสนอและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ, ร่างพระราชบัญญัติร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ, ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย

2. การอนุมัติพระราชกำหนด

3. การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่

1) การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่โดยจะถามเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ตามข้อบังคับการประชุมแห่งสภานั้น ๆ

2) การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ

3) การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อซักถามข้อเท็จจริงหรือเสนอแนะปัญหาต่อคณะรัฐมนตรี

4) การเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมรัฐสภา ในกรณีที่มีปัญหาสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยหรือเศรษฐกิจของประเทศ สมควรที่จะปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี

5) การเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ในกรณีที่มีปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่ คณะรัฐมนตรี เห็นสมควรจะฟังความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

4. การตั้งคณะกรรมการ โดยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ หรือ คณะกรรมการร่วมกัน เพื่อกระทำการ พิจารณาสอบสวนข้อเท็จจริงหรือศึกษาเรื่องใดๆ และรายงานให้สภาทราบตามระยะเวลาที่สภากำหนด

5. การเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

6. การเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ

7. อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ทำโดยการลงคะแนนโดยเปิดเผยในที่ประชุมร่วมรัฐสภา ระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเท่าที่มีอยู่ของรัฐสภา

8. การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

9. อำนาจหน้าที่ในการประชุมร่วมกับวุฒิสภาเพื่อทำหน้าที่รัฐสภาในกรณี ต่อไปนี้

1) การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา 17

2) การปฏิญาณตนของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาตามมาตรา 19

3) การรับทราบการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายระเบียบว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์พระพุทศักราช 2467 ตามมาตรา 20

4) การรับทราบหรือให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามมาตรา 21

- 5) การให้ความเห็นชอบในการปิดสมัยประชุมตามมาตรา 121
- 6) การเปิดประชุมรัฐสภาตามมาตรา 122
- 7) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามมาตรา 132
- 8) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือร่างพระราชบัญญัติใหม่ตาม มาตรา 146
- 9) การพิจารณาให้ความเห็นชอบตามมาตรา 147
- 10) การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 155 และมาตรา 165
- 11) การตราข้อบังคับการประชุมรัฐสภาตามมาตรา 157
- 12) การแถลงนโยบายตามมาตรา 162
- 13) การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงครามตามมาตรา 177
- 14) การรับฟังคำชี้แจงและการให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญาตามมาตรา 178
- 15) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา 256
- 16) กรณีอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

จากอำนาจหน้าที่ทั้งหมดจะเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีหน้าที่ที่สำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหน้าที่ด้านนิติบัญญัติและการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในสภาเป็นปากเป็นเสียง โดยการนำข้อร้องเรียนหรือเรียกร้องของประชาชนมาสู่รัฐสภา โดยการนำประเด็นปัญหาที่ผู้แทนแต่ละราย ประสบมาหารือร่วมกันเพื่อพิจารณาและหาทางแก้ไข การเป็นผู้แทนจึงควรที่จะเป็นผู้ที่สามารถทำหน้าที่ได้ อย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจหรืออิทธิพลใดๆ ดังนั้นด้วยภาระที่มากมายและ หลากหลายดังกล่าวของ ส.ส. การมีผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นเรื่องจำเป็น และ จากสภาพการปฏิบัติงานจริงของ ส.ส. ซึ่งมีภาระทั้งการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือและบรรเทา ความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่และการทำหน้าที่นิติบัญญัติในรัฐสภา ดังนั้นในการกำหนดกรอบ ภาระงานหรือขอบเขตในการดำเนินงานของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ชัดเจนจึง กระทำได้ยาก

สภาพปัญหาของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากลักษณะการปฏิบัติงานของ ส.ส. ซึ่งมีขอบเขตในการทำงานกว้างขวางมากทั้งภาระหน้าที่ที่ ระบุในรัฐธรรมนูญ หน้าที่ในสถานะตัวแทนของประชาชนในสถาบันนิติบัญญัติ และภาระงานในเชิงพื้นที่ ได้แก่ การพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนโดยร่วมงานในพื้นที่ การเยี่ยมเยียนประชาชน การรับฟังปัญหาของ ชาวบ้าน และหน้าที่ในด้านนิติบัญญัติ การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน การเป็นกรรมาธิการใน รัฐสภา รวมทั้งการเข้าชื่อในกรณีต่างๆ เป็นต้น ซึ่ง ส.ส. แต่ละประเภท อันได้แก่ ส.ส. บัญชีรายชื่อรายชื่อ และ ส.ส. แบบแบ่งเขต จะให้น้ำหนักงานและมีการปฏิบัติงานแตกต่างกัน โดย ส.ส. แบบแบ่งเขตให้ความสำคัญ

ณัชชา พิชิตนารัตน์

กับการลงพื้นที่เนื่องจากมีข้อพิสูจน์ว่าถ้าประชาชนได้พบปะเห็นหน้ามาก (อภิชาติ สุภาพงษ์, 2563, สัมภาษณ์) จะได้รับเลือกตั้งตลอด ส่วน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อจะให้ความสำคัญกับงานสาธารณะอื่นๆ นอกเหนือจากงานด้านนิติบัญญัติและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินที่แตกต่างไปจาก ส.ส. เขต ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานเชิงวิชาการ (อนุสรณ์ ทับสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์) และ การทำสมาชิกพรรค สร้างเครือข่ายพรรคเพิ่มขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2564, สัมภาษณ์) เหตุผลมาจากการ ไม่ได้มีพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นฐานคะแนนเสียงเพื่อให้ตนได้รับเลือก ดังนั้นผู้ช่วยดำเนินงานของ ส.ส. ก็ควร จะมีภารกิจในการช่วยเหลือ ส.ส. ปฏิบัติงานเหล่านี้เช่นกัน หากแต่ในความเป็นจริงพบว่า ระเบียบรัฐสภาที่ ให้ ส.ส. คนหนึ่งสามารถมีผู้ช่วยดำเนินงานของ ส.ส. ได้จำนวน 5 คน ผู้ชำนาญการประจำตัว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 1 คน โดยมีหน้าที่ ที่ระบุไว้ตามประกาศของสภาผู้แทนราษฎรที่แตกต่างกันไปตามตำแหน่ง ที่สำคัญการกำหนด คุณสมบัติที่สามารถแต่งตั้งได้ ก็แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติงานที่มีระดับของงานที่แตกต่างกันในเชิง ปฏิบัติงาน และเชิงวิชาการ การกำหนดคุณสมบัติและหน้าที่แสดงให้เห็นถึง ผู้เชี่ยวชาญ ๖ ที่มีหน้าที่ความ รับผิดชอบในการให้คำแนะนำปรึกษาด้านวิชาการที่เป็นประโยชน์กับ ส.ส. ในส่วนของผู้ชำนาญการ ๖ มีการกำหนดหน้าที่ตามประกาศซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ชำนาญการ ๖ ควรทำหน้าที่ปฏิบัติงานด้าน วิชาการให้แก่ ส.ส. เป็นหลัก ส่วนผู้ช่วยดำเนินงานของ ส.ส. นั้น มีหน้าที่ ความรับผิดชอบตามที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกำหนด โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

(1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป หรือ (2) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป และเคยปฏิบัติหรือประสานงานทางด้านการเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปี หรือ (3) ได้รับประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และเคยปฏิบัติหรือประสานงานทางด้านการเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่าสี่ปี หรือ (4) ได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และเคยปฏิบัติหรือประสานงานทางด้านการเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่า ห้าปี หรือ (5) สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ) และ เคยปฏิบัติหรือประสานงานทางด้านการเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่าเจ็ดปี ซึ่งกำหนดหน้าที่ไว้อย่างกว้าง ๆ ขึ้นอยู่กับ ส.ส. ส่วนคุณสมบัติทางการศึกษาและการทำงานเป็นการกำหนดที่กว้างขวางมาก ถือเป็นการ กำหนดตำแหน่งที่ให้อิสระแก่ ส.ส. และอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลประโยชน์ของ ส.ส. ที่จะจัดสรรการใช้ บุคลากรให้เป็นประโยชน์แก่ตนมากที่สุด ทั้งนี้ทั้งสามตำแหน่งไม่ได้รับสิทธิประโยชน์อื่นใดเพิ่มเติม และการ ดำรงอยู่ในตำแหน่งขึ้นอยู่กับการแต่งตั้งของ ส.ส. ไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลา วาระ แต่อย่างใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของผู้ช่วยดำเนินงาน ๖ ได้แก่

5.1 สถานะและความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ของผู้ช่วยดำเนินงาน ๖ (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, 66-67) โดยขึ้นอยู่กับการแต่งตั้งและความพึงพอใจของ ส.ส. ซึ่งตำแหน่งผู้ปฏิบัติงานให้แก่สมาชิก รัฐสภานั้น ในปัจจุบันไม่ใช่ข้าราชการรัฐสภาหรือลูกจ้างประจำ อาจกล่าวได้ว่าเป็นลูกจ้างชั่วคราว และไม่

มีสัญญาจ้างที่ระบุรอบเวลาในการทำงานใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ มีเพียงฐานะผู้ปฏิบัติงานให้แก่ ส.ส. เท่านั้น และขึ้นอยู่กับความต้องการของ ส.ส. ว่าจะให้ดำรงตำแหน่งเมื่อใด และพ้นจากตำแหน่งเมื่อใดก็ได้ ซึ่งการมีสถานะดังกล่าวนี้ เป็นทั้งคุณและโทษสำหรับการมีตำแหน่งนี้มาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ ส.ส. เนื่องจาก ตำแหน่งนี้อาจเป็นทั้งเครื่องมือทางการเมือง และเป็นแหล่งผลประโยชน์ของ ส.ส. อีกทางหนึ่ง ดังจะกล่าวต่อไป

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการไม่มีสถานะที่มั่นคงของตำแหน่งผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ นี้ จึงทำให้การที่จะพัฒนาบุคคลที่มาดำรงตำแหน่งนี้เป็นไปได้ยาก เนื่องจากไม่สามารถพัฒนาเป็นอาชีพหลัก และการจะสรรหาบุคคลที่มีศักยภาพ ความสามารถสูงก็เป็นไปได้ยากเช่นกัน ทั้งนี้พบว่ามีกรณีการเปิดรับสมัครคัดเลือกผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ จาก ส.ส. บางราย ซึ่งปรากฏขึ้นครั้งแรกหลังจากประกาศผลการเลือกตั้งในการเลือกตั้ง 24 มีนาคม 2563 มี ส.ส. อย่างน้อย 2 คน ได้ประกาศรับสมัครงานในตำแหน่งผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ แต่ไม่มีข้อยืนยันว่าได้แต่งตั้งจากการรับสมัครจริงหรือไม่ เช่น ในกรณีของนายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ ส.ส. แบบแบ่งเขต จังหวัดศรีสะเกษ พรรคภูมิใจไทย (ข่าวสด, 2562, ออนไลน์) และประกาศของ นายประทวน สุทธิอำนาจเดช ส.ส.แบบแบ่งเขต จังหวัดลพบุรี (ม.ป.ป.)

5.2 ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งเป็นปัญหาหลักด้านศักยภาพและความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งเกี่ยวพันกับข้อครหาในการแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดของ ส.ส. มาดำรงตำแหน่ง เนื่องจากประกาศและระเบียบสภาผู้แทนราษฎร กำหนดคุณสมบัติผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ไว้กว้างและเปิดโอกาสให้สามารถแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดมาดำรงตำแหน่งได้ โดย ส.ส. ส่วนใหญ่ ก็แต่งตั้งบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ บุตร ธิดา, ญาติพี่น้อง, ห้วคะแนนในพื้นที่, ลูกน้องใกล้ชิด, อดีตผู้ได้บังคับบัญชา มาดำรงตำแหน่ง ประกอบกับปัจจุบันสภาผู้แทนราษฎรจะไม่เปิดเผยรายชื่อดังกล่าวเป็นการสาธารณะ ซึ่งทำให้ ส.ส. มักจะมีได้ผู้มีคุณสมบัติสูงมาเป็นผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ทั้งนี้ ส.ส. มักให้เหตุผลว่า เพราะเป็นบุคคลที่ไว้วางใจได้ทั้งในเรื่องของความเป็นส่วนตัว การเก็บความลับ และการไว้วางใจในเรื่องการให้ถือเงินหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังนั้น ผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ที่เป็นพี่น้องหรือบุตรธิดา คนใกล้ชิดจึงเป็นเรื่องจำเป็น มิเช่นนั้นจะมีการรั่วไหลเรื่องเงินทอง ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ มักจะเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่ามีเหตุผลที่แท้จริง ทั้งหมดเพราะสำหรับ ส.ส. บางคนมีการตั้งผู้ช่วยโดยใช้ชื่อเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การแต่งตั้งผู้มีคุณสมบัติตามประกาศสภาผู้แทนราษฎรนี้ จะพบว่าส่วนใหญ่ว่าจบการศึกษาระดับปริญญาตรีมาแล้ว แต่ยังเป็นที่ยังงายในเรื่องของศักยภาพในการดำเนินงาน แม้ว่า ส.ส. จะกล่าวว่าเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่า เนื่องจากตำแหน่งดังกล่าวเป็นผลประโยชน์โดยตรงของ ส.ส. ขึ้นอยู่กับว่าการแต่งตั้งนี้ ส.ส. มีเจตนารมณ์แต่งตั้งขึ้นเพื่อให้ผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ นั้นมาช่วยงานอย่างแท้จริงหรือไม่ มี ส.ส. ที่เห็นว่าการทำงานของผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจทั้งหมดควรพัฒนา ปรับปรุง และเรียนรู้ให้มากขึ้น ส.ส. ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการปฏิบัติงานของผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ นั้นไม่ก่อให้เกิดปัญหาใด และเห็นว่าคุณสมบัติเรื่องการศึกษาเป็นเรื่องรองลงไปเนื่องจาก ส.ส. ส่วนใหญ่เห็นว่าขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกใช้คนไหนในงานแบบใด เช่น ผู้ช่วย

ณัชชา พิชิตนารัตน์

ดำเนินงานฯ ที่แต่งตั้งจากหัวหน้าคณะในพื้นที่ ก็จะทำให้คอยติดต่อประสานงานในระดับชุมชน และคอยรายงานสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของคู่แข่งที่เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งผู้ช่วยดำเนินงานฯ เช่นนี้จะไม่มีทักษะในเชิงวิชาการ ระเบียบ ข้อบังคับ และกระบวนการในรัฐสภา โดยในงานที่ใช้ทักษะเชิงวิชาการ ส.ส. จะใช้ผู้อำนวยการงานฯ และเจ้าหน้าที่ของพรรค หรือปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญฯ มากกว่า ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้ช่วยดำเนินงานฯ จะมีคุณภาพ ความสามารถหรือมีศักยภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ ส.ส. ซึ่งเป็นผู้ใช้งานหรือบังคับบัญชา

อย่างไรก็ตาม ในทางการเมือง จะพบว่า ในเรื่องคุณลักษณะที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ นี้ ในปัจจุบันแม้ว่า ส.ส. ส่วนใหญ่จะแต่งตั้งจากบุคคลที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีก็ตาม แต่ก็พบว่า ส.ส. ที่เป็น ส.ส. เดิมอยู่ไม่น้อย เสนอแต่งตั้งบุคคลที่มีคุณวุฒิต่ำ (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, หน้า 67) ทั้งส่วนใหญ่เป็นบุคคลใกล้ชิดของ ส.ส. เช่น บุตร ภรรยาญาติพี่น้อง เพื่อน และรวมไปถึงคนขับรถซึ่งเป็นที่ไว้วางใจได้ ทั้งนี้จะพบว่า ส.ส. บางคนใช้การแต่งตั้งตำแหน่งนี้เป็นเครื่องมือผูกใจหัวคะแนน หรือผู้ที่เป็นประโยชน์ในการเป็นฐานเสียงทางการเมืองด้วย ทั้งนี้เนื่องจากตำแหน่งดังกล่าวนี้รัฐสภาไม่ได้มีการเผยแพร่รายชื่อ และให้สิทธิ ส.ส. ในการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา จึงพบว่า ส.ส. บางรายทำข้อตกลงกับผู้ที่จะมารับตำแหน่งไว้ว่าต้องมีการสลับกับคนอื่นอาจจะเป็น คนละปี ครึ่งปี หรือบางคนอาจจะเป็นเพียง 3 เดือนก็มี การดำเนินการเช่นนี้สะท้อนถึงกลไกภายในของ ส.ส. ที่จะกระจายตำแหน่งให้แก่คนใกล้ชิด เช่น หัวคะแนน ลูกหลานผู้ที่เป็นฐานเสียงให้อย่างทั่วถึงกัน เพราะในบางพื้นที่ให้ความสำคัญเห็นว่าเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติยศ การได้รับตำแหน่งแม้เพียงชั่วคราวและระยะเวลาสั้น แต่ก็ได้ชื่อว่าได้เคยดำรงตำแหน่ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าตำแหน่งผู้ช่วยดำเนินงานฯ นี้เป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายทางการเมืองที่แน่นแฟ้นขึ้นของ ส.ส.

ในส่วนของการใช้ตำแหน่งเป็นแหล่งผลประโยชน์ของ ส.ส. อีกทางหนึ่งนั้นจะพบว่า การแต่งตั้งเครือญาติ ตลอดจนผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของ ส.ส. เนื่องจากการรับค่าตอบแทนเดือนละ 15,000 บาทต่อคน จากรัฐสภานั้น บางคนรับโดยผ่านทาง ส.ส. กล่าวกันว่า ส.ส. ใช้ชื่อและหลักฐานมาแต่งตั้งบุคคล แต่ค่าตอบแทนของตำแหน่งตกอยู่ที่ ส.ส. ที่แต่งตั้ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการเผยแพร่รายชื่อของผู้ช่วยดำเนินงานฯ “ก็มักจะปรากฏว่าเป็นบุคคลที่มีนามสกุลเดียวกับ ส.ส.” (มนตรี รูปสุวรรณ, 2540, หน้า 67)

5.3 ปัญหาด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่นใดของผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดย มีค่าตอบแทนเดือนละ 15,000 บาท พบว่า 1) เพียงพอสำหรับ ผู้ช่วยดำเนินงานฯ ที่มีอาชีพและรายได้ประจำ และอยู่ต่างจังหวัด และ 2) สำหรับผู้ช่วยดำเนินงานฯ ที่ตกลงกับ ส.ส. ว่ามีลักษณะงานประจำ ยังเป็นรายได้ที่ต่ำเมื่อเทียบกับงานที่ได้รับมอบหมาย และทำให้ได้ผู้ช่วย

ดำเนินงาน ฯ ที่ไม่มีประสบการณ์ในการทำงานหรือบุคคลที่จบการศึกษาใหม่ และตามระเบียบ ผู้ช่วยดำเนินงานจะไม่สามารถรับสวัสดิการอื่นได้นอกจากค่าตอบแทน 15,000 บาท

5.4 ปัญหาด้านหน้าที่ความรับผิดชอบ และขอบเขตในการดำเนินงานกว้างขวาง และไม่ระบุชัดเจน จากประกาศสภาผู้แทนราษฎรวันที่ 9 ธันวาคม 2554 ระบุว่า ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมอบหมาย ไม่มีการกำหนดขอบเขตของงานอย่างเป็นทางการไว้ชัดเจน และไม่มีการทำสัญญาจ้างที่ระบุหน้าที่รับผิดชอบ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ช่วยดำเนินงานของวุฒิสมาชิก และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของสหรัฐอเมริกา หรือฝรั่งเศสได้กำหนดขอบเขตภาระหน้าที่ไว้ชัดเจนว่ามีหน้าที่ความรับผิดชอบอะไรบ้าง ตั้งแต่การทำสัญญา

5.5 ปัญหาประเด็นการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความคุ้มค่าของงบประมาณที่จัดสรรเป็นค่าตอบแทน ซึ่งถือว่ามีจำนวนสูงมากในแต่ละปีงบประมาณ มีข้อคิดเห็นจากนักวิชาการถึงการแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ ผู้เชี่ยวชาญ ฯ และผู้ชำนาญการ ฯ ที่ ส.ส. แต่งตั้งมาเหล่านี้ว่า มีการแต่งตั้งโดยผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบและได้ใช้ในการช่วยงานจริงหรือไม่ ซึ่งในความเป็นจริงพบว่า ที่ผ่านมา ส.ส. ส่วนใหญ่แต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงาน ฯ จากคนใกล้ชิดโดยมีเหตุผลเรื่องความไว้วางใจ และคนเหล่านี้ได้ปฏิบัติงานจริงหรือไม่ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา มีความพยายามจากอดีตสมาชิกวุฒิสภาบางท่านที่จะแก้ไขระเบียบดังกล่าว เพื่อให้การแต่งตั้งคนที่สามารถปฏิบัติงานให้ได้ประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง หรืออาจใช้งบประมาณในส่วนนี้เพื่อรวบรวมนักวิจัยหรือผู้เชี่ยวชาญมาศึกษาเรื่องต่างๆ เพื่อสนับสนุนงานของ ส.ส. และ ส.ว. เช่น การรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล หรือเป็นคณะวิจัยในประเด็นต่างๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนข้อมูลแก่ ส.ส., ส.ว. หรือคณะกรรมการต่างๆ ซึ่งมีสมาชิกวุฒิสภาบางส่วนเห็นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การนำเสนอดังกล่าวมีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2543 กระทั่งปัจจุบัน ก็ยังไม่ปรากฏผล (ผู้ช่วย ส.ส./ ส.ว. รับเงินเดือนเท่าไร ควรทำอะไร? เป็นลูก/ เมีย เหมาะสมหรือไม่? ทำอย่างไรจึงคุ้มค่า, 2562, ออนไลน์)

มีความพยายามของนักวิชาการที่จะเสนอแนะให้มีการปฏิรูปการแต่งตั้งตำแหน่งเหล่านี้ และปฏิรูปโครงสร้างของตำแหน่งผู้ปฏิบัติงานให้แก่สมาชิกวุฒิสภา โดยสนใจในประเด็นความคุ้มค่าของต้นทุนค่าตอบแทนของทั้งตัวสมาชิกวุฒิสภาและผู้ช่วยปฏิบัติงาน ดังนี้ “ประชาชนต้องจ่ายค่าตอบแทนบุคคลเหล่านี้ เป็นเงินเดือนละเท่าไร ควรแต่งตั้งใครมาทำงาน และควรใช้งานคุ้มค่าหรือไม่ ในเรื่องอะไร?” (“เจมส์คาร์ท” เตือน “ส.ส.-ส.ว.” ทำงานให้คุ้มค่าประชาชน, 2562, ออนไลน์) ทั้งนี้ เจมส์คาร์ท ป็นทองได้แสดงถึงข้อเสนอในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบผู้ช่วยปฏิบัติงานของ ส.ส. และ ส.ว. อย่างคร่าวๆ ไว้ดังนี้

“การแต่งตั้งผู้ช่วยงาน ส.ส. และ ส.ว. จำนวน 8 คน ต่อ ส.ส. และ ส.ว. 1 คน ต้องไม่แต่งตั้งบุคคลในครอบครัว สามี ภรรยา ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้ และน้อง หรือญาติสนิทเข้ามาดำรงตำแหน่ง แต่ควรแต่งตั้งคนที่สามารถทำงานได้จริง มีประสิทธิภาพตรงกับงานในหน้าที่จริงอยู่บางคนอ้างว่า ภรรยา

ณัชานุช พิชิตนารัตน์

สามี ลูก รู้ใจ ทำงานมีประสิทธิภาพ ก็ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม และหลักของการชดกันแห่งผลประโยชน์ การชดกันแห่งผลประโยชน์ และความโปร่งใส ธรรมชาติในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นข้อเตือนใจให้เกิด ความละเอียด และอาจขัดต่อ พ.ร.บ. ทางการปกครองได้” และ

“ค่าตอบแทนผู้ช่วยงาน ส.ส. และ ส.ว. ทั้งหมด 92 ล้านบาท หรือปีละ 1,100 ล้านบาท รัฐสภาด้วยความพร้อมใจของ ส.ส. และ ส.ว. ยุคใหม่ ควรผันเงินดังกล่าวไปจ้างที่ผู้ทำงานศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล รับฟังข้อคิดความเห็น ข้อเท็จจริงจากประชาชน เปรียบเทียบกับ สิ่งที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ ทำเป็นข้อเสนอ ทางเลือกให้แก่กรรมการ ส.ส. และ ส.ว. โดยอาจต้องจ้างคน มีประสบการณ์ความรู้สูงด้วยเงินเดือนสูงได้อย่างสบาย เพราะไม่ต้องแจกจ่ายผู้ช่วยเป็นเบี้ยหวัดตกอย่าง ในปัจจุบัน และอาจจะจัดทีมวิชาการแยกเป็นคณะตามกรรมการที่ศึกษาเชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละเรื่อง”

ข้อเสนอแนะ

ในการพัฒนาระบบผู้ช่วยเหลือ คณะทำงานหรือผู้ปฏิบัติงานให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐสภาควรคำนึงถึงประสิทธิภาพการทำงานของ ส.ส. ซึ่งแต่ละคนมีความสนใจในงานทางด้านนิติบัญญัติ และการขับเคลื่อนทางสังคมที่แตกต่างกัน จึงควรพิจารณาถึงการมีคณะทำงานที่ปฏิบัติงานแก่ ส.ส. อย่างแท้จริงโดยมีระบบที่พิจารณาถึงผลการปฏิบัติงานอันอาจสะท้อนได้จากผลงานของ ส.ส. ในสภา ผู้แทนราษฎร เช่น จากภาระงานด้านนิติบัญญัติ อาทิ งานการเสนอร่างกฎหมาย การผลักดันกฎหมาย การตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร การปฏิบัติงานตามภารกิจอันเนื่องมาจากการเป็น คณะกรรมการ เป็นต้น ทั้งนี้ในปัจจุบัน รัฐสภามีคณะทำงานทางการเมืองของประธานสภาผู้แทนราษฎร รองประธานสภาผู้แทนราษฎร และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่ง สภาฯ อาจพิจารณา การแต่งตั้ง คณะทำงานในลักษณะนี้ แต่มีการตกลงการจ้างงานของคณะทำงาน และมีการประเมินผลของงาน โดยดำเนินการกำหนดตัวชี้วัดอย่างชัดเจน โดย ส.ส. ดำเนินการคัดเลือกคณะทำงาน และมอบหมายหน้าที่ ด้วยตัวเอง และในแต่ละสำนักงานของ ส.ส. ควรมีหัวหน้าสำนักงานซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานของ ส.ส. ทั้งหมด แล้วแจกจ่ายแก่คณะทำงานในทีมของตนเอง ซึ่งคณะทำงานนี้สามารถพัฒนาตนเองได้ในทาง การเมืองต่อไปได้

ทั้งนี้ในปัจจุบันยังพบว่านอกจาก ส.ส. ที่สามารถแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงานฯ ได้แล้ว รัฐสภาได้ กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาก็สามารถที่จะแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) และ ผู้ปฏิบัติงาน ได้เช่นเดียวกับ ส.ส. โดยมีกรอบของอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาจาก สภาพการณ์ในปัจจุบันซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2560 ได้กำหนดที่มาของ ส.ว. ซึ่งมีได้มีที่มาจากการ เลือกตั้งของประชาชนโดยตรง รวมทั้งภาระในการปฏิบัติงานของสมาชิกวุฒิสภา ทั้ง ส.ส. และ ส.ว. มีความ แตกต่างกัน การที่ ส.ว. ไม่มีภาระในด้านพื้นที่การเมือง และการไม่มีที่มาที่เชื่อมโยงกับประชาชนโดยตรง

เช่นเดียวกับ ส.ส. บทบาทและหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานให้แก่ ส.ว. ย่อมแตกต่าง ซึ่งรัฐสภาควรมีการศึกษาถึงความจำเป็นและจำนวนของคณะทำงานผู้ปฏิบัติงานให้แก่ ส.ว. เพื่อให้การใช้งบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนในส่วนนี้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

บทสรุป

ผู้ช่วยปฏิบัติงานหรือคณะทำงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยปฏิบัติงานแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในทุกๆ ประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีการปกครองในระบอบรัฐสภา ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในประเทศไทย มีแนวคิดการพัฒนาระบบผู้ช่วยปฏิบัติงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาตั้งแต่ ทศวรรษ 2520 มีการนำระบบผู้ช่วยผู้ปฏิบัติงานมาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 นับถึงปัจจุบันผ่านมาถึง 35 ปี ในขณะที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีแบบอย่างของระบบดังกล่าวให้เรียนรู้และถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของสมาชิกรัฐสภาให้มีประสิทธิภาพ แต่ยังคงพบว่าการมีตำแหน่งผู้ช่วยผู้ดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย ยังคงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของผลประโยชน์ส่วนตัวของ ส.ส. มิใช่การแต่งตั้งเพื่อช่วยงานอย่างแท้จริง การจัดให้มีตำแหน่งเปิดโอกาสให้ ส.ส. มีช่องทางเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ดังกล่าวได้ โดย ส.ส.บางคนอาจไม่ได้พัฒนาการปฏิบัติงานของตนเอง สภาพปัญหาต่างๆ ที่เคยมีก็ยังคงอยู่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาระบบผู้ช่วยปฏิบัติงานของ ส.ส. ให้มีสมรรถนะ และมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการปฏิบัติงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทย และเป็นการส่งเสริมเกียรติภูมิของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรหลักของประเทศ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ข่าวสด. (2562). 'ศิริโรตม์' ชม 'ไต้ง ภูมิใจไทย' เปิดรับสมัคร ผู้ช่วย ส.ส. ชี้บางสภาเขาแต่งตั้งลูกเมีย.

วันที่ค้นข้อมูล 15 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก https://www.khaosod.co.th/politics/news_2574504

เจมส์กั๊ด “เดือน “ส.ส.-ส.ว.” ทำงานให้คุ้มภาษีประชาชน. (2562). วันที่ค้นข้อมูล 10 มกราคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.brighttv.co.th/news/เจมส์กั๊ด-เดือน-ส-ส-ส-ว-ท>

จัตตชัย ศรีเมืองกาญจนา. (2560). บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ณัชชา พิชิตนารัตน์

ประกาศของนายประทวน สุทธิอำนวยเดช. (ม.ป.ป.). วันที่ค้นข้อมูล 15 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก

https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/lopburi_th/adf4e4aae232de18e64ba45e20bee198.pdf.

ณัฐสุดา เวียงอำพล. (2558). สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย: ประสิทธิภาพและความเป็นตัวแทน. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประกาศสภาผู้แทนราษฎร เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งบุคคลเพื่อปฏิบัติงานให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2554.

ผู้ช่วย ส.ส./ ส.ว. รับเงินเดือนเท่าไร ควรทำอะไร? เป็นลูก/ เมีย เหมาะสมหรือไม่? ทำอย่างไรจึงคุ้มค่า.

(2562). วันที่ค้นข้อมูล 10 มกราคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=hG1atR-yMfQ>

มนตรี รูปสุวรรณ. (2540). แนวทางในการเพิ่มพูนสมรรถนะของสภาผู้แทนราษฎรไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี คณะทำงานของคณะกรรมการ, ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การให้บริการข้อมูลทางวิชาการและสวัสดิการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สถาบันพระปกเกล้า. (2565). หลักสูตรวุฒิปัตริย์และผู้ปฏิบัติงานของสมาชิกรัฐสภา. วันที่ค้นข้อมูล 1 มีนาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <http://register.kpi.ac.th/course/courseDetail/71>

ภาษาอังกฤษ

Congress. (n.d.). Retrieved January 14, 2021, from <https://web.archive.org/web/20150617104805/https://legacy.c-span.org/questions/weekly35.asp>

Congressional staff. (n.d.). Retrieved January 14, 2021, from https://en.wikipedia.org/wiki/Congressional_staff

สัมภาษณ์

กฤษณ์ แก้วอยู่. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี เขต 1 พรรคพลังประชารัฐ. (6 ตุลาคม 2563). สัมภาษณ์.

โกวิทย์ พวงงาม. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคพลังท้องถิ่นไท. (19 มกราคม 2564). สัมภาษณ์.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. ศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. (1 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

พรชัย อินทร์สุข. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิจิตร เขต 1 พรรคพลังประชารัฐ. (22 ตุลาคม 2563). สัมภาษณ์.

สาธิต อุ่ยตระกูล. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี เขต 2 พรรคพลังประชาชน. (7 ตุลาคม 2563).
สัมภาษณ์.

อภิชาติ สุภาแพ่ง. อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี เขต 3 พรรคประชาธิปัตย์. (2 ตุลาคม 2563). สัมภาษณ์.

อดิ๊บ ยูซุฟ

นโยบายความมั่นคงและบทบาทของปากีสถานต่อปัญหาการก่อการร้ายในเอเชียใต้

Pakistan Security Policy and Its Role Towards Terrorism Problem in South Asia

อดิ๊บ ยูซุฟ (Adeeb Yusuf)

นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Ph. D candidate, Doctor of Philosophy, Faculty of Political Science,

Thammasat University

E-mail: Adeeb@Clearevo.com

Received: 11 April 2022

Revised: 9 May 2022

Accepted: 13 May 2022

บทคัดย่อ

การก่อการร้ายถือเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปากีสถาน และพื้นที่เชื่อมโยงในภูมิภาคเอเชียใต้มาอย่างยาวนาน เป็นรูปแบบภัยคุกคามด้านความมั่นคงที่ควรค่าแก่การศึกษา วิเคราะห์ และทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ดังกล่าวซึ่งได้สร้างผลกระทบเป็นวงกว้างต่อรัฐ พลเรือน และองค์กรข้ามชาติต่างๆ ที่เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่แห่งความขัดแย้งในหลากหลายมิติ ทั้งในเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง ความขัดแย้งทางศาสนา และความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ซึ่งต่างก่อตัวขึ้นและนำไปสู่รูปแบบของการต่อสู้นอกกรอบเชิงสถาบันทางการเมืองด้วยวิถีทางของการใช้ความรุนแรง และการก่อการร้าย งานชิ้นนี้จะเน้นหนักไปที่การวิเคราะห์ และทำความเข้าใจถึงประเด็นปัญหาและปัจจัยที่ขวางผ่านกันที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์การก่อการร้าย รวมทั้งแนวทางการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงทั้งภายใน และระหว่างประเทศในทุกระดับของปากีสถาน ในการจัดการกับภัยคุกคามด้านความมั่นคง และการก่อการร้าย

งานชิ้นนี้ได้ผลสรุปว่าปรากฏการณ์ของการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในปากีสถาน และพื้นที่เชื่อมโยงในภูมิภาคเอเชียใต้ถือเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากกรอบของสถาบันทางการเมืองที่ไม่มีการเปิดช่องทางและโอกาสให้กับกลุ่มชนชายขอบในภาคส่วนต่างๆ ได้มีส่วนร่วมทางการเมือง หรือการต่อสู้ทางการเมืองที่เท่าเทียม และเป็นธรรม รัฐบาลปากีสถานถือเป็นผู้แสดงบทบาทที่ต้องการใช้ทั้งประโยชน์ และแก้ไขจัดการ

ปัญหาจากสถานการณ์ของการก่อการร้ายควบคู่กันไปตามแต่บริบทของสถานการณ์ทั้งภายใน และระหว่างประเทศ จะเอื้อประโยชน์ ทั้งในฐานะผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือผู้ที่อยู่เบื้องหลังการก่อการร้าย และในฐานะผู้ที่ปราบปรามกำจัดการก่อการร้าย ซึ่งทำที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการประเมินภัยคุกคามตามตัวแบบทฤษฎีสัจนิยมคลาสสิกแนวใหม่

คำสำคัญ: นโยบายความมั่นคง, การก่อการร้าย, การประเมินภัยคุกคาม, ปากีสถาน

Abstract

Terrorism in Pakistan and the interconnected areas in South Asia is a serious issue with a long historical timeline. As a theater of terror, the Pakistani theater offers a good ground for studying, analyzing, and understanding conflict studies related issues concerning security and its far-reaching effects on the states, civilians, and the multinational organizations through a multidimensional conflict area. Political conflict, religious conflict, and ethnic conflict have framed and led to a form of contentious politics out of the political-institutional framework through violence and terrorism. This article focuses on analyzing and understanding the intersecting factors behind terrorist incidents in Pakistan and various interconnected areas in South Asia. Pakistan's policy concerns internal and international security at different levels and how it addresses the threats to security and terrorism.

The article deduces that the phenomenon of terrorism occurring in Pakistan and its interconnected areas of South Asia are the results of the intra-state political framework which does not offer opportunities and prospects for the marginalized citizens to participate equally in politics to express their demands and for equal and fair participation. The government of Pakistan wants to both utilize and solve the problems of the rise of terrorism in constructive ways that depend on the context of the situation, which will be beneficial. As an actor who interacts or engages behind the scenes of terrorism or as one who suppresses the terrorism through different mechanisms, in addition, those acts are consistent with the threat assessment based on the neo-classical Realist model.

Keywords: Security Policy, Terrorism, Threat Assessment, Pakistan

ภูมิหลังของนโยบายความมั่นคงและบทบาทของปากีสถานต่อปัญหาการก่อการร้าย

การก่อการร้ายถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกใบนี้มาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน เต็มไปด้วยพลวัติของปัจจัย และสาเหตุในการก่อการ วิวัฒนาการของผู้ก่อการ ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากการก่อการ และการพัฒนาแนวทางกลยุทธ์ในการก่อการ ส่งผลให้เกิดกรอบความหมายที่กว้างขวาง และคำจำกัดความจำนวนมากเกี่ยวข้องกับกับการก่อการร้าย กลายเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงโต้แย้งกันอย่างแพร่หลาย ในเรื่องของกรอบความหมาย และคำจำกัดความ รวมถึงในเรื่องของสาเหตุ วิธีการป้องกัน และการต่อต้านการก่อการร้าย ทั้งนี้ หากเราจะพิจารณาถึงปรากฏการณ์ของการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในปากีสถาน และภูมิภาคเอเชียใต้ เราควรจะนำคำจำกัดความที่สอดคล้อง และเหมาะสมเกี่ยวกับการก่อการร้ายในบริบทดังกล่าว ซึ่งมีระบุไว้ในมติของที่ประชุมของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 49/60 ปี 1994 เกี่ยวข้องกับมาตรการในการกำจัดการก่อการร้ายระหว่างประเทศ และมติสนับสนุนในประเด็นเดียวกันที่ 51/210 ซึ่งได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการก่อการร้ายไว้ว่าเป็นการก่อการทางอาชญากรรมที่มีความมุ่งหมายหรือการคาดคำนวณไว้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความหวาดกลัวในพื้นที่สาธารณะ ต่อปัจเจกหรือกลุ่มบุคคลใดๆ เพื่อเป้าประสงค์ทางการเมือง ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ไร้ความชอบธรรมในการอ้างถึงถึงมูลเหตุของการก่อการใดๆ ในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการอ้างถึงถึงมูลเหตุในการก่อการจากอุดมการณ์ทางการเมือง องค์ความรู้ทางปรัชญา ความนิยมทางเชื้อชาติ แนวคิดในอุดมคติ ความเชื่อทางศาสนา หรือประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์ (UN, 1996) ผู้เขียนเห็นว่าเราควรตั้งต้นจากคำจำกัดความที่มีความเชื่อมโยงกับบริบทในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อนำมาปรับใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในปากีสถาน และพื้นที่เชื่อมโยงในภูมิภาคเอเชียใต้

ปรากฏการณ์ของการก่อการร้ายเกิดขึ้นหลายครั้งในปากีสถาน และพื้นที่เชื่อมโยงในภูมิภาคเอเชียใต้ จากหลายสาเหตุ และแรงจูงในการก่อการของผู้ก่อการ เช่น ผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ก่อการหรือรัฐที่มีความเชื่อมโยง ความเชื่อทางศาสนาที่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือของชาตินิยม และการแบ่งแยกดินแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น กลุ่มผู้ก่อการร้ายส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าวมักจะมีเทคนิคในการชักจูงผู้คนให้เข้ามาเป็นแนวร่วมของตน โดยเฉพาะจากกลุ่มผู้คนที่ขาดปัจจัยด้านความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มผู้คนที่ได้รับการกำกับดูแลจากภาครัฐอย่างไม่เท่าเทียมกับกลุ่มพลเมือง หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ รวมถึงกลุ่มผู้คนที่ขาดซึ่งความรู้ความเข้าใจอย่างกระจ่างชัดถึงอุดมการณ์ต่างๆ และความเชื่อทางศาสนาที่กลุ่มติดอาวุธ และกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ นำมาปรับใช้ในการอ้างอิงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การก่อการร้ายของพวกเขา นอกจากนี้บทบาทของรัฐบาลปากีสถาน และหน่วยข่าวกรองปากีสถาน (Inter-Services Intelligence) ซึ่งถือเป็นองค์กรของรัฐที่มีบทบาทสูง ในการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงและการต่างประเทศของปากีสถาน ตั้งแต่ช่วงหลังการก่อตั้งประเทศที่พวกเขาได้วางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงในพื้นที่ข้อพิพาทแคชเมียร์ผ่านการสนับสนุนเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธในพื้นที่เพื่อต่อกรกับกองทัพอินเดียด้วยรูปแบบการรบแบบ

กองโจร การสนับสนุนนักรบบุญญฮิดีนในสมรภูมิไซเวียต-อัฟกานิสถาน ท่าทีที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มติดอาวุธฏอริบานในสงครามกลางเมืองอัฟกานิสถาน มาจนถึงท่าทีที่เปลี่ยนไปในการเข้าร่วมกับสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terror) ที่นำโดยสหรัฐฯ ในสมัยของ เฮอร์เบิร์ต มุซาร์ฟ ที่นำไปสู่การกวาดล้างเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายในปากีสถานและแคชเมียร์ รวมทั้งการกวาดล้างเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ที่ได้เข้ามาสร้างอุปสรรคในพื้นที่โครงการต่างๆ ของระเบียบเศรษฐกิจเงิน-ปากีสถานในสมัยของ นาวาซ ชารีฟ และอิมรอน ข่าน

จากพลวัตในปฏิสัมพันธ์ของรัฐบาลปากีสถานที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายที่เป็นคุณกับปากีสถาน (good armed/ terrorist groups) รวมทั้งท่าทีและนโยบายของปากีสถานในการปราบปรามกำจัดกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย ซึ่งถือเป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงหรือเป็นโทษกับปากีสถาน (bad armed/ terrorists groups) (Harsha Kakar, 2021) ในบริบทที่แตกต่างกันไปของการเมืองภายในและระหว่างประเทศ ส่งผลให้ปรากฏการณ์เหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่เคลือบแคลงสงสัยนำไปสู่การถกเถียงจากหลายฝ่ายถึงบทบาทดังกล่าวของรัฐบาลปากีสถาน โดยเฉพาะข้อสันนิษฐานที่ว่ารัฐบาลปากีสถาน และหน่วยข่าวกรองปากีสถานนั้นอยู่เบื้องหลังกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ

จุดเริ่มต้นของความวุ่นวายทางการเมืองหลังได้รับเอกราช ฉนวนเหตุสำคัญสู่ความรุนแรง และการก่อการร้าย (ช่วงทศวรรษที่ 1940 - 1960)

ปากีสถานได้รับเอกราชจากอังกฤษและสถาปนาขึ้นเป็นรัฐ-ชาติในวันที่ 14 สิงหาคม ปี 1947 หลังจากพิธีขบวนการของสันนิบาตมุสลิมแห่งอินเดีย (All-India Muslim League) ซึ่งนำโดย มุฮัมมัด อาลี จินนาห์ ประสบความสำเร็จในการเรียกร้องการแยกประเทศออกจากอินเดียจากเจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษ จินนาห์ถือเป็นรัฐบุรุษของปากีสถานผู้ที่เลื่อมใสในศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์ สำนักศึกษาอุจราตอิสมาอิลี มีแนวความคิดแบบสมัยใหม่นิยม เชื่อมั่นในค่านิยมเสรีประชาธิปไตย ส่งผลให้ปากีสถานในอุดมคติของจินนาห์นั้นก็คือรัฐสมัยใหม่แบบโลกียนิยม (secularism) ในฐานะสาธารณรัฐอิสลาม หาใช้รัฐอิสลามตามแนวคิดแบบมูลฐานนิยมในอดีตไม่

อย่างไรก็ตามไม่นานหลังการจากไปของจินนาห์ในช่วงปลายปี 1947 การลอบสังหารนายกรัฐมนตรีคนแรกของปากีสถาน ลียากัต อาลี ข่าน (Liaquat Ali Khan) ก็ได้เกิดขึ้นนำพาบ้านเมืองไปสู่สภาวะไม่สงบ รวมถึงข้อถกเถียงต่างๆ ของมูมมอตที่ขัดแย้งกันในสังคมปากีสถานเกี่ยวข้องกับทิศทางของประเทศที่ควรดำเนินต่อไป ซึ่งปากีสถานนั้นใช้เวลาเกือบ 8 ปี ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศที่แล้วเสร็จในปี 1956 ส่งผลให้ปากีสถานกลายเป็นสาธารณรัฐอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญไปเพียง 2 ปี ก็ได้มีการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญในสมัยของประธานาธิบดี อีสกันเดอร์ มิร์ซา (Iskaner Mirza) ผู้ที่เห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับแรกของปากีสถานนั้นไม่มีความเหมาะสมในการ

อดิบั ยูซุฟ

นำมาบังคับใช้บริหารและปกครองประเทศปากีสถานที่ถือเป็นสังคมมุสลิมขนาดใหญ่ ปรากฏการณ์ดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความล้มเหลวของปากีสถานในฐานะสาธารณรัฐอิสลามปากีสถานในอุดมคติของจินนาคี ทั้งนี้ภายหลังการยกเลิกการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของปากีสถาน ส่งผลให้สังคมปากีสถานในขณะนั้นเกิดสุญญากาศทางอำนาจการปกครอง การก่อจลาจล และความวุ่นวายทางการเมือง นำไปสู่การก่อรัฐประหารโดยผู้บัญชาการทหารสูงสุดของปากีสถาน พลเอก อัยยูบ ข่าน (General Ayub Khan) ในปี 1958 เพื่อเข้าควบคุมสถานการณ์ในประเทศ ความล้มเหลวในการพัฒนาสู่สังคมประชาธิปไตยของปากีสถานในช่วงเวลาดังกล่าวได้นำพาสังคมปากีสถานไปสู่ความขัดแย้งแตกแยกที่มีการใช้ความรุนแรงในการทำหั่นกันภายในสังคม ระหว่างประชาชนต่างชาติพันธุ์ และลัทธิความเชื่อแยกย่อยทางศาสนาต่างๆ (Eamon Murphy, 2014, pp. 48-49)

ความล้มเหลวในการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยของปากีสถานกับการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในหลายระนาบของมิติความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (ช่วงทศวรรษที่ 1971 - 1990)

แนวคิดการปะทะต่อสู้ทางการเมืองนอกกรอบเชิงสถาบัน (Contentious Politics) ที่ถูกเสนอโดยชาร์ลส์ ทิลลี (Charles Tilly) และซิดนีย์ เทโรว์ (Sydney Tarrow) ศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์ชาวอเมริกันผู้เชี่ยวชาญด้านความสัมพันธ์ทางการเมืองและสังคม และศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองเปรียบเทียบ เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองที่มีการปะทะต่อสู้ทางการเมืองนอกกรอบเชิงสถาบันซึ่งคอยกำกับปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกและกลุ่มคนในสังคมนั้นๆ ผ่านการต่อสู้ทางการเมืองในหลายรูปแบบที่เป็นไปเพื่อการสั่นคลอนความชอบธรรมทางการเมืองของผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้เรียกร้องต่อสู้กันไม่มีช่องทางหรือความสามารถในการต่อสู้เพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมืองภายในกรอบเชิงสถาบันที่ผู้มีอำนาจควบคุมอยู่ในสังคมนั้นๆ กลุ่มผู้เรียกร้องต่อสู้จึงต้องนำประเด็นปัญหาของพวกเขามาต่อสู้นอกกรอบเชิงสถาบันในพื้นที่สาธารณะด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อกระจายและเผยแพร่ประเด็นปัญหาดังกล่าวให้กลายเป็นที่ถกเถียงกันอย่างแพร่หลายในสังคมผ่านวิธีการชุมนุมประท้วงซึ่งอาจบานปลายไปถึงสงครามกลางเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อการปฏิวัติ รวมถึงการก่อจลาจลซึ่งมักจะถูกให้ค่าโดยรัฐบาลว่าเป็นการก่อการร้าย เพื่อจัดการกับประเด็นปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ นอกกรอบการเมืองเชิงสถาบัน (Charles Tilly and Sidney George Tarrow, 2015, pp. 3-10) ผู้เขียนเห็นว่าเราสามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาประกอบกับการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองที่เกิดขึ้นในปากีสถาน ภายหลังความล้มเหลวของสถาบันทางการเมืองบนพื้นฐานค่านิยมทางสังคม และการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยกภายในสังคมปากีสถาน รวมทั้งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดขบวนการของกลุ่มติดอาวุธ และ

เครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ มากมายภายในปากีสถาน ที่มีแนวทางในการขับเคลื่อนองค์กรของพวกเขาไปในทิศทางที่แตกต่างกันไปตามอุดมการณ์และเป้าหมาย เช่น การแบ่งแยกดินแดนเพื่อปลดแอกตนเองเป็นอิสรภาพจากรัฐบาลกลางปากีสถาน การก่อความไม่สงบเพื่อสั่นคลอนความมั่นคง เสถียรภาพ และความชอบธรรมในการใช้อำนาจการปกครองของรัฐบาลกลางปากีสถานเหนือดินแดนที่มีข้อพิพาท การก่อการร้ายเพื่อสร้างข้อต่อรองของผลประโยชน์ในทางการเมืองกับรัฐบาลกลางปากีสถาน เป็นต้น

การปฏิเสธเจตจำนงของประชาชน และการก่อการร้ายที่รัฐเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง

ประเด็นปัญหาทางการเมืองที่สำคัญ และละเอียดอ่อนในปากีสถานอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ประเด็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกลางปากีสถานในภูมิภาคปากีสถานตะวันตก กับการปกครองกลุ่มชนชาติพันธุ์เบงกาลี และการกำจัดการปราบปรามกลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนชาวเบงกาลีในภูมิภาคปากีสถานตะวันออก ที่นำโดย นาย ชัยค์ มุจิบูร์ เราะห์มาน (Shaikh Mujibur Rahman) หัวหน้าพรรคสันนิบาตอะวามี่ (Awami League) ประชาชนชาติพันธุ์เบงกาลีในปากีสถานตะวันออกได้ตระหนักรู้ถึงรูปแบบของการกำกับดูแล และการกระจายความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะรายได้มหาศาลที่รัฐบาลกลางปากีสถานได้จากการส่งออกพืชเศรษฐกิจอย่างปอกระเจาซึ่งมีการเพาะปลูกกันอย่างแพร่หลายในปากีสถานตะวันออก การเลือกปฏิบัติทางสวัสดิการ และกดขี่ข่มเหงจากภาครัฐ ส่งผลให้บางส่วนของพวกเขามีการจัดตั้งกลุ่มขบวนการต่อสู้ทางการเมือง และกลุ่มติดอาวุธอย่างกลุ่มมุคตีบาฮินี (Mukti Bahini) ที่ต่างมีอุดมการณ์ในการขับเคลื่อนเพื่อการปลดแอกตนเองออกจากปากีสถาน และสถาปนาประเทศใหม่ที่พวกเขาสามารถจะมีส่วนร่วมในทางการเมือง การบริหาร และการปกครองประเทศของพวกเขาเอง ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อผลการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกของปากีสถาน ในวันที่ วันที่ 7 ธันวาคม ปี 1970 ที่จบลงด้วยชัยชนะอย่างท่วมท้นของพรรคสันนิบาตอะวามี่ ภายใต้การนำของ นาย ชัยค์ มุจิบูร์ เราะห์มาน (Ilan Talbot, 2012, p. 229) ยังได้สร้างความหวาดระแวงแก่ชนชั้นนำ กองทัพ และอดีตคณะผู้ปกครองในรัฐบาลกลางของปากีสถานเป็นอย่างมาก นำไปสู่การถ่วงเวลาโดยการเลื่อนวันเวลาในการเปิดสมัยประชุมสภานิติบัญญัติไปอย่างไม่มีกำหนด ซึ่งการเลื่อนวันเวลาในการเปิดสมัยประชุมสภา ได้ถูกตีความโดยกลุ่มประชาชนชาติพันธุ์เบงกาลีในปากีสถานตะวันออกว่าเป็นสัญญาณของการไม่ยอมรับชัยชนะของพรรคสันนิบาตอะวามี่ที่ถือเป็นพรรคผู้แทนของพวกเขา จากปรากฏการณ์ที่อำนาจทางการเมืองไม่อาจส่งต่อไปที่พรรคสันนิบาตอะวามี่ หรือผู้แทนของประชาชนชาวเบงกาลีซึ่งครองเสียงข้างมากตามรูปแบบครรลองของระบอบประชาธิปไตย ทำให้เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมากในหมู่ชนชาวเบงกาลีที่อาศัยอยู่ในปากีสถานตะวันออก ส่งผลให้ ชัยค์ มุจิบูร์ เราะห์มาน หัวหน้าพรรคสันนิบาตอะวามี่เรียกร้องให้ชาวเบงกาลีทั้งหลายรวมตัวกันเพื่อชุมนุมประท้วงเรียกร้องหาความเป็นธรรม และอำนาจทางการเมืองที่พวกเขาพึงมี จากชนชั้นนำชาวปัญจาบ และอดีตรัฐบาลกลางในปากีสถานตะวันตก ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดตั้งโต๊ะเจรจาระหว่าง ชัยค์ มุจิบูร์ เราะห์มาน อดีตประธานาธิบดี

อติบ ยุธพ

ยะหียา ช่าน และซูลฟีการ์ อาลี บุตโต หัวหน้าพรรคประชาชนปากีสถานผู้ซึ่งกุมเสียงข้างมากในภูมิภาคปากีสถานตะวันตก

ทั้งนี้การเจรจาดังกล่าวไม่เกิดผลในการหาทางออกร่วมกันทางการเมืองระหว่างผู้เจรจาทั้งสามฝ่าย และยังได้นำพาให้สถานการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในปากีสถานขณะนั้นให้ยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งการก่อจลาจล และบรรยากาศที่คล้ายคลึงกับสงครามกลางเมืองในภูมิภาคปากีสถานตะวันออก ซึ่งในที่สุดได้นำไปสู่การยึดอำนาจทางทหารในภูมิภาคปากีสถานตะวันออก โดยพลเอก ทิกกา ช่าน (General Tikka Khan) ผู้เข้าควบคุมสถานการณ์ผ่านการปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมชาวเบงกาลีด้วยความรุนแรงอย่างแสนสาหัส ทั้งการเข่นฆ่าผู้บริสุทธิ์ การข่มขืนล่วงละเมิดสตรี การลอบวางเพลิงกลุ่มผู้ชุมนุมอย่างโหดร้าย การล้อมปราบผู้คนในมหาวิทยาลัย และการยิงถล่มชุมชนต่างๆ ในเมืองธากาด้วยรถถัง และปืนใหญ่ (Eamon Murphy, 2014, pp. 71-72) ซึ่งปรากฏการณ์แห่งความโหดร้ายทารุณดังกล่าวทำให้เราสามารถที่จะพิจารณาได้ว่าเป็นรูปแบบที่ชัดเจนของการก่อการร้ายโดยรัฐหรือมีรัฐเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง (state-sponsored terrorism) จากการที่รัฐบาลกลางปากีสถานเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการสั่งการเคลื่อนกำลังพลสู่ปากีสถานตะวันออก เพื่อที่จะทำการปราบปรามศัตรูทางการเมืองของตนอย่างกลุ่มผู้ชุมนุมชาวเบงกาลีที่นำโดย ชัยค์ มุจิบูร เราะห์มาน หัวหน้าพรรคพรรคสันนิบาตอะวามี่ที่ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกของปากีสถาน (Ramachandra Guha, 2007, pp. 449-451)

การปราบปรามชาวเบงกาลีในปากีสถานตะวันออกอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงกลางเดือนพฤษภาคมจนถึงต้นเดือนตุลาคม ปี 1971 ส่งผลให้เกิดการอพยพครั้งใหญ่ของผู้ลี้ภัยชาวเบงกาลีตลอดแนวชายแดนของปากีสถานตะวันออก และอินเดีย เช่นเดียวกันกับกลุ่มติดอาวุธมุขตีบาฮินีจำนวน 17,000 คน ที่ทำการลี้ภัยไปสู่อินเดียและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอินเดีย ในเรื่องของฐานทัพ การฝึกซ้อม เสนียง และอาวุธยุทธโปกรณ์ต่างๆ เพื่อที่พวกเขาจะได้กลับเข้ามาปฏิบัติการในปากีสถานตะวันออกอีกครั้ง ทั้งนี้จากตัวเลขผู้ลี้ภัยชาวเบงกาลีที่เพิ่มสูงขึ้นในอินเดียส่งผลให้รัฐบาลอินเดียที่นำโดยนางอินทิดา คานธี ในขณะนั้นตัดสินใจสั่งการให้กองทัพอินเดียเข้าไปให้การสนับสนุนและร่วมมือกับกองกำลังของกลุ่มติดอาวุธมุขตีบาฮินี ในการทำสงครามต่อต้านกองทัพปากีสถานที่ภูมิภาคปากีสถานตะวันออก ในสมรภูมิสงครามอินเดีย-ปากีสถาน ที่เริ่มขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนปี 1971 ซึ่งการเคลื่อนทัพของกองกำลังผสมระหว่างกองกำลังของกลุ่มติดอาวุธมุขตีบาฮินี และกองทัพอินเดีย ในการจู่โจมที่สามารถทะลวงแนวปะทะต่างๆ ของกองทัพปากีสถานในภูมิภาคปากีสถานตะวันออก ได้นำไปสู่การปิดล้อมกองทหารปากีสถานได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้กองทัพปากีสถานต้องยอมจำนนต่อสถานการณ์ที่พวกเขานั้นเพลี่ยงพล้ำต่อกองทัพอินเดีย และกลุ่มติดอาวุธมุขตีบาฮินีอย่างสิ้นเชิง นำไปสู่การประกาศยอมแพ้ของกองทัพปากีสถานในสมรภูมิดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่กองทัพปากีสถานจะประกาศยอมแพ้พวกเขามีความเชื่อมโยงกับเหตุโศกนาฏกรรมของการก่อการร้ายครั้งสำคัญที่ก่อการโดยกองกำลังอาสา ราชาการ์ (Razakars) กองกำลังซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นในปากีสถานตะวันออกโดย พลเอก ทิกกา ข่าน ผู้ซึ่งเข้ายึดอำนาจการปกครอง และการทหารในปากีสถานตะวันออก (Siddiqī, Abdurrahmān, 2004, P. 171) เพื่อทำการสอดส่องรายงานและจัดการกับมวลชนชาวเบงกาลีผู้ที่มีความกระตือรือร้นในปากีสถานตะวันออก ทั้งนี้กองกำลังอาสดังกล่าวได้ก่อการลอบสังหารปัญญาชนชาวเบงกาลีนับพันรายที่อาศัยอยู่ในเมืองธากาของปากีสถานตะวันออกในขณะนั้น เพียงหนึ่งวันก่อนที่กองทัพปากีสถานจะประกาศยอมแพ้ในสงครามอินเดีย-ปากีสถานปลาย ปี 1971 ซึ่งโศกนาฏกรรมดังกล่าวก็สามารถที่จะพิจารณาได้ว่าเป็นรูปแบบของการก่อการร้ายโดยมีรัฐเป็นผู้อยู่เบื้องหลังอีกเช่นกัน ผลของสงครามครั้งนี้ก็คือจุดเริ่มต้นของการแยกประเทศของชาวเบงกาลีที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคปากีสถานตะวันออกเป็นประเทศบังกลาเทศ และความพ่ายแพ้ของปากีสถานต่ออินเดียในสงครามดังกล่าว (Eamon Murphy, 2014, pp. 73-74)

ความขัดแย้งทางศาสนา และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ กับปัญหาการก่อการร้ายในปากีสถาน

ปัญหาของการก่อการร้ายที่มีพื้นฐานมาจากความขัดแย้งทางศาสนาระหว่างกลุ่มนิกาย และลัทธิแยกย่อยทางศาสนาภายในปากีสถาน ได้เริ่มมีความรุนแรงมากขึ้นในสมัยของประธานาธิบดี มุฮัมมัด ฎียา อุล ฮัก หลังจากการดำเนินนโยบายการปฏิรูปสังคมปากีสถานภายใต้แนวทางอิสลามนิยมตามแบบฉบับของนิกายซุนนีแบบเดียวบันดี (Deobandi) ที่ยึดถือการตีความหลักศาสนาตามแนวทางของสำนักศึกษาฮานาฟี และความพยายามของเขาในการเปลี่ยนแปลงให้สาธารณรัฐอิสลามปากีสถานกลายเป็นรัฐอิสลามที่มีแนวทางการปกครองของกฎหมายอิสลามในจารีตของนิกายซุนนีแบบเดียวบันดี การบังคับใช้กฎหมายอิสลามภายใต้มุมมองการตีความจากหลักคำสอนดังกล่าวในสมัยของ ประธานาธิบดี ฎียา อุล ฮัก ได้สร้างความแตกภายในสังคมปากีสถานระหว่างกลุ่มลัทธิย่อยทางศาสนาต่างๆ ซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรง และการก่อการร้ายหลายครั้ง โดยเฉพาะต่อชนกลุ่มน้อยที่เลื่อมใสในกลุ่มอะฮ์มาดีเยฮ์ซึ่งกลายเป็นผู้สูญเสียจากหลายๆ เหตุการณ์ความรุนแรง และการก่อการร้ายทั่วปากีสถาน จากการถูกลอบสังหาร การทำร้ายร่างกาย การเผาทำลายห้างร้าน อาคารบ้านเรือน และที่อยู่อาศัย เนื่องจากพวกเขาได้ถูก ประธานาธิบดี ฎียา อุล ฮัก ป่าวประกาศในที่สาธารณะว่าเป็นกลุ่มผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา (kafir: کافر) (Ian Talbot, 2012, p. 282) นอกจากนี้ในรัฐโคเบอร์ปัดตุนควาซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มน้อยที่เลื่อมใสในศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์ลัทธิอิสมายิลี พวกเขาก็ได้ตกเป็นเป้าหมายของมวลชนซุนนีสุดโต่งที่เข้าไปก่อจลาจลและสังหารพวกเขา ซึ่งจากเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ดังกล่าวได้สร้างความตระหนักถึงภัยคุกคามของกลุ่มผู้คนที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์ส่วนใหญ่ (ลัทธิอิมามิ: Imami) ในสังคมปากีสถานที่อาจจะเกิดขึ้นกับพวกตนในเร็ววัน ภายใต้บริบททางสังคมปากีสถานขณะนั้นที่มวลชนนิกายซุนนีสุดโต่งผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลางปากีสถาน และกลุ่มญะมาอะตีอิสลามมีองค์กรทาง

ศาสนาที่ส่งเสริมความมั่นคงในอิทธิพลและอำนาจทางการเมืองระหว่างกันกับรัฐบาลกลางปากีสถาน (Sudha Ramachandran, 2005)

จากเหตุการณ์ของการถูกเลือกปฏิบัติจากภาครัฐ และความรุนแรงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้กลุ่มผู้คนบางส่วนที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์ผู้ที่นับถือลัทธิอิหม่ามมีในปากีสถานร่วมกันพัฒนาให้ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการปฏิรูปทางสังคม และกฎหมายของประธานาธิบดี ฎิยา อุล ฮัก อย่างขบวนการเตห์ริกกีโนฟาสฟิกฮ์จาฟาเรีย (Tahrik-i Nifaz-i Fiqh-i-Ja'fariyya) ที่ก่อตั้งขึ้นในปี 1979 ซึ่งประสบความสำเร็จในการเรียกร้องให้รัฐบาลกลางปากีสถานยกเลิกการบังคับใช้กฎหมายเรื่องการผูกขาดการบริหารจัดการทรัพย์สินของพลเมืองเพื่อการบริจาทตามกฎหมายอิสลามในแนวทางของนิกายซุนนีเหนือผู้ที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์ให้กลายเป็นกลุ่มติดอาวุธในนามของกลุ่มเตห์ริกกีโนฟาสฟิกฮ์จาฟาเรีย (Tehrik-e-Jafaria) ในช่วงปี 1988 รวมถึงกลุ่มติดอาวุธที่แตกตัวออกมาอย่างสิปาฮีมุฮัมมัด (Sipah-i Muhammad) ในปี 1991 ซึ่งกลุ่มติดอาวุธทั้งสองต่างมีอุดมการณ์และแนวทางการเคลื่อนไหวที่เป็นไปเพื่อการปกป้องสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของกลุ่มผู้ที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์ลัทธิอิหม่ามมีในปากีสถาน (Muhammad Qasim, 1998, pp. 693-699) รวมทั้งเพื่อการต่อสู้กับกลุ่มติดอาวุธของผู้ที่เลื่อมใสในนิกายซุนนีแบบเดียวบันดืออย่างกลุ่มสิปาฮีเศาะฮาบะฮ์ (Sipah-i-Sahaba) ที่ก่อตั้งขึ้นในปี 1985

อย่างไรก็ตาม มูลเหตุหลักสำคัญเชิงโครงสร้างประการหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรง และการก่อการร้ายระหว่างกลุ่มติดอาวุธต่างนิกายทางศาสนาในปากีสถาน คือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมของปากีสถานในช่วงทศวรรษที่ 1980 ที่มีความเหลื่อมล้ำสูง กล่าวคือ ผู้ที่สนับสนุนกลุ่มติดอาวุธซุนนีในปากีสถานอย่างกลุ่มติดอาวุธสิปาฮีเศาะฮาบะฮ์โดยมากแล้วจะเป็นชนชั้นกลางในเมืองต่างๆ ของรัฐปัญจาบ มีความมุ่งหวังที่จะทำให้กลุ่มติดอาวุธดังกล่าวนี้มีการเคลื่อนไหวในพื้นที่ชนบทเพื่อทำการเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ซุนนีชาตินิยมสุดโต่งของพวกเขา เพื่อที่จะชักจูงกลุ่มชนชั้นชาวนาในชนบทจำนวนมากที่ไร้ซึ่งอัตลักษณ์ทางศาสนา หรือถูกครอบงำความคิดทางศาสนาโดยเจ้าของที่ดินนิกายชีอะฮ์ ให้หันเหเข้ามาเลื่อมใสในแนวความคิดแบบนิกายซุนนี และเผยแพร่แนวความคิดดังกล่าวออกไปทั่วทั้งปากีสถาน ผ่านสถาบันการศึกษาทางศาสนาที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มขบวนการของพวกเขา เพื่อความมุ่งหวังที่จะทำให้กลุ่มชนชั้นชาวนาในชนบทของปากีสถานลุกฮือขึ้นต่อสู้กับชนชั้นสูงเจ้าของโรงสี หรือผู้ที่ถือครองที่ดินทำกินทางการเกษตรเกือบ 65% ของพื้นที่ในชนบท ซึ่งเป็นผู้ที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์

ในอีกด้านหนึ่งกลุ่มผู้ที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์ก็ได้มีการจัดตั้งกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา และสถาบันการศึกษาทางศาสนาในหลายพื้นที่ของปากีสถาน รวมทั้งมีการจัดตั้งพรรคการเมือง และกลุ่มติดอาวุธ เพื่อการขยายอิทธิพลของพวกเขาภายในปากีสถาน เพื่อเป็นการตอบโต้การเคลื่อนไหวในวิถีทางของการใช้ความรุนแรงโดยกลุ่มติดอาวุธนิกายซุนนีชาตินิยมสุดโต่งด้วยเช่นกัน จากสภาพการณ์

ดังกล่าวความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจภายในสังคมปากีสถานจึงถือเป็นปัจจัยที่สำคัญซึ่งทำให้ความรุนแรงทางการเมือง และการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มติดอาวุธต่างนิกายทางศาสนาในปากีสถานขยายวงกว้าง และมีความยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน (Muhammad Qasim, 1998, pp. 705-706)

ความขัดแย้งทางศาสนาที่นำไปสู่การก่อการร้ายในปากีสถาน โดยเฉพาะจากคู่ขัดแย้งระหว่างกลุ่มติดอาวุธนิกายชีอะฮ์ และนิกายซุนนี ถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากประเด็นปัญหา และปัจจัยที่มีการขวางผ่านกัน (Intersectionality) ภายในสังคมปากีสถาน แนวคิดดังกล่าวถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองที่มีความซับซ้อนซึ่งได้ถูกนำเสนอโดย แพทริเซีย คอลลินส์ (Patricia Hill Collins) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาชาวอเมริกันผู้เชี่ยวชาญด้านเชื้อชาติ ชนชั้น และเพศ แห่งมหาวิทยาลัยซินซินเนติ และเซอร์มา บิลจ์ (Sirma Bilge) นักวิชาการด้านสังคมวิทยา แห่งมหาวิทยาลัยมอท์เรย์ล เพื่อการเข้าถึงมูลเหตุที่มีความซับซ้อนที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมต่างๆ ผ่านการทำความเข้าใจถึง ประเด็นปัญหาต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในประสบการณ์ของกลุ่มคน และเงื่อนไขต่างๆ ทางสังคม รวมถึงวิถีชีวิตทางการเมืองของพวกเขาที่มักจะไม่สามารถถูกทำความเข้าใจได้อย่างชัดเจนมากนักผ่านการวิเคราะห์จากประเด็นปัญหา หรือปัจจัยเชิงเดียว ทำให้การทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในทางสังคม และการเมืองที่ซับซ้อนดังกล่าว จะต้องมีการทำความเข้าใจถึงการก่อตัวของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาจากหลายๆ ประเด็นปัญหา หรือปัจจัยที่มีการขวางผ่านกัน ซึ่งต่างมีความเป็นพลวัติ มีอิทธิพล และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเมื่อเรามีความพยายามที่จะทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมต่างๆ ซึ่งถือเป็นผลกระทบที่ได้รับมาจากประเด็นปัญหา หรือปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่เดิมในสังคมนั้นๆ (Patricia Collins and Sirma Bilge, 2021, pp. 13-30) ดังเช่นในกรณีของปรากฏการณ์ความรุนแรงทางการเมือง และการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นภายในปากีสถาน และภูมิภาคเอเชียใต้ ที่มักมีมูลเหตุมาจากประเด็นปัญหา หรือปัจจัยต่างๆ ที่ขวางผ่านกัน มีอิทธิพล และสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และชนชั้นทางสังคม ซึ่งเราจำเป็นต้องวิเคราะห์ออกมาร่วมกันเพื่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองที่มีความเป็นพลวัติ และซับซ้อนดังกล่าว

ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองดังกล่าว ถือเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เราสามารถที่จะเข้าถึงความซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมปากีสถานได้ดียิ่งขึ้น และสามารถที่จะนำพาเราไปสู่การออกแบบแนวนโยบาย หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในที่นี้ก็คือประเด็นของการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นจากประเด็นความขัดแย้งทางศาสนาในปากีสถานที่เป็นผลมาจาก การวางกรอบสถาบันทางการเมืองของผู้นำอำนาจนิยมที่มุ่งเน้นการตอบสนองผลประโยชน์ทางการเมืองของคนเพียงกลุ่มเดียวในประเทศคือกลุ่มผู้ที่เลื่อมใสในนิกายซุนนี และโครงสร้างทางสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในทิศทางที่สวนทางกับพวกเขา กล่าวคือความขัดแย้งทางศาสนาที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นผู้ปกครองที่ครอบงำ และถือครองอำนาจในรัฐบาลกลาง

อดิบั ยูซุฟ

ปาเกีสถานช่วงทศวรรษที่ 1980 รวมถึงชนชั้นกลางผู้ที่อาศัยอยู่ในรัฐปัญจาบผู้ที่เลื่อมใสในนิกายซุนนี และมีความมุ่งหวังที่จะปฏิรูปสังคมปาเกีสถานภายใต้แนวทางอิสลามนิยมตามแบบฉบับของนิกายซุนนีแบบเดียวบันดี กับชนชั้นสูงเจ้าของโรงสี และผู้ถือครองที่ดินทำกินในชนบทจำนวนมากที่เป็นผู้ที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์ และเป็นผู้ที่ครอบงำความคิดทางศาสนาของผู้คนในชนบทชนชั้นชาวนาที่ทำมาหากินในพื้นที่ดินทางการเกษตรของพวกเขา ซึ่งรัฐบาลกลางปาเกีสถาน และชนชั้นกลางชาวซุนนีในรัฐปัญจาบผู้ก่อตั้ง และสนับสนุนกลุ่มติดอาวุธลัทธิปาฮิศาอะฮฺบะฮ์ไม่อาจยอมรับให้สภาพการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชนบทของปาเกีสถาน และเป็นผู้ที่ต้องการปฏิวัติทางศาสนาในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อที่จะทำให้ชนชั้นชาวนาหลุดออกจากการครอบงำทางความคิดในทางศาสนาจากเจ้าของที่ดินนิกายชีอะฮ์ รวมทั้งต้องการที่จะขจัดอิทธิพล และอำนาจของชนชั้นสูงผู้ที่เลื่อมใสในนิกายชีอะฮ์ให้หมดสิ้นไปจากปาเกีสถาน ประกอบกับสภาพการณ์ทางการเมืองของโลกมุสลิมในช่วงทศวรรษที่ 1980 ซึ่งเต็มไปด้วยการขับเคี่ยวแข่งขันระหว่างสองมหาอำนาจในโลกมุสลิมอย่างซาอุดีอาระเบีย และอิหร่าน ที่ต้องการจะแผ่ขยายอิทธิพลของตนออกไปในทุกประเทศที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลาม ผ่านการให้ความช่วยเหลือในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและศาสนา รวมทั้งการจัดตั้งสถาบันการศึกษาทางศาสนาในประเทศต่างๆ ส่งผลให้ปาเกีสถานในช่วงเวลาดังกล่าวจึงได้กลายเป็นสมรภูมิตัวแทนในภาวะสงครามเย็นของทั้งสองมหาอำนาจโลกมุสลิมด้วยเช่นกัน

สงครามโซเวียต - อัฟกานิสถาน สมรภูมิที่บ่มเพาะวัฒนธรรมของความรุนแรง และการก่อการร้ายระหว่างคู่ขัดแย้งในปาเกีสถาน อัฟกานิสถาน และพื้นที่พิพาทต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียใต้ (ช่วงทศวรรษที่ 1980 - 2000)

ในช่วงเวลาของสงครามโซเวียต-อัฟกานิสถาน ปี 1979-1989 ส่งผลให้ปาเกีสถานกลายเป็นแนวปะทะกับโลกคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียใต้ ซึ่งประธานาธิบดี ฏียา อุล ฮัก ถือเป็นตัวแสดงสำคัญที่สหรัฐฯ ผู้นำแห่งโลกเสรีต้องการให้การสนับสนุนเพื่อดำเนินงานกับอิทธิพลและอำนาจของโซเวียตที่กำลังแผ่ขยายเข้ามาในเอเชียใต้ผ่านอัฟกานิสถาน แม้สหรัฐฯ จะต้องมองข้ามระบอบเผด็จการทหารของประธานาธิบดี ฏียา อุล ฮัก ในปาเกีสถานขณะนั้นซึ่งเต็มไปด้วยประเด็นของการละเมิดสิทธิมนุษยชน การกดขี่ผู้คนที่เห็นต่างด้วยความรุนแรง และการดำเนินโครงการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์เพื่อเป้าประสงค์ทางด้านการทหาร บทบาทของสหรัฐฯ ที่ให้การสนับสนุนต่อประธานาธิบดี ฏียา อุล ฮัก ส่งผลให้อำนาจเผด็จการของเขานั้นมีความมั่นคง และสามารถที่จะจัดการศัตรูทางการเมืองภายในปาเกีสถานได้อย่างเบ็ดเสร็จ (Steve Coll, 2004, pp. 26-27) ควบคู่ไปกับความร่วมมือที่แน่นแฟ้นระหว่างหน่วยข่าวกรองของสหรัฐฯ (CIA) และหน่วยข่าวกรองของปาเกีสถาน (ISI) ในการวางยุทธศาสตร์การรบแบบสงครามไร้แบบแผน และสงครามกองโจรให้แก่กลุ่มนักรบมุญาฮิดีนที่ถูกฝึกฝนโดยกองทัพบาเกีสถาน และผู้เชี่ยวชาญด้านการทหารของสหรัฐฯ รวมถึงได้รับเงินทุนในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์จากซาอุดีอาระเบีย เพื่อเข้าไป

ต่อต้านกองทหารโซเวียตที่เข้ามารุกรานอัฟกานิสถานในสมรภูมิดังกล่าว ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวนั้นประสบความสำเร็จในการทำให้กองทัพของสหภาพโซเวียตต้องถอนกำลังออกไปในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ปี 1989 และได้แสดงให้เห็นถึงการลงทุนเพียงเล็กน้อยสหรัฐฯ แก่กลุ่มนักรบมูญาฮิดีน โดยที่ไม่จำเป็นที่จะต้องสูญเสียบุคลากรทางทหารของตนในสมรภูมิ และส่งผลให้พวกเขาสามารถเปลี่ยนอิทธิพลและอำนาจของโซเวียตให้จางหายออกไปจากภูมิภาคเอเชียใต้ (John K. Cooley, 2001, p. 19) ซึ่งถือเป็นผลประโยชน์ในการกู้คืนอิทธิพลและอำนาจของสหรัฐฯ ในระบบระหว่างประเทศที่พวกเขาจำเป็นจะต้องชนะในทุกสมรภูมิเพื่อการมุ่งสู่การเป็นอภิมหาอำนาจระดับโลกภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น และถือเป็นผลประโยชน์ของรัฐบาลปากีสถานที่ได้กลุ่มนักรบมูญาฮิดีนเข้ามาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างขีดความสามารถในการต่อรอง รวมถึงการรักษาอิทธิพลและอำนาจของตนต่อไปในบริบททางการเมืองระหว่างประเทศระดับภูมิภาคเอเชียใต้ที่ต้องเผชิญหน้ากับมหาอำนาจอย่างอินเดียผ่านพื้นที่พิพาทแคชเมียร์ รวมทั้งถือเป็นผลประโยชน์ของชาอูดีอาระเบียที่ได้ขยายอิทธิพลของตนผ่านแนวคิดวะฮาบีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในเครือข่ายกลุ่มนักรบมูญาฮิดีนตลอดแนวชายแดนอัฟกานิสถาน - ปากีสถาน ในเครือข่ายกลุ่มองค์กรทางศาสนา กลุ่มพรรคการเมือง และกลุ่มชาวนีในสังคมปากีสถาน ผู้ที่ให้การยอมรับ และสนับสนุนชาอูดีอาระเบียในฐานะผู้นำโลกอิสลาม

อย่างไรก็ตาม ยังมีผลพวงในด้านลบที่เกิดขึ้นตามมาอีกหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นตัวเลขของความสูญเสียที่เกิดขึ้น ดังเช่นจำนวนผู้เสียชีวิตจากสงครามที่มีจำนวนมากถึง 1,500,000 - 2,000,000 ราย และผู้ลี้ภัยจากสงครามอีกเรือนล้าน รวมทั้งสูญญากาศทางอำนาจ และสภาวะอนาธิปไตยในอัฟกานิสถาน ที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์ต่างๆ ในดินแดนอัฟกานิสถาน ซึ่งต่างต้องการจะมีอำนาจนำทางการเมืองเพื่อปกครองดินแดนอัฟกานิสถานทำให้สถานการณ์ดังกล่าวได้บานปลายไปสู่การเกิดขึ้นของสงครามกลางเมืองอัฟกานิสถานในช่วงปี 1992-1996 ระหว่างกลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ได้ใช้ยุทธศาสตร์การรบแบบกองโจรที่พวกเขาเคยได้รับการฝึกฝนจากกองทัพปากีสถาน หน่วยข่าวกรองปากีสถาน และหน่วยข่าวกรองสหรัฐฯ พร้อมทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์ที่พวกเขาเคยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ และชาอูดีอาระเบีย ในสมรภูมิโซเวียต - อัฟกานิสถาน เข้ารบพุ่งต่อสู้ระหว่างกัน ในสงครามกลางเมืองอัฟกานิสถาน (H. Sidky, 2007, pp. 849-859) ทั้งนี้กลุ่มติดอาวุธที่สามารถยึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของดินแดนอัฟกานิสถานได้ภายหลังสงครามกลางเมืองก็คือ กลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์ปักษุนอย่างญอลิบาน (Taliban) ซึ่งทำการเข้ายึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของอัฟกานิสถานได้ในช่วงปี 1996 และนำไปสู่การสถาปนาประเทศใหม่ในนามของเอมิเรตอิสลามอัฟกานิสถาน (The Islamic Emirate of Afghanistan) ซึ่งถือเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ที่ทำการกบดาน ฝึกฝน รวมทั้งมีกักตุนอาวุธติดจำพวกปืน และเฮลิคอปเตอร์เป็นจำนวนมากเพื่อการส่งออกและนำรายได้กลับมาหล่อเลี้ยงทำนุบำรุงองค์กรของตนเองต่อไป นอกจากนี้อัฟกานิสถานในช่วงเวลาดังกล่าว ยังได้กลายเป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการส่งออกแนวทางการจัดตั้งกลุ่มติดอาวุธ การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้ก่อการร้าย และการ

อดิบั ยูซุฟ

ใช้ยุทธวิธีในการต่อสู้แบบกองโจร รวมถึงการก่อการร้ายที่ประสบความสำเร็จไปทั่วโลก ทั้งนี้ปากีสถานถือเป็น 1 ใน 3 ประเทศโลกมุสลิมที่ให้การยอมรับสถานะรัฐบาลของฏอลิบานในขณะนั้น (Eamon Murphy, 2014, p. 114)

ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอาจกลายเป็นผลพวงหนึ่งจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดของตำรวจโลก และผู้นำโลกเสรีอย่างสหรัฐฯ ที่ได้เลือกใช้วิธีการในการสร้างเสริม และช่องกลุ่มนักรบบุญอาฮ์ดีนในปากีสถานเพื่อเข้าไปปฏิบัติการในสมรภูมิโซเวียต - อัฟกานิสถานตามเป้าประสงค์ทางการเมือง และผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และปล่อยให้พวกเขาจัดการทางการเมืองกันเองในอัฟกานิสถานภายหลังสงคราม ซึ่งไม่ได้รับความช่วยเหลือจากมหาอำนาจภายนอกแต่อย่างใดในการจัดตั้งรัฐบาลที่มีความชอบธรรม และสร้างหลักประกันแห่งสันติภาพให้เกิดขึ้นในอัฟกานิสถานภายหลังสงคราม นำไปสู่การจัดตั้งประเทศเอมิเรตอิสลามอัฟกานิสถาน ในฐานะพื้นที่ที่หลบภัย (safe haven) ของกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย ที่เข้ามาบดบัง ผิดแผก และออกไปก่อการในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งในปากีสถาน และภูมิภาคเอเชียใต้

รัฐบาลพลเรือนผู้ริเริ่มนโยบายในการแก้ไขปัญหาคาความรุนแรง และการก่อการร้ายในปากีสถาน (ช่วงทศวรรษที่ 1990 - 2000)

ภายหลังการสิ้นสุดลงของสงครามกลางเมืองอัฟกานิสถาน รัฐบาลนาวาซ ชารีฟ 2 ถือเป็นรัฐบาลชุดแรกที่มีความพยายามอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาคาความรุนแรงและการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นจากกลุ่มติดอาวุธต่างนิกายทางศาสนา และชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งถือเป็นปัญหาที่ร้ายแรง และยากเย็นในการควบคุมจัดการภายในปากีสถานตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1960 จวบจนปัจจุบัน รัฐบาลนาวาซ ชารีฟ 2 ได้ทำการเสนอกฎหมายการต่อต้านการก่อการร้ายขึ้นในเดือนสิงหาคม ปี 1997 ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติ ส่งผลให้หน่วยงานด้านความมั่นคงภายในอย่างตำรวจมีขอบข่ายอำนาจที่กว้างขวางมากขึ้นในการจัดการกับสถานการณ์ความรุนแรงใดๆ ที่เกิดขึ้นในรูปแบบของการก่อการร้ายระหว่างกลุ่มผู้ก่อการใดๆ รวมทั้งขยายขอบเขตอำนาจของศาลอาญาปากีสถานในการออกหมายจับให้มีการจับกุมได้อย่างรวดเร็วสำหรับผู้ต้องหาที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย เพื่อกำจัดกลุ่มผู้ที่เป็นภัยคุกคาม หรือกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่มีการเคลื่อนไหวขบวนการด้วยวิธีการก่อการร้ายในปากีสถาน ซึ่งแนวทางในการขยายขอบเขตอำนาจดังกล่าวโดยรัฐบาลนาวาซ ชารีฟ 2 ให้แก่ฝ่ายความมั่นคง และฝ่ายตุลาการของปากีสถานก็ถูกมองว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศัตรูทางการเมืองของพวกเขา ส่งผลให้มีความพยายามลอบสังหารนาวาซ ชารีฟ โดยผู้ก่อการร้ายซุนนีสุดโต่งในช่วงต้น ปี 1999 (John R. Hinnells and Richard King, 2007)

รัฐบาลปากีสถานภายใต้การนำของ นาวาซ ชาร์ฟ ได้มีความพยายามในการตั้งโต๊ะเจรจาเพื่อหาข้อยุติให้กับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ที่เลื่อมใสในศาสนาอิสลามนิกายซุนนี และนิกายชีอะฮ์ ผ่านการจัดตั้งคณะผู้แทนในการเจรจากับนักการศาสนาของทั้งสองนิกาย แต่กระบวนการในการหาข้อยุติในความขัดแย้งดังกล่าวนั้นประสบความสำเร็จน้อย เพราะมีความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นอีกครั้งระหว่างกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายจากทั้งสองนิกายภายในปากีสถานในช่วงครึ่งหลังของปี 1999 (Christophe Jaffrelot, 2002) นอกจากนี้ความตึงเครียดที่เพิ่มมากขึ้นระหว่างปากีสถาน และอินเดีย ภายหลังจากประสบความสำเร็จในการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ 3 ลูกของอินเดีย ส่งผลทำให้รัฐบาลนาวาซ ชาร์ฟ 2 ได้รับแรงกดดันอย่างหนักภายในประเทศจากภาคส่วนต่างๆ ที่ต้องการให้มีการพัฒนาและทดลองระเบิดนิวเคลียร์ที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นการตอบโต้ความสำเร็จของอินเดีย ประกอบกับแรงกระตุ้นจากมหาอำนาจอย่างซาอุดีอาระเบียที่ต้องการให้ปากีสถานนั้นเป็นตัวแทนของประเทศในโลกมุสลิมที่สามารถประสบความสำเร็จในการทดลองอาวุธนิวเคลียร์เป็นชาติแรกของโลกมุสลิม ส่งผลให้รัฐบาล นาวาซ ชาร์ฟ 2 จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเป้าประสงค์ของการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์ด้านพลังงานในอดีตที่เคยประกาศไว้ในสมัยของรัฐบาล นาวาซ ชาร์ฟ 1 มาเป็นการพัฒนาโครงการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เพื่อความมั่นคง จนกระทั่งประสบความสำเร็จในการผลิตระเบิดนิวเคลียร์ได้ในเดือนพฤษภาคม ปี 1998

ทั้งนี้ภายหลังจากเหตุการณ์การวางระเบิดสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงดาร์เอสซาลาม ประเทศแทนซาเนีย และในกรุงไนโรบี ประเทศเคนยาในปี 1998 โดยเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายอัล-กออิดะฮ์ซึ่งอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาลญอลิบาน และมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับกลุ่มติดอาวุธฮารอกัตตุลมุญาฮิดีนซึ่งเป็นกลุ่มติดอาวุธที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยข่าวกรองปากีสถาน (Ahmed Rashid, 2012, pp. 74-75) เหตุการณ์การก่อการร้ายดังกล่าวได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลญอลิบานของเอมิเรตอิสลามอัฟกานิสถาน และรัฐบาลปากีสถานเปลี่ยนแปลงไป ภายหลังจากแรงกดดันอย่างหนักจากรัฐบาลสหรัฐฯ ซึ่งต้องการให้รัฐบาลปากีสถานจับกุมหัวหน้ากลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายดังกล่าวเพื่อทำการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน รวมทั้งกดดันจากประชาคมโลกที่ต้องการให้ปากีสถานหยุดให้การยอมรับและสนับสนุนรัฐบาลญอลิบานของเอมิเรตอิสลามอัฟกานิสถาน ส่งผลทำให้รัฐบาล นาวาซ ชาร์ฟ 2 ได้มีท่าทีถอยห่างในความสัมพันธ์กับรัฐบาลญอลิบาน รวมไปถึงกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ภายในอัฟกานิสถาน พร้อมทั้งกล่าวหาว่ากลุ่มขบวนการต่างๆ ดังกล่าวในอัฟกานิสถานนั้นเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังความรุนแรง และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มติดอาวุธของลัทธิแยกย่อยทางศาสนาต่างๆ ในปากีสถาน นอกจากนี้รัฐบาลปากีสถานยังได้ริเริ่มการตรวจสอบ และกวาดล้างสถานบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ ที่ต้องสงสัยว่าเป็นแหล่งกบดานของกลุ่มผู้ติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย

รัฐบาลเผด็จการทหารผู้เข้าร่วมกับสงครามต่อต้านการก่อการร้ายกับผู้นำโลกเสรี ปฏิบัติการที่เต็มไปด้วยคำถาม และความกระอักกระอ่วน (ช่วงทศวรรษที่ 2001 - 2013)

รัฐบาลปากีสถานภายใต้การนำของเปอร์เวซ มุซาร์รอฟ ได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการจัดการกับการก่อการร้ายของปากีสถานในรูปแบบใหม่ และได้มีความพยายามในการทำลายสายใยความเชื่อมโยงเดิมระหว่างรัฐบาลปากีสถาน และกลุ่มผู้ติดอาวุธ รวมถึงเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ทั้งภายในและระหว่างประเทศลงอย่างน่าสนใจ ประกอบกับท่าทีของรัฐบาลปากีสถานในเวทีระหว่างประเทศที่ได้เข้าร่วมกับสงครามต่อต้านการก่อการร้ายซึ่งนำโดยสหรัฐฯ และได้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศให้กลับมามีความแน่นแฟ้นอีกครั้ง นโยบายความมั่นคงในมิติด้านการก่อการร้ายทั้งภายใน และระหว่างประเทศในสมัยของ รัฐบาลเปอร์เวซ มุซาร์รอฟ ภายหลังเหตุการณ์ 9/11 จะเน้นหนักไปที่ 3 มาตรการหลักคือ มาตรการในการวางแผนปฏิบัติการเพื่อการจับกุมเหล่าผู้นำกลุ่มติดอาวุธภูอลิบัน และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย อัล-กออิดะฮ์ มาตรการในการกำจัดสายสัมพันธ์ความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ ในปากีสถานกับกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย รวมไปถึงการฟื้นฟูกลุ่มติดอาวุธภูอลิบันภายหลังการรุกรานอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ ภายหลังเหตุการณ์ 9/11 ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ขัดกับมาตรการแรกภายใต้ภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก (dilemma) ในท่าที และบทบาทของรัฐบาลปากีสถานในฐานะผู้ต่อต้านการก่อการร้ายในช่วงเวลาดังกล่าว (Syed Muhammad Ali Shah, 2007, pp. 86-87)

รัฐบาลและกองทัพปากีสถานถือเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุน ผู้ที่ส่งกองกำลังทหารเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่สมรภูมิ และมีบทบาทอย่างมากในฐานะผู้ปฏิบัติการหลักในการจับกุมกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย ในปฏิบัติการต่างๆ ของกองกำลังต่อต้านการก่อการร้ายโลก (Global Counterterrorism Force: GCTF) โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียใต้ ผ่านการปิดกั้นอย่างแน่นหนาในเขตแดนทางตะวันตกของประเทศ และการอำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่ในการเปิดฐานทัพเรือ และฐานทัพอากาศให้แก่กองทัพสหรัฐฯ ที่เข้ามาบุกโจมตีอัฟกานิสถานบนพื้นฐานการอ้างถึงถึงปฏิบัติการของการต่อต้านการก่อการร้ายในสมรภูมิสงครามสหรัฐฯ - อัฟกานิสถาน (ช่วงปี 2001 - 2020) ประกอบกับความช่วยเหลือของกองทัพ หน่วยงานด้านความมั่นคง และกองกำลังอาสาของปากีสถานซึ่งมีการปฏิบัติการที่ประสบความสำเร็จในการเข้าไปจับกุมกลุ่มผู้ก่อการร้ายมากถึง 38 ครั้ง บนฐานตัวเลขความสูญเสียของพลทหาร และกองกำลังอาสาปากีสถานผู้ที่เสียชีวิตในปฏิบัติการดังกล่าวมากถึง 700 ราย ซึ่งถือเป็นจำนวนที่สูงกว่าความสูญเสียของพลทหารสหรัฐฯ รัฐผู้ริเริ่มประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ผลพวงของนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายของรัฐบาลปากีสถานในช่วงเวลาดังกล่าว

ได้นำไปสู่การขึ้นบัญชีกลุ่มขบวนการ และองค์กรต้องห้ามที่ต้องสงสัยว่ามีความเกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย เป็นจำนวนมาก

ภายใต้ปฏิบัติการร่วมในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของรัฐบาลปากีสถาน พวกเขาสามารถที่จะเผชิญกับปัญหานาคราที่ต้องสงสัยว่ามีความเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายมากถึง 32 บัญชีในช่วงปลายปี 2005 และได้มีการสร้างฐานข้อมูลด้านอาชญากรรมแห่งชาติเพื่อการตรวจสอบผู้ต้องสงสัย และผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายผ่านเครื่องวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสกัดกั้นผู้ก่อการร้ายที่ถูกติดตั้งไว้ในสนามบิน 7 แห่งทั่วประเทศปากีสถาน (Touqir Hussain, 2005, pp. 5-6) ทั้งนี้จากบทบาทของปากีสถานในฐานะผู้ปฏิบัติการหลักในกองกำลังการต่อต้านการก่อการร้ายโลก ส่งผลให้ปากีสถานได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ และการทหาร จากสหรัฐฯ การกำหนดตารางการคืนชำระหนี้สาธารณะใหม่ และความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่ได้ให้การอนุมัติเงินกู้จำนวนมาก และข้อตกลงในการจัดตารางการใช้นี้ใหม่ ซึ่งความช่วยเหลือทางการเงินส่วนใหญ่ต่างๆ ดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากการอนุมัติของรัฐบาลสหรัฐฯ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลทางสถิติซึ่งชี้ให้เห็นได้ชัดถึงตัวเลขงบประมาณในการช่วยเหลือด้านการทหาร และการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสงครามผ่านกองทุนสนับสนุนสัมพันธมิตร (Coalition Support Funds) ซึ่งรัฐบาลปากีสถานได้รับงบประมาณดังกล่าวจากรัฐบาลสหรัฐฯ มากถึง 16,860.59 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในระยะเวลา 7 ปีให้หลังจากเหตุการณ์ 9/11 (The Guardian, 2011) ทั้งนี้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวก็ถือเป็นผลพลอยได้จากปฏิบัติการร่วมในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายเพียงชั่วคราวมิใช่เป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในระยะยาว

ส่วนในมาตรการของการกำจัดสายสัมพันธ์ความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ ในปากีสถานกับกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย ถือเป็นสิ่งที่รัฐบาลปากีสถานต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนฉับพลัน ภายหลังจากเหตุการณ์ 9/11 เพื่อที่จะขจัดทุกข้อกล่าวหาต่อความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับระหว่างสถาบันการศึกษาทางศาสนาบางแห่งในปากีสถานกับรัฐบาลปากีสถาน ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นสถานที่ผลิตนักการศาสนาหัวรุนแรง และเป็นสถานที่บ่มเพาะแนวคิดความรุนแรงทางการเมืองที่อ้างอิงความชอบธรรมทางศาสนาให้แก่แกนนำของกลุ่มติดอาวุธญอญิบาน และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายอัล-กออิดะฮ์ ซึ่งหลายคนเป็นผู้ที่จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาทางศาสนาในปากีสถาน ทั้งนี้ด้วยแรงกดดันจากมหาอำนาจหุ้นส่วนทางด้านความมั่นคงอย่างสหรัฐฯ และรัฐบาลฮามิด คาร์ไซ ในอัฟกานิสถาน ต่างมีความต้องการให้รัฐบาลปากีสถานมีท่าทีในการต่อต้านภัยคุกคามจากการก่อการร้ายที่อาจจะแฝงอยู่ในสถาบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ ในประเทศ ส่งผลให้รัฐบาลปากีสถานมีความพยายามในการริเริ่มการปฏิรูปสถาบันการศึกษาทางศาสนาเหล่านั้น ด้วยการขึ้นทะเบียนสถาบันการศึกษาทางศาสนา พร้อมทั้งการประกาศบังคับใช้กฎหมายเหนือสถาบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ ให้อยู่ภายใต้การควบคุม แนวทางการบริหารการศึกษาตามแนวนโยบายของรัฐบาลปากีสถาน ทั้งนี้แนวทางในการปฏิรูป

อติบ ยุธพ

สถาบันการศึกษาทางศาสนาของรัฐบาลปากีสถานดังกล่าวได้ประสบความสำเร็จล้มเหลว เนื่องจากการปฏิรูปที่มีรูปแบบการบีบบังคับจากเบื้องบนเพื่อการกดดันให้สถาบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงให้มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ และกฎหมายใหม่ที่มีการบังคับใช้เหนือสถาบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ มากกว่าแนวทางการปฏิรูปที่เกิดขึ้นจากเบื้องล่างโดยผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสถาบัน ยิ่งไปกว่านั้นยังไม่ได้มีการบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ที่มีการเรียนการสอนอยู่ในสถาบันการศึกษาทางศาสนากับสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐให้เป็นไปในรูปแบบและแนวทางที่สอดคล้องกัน รวมถึงไม่ได้มีการตระหนักถึงแง่มุมของการเลือกสถาบันการศึกษาของผู้ปกครองชาวปากีสถานที่โดยมากแล้วนับถือศาสนาอิสลาม ส่งผลให้ผู้ปกครองจำนวนมากมีความคิดที่จะไม่ส่งบุตรหลานของพวกเขาเข้าไปเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ เนื่องจากพวกเขาเห็นว่าสถาบันการศึกษาดังกล่าวไม่สามารถที่จะมอบองค์ความรู้ทั้งสายวิชาสามัญที่มีคุณภาพเพื่อการทำงานที่ดีของนักศึกษาในอนาคต รวมทั้งสายวิชาการทางศาสนาเพื่อที่จะให้บุตรหลานพวกเขาเป็นมุสลิมที่ดีได้นอกจากนี้ในมุมมองของกลุ่มคณะผู้บริหารสถาบันการศึกษาทางศาสนาต่างๆ ในปากีสถาน ยังเห็นว่าแนวทางการปฏิรูประบบการศึกษาของรัฐบาลปากีสถานในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นไปเพื่อการยกเลิกการสอนศาสนาอิสลาม (de-Islamize) ในสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมทั้งยกเลิกการบูรณาการองค์ความรู้ทางศาสนาในระบบการศึกษากระแสหลักของประเทศภายใต้แรงกดดันจากชาติตะวันตก (Syed Muhammad Ali Shah, 2007, pp. 94-95)

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการของรัฐบาลปากีสถานที่ถูกมองว่ามีส่วนในการช่วยฟื้นฟูกลุ่มติดอาวุธฏอลิบันภายหลังการรุกรานอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ หลังเหตุการณ์ 9/11 ซึ่งถือเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ควรค่าแก่การตั้งคำถามว่าเหตุใดกลุ่มติดอาวุธฏอลิบันยังสามารถฟื้นฟูบทบาทและการปฏิบัติการของตนเองขึ้นมาได้อีกในอัฟกานิสถาน จากแหล่งพื้นที่ที่พวกเขาหลบหนีเข้าไปกบดานในเขตกึ่งปกครองตนเองของชนเผ่า (Federally Administered Tribal Areas: FATA) ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของปากีสถาน ซึ่งถือเป็นดินแดนที่หลบภัย (safe haven) ของกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย ที่เข้ามา กบดาน ฝึกฝน และกลับออกไปก่อการในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งในปากีสถาน และอัฟกานิสถาน ในส่วนนี้ก็คือเป็นแนวทางการดำเนินนโยบายด้านความมั่นคงในมิติของการก่อการร้ายระหว่างประเทศที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวเนื่องจากกลุ่มติดอาวุธต่างๆ ที่พวกเขาได้ให้การสนับสนุนนั้นได้กลายมาเป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงภายในปากีสถานเสียเองในเวลาต่อมา โดยเฉพาะเครือข่ายของกลุ่มติดอาวุธตะห์ริกฏอลิบัน (Tehrik-i-Taliban) และกลุ่มติดอาวุธลัซการ์-อี-ญานวี (Lashkar-e-Jhanvi: LeJ) ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การก่อการร้ายที่มีความรุนแรงด้วยการระเบิดพลีชีพหลายครั้งที่เกิดขึ้นในช่วงปลายสมัยของรัฐบาลเปอร์เวซ มุซาร์รอฟ และในสมัยของของรัฐบาลนาวาซ ชารีฟ 3 ดังเช่นเหตุการณ์การระเบิดพลีชีพโดยกลุ่มตะห์ริกฏอลิบันภายในศาสนสถานของกลุ่มลัทธิซุฟี ณ เมืองเดรา-กฮซีข่าน (Dera Ghazi Khan)

รัฐปัญจาบ ในขณะที่ผู้คนนับพันคนกำลังประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในวันที่ 4 เมษายน ปี 2011 ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 50 ราย และผู้บาดเจ็บมากกว่า 120 ราย (Telegraph, 2011) เหตุการณ์วินาศกรรมจากวางระเบิดหลายพื้นที่ในหนึ่งวันโดยกลุ่มลัทธิกริ-รณะฮานนะวีย์ ณ เมืองเคอตตา รัฐบาโลจิสถาน ในวันที่ 10 มกราคม ปี 2013 ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 115 ราย และผู้บาดเจ็บมากกว่า 270 ราย (Declan Walsh, 2013) และเหตุการณ์การระเบิดพลีชีพโดยกลุ่มลัทธิกริ-รณะฮานนะวีย์ ณ เคสสถานของผู้ว่าการรัฐปัญจาบ ชูจา ข่านซาดาร์ (Shuja Khanzada) ณ เมืองอัสติค รัฐปัญจาบ ในวันที่ 10 มกราคม ปี 2013 ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 12 ราย (รวมถึงท่านผู้ว่าการรัฐ) (Indianexpress, 2015) เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์การก่อการร้ายต่างๆ ดังกล่าวได้นำไปสู่การประกาศบังคับใช้มาตรการพิเศษทางกฎหมายของรัฐบาลนาวาซ ซาฟิ 3 ภายใต้แผนการปฏิบัติการระดับชาติ (National Action Plan: NAP) ที่มีการอ้างอิงถึงการกำจัดการก่อการร้าย รวมไปถึงการโอนถ่ายอำนาจในการบริหารสถานการณ์ทางด้านความมั่นคงภายในทั้งหมดให้กับกองทัพปากีสถาน ในการใช้กำลังเพื่อการปราบปรามกำจัดกลุ่มผู้คนใดๆ ที่พวกเขามองหรือให้ค่าว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้แผนการดังกล่าวก็ยังคงไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาเนื่องจากเหตุการณ์การก่อการร้ายก็ยังเกิดขึ้นอยู่ในปากีสถานเรื่อยมาจวบจนปัจจุบัน

ท่าทีของรัฐบาลปากีสถานในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายที่เปลี่ยนแปลงไปหลังปฏิบัติการสังหาร นายอุซามะฮ์ บินลาดีน ในปากีสถาน (ช่วงปี 2012 - 2013)

เหตุการณ์การสังหาร อุซามะฮ์ บินลาดีน ที่ได้หลบหนีเข้ามาบดานในเมืองออบตาบัตซึ่งมีฐานทัพของกองทัพปากีสถานตั้งอยู่ เกิดขึ้นภายหลังการบุกโจมตีบ้านของเขาโดยหน่วยรบพิเศษของกองทัพสหรัฐฯ ได้สร้างความอับอายให้กับรัฐบาลปากีสถานในสมัยของประธานาธิบดี อาซิฟ อาลี ซาดารี และกองทัพปากีสถานเป็นอย่างมาก ถึงความด้อยศักยภาพในการกำจัดหรือจับกุมหัวหน้าเครือข่ายกลุ่มก่อการร้ายระดับโลกที่ได้เข้ามาบดานอยู่ในพื้นที่ภายใต้ความรับผิดชอบของตน พร้อมทั้งสร้างความอับอายให้กับถ้อยแถลงของรัฐบาลปากีสถานในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ที่พยายามยืนยันการปฏิเสธถึงข้อสังเกตเกี่ยวข้องกับประเด็นของการเข้ามาลี้ภัยในปากีสถานของ อุซามะฮ์ บินลาดีน ทั้งนี้ปฏิบัติการดังกล่าวของหน่วยรบพิเศษของกองทัพสหรัฐฯ ได้สร้างความไม่พอใจอย่างหนักให้กับรัฐบาลและกองทัพปากีสถานในขณะนั้น จากการที่กองทัพสหรัฐฯ เข้ามาทำวาทกรรมในกิจการภายใน และบูรณภาพแห่งดินแดนของปากีสถาน รวมทั้งคำกล่าวอ้างของเจ้าหน้าที่รัฐของสหรัฐฯ ถึงเหตุผลในการไม่แจ้งให้รัฐบาลปากีสถานทราบถึงภารกิจในการสังหาร นาย อุซามะฮ์ บินลาดีน ดังกล่าวของหน่วยรบพิเศษสหรัฐฯ เนื่องจากเกรงว่า จะทำให้เกิดการรั่วไหลของข้อมูลในการปฏิบัติการ ซึ่งอาจจะทำให้ภารกิจดังกล่าวประสบความสำเร็จได้ ในที่สุด (Declan Walsh, 2013) ผลพวงจากเหตุการณ์การบุกสังหาร อุซามะฮ์ บินลาดีน โดยหน่วยรบพิเศษสหรัฐฯ ดังกล่าวได้สร้างความตึงเครียดเป็นอย่างมากต่อความสัมพันธ์ในฐานะหุ้นส่วนด้าน

อดิธิ์ ยุธุฟ

ความมั่นคงระหว่างปากีสถาน และสหรัฐฯ รวมทั้งความสับสนอลหม่านในการดำเนินงานด้านความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศเพื่อการต่อสู้กับเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ภายในประเทศปากีสถาน เนื่องจากการดำเนินการในภารกิจใดๆ ของสหรัฐฯ ในการจัดการกับเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย นอกเหนือจากการรับรู้ของรัฐบาลปากีสถานนั้น อาจกลายเป็นสิ่งที่พวกเขามองว่าหวาดระแวงในการสูญเสียผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคง รวมถึงภาพลักษณ์ของตนที่อาจกลายเป็นที่ต้องสงสัยต่อประชาคมโลก ว่าพวกเขาเป็นผู้ที่ปกปิดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายใดๆ ภายในประเทศของตน หรืออาจรวมไปถึงข้อกล่าวหาที่ว่ารัฐบาลปากีสถานนั้นมีปฏิสัมพันธ์ที่มีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายใดๆ หรือเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์การก่อการร้าย

วิเคราะห์หุ้นส่วนด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจ จีน-ปากีสถาน กับการรับมือภัยคุกคามด้านความมั่นคง และการก่อการร้ายในภูมิภาค ผ่านมุมมองเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ (ช่วงปี 2013 - 2021)

ประเทศมหาอำนาจที่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือปากีสถานภายหลังที่พวกเขาต้องประสบกับความสูญเสียในมิติต่างๆ จากสงครามต่อต้านการก่อการร้ายก็คือจีนรัฐมหาอำนาจผู้ซึ่งเปิดกว้างในความร่วมมือด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจกับปากีสถาน ในรูปแบบความร่วมมือที่เป็นประโยชน์ต่อปากีสถาน และเป็นความร่วมมือที่ไม่มีแรงเสียดทานทางอำนาจใดๆ บนพื้นฐานความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างทั้งสองประเทศซึ่งมีความไว้วางใจกัน รัฐบาลปากีสถานต้องการจะเป็นผู้ที่ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในสงครามการต่อต้านการก่อการร้ายด้วยตนเอง พร้อมกับแนวทางการสนับสนุนจากจีนที่สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ และแนวทางการจัดการที่จะไม่กระทบต่อผลประโยชน์ของทั้งสองประเทศ ดังเช่นรูปแบบของการให้คำปรึกษาผ่านประสบการณ์ของรัฐบาลจีนที่ยังคงต้องจัดการกับภัยการก่อการร้ายภายในประเทศของตน โดยการนำเสนอโครงการต่างๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบเศรษฐกิจในปากีสถาน เพื่อที่จะทำให้ประเด็นปัญหาที่คอยหล่อเลี้ยงการอ้างอิงถึงความชอบธรรมในการมีอยู่ของขบวนการ และการก่อการร้ายเพื่อต่อสู้กับความทุกข์กันดารในพื้นที่นั้นถูกทำให้โดดเดี่ยวและเจียบลงไปในที่สุด โดยเฉพาะเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายที่ซุกซุ่มในรัฐโคเบอร์ปคตูนควาและบาโลจิสถาน (Ahmad Rashid, 2012, p. 76)

รัฐบาลปากีสถานในสมัยของนาวาซ ชารีฟ 3 ได้มีการสานต่อและใช้ประโยชน์จากความร่วมมือในด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจกับจีน ภายใต้นโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative) และระเบียงเศรษฐกิจจีน - ปากีสถาน ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการบูรณาการเข้ากับแนวทางการจัดการกับภัยการก่อการร้ายภายในปากีสถานอีกด้วย เพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาเศรษฐกิจของปากีสถาน ที่จะนำไปสู่การเปิดโอกาสแห่งความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้สามารถที่จะกระจายเข้าไปในทุกรัฐ

และชุมชนต่างๆ ภายในปากีสถานได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น เพื่อลดทอนประเด็นปัญหาที่คอยหลอเล่ียง การอ้างอิงถึงความชอบธรรมในการมีอยู่ของเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายภายในประเทศ ภายหลังความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก่อเกิดขึ้นในชุมชนของพวกเขา

ผู้เขียนเห็นว่าหากเราพิจารณาถึงระเบียบเศรษฐกิจจีน - ปากีสถานบนพื้นฐานหลักการของ ทฤษฎีการกิจนิยม (Functionalism) ที่ถูกเสนอโดย เดวิด มิทรานี (David Mitrany) หนึ่งในชุดความคิดเสรีนิยมพึ่งพา ซึ่งกันและกัน (Interdependent Liberalism) ที่เห็นว่าการพึ่งพาซึ่งกันและกันจาก ปฏิสัมพันธ์ความร่วมมือระหว่างในภารกิจหนึ่ง หรือการรวมตัวทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศจะเป็นหนทาง ไปสู่สันติภาพ (David Mitrany, 1994, pp. 77-97) เราจะพบความสอดคล้องนั้นในระเบียบเศรษฐกิจจีน-ปากีสถาน ซึ่งเน้นหนักไปที่การมุ่งสร้างผลประโยชน์ร่วมกันจากความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบทาง เศรษฐกิจของทั้งสองประเทศซึ่งตั้งอยู่ในภูมิภาคที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือการเข้ามาลงทุนของจีนใน ปากีสถานภายใต้โครงการต่างๆ ของระเบียบเศรษฐกิจจีน - ปากีสถาน ส่งผลให้ปากีสถานได้รับโอกาส และ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในระยะยาวจากโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่ถูกพัฒนาขึ้นภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็น เป็นรางรถไฟมาตรฐานสากลที่มุ่งเน้นเพื่อการพาณิชย์ ถนนมอเตอร์เวย์ระหว่างประเทศที่เชื่อมต่อเส้นทาง ขนส่งสินค้าจากประเทศจีน เข้าสู่ภูมิภาคต่างๆ ภายในปากีสถาน และทอดยาวไปสิ้นสุดที่ท่าเรือน้ำ ลึกกวาดาร์ (Gwadar port) ซึ่งถือเป็นท่าเรือขนาดใหญ่ที่เปิดเส้นทางการค้าเส้นทางใหม่ไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ของโลกผ่านทะเลอาหรับ และ อ่าวโอมาน เช่นเดียวกันมหาอำนาจอย่างจีนที่ได้รับผลประโยชน์จาก โครงการชุดเจาะเหมืองถ่านหินหลายแห่งภายใต้ระเบียบเศรษฐกิจดังกล่าว เพื่อการเพิ่มทุนพลังงานไฟฟ้าที่ ยังขาดแคลนอยู่มากในมณฑลทางใต้ของจีน รวมถึงเส้นทางกระจายสินค้าในปากีสถาน และท่าเรือน้ำ ลึกกวาดาร์ที่เป็นประตูทางออกที่สองของจีนไปสู่มหาสมุทรอินเดีย รวมถึงเป็นป้อมปราการทางทะเลแห่ง ใหม่ของจีนในเอเชียใต้ ซึ่งปฏิสัมพันธ์แห่งความร่วมมือดังกล่าววางอยู่บนพื้นฐานของการ แทรกแซงกิจการภายในระหว่างกันที่มีขอบเขตจำกัดโดยเฉพาะในสมัยของรัฐบาลอิมรอน ข่าน ที่ได้มีการ ทบทวนแนวทางการดำเนินงานระหว่างทั้งสองประเทศในระเบียบเศรษฐกิจดังกล่าวเพื่อมิให้ปากีสถานเป็น ฝ่ายที่ถูกครอบงำในปฏิสัมพันธ์จากรัฐบาลจีนเพียงฝ่ายเดียว ดังที่เคยเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในสมัยรัฐบาล นาวาซ ชารีฟ (Shamil Shams, 2019) รวมถึงเป้าหมายของความร่วมมือในการพัฒนาความมั่งคั่งร่วมกัน ทางเศรษฐกิจ และผลพลอยได้ด้านความมั่นคงจากสภาพการถ่วงดุลอำนาจกันระหว่างมหาอำนาจจีนและ อินเดีย ซึ่งส่งผลต่อการรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพและสันติภาพในภูมิภาคเอเชียใต้ ทั้งนี้แม้ว่าผลประโยชน์ที่ เกิดขึ้นจากความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ และผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจของจีนและปากีสถาน จะ เป็นไปในรูปแบบที่มี ความแตกต่างกันมากในเชิงตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ปากีสถานขาดดุลทาง การค้าจากจีนอยู่หลายเท่าตัว (Umbreen Javaid and Asifa Jahangir, 2017, p. 177) แต่นั่นก็เป็นเพราะ ขนาดกำลังผลิตและราคาสินค้าของจีนที่มีความเหนือกว่า จึงยากแก่ประเทศกำลังพัฒนาที่ถึงอุตสาหกรรม อย่างปากีสถานจะมีมูลค่าทางการค้าที่เกินดุลกับจีน ทั้งนี้รูปแบบความร่วมมือทวิภาคีระหว่างประเทศ

อติบ ยูซุฟ

ดังกล่าวก็สามารถถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับภัยคุกคามด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคของปากีสถานด้วยเช่นกัน ในการตอบโต้ความร่วมมือของอินเดีย และอิหร่านที่กำลังร่วมกันพัฒนาท่าเรือน้ำลึกชาบาฮาร์ (Chabahar port) รวมถึงตอบโต้ยุทธศาสตร์เหินห่างฟ้าทางภูมิศาสตร์ (Over-the-Horizon Strategy) ความร่วมมือใหม่ด้านความมั่นคงแบบทวิภาคีระหว่างสหรัฐฯ กับอินเดียในภูมิภาคเอเชียใต้ (Zaini Majeed, 2021) ซึ่งมีเป้าหมายในการจัดการกับภัยความมั่นคง และการก่อการร้ายในภูมิภาคเอเชียใต้

การจัดการกับภัยคุกคามด้านความมั่นคง และการก่อการร้ายทั้งภายใน และระหว่างประเทศ ผ่านการดำเนินนโยบายแบบสองมาตรฐาน (Double-Standard Game) ของรัฐบาลปากีสถาน

ผู้เขียนเห็นว่าปรากฏการณ์ของการก่อการร้ายในหลายบริบท และแนวทางการจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าวของรัฐบาลปากีสถาน ได้สะท้อนให้เราเห็นถึงมุมมองความเข้าใจของรัฐบาลปากีสถานที่มีต่อภัยคุกคามด้านความมั่นคง และการก่อการร้ายระหว่างประเทศว่าความสัมพันธ์ที่พวกเขามีกับกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวอยู่ภายนอกปากีสถาน เช่น กลุ่มติดอาวุธอุลลฮาน กลุ่มอัล-กออิดะฮ์ และเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธฮักกานีในอัฟกานิสถาน รวมถึงกลุ่มติดอาวุธลัทธิกรวยยิบะฮ์ กลุ่มติดอาวุธญะซี-มุฮัมมัด กลุ่มติดอาวุธฮารอกัตตุลมุญาฮิดีน และกลุ่มติดอาวุธอิซบูลมุญาฮิดีนในพื้นที่พิพาทแคชเมียร์ ซึ่งส่วนใหญ่ถือเป็นอดีตนักรบมุญาฮิดีนที่เคยได้รับการสนับสนุนจากปากีสถาน และสหรัฐฯ กลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายดังกล่าวสามารถถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจของปากีสถาน จากมหาอำนาจนอกภูมิภาคอย่างสหรัฐฯ ซึ่งเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับปากีสถานในฐานะหุ้นส่วนทางด้านความมั่นคงหลังเหตุการณ์ 9/11 เพื่อความมุ่งหวังในการกำจัดการก่อการร้ายให้กับประชาคมโลก ดังที่เราจะเห็นได้จากงบประมาณเพื่อความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนา ความมั่นคง และความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมที่รัฐบาลสหรัฐฯ มอบให้แก่ปากีสถานตลอดช่วงปี 2002-2015 ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาของการดำเนินยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงอย่างสงครามต่อต้านการก่อการร้ายนั้น มีมูลค่ารวมกันสูงถึง 18,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (Alan K. Kronstadt, 2015) ประกอบกับการถ่วงดุลอำนาจ และการลดภัยคุกคามทางด้านความมั่นคงจากมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียใต้อย่างอินเดียไปโดยปริยายตลอดช่วงเวลา that ปากีสถานยังคงเป็นหุ้นส่วนทางด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ และเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในปฏิบัติการของกองกำลังต่อต้านการก่อการร้ายโลก ทั้งนี้การดำเนินยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของหน่วยข่าวกรองปากีสถานที่คอยค้ำจุนกับยุทธศาสตร์สงครามต่อต้านการก่อการร้ายก็ยังคงดำเนินต่อไปด้วยเช่นกัน ซึ่งปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนดังกล่าวนี้สามารถที่จะถูกวิเคราะห์ออกมาในรูปแบบของการดำเนิน

นโยบายแบบสองมาตรฐาน (Double-Standard Game) ของปากีสถาน มาตรฐานแรกคือการจัดการกับทั้งภัยคุกคามจากการก่อการร้ายภายในประเทศที่ได้ทะลักเข้ามาจากอัฟกานิสถาน ภายหลังการแตกพ่ายของกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ในสมรภูมิสหรัฐ-อัฟกานิสถาน ซึ่งพวกเขาได้ทำการลี้ภัยเข้ามาหลบดานในพื้นที่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของปากีสถาน รวมไปถึงภัยคุกคามจากการก่อการร้ายที่มาจากกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายทางชาติพันธุ์ และศาสนาต่างๆ ภายในปากีสถาน และมาตรฐานที่สองคือการดำเนินปฏิสัมพันธ์ที่มีความเชื่อมโยง และเอื้อประโยชน์กับกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายภายนอกประเทศ เช่น กลุ่มติดอาวุธฏอลิบัน และเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธฮักกอนี ซึ่งพวกเขาเป็นผู้ที่ทำการต่อสู้กับรัฐบาลอัฟกานิสถาน และกองทัพสหรัฐ ในสมรภูมิสหรัฐ-อัฟกานิสถาน รวมไปถึงกลุ่มติดอาวุธลัทธิรีฎอยิบะฮ์ กลุ่มติดอาวุธญะซี - มุฮัมมัด กลุ่มติดอาวุธฮารอกัตตุลมุญาฮิดีน และกลุ่มติดอาวุธฮิซบุลมุญาฮิดีน ซึ่งต่อสู้กับรัฐบาลและกองทัพอินเดียในพื้นที่พิพาทแคชเมียร์ และภายในอินเดีย

แนวทางของการจัดการกับภัยคุกคามด้านการก่อการร้ายภายใน และระหว่างประเทศของปากีสถานที่มีความแตกต่างกันดังกล่าวเป็นสิ่งที่วางอยู่บนพื้นฐานของการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ โดยเฉพาะด้านความมั่นคงที่พวกเขาได้รับในทิศทางที่แตกต่างกัน จากบริบทของการปราบปรามกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายอย่างหนักภายในประเทศ และการดำเนินปฏิสัมพันธ์ที่มีความเชื่อมโยง และเอื้อประโยชน์กับกลุ่มติดอาวุธภายนอกประเทศ กล่าวคือ ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐบาลปากีสถานถือเป็นตัวกำหนดให้กลุ่มผู้ที่เห็นต่างจากรัฐ กลุ่มชนชายขอบต่างชาติพันธุ์ และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งมีการจัดตั้งองค์กรโดยมีแนวทางการขับเคลื่อนที่เป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคง และบูรณภาพแห่งดินแดนของปากีสถาน เป็นผลให้พวกเขาถูกรัฐบาลปากีสถานขึ้นบัญชีในฐานะกลุ่มผู้ก่อการร้าย และถูกปราบปรามกำจัด ซึ่งโดยมากแล้วจะเป็นกลุ่มติดอาวุธที่ดำเนินการเคลื่อนไหวต่อสู้ในประเด็นของความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ และความเชื่อทางศาสนาภายในปากีสถาน เช่น กลุ่มติดอาวุธสิปายี มุฮัมมัด (Sipah-i-Muhammad) กลุ่มติดอาวุธเตห์ริกกีจาฟาเรีย (Tehrik-e-Jaffria) กลุ่มติดอาวุธเตห์ริกกีไนฟาสชีฮารีอาตีมุฮัมมัด (Tehrik-e-Nifaz-e-Shariat-e-Mohammad: TNSM) กลุ่มกองทัพปลดปล่อยบาลูจิสถาน (Balochistan Liberation Army: BLA) และกลุ่มติดอาวุธเตห์ริกฏอลิบัน (Tehrik-i-Taliban) เป็นต้น ส่วนกลุ่มติดอาวุธที่มีแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ในแนวทางที่เป็นคุณกับผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของปากีสถานนั้นก็จะได้รับการสนับสนุน และกำกับดูแลในแนวทางที่มีการเอื้อประโยชน์ทั้งในประเด็นของการเปิดช่องทางในการละเว้นการดำเนินการทางกฎหมาย และการขึ้นบัญชีพวกเขาในฐานะกลุ่มผู้ก่อการร้ายแม้บางกลุ่มจะเคยถูกขึ้นบัญชีในช่วงสงครามต่อต้านการก่อการร้าย แต่รัฐบาลปากีสถานก็ได้มีการละเลยพวกเขาเมื่อมีการเปลี่ยนชื่อองค์กรใหม่ ซึ่งโดยมากและจะเป็นกลุ่มติดอาวุธที่เคลื่อนไหวก่อการร้ายภายนอกประเทศในพื้นที่พิพาทต่างๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของปากีสถาน เช่น กลุ่มติดอาวุธฏอลิบัน (Taliban) และเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธฮักกอนี (Haqqani)

Network) ในอัฟกานิสถาน หรือกลุ่มติดอาวุธลัทธิก่อการร้ายยิบะฮ์ (Lashkar-e-Taiba) กลุ่มติดอาวุธญัยซี-มุฮัมมัด (Jaish-e-Muhammad) กลุ่มติดอาวุธฮารอกัตตุลมุญาฮิดีน (Harkat-ul-Mujahideen) และกลุ่มติดอาวุธฮิซบุลมุญาฮิดีน (Hizbul Mujahideen) ซึ่งทำการเคลื่อนไหวต่อสู้ในพื้นที่พิพาทแคชเมียร์และภายในอินเดีย เป็นต้น ทั้งนี้ท่าทีดังกล่าวของรัฐบาลปากีสถานก็มีความสอดคล้องกับข้อเขียนของเปอร์เวซ มุซาร์รอฟ ในประเด็นของการจัดการกับภัยการก่อการร้ายบนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติของปากีสถานซึ่งเน้นไปที่การจัดการกับภัยการก่อการร้ายภายในประเทศ มากกว่าภัยการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในพื้นที่พิพาทต่างๆ ภายนอกประเทศ ดังที่ปรากฏในหนังสือบันทึกความทรงจำของเขาว่า “ปากีสถานมักจะถูกพูดถึงอยู่บ่อยครั้งถึงการจัดการกับภัยการก่อการร้ายที่ไม่เต็มศักยภาพ ข้อคิดเห็นเหล่านั้นเป็นเพียงข้อคิดเห็นของผู้ที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง การตัดสินใจของรัฐบาลปากีสถาน คือ การสนับสนุนสงครามต่อต้านการก่อการร้ายบนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติของปากีสถาน และไม่มีเหตุผลอันใดเลยที่เราจะไม่ปฏิบัติการอย่างเต็มศักยภาพเพื่อชาติของเรา” เปอร์เวซ มุซาร์รอฟ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศปากีสถาน (Pervez Musharraf, 2006, p. 299)

วิเคราะห์ผลประโยชน์ของปากีสถานจากการจัดการกับภัยคุกคามด้านความมั่นคงและการก่อการร้าย ผ่านแนวทางการประเมินภัยคุกคามตามตัวแบบทฤษฎีสัจนิยมคลาสสิกแนวใหม่ (Threat assessment Neo-classical Realist model) ของ สตีเวน ลอบเบลล์ ใน 3 ระดับของปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

หลักการของกรอบแนวคิดการประเมินภัยคุกคามตามตัวแบบทฤษฎีสัจนิยมคลาสสิกแนวใหม่ที่ได้ถูกเสนอไว้โดย สตีเวน ลอบเบลล์ นักวิชาการรัฐศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแห่งมหาวิทยาลัยแห่งยูทาห์ คือ การประเมินภัยคุกคามซึ่งถือเป็นที่มาของการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐ ทั้งภัยคุกคามต่อรัฐเกิดขึ้นได้จากตัวแปรภายในและภายนอกประเทศ การกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นจะต้องเน้นหนักไปที่การแสวงหาดุลอำนาจทั้งในระบบระหว่างประเทศระดับโลก และในระดับภูมิภาค รวมถึงดุลแห่งอำนาจของการเมืองภายในประเทศ (Lobell et al., 2009, pp. 45-54)

จากบริบทของการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในปากีสถาน และพื้นที่เชื่อมโยงในภูมิภาคเอเชียใต้มีความสอดคล้องกับการประเมินภัยคุกคามด้านความมั่นคง และการก่อการร้ายระหว่างประเทศในระดับโลกหรือภัยคุกคามหลายชั้น (Multitiered Threats) ของรัฐบาลปากีสถานที่เป็นไปในรูปแบบของการคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์กับกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่างๆ ที่มีวิวัฒนาการมาจากอดีตนักรบมุญาฮิดีน ซึ่งได้ดำเนินการเคลื่อนไหวอยู่ภายนอกปากีสถาน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ดังกล่าวถือเป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการกำหนด และต่อรองผลประโยชน์ทางการเมือง และเศรษฐกิจของปากีสถานกับมหาอำนาจนอกภูมิภาคอย่างสหรัฐฯ ซึ่งเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับปากีสถานในฐานะหุ้นส่วนด้านความมั่นคง

ในสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ดังที่เราจะเห็นได้ชัดถึงผลได้ของปากีสถานจากงบประมาณเพื่อความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนา ความมั่นคง และความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมจากรัฐบาลสหรัฐฯ ตลอดช่วงปี 2002-2015 ที่มีมูลค่ารวมกันสูงถึง 18,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (Alan K. Kronstadt, 2015, p. 13)

ส่วนการประเมินภัยคุกคามด้านความมั่นคง และการก่อการร้ายระหว่างประเทศในระดับภูมิภาค (Subsystemic Threats) ของรัฐบาลปากีสถาน เกิดขึ้นตลอดช่วงเวลาของสงครามต่อต้านการก่อการร้ายที่ปากีสถานเป็นหุ้นส่วนทางด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ ซึ่งส่งผลให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจ และการลดภัยคุกคามทางด้านความมั่นคงจากมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียได้อย่างอินเดีย รวมทั้งในช่วงเวลาต่อมาที่รัฐบาลปากีสถานเปลี่ยนแปลงท่าทีระหว่างประเทศด้านความมั่นคงภายหลังปฏิบัติการของทหารสหรัฐฯ ในการสังหาร นาย อุซามะฮ์ บินลาดีน ในปากีสถาน ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ในฐานะหุ้นส่วนด้านความมั่นคงของทั้งสองประเทศเกิดความระหองระแหง นำไปสู่การริเริ่มปฏิสัมพันธ์กับมหาอำนาจอย่างจีน ในฐานะหุ้นส่วนด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจ ภายใต้ยุทธศาสตร์ระดับโลกของจีนอย่างนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง และระเบียงเศรษฐกิจจีน - ปากีสถานซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศดังกล่าวได้วางอยู่บนฐานของการเพิ่มพูนอำนาจต่อรองทางการเมือง ขีดความสามารถด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจเพื่อการถ่วงดุลอำนาจ กับอินเดียในภูมิภาคเอเชียใต้ ควบคู่ไปกับยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงที่รัฐบาลปากีสถานให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธในพื้นที่พิพาทแคชเมียร์เสมอมา ดังเช่น กลุ่มติดอาวุธลัทธิกริฏอียิบะฮ์ กลุ่มติดอาวุธญูชี - มุฮัมมัด กลุ่มติดอาวุธฮารอกัตตุลมุญาฮิดีน และกลุ่มติดอาวุธอิซุลมุญาฮิดีน เพื่อการคงไว้ซึ่งภัยคุกคามด้านความมั่นคงที่ต่อเนื่องในการลดโอกาสการแผ่ขยายอิทธิพล และภัยคุกคามที่จะเข้ามาในปากีสถานจากกองทัพและรัฐบาลอินเดีย

ส่วนการประเมินภัยคุกคามด้านความมั่นคง และการก่อการร้ายภายในประเทศภายในประเทศ (Domestic Threats) ของรัฐบาลปากีสถานก็เป็นไปในรูปแบบของการจัดการกับกลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์ และกลุ่มสุดโต่งทางศาสนาต่างๆ ภายในประเทศ เช่น กลุ่มติดอาวุธมุขตีบาฮินี (Mukti Bahini) กลุ่มติดอาวุธเตหรีกกีญะฮ์ฟะรียะห์ (Tehrik-e-Jafaria) กลุ่มติดอาวุธนิฟาซีฟิฮียะห์ (Nifaz Fiqh-i-Jafaria) และกลุ่มกองทัพปลดปล่อยบาลอจิสถาน (Balochistan Liberation Army) เป็นต้น รวมถึงกลุ่มติดอาวุธ และเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายที่หลบหนีเข้ามาหลบภัยในเขตกึ่งปกครองตนเองของชนเผ่าของปากีสถานหลังจากที่พวกเขาแตกพ่ายมาจากสมรภูมิสหรัฐฯ-อัฟกานิสถาน ช่วงปี 2007 เช่น กลุ่มติดอาวุธลัทธิกริ - ริญะฮานนะวี (Lashkar-e-Jhanvi) และกลุ่มติดอาวุธเตหรีกกีฏอลิบาน (Tehrik-i-Taliban) เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลและกองทัพปากีสถานได้ดำเนินการปราบปรามกำจัดกลุ่มติดอาวุธต่างๆ เหล่านั้นเสมอมา เนื่องจากพวกเขาก่อเป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงในฐานะกลุ่มผู้ก่อการร้ายภายในประเทศที่ต้องการจะยึดครองดินแดนบางส่วนของปากีสถาน เพื่อการจัดตั้งรัฐตามอุดมการณ์ทางการเมืองของพวกเขา ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นแล้วในปากีสถานตะวันออก ทั้งนี้การปราบปรามกำจัดกลุ่มติดอาวุธต่างๆ ภายในประเทศ

อธิบ ยุธพ

ดังกล่าว ยังถือเป็นผลได้ของรัฐบาลและกองทัพปากีสถานที่จะเป็นการยืนยันถึงผลงานของพวกในสงครามต่อต้านการก่อการร้าย เพื่อที่ปากีสถานจะได้รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และกลุ่มประสัสมพันธมิตรต่อไป เช่นเดียวกับการปราบปรามกำจัดเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์บาโลชในรัฐบาโลจิสถานที่มีความรุนแรงมากขึ้นหลังการริเริ่มระเบียบเศรษฐกิจจีน - ปากีสถาน โดยปฏิบัติการของหน่วยงานด้านความมั่นคงของปากีสถานที่เป็นไปเพื่อการสร้างความมั่นใจ และความเชื่อมั่นในการลงทุนโครงการต่างๆ ให้กับหุ้นส่วนใหม่ด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจอย่างจีน เพื่อผลประโยชน์ของปากีสถานที่จะได้รับจากระเบียบเศรษฐกิจดังกล่าว

สรุปและข้อเสนอแนะ

เราจะเห็นได้ว่าการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในปากีสถาน และพื้นที่เชื่อมโยงในภูมิภาคเอเชียใต้ นั้นเต็มไปด้วยประเด็นปัญหา และปัจจัยที่มีการขวางผ่านกัน ทั้งในเรื่องของความขัดแย้งทางการเมือง ชาติพันธุ์ และศาสนา บนพื้นฐานของการตีกรอบสถาบันทางการเมืองที่มีความคับแคบ การกำกับดูแลที่ไม่เท่าเทียม และการเลือกปฏิบัติจากภาครัฐ รวมถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและระบบการศึกษาที่มีความเหลื่อมล้ำ ส่งผลให้การต่อสู้ทางการเมืองนอกกรอบเชิงสถาบันในกรณีต่างๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในวิถีทางของการใช้ความรุนแรง และการก่อการร้าย รัฐบาลปากีสถานถือเป็นผู้แสดงบทบาทที่ต้องการทั้งใช้ประโยชน์ และแก้ไขปัญหามันในสถานการณ์ดังกล่าวควบคู่กันไปตามแต่บริบทของสถานการณ์จะเอื้ออำนวย ในฐานะผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับหรือผู้ที่อยู่เบื้องหลังการก่อการร้าย ดังเช่นในสมัยของประธานาธิบดี ยะห์ยา ข่าน ผู้ที่อยู่เบื้องหลังการล้อมปราบชาวเบงกาลีในปากีสถานตะวันออกซึ่งได้นำไปสู่สงครามกับอินเดีย และการแบ่งแยกดินแดนเป็นประเทศบังกลาเทศในที่สุด รวมถึงในฐานะผู้ที่ปราบปรามกำจัดการก่อการร้าย ดังเช่นในสมัยของประธานาธิบดี เฟอร์เวซ มุชร์รอฟ ผู้ที่เข้าร่วมกับสงครามต่อต้านการก่อการร้ายซึ่งเน้นหนักไปที่การกำจัดเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้ายภายในประเทศ

ในส่วน of ข้อเสนอแนะทางนโยบายผู้เขียนเห็นว่า การแก้ไขปัญหามันของการก่อการร้ายที่ตรงจุดคือการแก้ไขที่สาเหตุของประเด็นปัญหาและปัจจัยที่ขวางผ่านกันที่นำมาซึ่งความขัดแย้ง และการใช้ความรุนแรงด้วยวิธีการก่อการร้าย อย่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในปากีสถานที่ส่งผลให้พลเมืองระหว่างนิกายซุนนี และชีอะห์เกิดความบาดหมาง ซึ่งได้นำไปสู่การก่อตั้งกลุ่มติดอาวุธที่นิยมแนวคิดสุดโต่งทางศาสนา หรือพลเมืองชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวบาโลช และชาวปักษุนที่มีความบาดหมางกับรัฐบาลกลางปากีสถานในประเด็นของการกระจายรายได้และความมั่งคั่งที่ไม่ทั่วถึง ซึ่งได้นำไปสู่การก่อตั้งกลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์แบ่งแยกดินแดนมากมายทั้งในรัฐบาโลจิสถาน และรัฐโคเบอร์ปัคตูนควา ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่ารัฐบาลปากีสถานสามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้โดยการดำเนินนโยบายที่เปิดโอกาสให้ผู้คนในสังคมเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากภาครัฐมากขึ้นเพื่อการสร้างโอกาสทางธุรกิจ

ให้ประชาชนได้มีช่องทางในสร้างรายได้ และกระจายความมั่งคั่งดังกล่าวออกไปในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ผ่านการ แบ่งงานกันทำในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีโอกาสในการพัฒนาต่อยอดไปสู่อุตสาหกรรมขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ในอนาคต ดังเช่นตัวแบบนโยบายของไมโครเครดิต หรือการปล่อยกู้เงินทุนดอกเบี้ยต่ำในชุมชนเพื่อสร้างโอกาสและดึงเอาศักยภาพของผู้คนในชุมชนออกมาให้ได้มากที่สุดในการพัฒนาต่อยอดธุรกิจของพวกเขา ผ่านกองทุนเงินกู้จากสถาบันการเงินขนาดย่อม หรือธนาคารเพื่อคนจน ซึ่งแนวนโยบายดังกล่าวได้ถูกริเริ่มโดย ศาสตราจารย์ ดร.มูฮัมหมัด ยูनुส ในบังกลาเทศ และได้พิสูจน์ความสำเร็จมาแล้วในการทำให้หลายครอบครัวในชนบทของบังกลาเทศสามารถลืมตาอ้าปากได้อย่างรวดเร็วแม้ประเทศของพวกเขาจะเต็มไปด้วยความหตุจากการถูกล้อมปราบในปากีสถานตะวันออก และการอพยพหลบหนีที่วุ่นวายในยุคของการก่อตั้งประเทศในช่วงทศวรรษที่ 1970 ทั้งนี้หากรัฐบาลปากีสถานนำแนวนโยบายดังกล่าวไป ปรับใช้ในประเทศของตนก็จะถือเป็นการสร้างแนวโน้มที่สดใสในการกระจายความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจไปยังชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศเพื่อการฟื้นฟูสภาพคล่องทางเศรษฐกิจที่มีความซบเซาอย่างหนักในปัจจุบันจากการก่อกวนนี้สาธารณะซึ่งโดยมากแล้วเป็นหนี้เสียที่ไม่ได้ก่อให้เกิดการต่อยอดทางเศรษฐกิจที่จะนำไปให้เศรษฐกิจของปากีสถานเติบโตได้อย่างมีนัยสำคัญในอนาคต รวมทั้งจะเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้คนภาคส่วนต่างๆ ที่อาจมีอุดมการณ์ทางการเมือง ชาตินิยม หรือความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันได้เข้ามามีความร่วมมือร่วมกันในวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ร่วมกัน ผ่านการประกอบธุรกิจร่วมกัน นำไปสู่การสร้างมิตรภาพที่ดี และการทำงานเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำให้พวกเขาเหล่านั้นลดทอนอคติและข้อขัดแย้งระหว่างกันเนื่องจากการที่ พวกเขาต้องพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มชุมชน รวมถึงความร่วมมือระหว่างกันดังกล่าวนั้นก็จะเป็นตัวแปรที่สำคัญในการทำให้ประเด็นปัญหาที่คอยหลอเลี้ยงการอ้างอิงถึงความชอบธรรมในการมีอยู่ของขบวนการ และการก่อการร้ายนั้นถูกทำให้โดดเด่นและเจียบลงไปมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของประเด็นความเชื่อทางศาสนา ชาตินิยม หรือความคิดชาตินิยมสุดโต่ง ส่วนในประเด็นปัญหาของการกำกับดูแลที่มีการเลือกปฏิบัติจากฝ่ายรัฐบาลที่ทำให้กลุ่มพลเมืองชายขอบรู้สึกถูกแบ่งแยกและโดดเดี่ยว รัฐบาลปากีสถานควรปลูกฝังค่านิยมของเจ้าหน้าที่รัฐในสังคมประชาธิปไตยซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ให้การรับใช้ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันในฐานะผู้ที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

นอกจากนี้ในประเด็นของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึงทั้งประเทศซึ่งทำให้ไม่สามารถยกระดับค่านิยม วิธีคิด และการใช้ตรรกะเหตุผลในการยุติความขัดแย้งของพลเมือง รัฐบาลปากีสถานมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบการศึกษาในประเทศให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยการออกกฎหมายให้มีการศึกษาภาคบังคับที่มีการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งสายวิชาสามัญและศาสนาสำหรับพลเมืองทุกคนให้สามารถเข้าถึงการศึกษาในฐานะสวัสดิการขั้นพื้นฐาน และปรับหลักสูตรให้มีการเรียนการสอนในรายวิชานำที่พลเมืองที่มีการสอดแทรกเนื้อหาด้วยหลักปรัชญาแบบเหตุผลนิยม ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นในการสร้างรากฐานวิธีคิดของเยาวชนในประเทศประชาธิปไตย

อติบ ยุธพ

ให้เติบโตมาเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีค่านิยม วิธีคิด และการใช้ตรรกะเหตุผลในการยุติทุกกรณี ความขัดแย้ง โดยที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรง รวมทั้งควรปลูกฝังในพลเมืองทุกคนเป็นผู้ที่เข้าใจถึงหลักการของการควบคุมทหารโดยพลเรือน (civilian control of the military) ซึ่งถือเป็นหลักการที่ไม่อาจจะถูกละเลยได้ในบริบททางการเมืองของปากีสถาน เนื่องจากในประวัติศาสตร์ผู้นำกองทัพปากีสถานมักจะมี ความเชื่อมโยงกับสถานการณ์การก่อการร้ายภายในประเทศหลายครั้งทั้งในฐานะผู้ที่อยู่เบื้องหลังการ ก่อการร้าย และผู้ที่หยิบฉวยโอกาสจากการสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองในการเข้าสู่อำนาจทาง การเมืองด้วยวิธีการก่อรัฐประหาร บทบาทดังกล่าวของกองทัพปากีสถานถือเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการ เปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยของปากีสถาน และไม่อาจทำให้ค่านิยมเสรีประชาธิปไตยนั้นหยั่งรากลึกใน สังคม ซึ่งค่านิยมดังกล่าวจะถือเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ประเด็นปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศที่ขวาง ผ่านกันเริ่มผ่อนคลายลงจากการวางกรอบสถาบันทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้พลเมืองจากทุกภาคส่วนได้ มีส่วนร่วมในทางการเมืองมิใช่เพียงแค่การเลือกตั้ง แต่สามารถเป็นผู้ที่นำเสนอข้อเรียกร้องของพวกเขาเข้าสู่ ระบบการเมืองภายใต้กรอบของสถาบันที่เปิดกว้าง รวมถึงมีการจัดสรรอำนาจอย่างเหมาะสมตาม รูปแบบของสหพันธรัฐในสองระดับของการกระจายอำนาจระหว่างส่วนกลาง และมลรัฐ เพื่อในพลเรือน ในทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสังคมของพวกเขา เนื่องจากว่าพวกเขานั้นเป็นผู้ที่ เข้าใจถึงบริบท และความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่เป็นอย่างดี ซึ่งส่วนกลางก็ควรเป็นผู้ที่ สนองตอบความต้องการของพวกเขาอย่างเหมาะสม ผู้เขียนเห็นว่าหากประเด็นปัญหา เหล่านั้นได้ถูก จัดการอย่างเหมาะสมด้วยนโยบายที่มีการเล็งเห็นถึงผลประโยชน์แห่งชาติที่ยั่งยืนในระยะยาว การก่อการร้ายในปากีสถาน และพื้นที่เชื่อมโยงในภูมิภาคเอเชียใต้ก็จะเริ่มลดหย่อนลงไปได้ในที่สุด รวมถึง การพัฒนาประเทศของปากีสถานที่จะรุดหน้าไปในแนวทางที่เหมาะสมควบคู่กันไปทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

รายการอ้างอิง

Books

- Coll, Steve. (2004) *Ghost Wars The Secret History of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001*. New York: Penguin Press.
- Cooley, J. K. (2001). *Unholy Wars Afghanistan, America and International Terrorism*. London: Pluto Press.
- Eamon, M. (2014). *The Making of Terrorism in Pakistan: Historical and Social Roots of Extremism*. London: Routledge.
- Hill C. P., & Bilge, S. (2021). *Intersectionality*. Medford, MA: Polity Press.

- Hinnells, J. R., & King, R. (2007). *Religion and Violence in South Asia Theory and Practice*. Abingdon: Routledge.
- Jaffrelot, C. (2002). *Pakistan: Nationalism Without a Nation?*. New Delhi: Manohar.
- Lobell, E. S., Norrin, M. R., Taliaferro, J. W. (2009). *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mitrany, D. (1975). *The Functional Theory of Politics*. London: London School of Economics & Political Science.
- Mitrany, D. (1994). A Working Peace System. In Nelsen, B.F., Stubb, A.CG. (eds) *The European Union*. London: Palgrave.
- Musharraf, P. (2006). *In the Line of Fire: A Memoir*. New York: Free Press.
- Ramachandra, G. (2019). *India After Gandhi: The History of the World's Largest Democracy*. New York: Ecco Press.
- Şiddīqī, Abdurrahmān. (2004). *East Pakistan the End Game: An Onlooker's Journal 1969-1971*. Karachi: Oxford University Press.
- Talbot, I. (2012). *Pakistan: A Modern History*. London: Hurst.
- Tilly, C., & Tarrow, S. G. (2015). *Contentious Politics*. New York: Oxford University Press.

Articles

- Ali Shah, M. S. (2007). Pakistan and the War against Terrorism. *Pakistan Horizon*, 60(2), 85-107.
- Hussain, T. (2005). US-Pakistan engagement: The war on terrorism and beyond. *United States Institute of Peace, Special Report* (145), 3-24.
- Javaid, Umbreen, J., & Jahangir, A. (2017). Pakistan-China Strategic Relationship: A Glorious Journey of 55 Years. *Journal of the Research Society of Pakistan*, 52, 157-181.
- Khan, R. A. (2012). Pakistan and China: Cooperation in Counter-terrorism. *Strategic Studies*, Vol. 32/33, 70-78.
- Muhammad, Q. (1998). Sectarianism in Pakistan: The Radicalization of Shi'i and Sunni Identities. *Modern Asian Studies*, 32(3), 689-716.
- Sidky, H. (2007). War, Changing Patterns of Warfare, State Collapse, and Transnational Violence in Afghanistan: 1978-2001. *Modern Asian Studies*, 41(4), 849-888.

Electronic, Media

- Declan, W. (2011). *Blasts in Pakistan Kill Scores and Stir Fears on Elections*, *The New York Times*. Retrieved August 15, 2021, from <https://www.nytimes.com/2013/01/11/world/asia/pakistan-blast-quetta-swat-valley-elections.html>
- Kakar, H. (2021). *Pakistan's 'Good' and 'Bad' Terrorists*. Retrieved March 27, 2021, from <https://www.orfonline.org/expert-speak/pakistan-good-bad-terrorists/>
- Kronstadt, A. K. (2015). *Pakistan-U.S. Relations: Issues for the 114th Congress*, 2015 CRS Reports. Retrieved June 25, 2022, from <https://sgp.fas.org/crs/row/R44034.pdf>
- Majeed, Z. (2021). *US In Touch with India For 'over-the-horizon' Strategy To Counter Terrorism In Afghanistan*. Republicworld. Retrieved September 5, 2021, from <https://www.republicworld.com/world-news/us-news/us-in-touch-with-india-for-over-the-horizon-strategy-to-counter-terrorism-in-afghanistan.html>
- Shamil, S. (2019). *Belt and Road Forum: Is the China-Pakistan Economic Corridor failing?*, *DW*. Retrieved May 5, 2022, from <https://www.dw.com/en/belt-and-road-forum-is-the-china-pakistan-economic-corridor-failing/a-48473486>
- The Guardian. (2011). *Osama bin Laden killing prompts US-Pakistan war of words*. Retrieved July 25, 2021, from <https://www.theguardian.com/world/2011/may/04/osama-bin-laden-pakistan-us>
- UN. (1996). *Ad Hoc Committee established by General Assembly resolution 51/210 of 17 December 1996. Legal*. UN. Retrieved March 2, 2022, from <https://legal.un.org/committees/terrorism/>

Book Review: An Introduction to Democratic Theory

โชติสา ขาวสนิท (Chotisa Cousnit)¹

ภารดี ปลื้มโกศล (Paradee Plumkason)²

เอกวิทย์ มณีธร (Ekkawit Maneethorn)³

¹ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Lecturer of Faculty of Political Science and Law, Burapha University

²อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

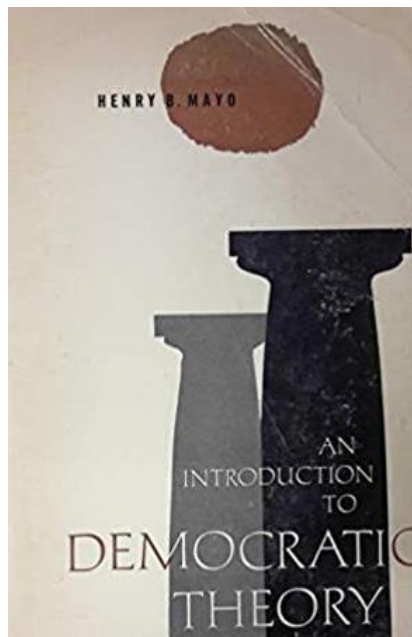
Lecturer of Faculty of Political Science and Law, Burapha University

³รองศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Assoc. Prof. Acting Sub Lt. Dr., Lecturer of Faculty of Political Science and Law,

Burapha University

E-mail: shotisa@go.buu.ac.th

Mayo, H. B. (1960). *An Introduction to Democratic Theory*. U.S.A.: Oxford University Press. (316 pages)

หนังสือเล่มนี้มีผู้เขียนคือ Henry Bertram Mayo นักรัฐศาสตร์ชาวแคนาดา เขามีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1911 – 2009 เขาเป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์(professor emeritus) ที่มหาวิทยาลัยคาร์ลตัน (Carleton University) มีประสบการณ์สอนที่มหาวิทยาลัยหลายแห่ง ได้รับปริญญากิตติมศักดิ์เป็นจำนวนมาก และเป็นประธานสมาคมรัฐศาสตร์แคนาดา (the Canadian Political Science Association) ได้รับรางวัลที่น่า ยกย่อง อันได้แก่ ทุนการศึกษาของโรดส์ (Rhodes Scholarship) และรางวัลอันทรงเกียรติ นั่นคือ ภาควิชา สหราชอาณาจักรแคนาดา(Fellow of the Royal Society of Canada)

ในส่วนของแรงจูงใจรวมถึงวัตถุประสงค์ของมาโยในการเขียนเล่มนี้นั้น เขาเห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับหลักการเผด็จการแล้ว หนังสือตำราที่อธิบายหลักการประชาธิปไตยได้อย่างกระจ่างชัดมีอยู่น้อยมาก ทั้งๆ ที่เป็นหลักการอันเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางและมีความสำคัญยิ่งก็ตาม แต่ความพยายามในการอธิบายทฤษฎีประชาธิปไตยอย่างครอบคลุมถ้วนทั่ว ด้วยการรวบรวมทฤษฎีประชาธิปไตยทั้งหมด มาและชี้ความเหมือนความต่าง เป็นงานที่เต็มไปด้วยข้อมูลมหาศาลและดูไม่มีวันจบสิ้น มาโยได้เคยลองเขียนแนวนี้มาก่อนแล้ว และพบว่า กลับยิ่งสร้างความสับสน ดังนั้น เขาจึงเปลี่ยนแนวมาเป็นนำทฤษฎีประชาธิปไตยที่คงเส้นคงวาและเชื่อมโยงกันเพียงทฤษฎีเดียวที่เขาคิดว่าครอบคลุมกว้างขวางที่สุด ซึ่งมองหลักการของภาคปฏิบัติการของระบอบประชาธิปไตย มาโยระบุหลักการที่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดของการปฏิบัติการของระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย

มาโยได้แบ่งหนังสือออกเป็น สิบเอ็ดบทด้วยกัน ซึ่งเราสามารถแบ่งเป็นห้าส่วนได้ดังนี้

ส่วนแรก เป็นบทที่หนึ่ง ว่าด้วยธรรมชาติของการเมืองและทฤษฎีการเมือง โดยในบทดังกล่าวนี้ มาโยได้วางรากฐานความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย และความสำคัญของการเมืองและทฤษฎีการเมือง เพื่อชี้ว่าข้อสรุปจากการให้เหตุผลชอบธรรมสนับสนุนระบบการเมืองใดใดก็ตามนั้นเปิดกว้างต่อการอภิปรายถกเถียงด้วยเหตุผล และย้ำว่า แม้การนำเสนอทฤษฎีประชาธิปไตยจะมีน้ำหนักและมีเหตุผลดีเพียงใด ก็ไม่อาจรับประกันว่าจะได้รับการสนับสนุนหรือยอมรับจากประชาชน เพราะเหตุผลไม่ใช่พลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ สิ่งที่ทรงพลังยิ่งกว่า คือความศรัทธา ความหวัง ความเกลียดชัง และอารมณ์ความรู้สึกที่แรงกล้าต่างๆ ดังนั้น ความเชื่อ ทศนคติที่สนับสนุนระบอบการปกครองที่เราได้รับการหล่อหลอมกล่อมเกลามาในช่วงชีวิตของเรานั้นมีส่วนสำคัญมากต่อการยอมรับและสนับสนุนระบอบการปกครองที่สังคมเรายึดถือกันอยู่ กระนั้น เราต้องยึดมั่นต่อความจริงในการศึกษา เราจึงต้องตรวจสอบและใช้เหตุผลและสติปัญญาของเราอย่างเต็มที่เพื่อให้เข้าใจทฤษฎีที่เรากำลังศึกษาอยู่นี้ นั่นคือ ประชาธิปไตย แล้วเราค่อยสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย ด้วยสิ่งที่ทรงพลังอื่นๆ เช่น จินตนาการ ประเพณีทางประวัติศาสตร์ และอื่นๆ จะเห็นได้ว่า มาโยเริ่มที่การใช้เหตุผลในการศึกษา และนำพลังความรู้สึก ทั้งแบบที่เป็นนามธรรมรวมไปถึงรูปธรรมของความรู้สึกมาสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยอีกทีหนึ่ง ซึ่งเท่ากับมาโยย้ำเน้นว่าระบอบการเมืองประชาธิปไตยนั้นจะดำรงอยู่ไม่ได้ หากปราศจากการร่วมมือร่วมใจจากผู้คนใน

สังคมในการรักษาไว้ มาโยแสดงจุดยืนไว้อย่างชัดเจนในความนำของหนังสือว่า มาโยนั้นสนับสนุนทฤษฎีที่เขานำเสนอ และแม้เขาจะเปิดเผยอย่างแจ่มชัดไว้ก็ตาม แต่เขาร่วมจะอธิบายทฤษฎีแบบอื่นๆ หรือทฤษฎีที่แตกต่างด้วย และเขาเขียนงานชิ้นนี้ที่อธิบายทฤษฎีประชาธิปไตยไว้ในบรรยากาศที่สับสนวุ่นวายในมุมมองของหลายคนในสังคมตะวันตกตอนนั้นที่กระแสการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนหนุ่มสาว โดยมาโยเขียนงานชิ้นนี้เมื่อ ค.ศ. 1960 ในเวลาที่มีกระแสได้กลับจากฝ่ายอนุรักษนิยมก็รุนแรงมากด้วยนั้นก็ยิ่งทำให้มาโยมองว่าจำเป็นที่จะต้องมาอธิบายและให้เหตุผลสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยในภาวะที่สั่นคลอนจาก คำวิพากษ์วิจารณ์ถึงความวุ่นวายทางการเมืองและสังคมทางหนึ่ง กับกระแสขึ้นชมบรรยากาศในยุคก่อนหน้าซึ่งสังคมสงบเรียบร้อยไม่วุ่นวายสับสนที่มาพร้อมกับ การวิพากษ์วิจารณ์ประชาธิปไตยไปต่างๆ นานา ว่าเป็นการปกครองโดยฝูงชน ดังนั้นในงานเขียนชิ้นนี้จึงได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่มีศัพท์แสงวิชาการมากมายนัก ทั้งยังอธิบายระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เห็นกลไกการทำงานในเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจนด้วย เนื่องจากเขาเองเชื่อว่า ทฤษฎีการเมืองก็เช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ที่ควรมีขึ้นเพื่อสื่อสารกับผู้คนธรรมดาทั่วไปในสังคม ประกอบไปกับบรรยากาศทางการเมืองในสมัยนั้น ที่เขาต้องการมีส่วนร่วมในการรักษาระบอบประชาธิปไตยผ่านการทำหน้าที่ของการเป็นนัก รัฐศาสตร์ที่ให้ความเข้าใจทฤษฎีประชาธิปไตยไปพร้อมกัน

ส่วนที่สอง ประกอบไปด้วย **บทที่สอง** ปัญหาในการนิยามประชาธิปไตย **บทที่สาม** ประชาธิปไตยทางตรงแบบเอเธนส์ และ**บทที่สี่** คำโครงของทฤษฎีประชาธิปไตย ส่วนนี้เป็นการอธิบายทฤษฎีประชาธิปไตยในภาพรวม และชี้ถึงข้อบกพร่องของการอธิบายทฤษฎีประชาธิปไตยในแบบที่นิยามประชาธิปไตยโดยผูกโยงกับเป้าหมายในการปกครองที่ดีที่พึงปรารถนา เช่น กฎหมายที่ดี นโยบายที่ดี ต่างๆ เราต้องแยกให้ออกระหว่าง กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองในระบอบการเมืองการปกครอง กับเป้าหมายปลายทางอันพึงปรารถนาของระบอบการเมืองการปกครองนั้นๆ ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบที่มาโยอธิบายคือ หลักการเชิงปฏิบัติการในการตัดสินใจกำหนดนโยบายในระบอบนี้ โดยจะอธิบายทั้งในส่วน of หลักการที่เป็นเชิงการอธิบายลักษณะการปฏิบัติงานของระบอบ รวมเชิงหลักการเชิงคุณค่าด้วย ทั้งนี้ มาโยได้แยกส่วนการวิเคราะห์ออกมาอย่างชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจที่สับสนว่าระบอบประชาธิปไตยจะต้องให้ผลลัพธ์นโยบายในการปกครองที่ดีเสมอ ดังเช่นที่มาโยได้เปรียบเทียบไว้โดยเทียบเคียงระบอบการปกครองกับระบบเศรษฐกิจ ตรงที่ว่า ตัวสินค้าและบริการจะเป็นแบบใด ดีหรือไม่ดี ไม่ได้เป็นตัวบ่งบอกถึงรูปแบบของระบบเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม หากเราพิจารณาลักษณะและกลไกของกระบวนการเชิงสถาบันเพื่อไปสู่การตัดสินใจทางการบริหาร กฎหมาย และการเมือง สิ่งที่เกี่ยวข้องก็คือคุณค่าใดที่เราสนับสนุนเราจึงได้เลือกกลไก หรือ กระบวนการเชิงสถาบันแบบต่างๆ ดังนั้น การอธิบายทฤษฎีประชาธิปไตย จึงต้องมีทั้งการอธิบายทฤษฎีในภาคปฏิบัติการที่ชี้ถึงกระบวนการทำงานของระบอบนี้ และในเชิงคุณค่าซึ่งก็คือค่านิยมต่างๆ ที่มีอยู่ในการเลือกและยอมรับรูปแบบของกระบวนการทำงานของระบอบประชาธิปไตยที่ต่างไปจากระบบแบบอื่น และนี่คือสิ่งที่มาโยได้นำเสนอไว้ในหนังสือเล่มนี้ คือมีทั้ง

ภาคปฏิบัติการของระบบ กับภาคส่วนของคุณค่าที่ระบบยึดถือ เช่น คุณค่าของเสรีภาพ ความเสมอภาค เป็นต้น

สำหรับในบทที่สาม มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยทางตรงแบบเอเธนส์ มาโย เริ่มจากการชี้ถึงความสำคัญในการศึกษาระบบประชาธิปไตยแบบดังกล่าว ด้วยการอธิบายว่า คนกรีกโบราณเป็นคนพวกแรกๆ ที่ตอบคำถามว่า จะจัดระเบียบระบบการเมืองด้วยระบบประชาธิปไตยอย่างไร อีกทั้งระบบประชาธิปไตยเอเธนส์ก็เป็นระบบประชาธิปไตยอันเป็นที่รู้จักดีที่สุดและมีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมือง มาโยได้อธิบายลักษณะของระบบประชาธิปไตยเอเธนส์ ซึ่งสรุปได้ว่า หลักการที่ให้ความชอบธรรมกับระบบประชาธิปไตยเอเธนส์มีอยู่สี่ประการ อันได้แก่

1. การควบคุมโดยตรง ซึ่งพลเมืองในสมัชชาเป็นผู้ตัดสินใจทางการเมืองโดยตรง โดยปราศจากตัวแทน

2. ความเสมอภาคทางการเมืองของพลเมือง

3. อิสรภาพ รวมถึงอิสรภาพในการคัดค้าน

และ 4. การตัดสินใจโดยการลงคะแนนเสียงส่วนใหญ่

มาโยชี้ว่า ในการเข้าใจประชาธิปไตยแบบเอเธนส์นั้น เราต้องเริ่มจากการมองเห็น **ความเฉพาะตัว** ที่ต่างจากระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนในปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่หลายประการ มิฉะนั้นแล้วจะนำไปสู่มายาคติเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ในหลายประการ โดยมาโยได้วิเคราะห์ไว้ดังนี้

ประการแรก ประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ เป็นไปได้แต่ในรัฐที่มีขนาดเล็ก ซึ่งมีระบบที่ไม่ได้ให้ทุกคนต้องตัดสินใจทางการเมืองในทุกเรื่อง เพราะหากเป็นเช่นนั้น แม้เป็นนครรัฐซึ่งมีขนาดเล็กมีจำนวนประชากรไม่มาก มนุษย์ก็ไม่สามารถปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์ในลักษณะดังกล่าว เพราะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังที่จะเห็นได้จากกลไกในการกำหนดผู้ที่จะดำรงตำแหน่งคณะลูกขุน ในเรื่องของอายุ หรือวาระการดำรงตำแหน่ง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนเลยทีเดียว การปรับใช้วิธีการปกครองแบบเอเธนส์ทำได้ในการรวมตัวระดับกลุ่มท้องถิ่น ไม่สามารถนำไปใช้ในระดับรัฐได้

ประการที่สอง ลักษณะของระบบประชาธิปไตยเอเธนส์ประการหนึ่งที่มาโยสามารถอธิบายได้อย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้การอธิบายของเขาตรงนี้ต่างไปจาก **ความเข้าใจโดยทั่วไป** ในสังคมในการมองประชาธิปไตยเอเธนส์ กล่าวคือ ความเข้าใจผิดในเรื่องการดำรงอยู่ของทาสที่ถูกมองไปว่าทำให้พลเมืองเอเธนส์นั้นสุขสบาย จึงมีเวลาร่วมพอกที่จะสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และบ้างก็ตีความไปไกลถึงขั้นว่า หากไม่มีระบบทาสแล้ว ระบบประชาธิปไตยเอเธนส์ก็คงจะเกิดขึ้นไม่ได้ มาโยชี้ว่า พลเมืองส่วนใหญ่ในเอเธนส์ก็ไม่ได้ว่างและสุขสบายอะไรขนาดที่จะเรียกได้ว่าเป็นชนชั้นสุขสำราญ เพราะพวกเขาก็ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ อีกทั้งการนำเรื่องการเมืองมาเน้นก็ดูจะไม่มีน้ำหนักมากมายอะไรนัก เพราะในโลกยุคโบราณ การมีทาสก็เป็นเรื่องแพร่หลายทั่วไปอยู่แล้ว ระบบการปกครองทุกประเภทมีทาส ไม่ว่าจะเป็น

ระบบการปกครองแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ คนอธิปไตย หรืออภิชนาธิปไตยก็ตาม ข้อเท็จจริงตรงนี้บอกเราว่า การมีทาสไม่ได้กำหนดรูปแบบการปกครองรัฐ มาโยยังอธิบายต่อไปอีกว่า ความแตกต่างของระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์กับระบอบประชาธิปไตยปัจจุบัน อันเป็นความต่างที่ลึกซึ้งยิ่งกว่านี้คือ ชาวเอเธนส์ มีความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองแตกต่างไปจากคนปัจจุบันด้วย ขอบข่ายของความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์คือ การกำหนดสถานภาพความเป็นพลเมืองนั้นเป็นเรื่องของการกำเนิด แทนจะไม่ใช่ผู้มีสถานภาพความเป็นพลเมืองที่ได้มาในภายหลัง ขณะที่ระบอบประชาธิปไตยตัวแทนปัจจุบันนั้น ได้พัฒนาขึ้นมาจากการรับแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองของโรมันที่ให้ความสำคัญกับกฎหมายที่กำหนดสถานะความเป็นพลเมือง และกฎหมายให้หลักประกันกับสถานะดังกล่าว โดยภายใต้กฎหมายโรมันนั้น พลเมืองทุกคนใช้กฎหมายแบบเดียวกัน (ก่อนที่จะมีความเป็นพลเมืองรูปแบบนี้ โรมันเองก็เคยผ่านการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกับดินแดนที่โรมันเข้ายึดครอง แต่ในภายหลังได้มีการประกาศใช้กฎหมายโรมันกฎหมายเดียวบังคับใช้กับพลเมืองทั่วอาณาจักร อันเป็นจุดเด่นของ ความเป็นพลเมืองแบบโรมันที่ระบอบประชาธิปไตยตัวแทนสมัยใหม่รับมาใช้เพื่อกำหนดความเป็นพลเมือง) และมาโยก็ยังชี้ต่อไปอีกด้วยว่า ระบอบประชาธิปไตยตัวแทนปัจจุบันได้พัฒนาแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองต่อไปไกลกว่าเอเธนส์ โดยมาโยอธิบายว่า รูปแบบแนวคิดสมัยใหม่เรื่องความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของโรมันที่เหมือนกันคือ ความเสมอภาคทางการเมือง และสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการเมืองและการลงคะแนนเสียง แต่ปัจจุบันไปไกลกว่าด้วยการมองอย่างเป็นพลวัต และมองในเชิงเปรียบเทียบกับระบอบการปกครองแบบเดียวกัน และมีการวัดกันด้วยว่า ระบบประชาธิปไตยของประเทศใดที่มีระดับความเป็นประชาธิปไตยแบบมากกว่าหรือน้อยกว่า โดยดูที่ระดับการให้สิทธิในการลงคะแนนเสียง ซึ่งนี่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของประชาธิปไตยสมัยใหม่เท่านั้น และเรามีแนวความคิดที่กว้างกว่าคนกรีกเกี่ยวกับหน้าที่รับผิดชอบที่รัฐพึงมีต่อคนอื่น ๆ นอกเหนือจากพลเมืองของตัวเอง โดยเฉพาะความรับผิดชอบที่รัฐหนึ่งๆ มีต่อรัฐอื่น ขณะที่นครรัฐโบราณมีลักษณะเฉพาะเจาะจง เน้นความเป็นอิสระเอกเทศที่พอเพียงในตัวเอง ส่วนอุดมคติแบบ Pan - Hellenic เพิ่งโดดเด่นภายหลังจากที่เอเธนส์เสื่อมลง

ส่วนที่สาม เป็นส่วนที่อธิบายหลักการต่างๆ ในการปฏิบัติการของระบอบประชาธิปไตย ในส่วนนี้ประกอบไปด้วยบทต่างๆ ดังต่อไปนี้

บทที่ห้า การควบคุมจากประชาชน และความหมายของการเลือกตั้ง

บทที่หก ความเสมอภาคทางการเมืองและสิทธิในการลงคะแนนเสียง

บทที่เจ็ด การเลือกที่มีประสิทธิภาพและเสรีภาพทางการเมือง

บทที่แปด หลักการเสียงส่วนใหญ่และข้อจำกัด

ส่วนที่สี่นั้น เป็นการนำเสนอข้ออภิปรายถกเถียงเพื่อสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย และบทวิจารณ์และปัญหาของระบอบประชาธิปไตย ในส่วนนี้ประกอบไปด้วยบทต่างๆ ดังนี้

บทที่เก้า การให้เหตุผลชอบธรรมสนับสนุนประชาธิปไตย: คุณค่าของระบอบประชาธิปไตย

บทที่สิบ การให้เหตุผลชอบธรรมสนับสนุนประชาธิปไตย: เป้าหมายที่ระบอบประชาธิปไตยกล่าวอ้าง

บทที่สิบเอ็ด การวิจารณ์และปัญหา

ในบทที่เก้า นั้น มาโยชี้ว่า ระบอบการเมืองแบบต่างๆ มีคุณค่าที่ระบอบให้ความสำคัญ สำหรับประชาธิปไตย นั้นมีคุณค่าอยู่หลายประการ ซึ่งในที่นี้จะยกตัวอย่างคุณค่าบางประการที่มายไธ้อธิบายไว้ดังเช่น

ประการแรก การจัดหาให้มีวิธีการหรือทางออกของปัญหาความขัดแย้ง หรือการกำหนดระเบียบในสังคมอย่างสันติวิธี อย่างประนีประนอมประสานประโยชน์ เช่น การลงคะแนนเสียง

ประการที่สอง คุณค่าของการมีเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทางสันติ

ประการที่สาม คุณค่าของการเปิดรับและเปลี่ยนแปลงผู้นำได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยสันติวิธีอันเป็นที่ยอมรับอย่างชอบธรรมตามกติกาของระบอบประชาธิปไตย

ประการที่สี่ คุณค่าของการมีระดับการใช้อำนาจบังคับภายในระบบการเมืองการปกครองในระดับที่ต่ำ อีกทั้งการเปิดให้มีการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วม และการให้ความสำคัญกับเหตุผลในการตัดสินใจประเด็นต่างๆ ก็เป็นวาล์วนิรภัยที่ผ่อนกระแสดความขัดแย้งทางการเมือง และช่วยให้การมีทางเลือกใหม่ๆ มีที่ทางและความเป็นไปได้ที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมด้วย

ประการที่ห้า คุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย ที่จะช่วยให้ระบบสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่อาจเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ และเปิดทางเลือกไว้กว้างๆ อันส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

บทที่สิบ นั้น เป็นการสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย โดยชี้ถึงเป้าหมายปลายทางที่ระบอบนี้มีหน้าที่มุ่งสู่เป้าหมายที่ดี อันเป็นที่ยอมรับ ดังเช่น วัตถุประสงค์ของระบอบประชาธิปไตยในการรักษาระบบเศรษฐกิจแบบเสรี การรักษาเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การพัฒนามนุษยภาพ เป็นต้น

และสำหรับใน **บทที่สิบเอ็ด** อันเป็นบทสุดท้าย ซึ่งว่าด้วย ข้อวิจารณ์และปัญหา นั้นจะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจระบอบประชาธิปไตยได้ชัดเจนขึ้นไปด้วยจากการพิจารณาการถกเถียงที่มายไธ้อธิบายข้อวิจารณ์กระแสต่างๆ เพื่อปกป้องระบอบประชาธิปไตย การวิจารณ์แนวต่างๆ เช่น บทวิจารณ์จากแนวคิดสายมาร์กซ์ บทวิจารณ์ด้านการไร้ความสามารถของผู้ปกครอง และการกล่าวถึงปัญหาในตัวทฤษฎีและภาคการปฏิบัติของระบอบประชาธิปไตยที่มีอยู่ในตัวเอง

หนังสือเล่มนี้ แม้จะมีการกล่าวถึงนักคิด และความคิดที่มีอิทธิพลสำคัญของเสรีประชาธิปไตยแบบตัวแทนตะวันตก ซึ่งเป็นไปตามธรรมเนียมปกติของงานด้านทฤษฎีการเมืองก็ตาม แต่เป็นการอธิบายที่เข้าใจได้ง่าย เพราะมายไธ้นำตัวอย่างประกอบจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในอดีต และเหตุการณ์ร่วมสมัยในสหรัฐอเมริกามาขยายความไปด้วย ซึ่งมายไธ้อธิบายตัวอย่างเหตุการณ์ หรือกรณีศึกษาจากใน

สหรัฐอเมริกาเป็นหลัก และมีเหตุการณ์ประวัติศาสตร์จากประเทศอื่นบ้างเล็กน้อย ซึ่งอาจถูกมองว่าเป็นข้อจำกัดของหนังสือ แต่ในอีกมุมหนึ่งอาจมองว่าเป็นการวางกรอบการเขียนก็ได้ ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงอ่านง่าย ได้ความรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไปพร้อมกัน และยังมีเนื้อหาเชิงการวิเคราะห์ที่โดดเด่นที่ยังคงลักษณะการอธิบายโต้แย้งถกเถียงทั้งจากฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านประชาธิปไตย และการสรุปด้วยการให้เหตุผลชอบธรรมสนับสนุนระบบนี้ อันเป็นแนวทางการศึกษาแบบทฤษฎีการเมืองไว้ ซึ่งจุดเด่นตรงนี้จะไปอยู่ตรงส่วนท้ายของหนังสือ เช่นกันกับการชี้ถึงลักษณะเด่นและข้อจำกัดของหลักการประชาธิปไตยหลักการต่างๆ เช่น หลักเสียงส่วนใหญ่ และข้อจำกัดของหลักการนี้ ซึ่งก็เป็นแนวทางการศึกษาแบบทฤษฎีการเมืองที่มุ่งให้ความกระจ่างชัดกับประเด็นที่ศึกษา ก็มีอยู่อย่างครบถ้วน เรียกได้ว่าหนังสือเล่มนี้ แม้จะใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย แต่ก็ไม่ทิ้งความเป็นนักทฤษฎีการเมืองของมาโยนั่นเอง และเป็นหนังสือที่น่าอ่านเล่มหนึ่งที่จะช่วยให้เห็นภาคปฏิบัติการของระบบการตัดสินใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยมีการอธิบายถึงกระบวนการและคุณค่าที่สัมพันธ์กันและเป้าหมายที่ระบบการปกครองมุ่งหวังได้อย่างชัดเจนทีเดียว